PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Pápai-Tarr Ágnes

MISKOLC
2010

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Dr. Pápai-Tarr Ágnes

A BÜNTETŐELJÁRÁS GYORSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A FRANCIA ÉS A MAGYAR JOGBAN
(PhD értekezés)

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Dr. Bragyova András

A doktori program címe:
A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai fejlődési tendenciákra

Tudományos vezető: Dr. Farkas Ákos

MISKOLC
2010

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánlás *6*

Rövidítések jegyzéke *8*

Bevezetés *9*

A. Alapvetés – a büntetőeljárás gyorsításáról általában *17*

I. Egy ideális büntetőeljárási modell **17**

II. A büntetőeljárás elhúzódásának okai **22**

III. Egyszerűsítés vagy gyorsítás? **28**

IV. Megoldási javaslatok az eljárás gyorsítására **33**

1. A büntetőeljárás gyorsítása tág értelemben 33

2. A szűk értelemben vett eljárás gyorsítása 38

V. Az eljárás gyorsítása a nemzetközi és európai standardok szorításában **41**

1. A tisztességes eljárás, különös tekintettel az ésszerű idő követelményére 43

2. A büntetőeljárás egyszerűsítését célzó Európa Tanácsi Ajánlások 51

3. A resztoratív igazságszolgáltatás térnyerése 58

3.1. Az Európa Tanács tevékenysége 63

4. A büntetőeljárás egyszerűsítése az Európai Unióban 67

VI. Az eljárás gyorsításának előnyei és dilemmái **70**

1. Az ügyész mérlegelési jogköre 71

1.1. Legalitás contra opportunitás 72

1.2. A büntetőeljárás alternatívái 82

1.2.1. Érvek, ellenérvek, aggályok és dilemmák 88

1.2.2. Összegzés 94

2. „Büntetőparancs” jellegű megoldások és ellenérveik 96

2.1. A büntetőparancs alkalmazásának feltételei és dilemmái 97

2.2. Összegzés 102

3. A „vádalku” és dilemmái 103

3.1. Vádalku francia és magyar módra 104

3.1.1. Nevezzünk-e és ha igen, mit „vádalkunak”? 104

3.1.2. Francia és magyar „vádalkuk” dióhéjban 108

3.1.3. A francia és magyar vádalkuk dilemmái 111

3.1.4. Összegzés 119

4. A „sommás eljárások” 122

4.1. A sommás eljárások mibenléte 122

4.2. Aggályok 124

5. Összegzés 126

B. Az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények a francia és a magyar büntetőeljárásban *129*

VII. A bírói utat elkerülő megoldások – a „kvázi bírói" út 129

1. A büntetőeljárás alternatívái a francia jogban 129

1.1. A CPP 41-1 cikke – a szoros értelemben vett büntetőeljárási alternatívák 130

1.1.1. Figyelmeztetés a törvényre (rappel á la loi) 130

1.1.2. A terhelt valamilyen egészségügyi, szociális vagy szakmai intézmény felé történő orientálása 131

1.1.3. A terhelt kötelezése a törvény és más jogszabályoknak megfelelő állapot létrehozására 137

1.1.4. A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése 137

1.1.5. Távoltartó intézkedés 138

1. 2. Egy különlegesség, a büntetőjogi mediáció 142

1.2.1. Történeti ízelítő 142

1.2.2. A mediáció alkalmazásának feltételei 145

1.2.3. A mediátor 148

1.2.4. A mediáció folyamata 153

1.2.5. Gyakorlati tapasztalatok 158

1.2.6. Összegzés 160

2. Az ügyész mérlegelési jogköre a magyar büntetőeljárásban 161

2.1. A megrovás 163

2.2. A vádemelés részbeni mellőzése 164

2.3. A vádemelés elhalasztása 164

2.3.1. A vádemelés elhalasztásának törvényi feltételei 166

2.3.2. A fakultatív vádelhalasztás gyakorlati tapasztalatai 169

2.3.3. A kötelező vádelhalasztás gyakorlati tapasztalatai 176

2.3.4. Összegzés 181

2.4. Közvetítői eljárás, avagy mediáció magyar módra 185

2.4.1. „Történeti ízelítő" 185

2.4.2. A közvetítői eljárás alkalmazásának törvényi feltételei 187

2.4.3. A mediátor 194

2.4.4. A mediáció folyamata 198

2.4.5. A közvetítői eljárás a gyakorlatban 201

2.4.6. Összegzés 206

VIII. A bírói részvétellel megvalósuló eljárás egyszerűsítés 209

1. Büntetőparancs a francia és a magyar jogban 209

1.1. A francia büntetőparancs 211

1.1.1. Történeti előzmények 212

1.1.2. A büntetőparancs alkalmazási köre 215
1.1.3. A büntetőparancs alkalmazásának menete 217
1.1.4. Tapasztalatok 223
1.2. Tárgyalás mellőzéses eljárás 224
1.2.1. Történeti előzmények 224
1.2.2. A tárgyalás mellőzéses eljárás alkalmazási köre 226
1.2.3. A tárgyalás mellőzéses végzés sajátosságai 229
1.2.4. A jogorvoslat sajátossága 230
1.2.5. A tárgyalás 232
1.3. Összegzés 235
2. Vádalku jellegű jogintézmények a francia és magyar jogban 236
2.1. „Vádalku" a francia jogban 236
2.1.1. „Composition pénale" – büntetőjogi megegyezés 237
2.1.2. Az előzetes beismerésen alapuló megjelenés (comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité – CRPC) 250
2.2. „Vádalku" magyar módra 265
2.2.1. Történeti ízelítő 267
2.2.2. Tárgyalásról lemondás ma 270
3. A sommás eljárások 285
3.1. A francia jegyzőkönyvvel történő idézés és közvetlen megjelenés 286
3.1.1. Történeti ízelítő 286
3.1.2. A sommás eljárások közös szabályai 287
3.1.3. A jegyzőkönyvvel történő idézés jogintézménye 289
3.1.4. A közvetlen megjelenés 291
3.2. Bíróság elé állítás 295
3.2.1. Történeti ízelítő 295
3.2.2. A sommás eljárás alkalmazásnak feltételei 296
3.2.3. A vádemelés 301
3.2.4. A tárgyalás 303
3.2.5. Gyakorlati tapasztalatok 304

Következtetések *309*

Magyar nyelvű összefoglaló *337*

Idegen nyelvű összefoglaló (Summary) *340*

Irodalomjegyzék *343*

Ajánlás

Dr. Pápai-Tarr Ágnes
A BÜNTETŐELJÁRÁS GYORSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A FRANCIA ÉS A MAGYAR JOGBAN
című PhD értkezéséhez

Az utóbbi években a magyar büntetőeljárás jogászok ifjabb generációjából többen fordultak a büntetőeljárás egyszerűsítésének és gyorsírásának kérdései felé és dolgozták fel ennek a témának különböző aspektusait. Ennek során komoly összehasonlító büntetőeljárási kutatásokat folytattak, eddig elsősorban a német, osztrák, svájci jogban.
Az érdeklődés nem véletlen, hiszen a klasszikus büntetőeljárás szerkezete, ahol az eljárás minden fázisa jelen van, és minden garanciális szabály megjelenik, bizony már egy ideje felbomlóban van.

Az igazságszolgáltatásra, ezen belül a büntető igazságszolgáltatásra nehezedő terhekkel, az ügyek számának növekedésével az igazságszolgáltatás kapacitása nem növekszik arányosan. Nem növekszik sem az apparátus létszáma, sem az ellátásukra szánt állami források mértéke. Ebben a helyzetben az egyetlen kitörési pontnak a jogi szabályozáson történő változtatás, elsősorban ennek egyszerűsítése gyorsítása tűnik. Ez persze nem az utóbbi néhány évtized eredménye. Ezek a törekvések szinte a XIX század második felében formálódó modern büntetőeljárások szabályaitól végigkísérhetők.

A folyamat azonban az utóbbi három évtizedben felgyorsult. Egyre több országban jelentek meg olyan eljárási reformtörvények, amelyek kifejezett célja volt a büntetőeljárások alkalmassá váljanak az igazságszolgáltatásra háruló terhek kezelésére.

Ezeknek a szabályoknak a megismerése, elemzése három szempontból is fontos. Egyrészt más országok szabályozásának megismerése hozzájárul egy ország jogi kultúrájának gyarapodásához, másrészt segítséget nyújthat a

jogalkotás előtt álló kodifikációs feladatok megoldásához. Harmadsorban jó vizsgálati terepet jelent azoknak, akik a büntetőeljárási garanciák érvényesülését vizsgálják olyan körülmények között, ahol a hatékonyság és a garanciák közötti egyensúly megtalálása különösen fontos.

Dr. Pápai-Tarr Ágnes dolgozatában a magyar büntető eljárástudományban ezeket a célokat szem előtt tartva lépett egy olyan területre, melyet már eddig többen megjártak. Dolgozata mégis eddig ismeretlen területet tár fel. A francia büntetőeljárás mindeddig a magyar büntető eljárásjogászok által elhanyagolt terület volt. Ezt az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása szempontjából, az összehasonlító büntetőeljárás eszközeivel ő vizsgál elsőként. A dolgozat jól felépített, világos szerkezetű, olvasmányos munka, amely a címben meghatározott keretek között a témát nagy irodalmi apparátus felhasználásával dolgozza fel, amelyet magabiztosan kezel. Teszi ezt a szerző a tudományos munkáktól megkívánt korrektséggel.
A dolgozatot mindezek az erények alkalmassá teszik a nyilvános vitára.

Miskolc, 2009. november 22.

Prof. Dr. Farkas Ákos
Intézetigazgató, egyetemi tanár

Rövidítések jegyzéke

CP	Code Pénal (a francia Büntető Törvénykönyv)
CPP	Code de procédure pénal (a francia büntetőeljárási kódex, Loi nº57-1426 du 31 décembre 1957 instituant un Code de Procédure Pénal)
Be.	1998. évi XIX. törvény, a büntetőeljárásról.
Btk.	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
Bp.	1896. évi XXXIII. törvénycikk, a Bűnvádi Perrendtartásról
CRPC	Comparution sur reconnaisance préalable de culpabilité (a bűnösség előzetes beismerésén alapuló megjelenés)
CEPEJ	Comission européenne pour l'efficacité de la justice (az igazságszolgáltatás hatékonyságáért felelős európai bizottság).
AB határozat	Alkotmánybírósági határozat
EJEE	Európai Emberi Jogi Egyezmény (Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
APC	Archives de politique criminelle
RSC	Revue Sciences Criminelles
RPDP	Revue Pénitentiaire et de Droit Pénal
RIDP	Revue International et Droit Pénal
AJ Pénal	Actualité Juridique Pénal
RDPC	Revue de droit pénal et de criminologie
INAVEM	Institut National d'aides aux Victimes et de Médiation

Bevezetés

A *„bűn büntetlenül nem maradhat”* szállóigévé vált gondolatát mindenki jól ismeri, és az egyszerű laikus is igazságosnak és követendőnek gondolja. Napjainkban azonban a büntetőjogi felelősségre vonás mikéntje közel sem ennyire egyszerű kérdés. Az állam büntetőhatalma megkérdőjelezhetetlen, és az is evidensnek tűnik, hogy ha X. Y. bűncselekményt követett el, büntetőeljárás indul ellene. A probléma ott kezdődik, hogy a nyomozás megkezdésétől addig, amíg ügye végigdöcög a hagyományos eljárás bürokratikus útvesztőjén, hónapok vagy akár évek is eltelhetnek, hiszen a tradicionális büntetőeljárás nyomozásból, esetleg vizsgálati, ügyészi és bírói szakokból áll. Ezen szerveknek még a leggyorsabb ügyintézése esetén is számítani kell arra, hogy tanúk nem jelennek meg az idézésre, a védelem egyre szélesedő jogosítványai lassítják az eljárást, sokat kell várni a szakértő véleményére, a hatóságoknak rengeteg adminisztrációs kötelezettségük van, és nem utolsó sorban, párhuzamosan több ügy fut egy-egy nyomozó, ügyész és bíró előtt, és nem koncentrálhatnak kizárólag X.Y. ügyére.

A XXI. század igazságszolgáltatásának az egyik legnagyobb problémája az eljárások ésszerűtlen elhúzódása. Jelentős az ügyhátralék és a késedelem, amin a személyi állomány bővítése sem tud segíteni. Különösen bírói szakban az ügyek már annyira feltorlódnak, hogy a bírók nem tudnak mit kezdeni az íróasztalukon tornyosuló akták sokaságával. Márpedig *„a múló idővel az igazság az, ami elenyészhet.”*[1] A büntetőeljárás elsődleges célja pedig az anyagi igazság kiderítése kell, hogy legyen. Ahogy az idő telik, úgy halványodik a tanúk emlékezete és enyészhet el a tárgyi bizonyítékok bizonyító ereje. Az eljárás elhúzódásának egyenes következménye, hogy az eljárás résztvevői egyre türelmetlenebbekké válnak. Az áldozat végül teljesen kiábrándul az igazságszolgáltatásból, feladja a kár megtérülésének reményét,

[1] E. Locardot idézi PRADEL, Jean: *La célérité et les temps du procès pénal, Comparaison entre quelques législations européennes.* In.: Mélanges en l’honneur du professeur Reynold Ottenhof. Le champ pénal, Dalloz, 2006. 251. o.

arról már nem is beszélve, hogy a nyomozó hatóság és bíró előtti megjelenésekkel együtt járó kellemetlenségeket is szívesen elfelejtené már.

Ugyanezen idő alatt a terhelt is bizonytalanságban van ügye elbírálására várva. Helyzetét külön nehezíti, ha előzetes letartóztatás, vagy más személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés hatálya alatt áll. Mire a jogerős büntetését a bíróság kiszabja, akkorra már azt is elfelejti, hogy bűncselekményt követett el, és ha volt is bűntudata, az már biztosan a múlté. A hosszasan húzódó eljárás, mint látjuk, számos negatív következményt hozhat magával.

Mindezek ellenére egy angol jogász, *Fortescue* tollából olvashatjuk azt a nagyon is találó megállapítást, hogy „*soha nem hordoz annyi veszélyt magában az igazságszolgáltatás, mint amikor túl gyorsan zajlik."*[2] A túl gyors eljárás veszélyei szintén az igazság kiderítésében és az eljárásban résztvevők jogainak sérelmében keresendők. Ebben az ellentmondásos helyzetben kell a jogalkotónak és a jogalkalmazónak megtalálni azt az optimális időt, amit úgy tudnak egy-egy büntetőügyre fordítani, hogy mindenki elégedett legyen az eredménnyel. Kétségtelen, hogy a több évig elhúzódó eljárás senkinek nem jó, és a kényes egyensúly megteremtését követeli az Emberi Jogok Európai Egyezménye is, mely *„ésszerű idő"* betartására kötelezi a tagállamokat.

Ennek nyomán az elmúlt évtizedekben számos európai ország jelentős igazságszolgáltatási reformokat vezetett be annak érdekében, hogy fokozzák a büntetőeljárás időszerűségének követelményét, csökkentsék a költségeket, vagy hatékonyabbá tegyék az igazságszolgáltatás akták tömegével küzdő apparátusát.[3] A büntetőeljárás egyszerűsítését vagy gyorsítását többnyire úgy

[2] Nec unquam in judiciis tantum imminet periculam quantum parit processus festinatus. In.: FORTESCUE, John: De laudibus Legum Angliae, 1470. S. B. Chrimes, 1942. 133. o. Hivatkozza SPENCER, John R.: La célérité de la procédure pénale, séminaire organisé a Syracuse (Italie). 11-14 septembre 1995. RIDP 1995, 431. o.

[3] Ld. KEREZSI Klára: *A közvélemény és a szakemberek a helyreállító igazságszolgáltatásról.* Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2. 8. o.

oldják meg az államok, hogy különösen a csekélyebb jelentőségű, de tömegesen előforduló bűncselekményektől igyekeznek megszabadítani az igazságszolgáltatási rendszereiket, és egyre tágabb teret engednek az opportunitásnak. Egyre gyakoribb az ügyek konszenzuális alapon történő rendezése, ami az anyagi igazság elvének érvényesítéséről és a kontradiktórius eljárás elvéről történő lemondással jár együtt.[4]

Az eljárás gyorsításának kérdése annak ellenére, hogy évtizedek óta foglalkoztatja a jogalkotót, napjainkban is igen aktuális és égető fontosságú problémaként nyomja valamennyi büntető igazságszolgáltatási rendszer vállát. Sajnos, hazánkban is a gyakran több évig elhúzódó eljárások arról árulkodnak, hogy a némely eljárás gyorsítása érdekében bevezetett jogintézmények nem teljesítették a hozzájuk fűzött reményeket.[5] Éppen ezért a téma még mindig kimeríthetetlen és érdemes foglalkozni azzal, hogy esetleg szélesíthető-e még a repertoár és szükségeltetik-e új jogintézmények hazai jogba való implementálása, vagy esetleg a már meglévő jogintézmények tökéletesítésével érhető el jobb eredmény.

A témával kapcsolatban a magam részéről jelen értekezéssel egy összehasonlító elemzésre vállalkoztam. Figyelemmel arra, hogy hazánkban nagyon sokat hallunk a német, osztrák büntetőeljárások sajátos egyszerűsítést célzó jogintézményeiről, valamint magyar kutatók nem keveset időztek az amerikai és angolszász jogterületek sajátosságainak feltérképezésével, ezért kutatásomban ezúttal a francia és magyar büntetőeljárás egyszerűsítését, gyorsítását igyekeztem a lehető legmesszebbmenőkig áttekinteni.

[4] Ld. részletesen: FARKAS Ákos: *A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai.* In.: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére (Szerk.: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007. 90. o.

[5] Ld. részletesen TÓTH Mihály: *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében.* KJK KERSZÖV, Budapest, 2001. 159.o.

Választásomat nemcsak a francia nyelvterület és a büntető igazságszolgáltatás magyar büntetőjogász számára még feltáratlan területei inspirálták, hanem a jog-összehasonlítás kihívása is. Jóllehet manapság az európai integráción belül egyre erőteljesebb törekvés figyelhető meg az európai büntető- és eljárásjogok egymáshoz való közelítésére,[6] ennek ellenére állíthatjuk, hogy a büntető eljárásjogok a legerőteljesebben igyekeznek ellenállni az unió harmonizációs törekvéseinek.[7] Az, hogy egy-egy állam milyen elv alapján építette fel igazságszolgáltatási rendszerét, nagymértékben függ az adott állam politikai és társadalmi tapasztalataitól, a korszellemtől.[8] Következésképpen a büntetőeljárásoknak jelentős a történelmi-kulturális meghatározottsága. Ebből a kulturális sokszínűségből táplálkozva, a jogösszhasonlítás szerepe manapság sem elhanyagolható.

Az összehasonlító elemzés fontosságát húzza alá az, hogy napjainkban a jog-összehasonlítás szerepe azért is egyre jobban felértékelődik, mert nem lehet érdektelen számunkra más államok jogrendszereire kitekinteni és így összehasonlítási alapot keresni akkor, amikor a hazai igazságszolgáltatás tehermentesítése, tökéletesítése a cél. A büntetőeljárás ideális modelljének kialakításához a nemzetközi tapasztalatok tanulsággal szolgálhatnak. Tudjuk, hogy más jogrendszer elemeinek a másolása nem lehet járható út, méginkább nem, ha az átvenni kívánt elem idegen az új környezettől. Másolásra nem, csupán adaptálásra kerülhet sor, és egymástól tanulva, modern korunk új kihívásaira talán sikeresebben tudunk adekvát válaszokat adni.

---

[6] Az Unió Tanácsának kerethatározatai alapján a nemzeti büntetőjogok hasonlóképpen megfogalmazott új tényállásokkal bővültek, hasonló elvek alapján rendelkeznek az államok a pénzmosásról, a jogi személyek büntetőjogi felelősségéről stb. Az integráció elsősorban büntetőjogra gyakorolt hatását és a büntetőjogok harmonizációját mutatja be KARSAI Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései* (KJK KERSZÖV, Budapest, 2004) című könyvében.

[7] Ezt a gondolatot támasztja alá Bárd Károly, aki szerint: „amíg az anyagi büntetőjogok harmonizációja egyértelműen kimutatható, addig a büntetőeljárási jogról ez jóval kevésbé mondható el." Ld.: BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 11. o.

[8] Ld.: *U.o.* 12. o.

A francia büntetőeljárás kutatása mellett szólt az az érv, hogy jogtörténeti hagyományokra építve az európai büntető igazságszolgáltatások fejlődésében a francia bizonyítottan mérföldkőnek számított.[9] Hasznosnak tűnt hazánk megoldási kísérleteinek az összehasonlítása egy olyan, szintén európai állammal, mely jelentős hatást gyakorolt az európai jogfejlődésre.

A francia és a magyar eljárási rendszer tehát közös gyökerekre és a kontinentális hagyományokra tekintettel számos rokon vonást hordoz. Ugyanakkor a hasonlóságok ellenére, mégis alapelvi szinten lényegesen különböznek egymástól. A francia büntetőeljárás főszabály szerint az opportunitás elvét követi, szemben a hazánkban uralkodó legalitással. Ennek fényében az összehasonlítás és a témával kapcsolatosan felvetett kérdések megválaszolása még érdekesebbnek tűnt.

Vizsgálódásom középpontjában állt annak a kutatása, hogy mire vezethető vissza a büntetőeljárás lassúsága és hatástalan működése. Vajon ugyanazok az okok vezetnek-e az akták tornyosulásához mindkét államban? Ha az opportunitás elve alapján berendezkedett államokat is sújtja a büntetőeljárás lassúságának problémája, akkor vajon ugyanazokkal az eszközökkel igyekszünk ezen segíteni? Központi probléma volt a bevezetett jogintézmények hatékonyságának a kérdése, és annak vizsgálata, hogy az eljárás egyszerűsítése terén előttünk jár-e egy nyugat-európai jogi kultúra? Melyek azok a jogintézmények, melyek adaptálhatók, tökéletesíthetők a francia minta alapján, vagy éppenséggel a magyar szabályozás tűnik ésszerűbbnek?

Dolgozatom első részében általánosságban foglalkoztam a büntetőeljárás egyszerűsítésével, gyorsításával. Az alapvető fogalmi tisztázásokat követően

[9] Az európai jogfejlődésre kétségtelenül hatást gyakorolt mind a Code Pénal, mind a Code d'instruction criminelle. Bizonyítottan az orosz büntetőeljárásnak is adott inspirációt, ezáltal áttételesen a magyar eljárásra is hatott. Ld. erről részletesen: BÓCZ Endre: *A büntetőeljárási jogunk kalandja., Sikerek, zátonyok és vargabetűk.* Közlönykiadó Kft., Budapest, 2008. 17-23. o.

külön figyelmet szenteltem annak, hogy érintőlegesen vázoljam, melyek azok a pusztán technikai jellegű megoldások, melyek alkalmasok ésszerű időn belül tartani az eljárásokat. Majd azt vettem górcső alá, hogy milyen megoldások képzelhetők el, amik már a technikai jellegen túlmutatnak, és esetleg valamelyik hagyományos eljárási szakasz kihagyásával, vagy lényeges rövidítésével hivatottak a kívánt hatást elérni.

Kutatásom során igyekeztem feltérképezni a mindkét államot egyöntetűen és egyre határozottabban érő európai hatásokat. Ezek az áramlatok elsősorban a strasbourgi bíróság ésszerű idő követelményével kapcsolatos esetjogában és az Európa Tanács e tárgykörben született Ajánlásaiban csúcsosodnak ki. Az utóbbi néhány évtizedben egy új diszciplína is körvonalazódni látszik, az ún. „európai büntetőjog", vagyis az a hatás, amit az Európai Unió a nemzeti büntetőjogokra gyakorol. A téma az újdonság erejével hat, ezért nem kerülhettem ki, hogy néhány gondolat erejéig kitérjek annak vizsgálatára is, hogy az eljárás gyorsításának kérdéséhez milyen az Unió viszonya.

Az ok-kutatást, a tágabb és szűkebb értelemben vett eljárás egyszerűsítési technikák bemutatását követően – nem megkérdőjelezve ezen jogintézmények létjogosultságát –, a témánk szempontjából az igényelt mélyebb kutatómunkát, hogy milyen veszélyei vannak a szűk értelemben vett eljárás egyszerűsítésének. Azok a jogintézmények ugyanis, melyek kifejezetten az eljárás gyorsítása érdekében kerülnek bevezetésre, legyen az akár sommás eljárás, büntetőparancs vagy vádalku, számos dogmatikai kérdést vetnek fel. Ezek a jogintézmények ugyanis kétségtelenül emberi-, alkotmányos jogokat és ezáltal a büntetőeljárás alapelveit sérthetik. Így aztán számos aggályos pont és megválaszolásra váró kérdés állt előttünk. Vajon megengedhető-e a büntetőeljárásban egy olyan paradigmaváltás, mely rendelkezési jogot biztosít a terheltnek, holott a rendelkezési jog nem a büntető, hanem a polgári jog sajátja? Megengedhető-e az, hogy a funkciómegosztás tradicionális elvét felrúgva, újraosztjuk a büntetőeljárás résztvevőinek szerepét? Mondhatjuk azt,

hogy a cél szentesíti az eszközt? Avagy az ésszerű idő oltárán feláldozható bármilyen alkotmányos vagy emberi jog? Hol húzódnak a határok, amikor még nem beszélhetünk alkotmányellenességről? Hogyan igyekszik a jogalkotó ellensúlyozni a felborult egyensúlyt az ésszerű idő követelménye és az alapelvek sérelme között?

Dolgozatom második részében, a büntetőeljárás időbeli folyamatát követve, egyenként elemeztem a francia és a magyar ügyészi szakhoz kötődő, büntetőparancs jellegű, majd a vádalkuhoz hasonlító, és végül a sommás eljárások mibenlétét. Igyekeztem felhívni a figyelmet a két ország jogintézményeinek hasonlóságaira és legmarkánsabb különbségeire egyaránt.

A vizsgálódás során segítségemre volt a témában rendelkezésre álló, meglehetősen terjedelmesnek tekinthető magyar és francia szakirodalom, melynek feldolgozásában a történeti és összehasonlító módszert hívtam segítségül. A jogintézmények gyakorlati alkalmazása és hatékonysága tekintetében statisztikai adatokat elemeztem, tudván azt, hogy egy jogintézmény hatékonyságának a méréséhez kevés önmagában a statisztikai adatok vizsgálata, hiszen azok sokkal inkább az alkalmazás gyakoriságáról adnak felvilágosítást és nem a valódi hatékonyságról, nem arról, hogy jó és zökkenőmentesen működik-e a jogintézmény a gyakorlatban.

Ezenkívül a gyakorlati tapasztalatok összehasonlítása azért is ütközött nehézségekbe, mert nincs egységes szempontokat figyelembe vevő statisztika sem hazánkban, sem Franciaországban. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a francia statisztikák magukba foglalják a kihágásokat is, hiszen a francia Btk. a bűncselekmények trichotom felosztását ismeri, és a kihágások, melyek megközelítőleg a magyar szabálysértéseknek felelnek meg, a büntetőeljárás szerves részét képezik. Dolgozatomban azonban némileg öntörvényűleg – bár a francia eljáráshoz hozzátartozik, de tekintettel arra, hogy a magyar

eljárásnak nem része – mellőztem a kizárólagosan a kihágásokra létrehozott egyszerűsítő mechanizmusok bemutatását.

Franciaországban két jelentős statisztikai bázis állt rendelkezésemre, az Annuaire Statistique de la Justice és a Chiffres clés de la Justice. Az Annuaire Statistique nagy előnye, hogy meglehetősen részletes képet ad a francia büntető igazságszolgáltatásról, ennek köszönhetően tudjuk például azt, hogy az eljárási alternatívák között az egyes magatartási szabályok milyen gyakorisággal kerülnek elrendelésre. A disszertáció lezárásakor rendelkezésemre álló 2008-as kiadású Annuaire Statistique azonban 2006-tal bezárólag tartalmaz tájékoztatást. Ennek ellenére indokoltnak tartottam az adatok feldolgozását és elemzését, annál is inkább mivel gyakorlati szakemberek szerint néhány százalékos eltérés természetesen évről-évre lehet, de a tendenciák mai napig hasonlóak.

A kutatás során a magyar gyakorlati élet feltérképezése érdekében empirikus módszereket használtam. Lehetőségem nyílt a Debreceni Városi Ügyészségen akták tanulmányozására és ügyészekkel való személyes konzultációra. A Hajdú-Bihar Megyei Igazságügyi Hivatal biztosította számos közvetítői eljárás látogatását és a személyes tapasztalatszerzést ezzel a hazánkban még igen fiatal jogintézménnyel kapcsolatban. Bíró kollegáimnak köszönhetően a téma szempontjából nem elhanyagolható bírói tapasztalatok, sőt ítéletek is a rendelkezésemre álltak. Franciaországban végzett kutatásom ideje alatt, természetesen módomban állt a témával kapcsolatosan elméleti és gyakorlati szakemberek véleményét kikérni.

A. Alapvetés – a büntetőeljárás gyorsításáról általában

I. Egy ideális büntetőeljárási modell

„… ha nem akar a féktelen elnyomás eszközévé, vagy a bűnözők tehetetlen bűnpártolójává lenni, a büntetőeljárási jognak mindig, mindenütt kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie. Biztosítania kell egyrészről a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik a büntető törvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit, másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem fogja a jogaikat alaptalanul és mértéktelenül korlátozni, és nem fogja őket lépten-nyomon zaklatni. A két érdek összehangolásának, egyensúlyban tartásának művészi megalkotásával formálható meg az eszményi büntetőeljárási jog."[10]

Az eszményi büntetőeljárási jog megteremtése minden állam alapvető érdeke. A társadalom elemi igénye az igazságszolgáltatás jó minősége, vagyis annak a követelménye, hogy az elkövető kapja meg igazságos büntetését, de ártatlanokat ne ítéljenek el. Utópisztikus elképzelésnek tűnik egy tökéletes büntetőeljárási modell vázolása, és azt hiszem mindannyiunk számára egyértelmű, hogy a gyakorlatban ilyen nem létezik. Amennyiben mégis kísérletet tennénk modellezésére, azt mondhatjuk, hogy ideálisnak tekinthető az eljárás, ha tökéletesen teljesíti a vele szemben támasztott követelményeket és az eljárás valamennyi résztvevője elégedett az eredménnyel. Ezen túl megfelel a nemzetközileg elfogadott értékeknek, biztosítja az érintettek jogait, és az igazságszolgáltatás működőképességét is szolgálja. Az igazságszolgáltatási rendszer alapját és tárgyát képező törvény működőképessége, ésszerű egyszerűsége, célszerűségi szempontok érvényesítése mind nagyon fontos követelmények.[11] Így aztán a mindenki megelégedettségét szolgáló igazságszolgáltatási modell vizsgálata nagyon is összetett kérdés, hiszen az eljárás valamennyi résztvevőjének a kívánalmait figyelembe kell venni, ami nem feltétlenül harmonizál egymással.

[10] KIRÁLY Tibor: *A büntetőeljárási jog útjai.* Magyar Jog, 1985/3-4. 252. o.
[11] ERDEI Árpád: *Felújítás vagy megújítás (A büntetőeljárási jog választási lehetőségei).* Magyar Jog, 1993/8. 450. o.

Az állam kötelessége egy ideális büntetőeljárás működtetése, mely gyors, hatékony és költségkímélő. A társadalom számára a gyorsaság mellett, a költségtakarékosság helyett, sokkal inkább megelégedettséget teremt egy igazságos, valamennyi bűncselekményre a cselekmény súlyához képest adekvát választ adó, és minden esetben reagáló büntetőjog. A társadalom tagjai számára elsődleges a biztonságérzet, vagyis, hogy minden körülmények között védve vannak a bűncselekmény elkövetőivel szemben. Közvélemény-kutatási adatok alapján az embereknek az igazságszolgáltatással szemben támasztott alapvető elvárásai között szerepel, hogy az erőszakos bűncselekmények elkövetőivel szemben hatékonyan lépjen fel, az elkövetőt vonja felelősségre, a bűncselekménnyel okozott kár megtérüljön és az elkövetők reintegrációját is segítse elő.[12]

A bűncselekmény konkrét sértettjének igénye az elkövető igazságos megbüntetésén túl, az eljárásban való aktív szerepvállalás és lehetőség szerint kárának minél hamarabbi megtérülése.[13] A sértett érezni akarja, hogy ügye fontos a hatóságok számára, annak jelentőségét senki nem bagatellizálja el, és problémája „halló fülekre" talál.

A terhelt óhaja, hogy *„Damoklész kardja"* a lehető legrövidebb ideig lebegjen a feje felett, és ügyében minél hamarabb döntés szülessen. Természetesen modern korunkban nem elhanyagolható kívánalom az sem, hogy az állam vegye figyelembe, hogy ő is ember. Az emberi jogoknak az egyre felértékelődő szerepe egy olyan jogfejlődést indított el, melynek következtében a büntetőeljárástól addig idegen rendelkezési jog kap

[12] KEREZSI Klára (2006) *i.m.* 7. o.
[13] A sértett szerepéről és a számára biztosítandó jogokról ld. részletesen: RÓTH Erika: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban – avagy mit kíván az Európai Unió?* Kratocwill Ferenc Emlékkönyv (Szerk.: Farkas Ákos) Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 43-63. o.; KISS Anna: *Erősödött-e sértett eljárásjogi helyzete? (Kérdések a múltból válaszok a jelenben)* In.: Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére (Szerk.: Farkas Ákos) Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 21-41. o.; KISS Anna: *Az adhéziós eljárás szerepe a büntetőeljárásban.* Kriminológiai Tanulmányok 42., OKRI, Budapest, 2005; KEMÉNY Gábor: *Sértetti jogok, kötelezettségek az új Büntető Eljárásjogi törvény tükrében*. In.: Emlékkönyv Vargha László Egyetemi Tanár születésének 90. évfordulójára (Szerk.: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor) PTE-ÁJK, Pécs, 2003.

hangsúlyos szerepet.[14] A terhelt ezáltal a büntetőeljárásnak nem pusztán tárgya, akinek egyoldalúan kötelességei vannak, hanem jogokkal van körülbástyázva, melyet az államnak biztosítani kell.[15] Ennek a folyamatnak az eredménye, hogy a védelemhez való jog mind szélesebb részjogosítványai az eljárás valamennyi szakaszát áthatják, már-már veszélyeztetve az igazság felderítésének követelményét, nem beszélve arról, hogy a védelem egyre szélesedő jogosítványrendszere maga is hozzájárulhat az eljárások elhúzódásához.[16] Itt kell megjegyeznünk, hogy némi ellentmondás fedezhető fel a terhelt érdekeit illetően, hiszen ügyének gyors elintézése mellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy az idő múlása a büntetés kiszabásakor általában enyhítő körülményként kerül figyelembe vételre. Így aztán néhány esetben könnyen előfordulhat, hogy éppen a védelem szándékos „per elhúzó" tevékenysége áll a büntetőeljárások lassúsága mögött.

Az ideális büntető igazságszolgáltatás megteremtése jegyében nem szabad megfeledkezni a büntetőeljárás apparátusáról, és azok kívánalmairól sem. A nyomozóhatóság, a bűncselekmények nyomozásával megbízott szervek számára az okoz megelégedettséget, ha valamennyi bűncselekmény elkövetőjét sikerült gyorsan, modern eszközökkel és fejlett módszerekkel felkutatni. A bíróságokkal és egyre gyakrabban az ügyésszel szembeni elvárásuk, hogy azok a bűncselekmények elkövetőit vonják felelősségre, és végül ítéljék el. Hiszen joggal érezheti feleslegesnek munkáját a rendőr, ha a

[14] Vö.: KEREZSI Klára – DÉR Mária: *Mennyibe is kerül a büntető igazságszolgáltatás, avagy az alternatív szankciók költségei.* In.: Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XXXV. Budapest, 1998. 48. o.

[15] Terhelti jogokat illetően már az Európai Uniónak is van egy kerethatározat tervezete: Javaslat a Tanács kerethatározata a büntetőeljárás bizonyos eljárási jogairól az Európai Unióban., COM/2004/0328 végleges – CNS 2004/0113. Erről ld.: Az európai büntetőjog kézikönyve (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Lap- és Közlönykiadó, Budapest, 2008; továbbá RÓTH Erika: *Terhelti alapjogok az Európai Unióban. Egy készülő kerethatározatban megfogalmazott minimum standardok*. In.: Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére (Szerk.: Nagy Ferenc) Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007. 136-149. o.

[16] PRADEL, Jean (2006) i.m. 252. o.

terheltet később felmentik, vagy a büntetőeljárást vele szemben megszüntetik.[17]

Az ügyészek szintén eredményességi mutatók elérése szerint dolgoznak. A cél a minél hatékonyabb váderedményesség. A bíróságok célja a függetlenség, pártatlanság látszatát megőrizve, lehetőség szerint már első fokon felgöngyölíteni egy-egy büntetőügyet. *„Minél magasabb a felderített, minél alacsonyabb a felderítetlen bűncselekmények száma, minél nagyobb a váderedményesség, minél több ügyet sikerül a bíróságnak első fokon fellebbezés nélkül lezárni a lehető legrövidebb időn belül, de legalábbis a legkevesebb késedelemmel, annál nagyobb hatékonysággal dolgozik a büntető igazságszolgáltatás*."[18]

Az állam feladata tehát nem egyszerű, amikor igyekszik megfelelni a büntetőeljárás résztvevői igen összetett elvárásainak. E számtalan igény teljesítése már-már az eljárások túlbonyolításával, nem ritkán ellentétes érdekek ütközésével és természetesen nem kevés költséggel jár. Messzemenőkig egyet kell tehát értenünk *Tóth Mihállyal*, aki szerint *„lehetetlen összeegyeztetni az állam büntetőjogi igényét, a sértett reparációjának kötelezettségét, illetve a terhelt emberi jogainak biztosítását."*[19]

Ennek ellenére az elmúlt évtizedektől mind a mai napig, az európai államok büntetőpolitikájában jelentős mértékű változások következtek be, és a fenti törekvések egyértelműen nyomon követhetők. Amennyiben csak a dolgozatban összehasonlításra kerülő két állam közelmúltbeli büntetőpolitikai törekvéseit vesszük górcső alá, elmondható, hogy a francia jogban az elmúlt évek reformjai között megtaláljuk a büntetőeljárás hatékonyságának

[17] BADÓ Attila – LOSS Sándor – H. SZILÁGYI István – ZOMBOR Ferenc: *Bevezetés a jogszociológiába.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 1999. 206-207. o.
[18] FARKAS Ákos: *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai.* Osiris Kiadó, 2002. 122. o.
[19] TÓTH Mihály: *Erózió vagy kiteljesedés?* Fundamentum, 2008/1. 111. o.

előmozdítását,[20] a visszaeséssel szembeni fellépés kiemelt szerepét,[21] egy új büntetés-végrehajtási modell kidolgozását,[22] továbbá az áldozatok jogainak minél hatékonyabb védelmét.[23]

Ehhez analóg módon hazánkban is kiemelt szerepet szánnak az olyan büntetőpolitikának, amely nem korlátozódik a büntetendő magatartások meghatározására, hanem a büntető igazságszolgáltatás korszerűsítése keretében egyaránt törekszik az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a büntetés-végrehajtási költségek csökkentésére, a bűncselekmények áldozatainak segítésére és kártalanítására, valamint a megsértett közösség kiengesztelésére.[24]

Megállapíthatjuk tehát, hogy a francia és a magyar büntetőpolitikában közös törekvésként jelentkezik az igazságszolgáltatás tehermentesítése, hatékonyabbá tétele, avagy egyszerűsítése, gyorsítása. Ezt a leghitelesebben támasztja alá az, hogy mindkét államban találunk átfogó reformot, aminek a célja kizárólag a büntetőeljárás hatékonyságának növelése volt. Addig, amíg ez Franciaországban már 1999-ben kézzel foghatóvá vált,[25] a magyarországi átfogó reformjavaslatok 10 évet várattak magukra, de 2009-ben hazánkban is megszületett a figyelemre méltó, a Be. törvényt számos ponton átvizsgáló, tágabb és szűkebb értelemben vett eljárásgyorsító mechanizmusokat eszközlő törvény.[26]

---

[20] Loi n° 99-515 du 23 juin 1999 renforçant l'efficacité de la procédure pénale (A büntetőeljárás hatékonyságát megerősítő törvény)
[21] Loi n°2007-1198 du 10 août 2007 renforçant la lutte contre la récidive des majeurs et des mineurs (A felnőtt és fiatalkorúak visszaesése elleni küzdelem megerősítését szolgáló törvény)
[22] Az új büntetés-végrehajtási törvény még tervezet formában van. Elérhető: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_projet_loi_penit_20080728.pdf
[23] Loi n° 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes (Az ártatlanság vélelmének és az áldozatok jogainak megerősítéséről); továbbá Loi n° 2008-644 du 1er juillet 2008 créant de nouveaux droits pour les victimes et améliorant l'exécution des peines (Az áldozatoknak új jogokat alapító és a büntetésvégrehajtás hatékonyságát elősegítő törvény)
[24] KONDOROSI Ferenc államtitkár előadása a XXV. Jogász vándorgyűlésen. 2007. május 18., ld.: http://irm.gov.hu/download/allamtitkarsopron.doc/allamtitkarsopron.doc
[25] Loi n° 99-515 du 23 juin 1999 renforçant l'efficacité de la procédure pénale (A büntetőeljárás hatékonyságát megerősítő törvény)
[26] 2009. évi LXXXIII. törvény

II. A büntetőeljárás elhúzódásának okai

A büntetőeljárás időtartamának mérései nehézségekbe ütköznek, hiszen egyes szervek ügyforgalmi statisztikái más-más módszerekkel mérnek.[27] Átfogó, valamennyi ügyre kiterjedő és egy átlagot számító adatot nem is igen találunk. Franciaországban az Igazságügyi Minisztérium 2008-ban megjelent adatai alapján, az elsőfokú bíróságokon a bűncselekmény elkövetésétől az ítélet meghozataláig 2006-ban összességében átlag 11 hónap telt el.[28] Ez 2002 óta 9 hónapról mutat növekvő tendenciát. Átlagosan az ügyek tehát közel egy évig elhúzódnak. Ennél rosszabb az arány az esküdtszék előtt, vagyis akkor, amikor súlyosabb bűncselekmény elkövetéséről van szó. Ebben az esetben ugyanis, 2002-től 2006-ig 56 hónapról 60-ra emelkedett a mutató, ami átlag 5 évet jelent.[29] Ami még inkább aggodalomra ad okot, hogy az átlagosnál hosszabb ideig húzódnak a fiatalkorúak ügyei, hiszen ott 2002-től 12 hónapról 15 hónapra emelkedett az eljárások időtartama.[30] Ezek az adatok azonban még nem tartalmazzák azt az esetet, ha az ügy másodfokú bíróság elé is kerül.

Ami hazánkat illeti, az ügyészség adatai alapján 1991-ben az 1 és 2 év között húzódó ügyek százalékos aránya még 8,7% volt, ez 2005-re 20,4%-ra növekedett. A két éven túl tartó ügyek száma 1991-ben még 3%-os mutatóval bírt, míg 2005-ben már 18,7%-ra emelkedett.[31] 2007-ben a vádlottak 13,2%-ának az ügye 2-3 év között fejeződött be, és 12,6%-ának az ügye 3 évnél hosszabb ideig húzódott.[32] Ez alapján mondhatjuk, hogy az ügyek csaknem 40%-a 1 évnél hosszabb időre elhúzódik.

---

[27] Ld. részletesen KOVACSICSNÉ NAGY Katalin: *A büntetőeljárás időtartama.* Rendészeti Szemle, 2007/6. 110. o.
[28] Annuaire Statistique de la Justice. Édition 2008. 127. Letölthető: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20081013.pdf
[29] Ld. *U.o.* 125.
[30] *U.o.* 127.
[31] KOVACSICSNÉ NAGY Katalin (2007) *i.m.* 113. o.
[32] Adatok számítása a Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai alapján (2007. 104. o.).

Az adatok alapján leszögezhető, hogy mindkét országban problémaként jelentkezik az eljárások elhúzódása, melyre megoldást kell találni. Mielőtt azonban ezek feltérképezéséhez hozzáfognánk, érdemes egy-két gondolat erejéig a miértekre is odafigyelni, vagyis feltárni, hogy mi az oka ennek a tendenciának.

Az eljárások elhúzódásának okai egy igen bonyolult és összetett rendszert képeznek. A büntetőeljárás hosszú történelmi fejlődés eredményeként, mind összetettebbé és különféle jogi garanciákban gazdagabbá vált. Jogtörténeti gyökerekre visszavezethető, hogy a napóleoni Code Pénale valamint a Code d'instruction criminelle óta eltelt időszakban, az Európában kialakított büntető eljárásjogi modell, ha úgy tetszik „mesterségesen bonyolítottá" vált. Ennek oka, hogy az igazság felderítését és az igazságos döntést gyakran az egyszerűsítés ellen ható intézmények létrehozásával vagy fenntartásával érhetjük el. Az eljárási garanciák növekvő katalógusának betartását sürgetik a nemzetközi dokumentumok, ami jogszabályalkotásra, újabb és újabb módosításokra sarkallja az államokat.[33] A hosszadalmas eljárás egyik fő oka az eljárási szabályok túlzott összetettségében és differenciáltságában van. A túlbonyolított büntetőeljárás az ideális igazságszolgáltatás megteremtéséért fizetett árnak is tekinthető.[34]

Amennyiben kezünkbe vesszük a jelenleg hatályos francia büntetőeljárási kódexet (a továbbiakban CPP), egy oldalszámra vagy akár kilóra mérhetően is igen terjedelmes jogszabályanyaggal találjuk szembe magunkat. A kódex nem tartozik a fiatal törvénykönyvek közé, hiszen 1957-ben került elfogadásra.[35] Azóta természetesen, hogy tartani lehessen a lépést modern korunk kihívásaival, számos módosításon ment keresztül.

[33] PRADEL, Jean: *La célérité de la procédure pénale en droit comparé.* RIDP, 1995. 325. o.
[34] TARR Ágnes: *A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett különeljárásokra.* In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. (Szerk.: Görgényi Ilona – Horváth M. Tamás – Szabó Béla – Várnay Ernő) 2005. 199. o.
[35] Bevezette a Loi nº57-1426 du 31 décembre 1957 instituant un Code de Procédure Pénal (1957. évi 1426. törvény).

A módosításokat elsősorban ismereteink, a technika fejlődése és az integráció hatása inspirálta. Ismereteink és a technikai fejlődés bővülésének köszönhetően, új bűncselekmények jelentek meg, vagy a régiek új dimenzióba léptek, ami a jogszabályok változását is igényelte. Az európai integráció megjelenésével, a határok könnyebb átjárhatóságával egyszerűbb lett az Európán belüli mozgás a bűncselekmények elkövetői számára is, és fokozottabb veszélyt jelent a szervezett bűnözés és annak kísérőjelenségeiként felbukkanó bűncselekmények ugrásszerű növekedése. Ennek hatása a francia jogban, hogy külön szigorított szabályokat vezettek be a szervezett bűnözéssel szembeni hatékonyabb fellépés érdekében, eltérve a CPP általános szabályaitól.

Ugyanakkor az Európai Unióval új védendő jogtárgyak jöttek létre, melyekre a nemzeti büntetőjogoknak reagálni kellett. Ennek megfelelően az újabb kihívásokra a francia jog is újabb jogszabály módosításokkal felelt, ami gyakran áttekinthetetlenné tette az addigi rendszert. Könnyen előfordult, hogy a régi szabályozás törléséről a jogalkotó meg is feledkezett, így néha ellentmondásos, esetenként túlbonyolított szabályanyag jött létre.[36] Terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozhatom rá, még csak példálózó jelleggel sem, hogy felsoroljam azokat a jelentősebb módosításokat, amiken a CPP hatályba lépése óta keresztülment, hiszen akár több száz jogszabályt is meg kellene említenem. A későbbiekben azonban látni fogjuk, hogy csupán a témánk szempontjából érintett jogintézmények bevezetése és tökéletesebbé csiszolása is számos változást igényelt.

Tovább bonyolítja Franciaországban a helyzetet, hogy a CPP nemcsak a szűk értelemben vett büntetőeljárási törvényt foglalja magába, hanem a végrehajtására hivatott rendeleteket is integrálja. Mondhatnánk az egységes

[36] PONTIER, Jean Marie: *Brèves remarques sur la simplification du droit.* In.: La simplification du droit, Aix-Marseilles, 2006. 7. o.

rendszerbe foglalást a kódex előnyeként, de ugyanakkor hátrány is, hogy jogszabályok végeláthatatlan tömege, kusza összevisszaságban hever egymás mellett.

A bűncselekmények nemcsak minőségi, hanem mennyiségi változásának is tanúi lehettünk az utóbbi évtizedekben Franciaországban. Ez egyenes arányban alakult a népesség növekedésével. Ez nem azt jelenti, hogy a francia egy gyorsan szaporodó nemzet lenne, aminek köszönhetően hirtelen megduplázódott a bűncselekmények száma. A hirtelen népesség növekedés sokkal inkább a migrációval magyarázható. 1960-ban Franciaország lakossága mintegy 40 millió volt, mindez 2000-re a folyamatos bevándorlás következtében másfélszeresére, 60 millióra duzzadt. A lakosság növekedésének arányával egyenes mértékben tapasztalható a bűncselekmények számának növekedése is. Ugyanakkor kriminológusok szerint a migráció következtében kialakult kulturális és társadalmi különbségek, szintén a bűncselekmények számának ugrásszerű növekedésével jártak.[37]

A mind minőségében, mind mennyiségében megváltozott bűncselekményekkel az igazságszolgáltatás csak nehezen tarthatja a lépést. Főként úgy, hogy az igazságszolgáltatási apparátus létszámában számottevő változás itt sem történt. A minőségi változásnak köszönhetően az újabb bűncselekmények, mint például a gazdasági bűncselekmények, bonyolult bizonyítási folyamatukkal önmagukban véve hozzájárulnak az eljárások elhúzódásához. A hibázás lehetőségétől és a még ismeretlentől tartva, a bírák el-elidőznek egy-egy büntetőügy megoldásánál.[38]

[37] CHEVALLIER, Jean-Yves: *Le parquetier et le troisième voie.* RPDP. déc. 2003. 629. o.
[38] PRADEL, Jean (1995) *La celerité… i.m.* 324. o.; Erre a problémára veti fel Tóth Mihály a bűnüldözés megfelelő specializálódásának a szorgalmazását, mely záloga lehetne a mindinkább speciális szakértelmet igénylő ügyek gyorsabb, eredményesebb befejezésének. Ld. TÓTH Mihály (2001) *i.m.* 159. o.

Természetesen a fent Franciaországról elmondottak hazánkra is csaknem teljes egészében érvényesek. Ha a magyar büntetőeljárás utóbbi évtizedeinek fejlődéstörténetét végignézzük, a garanciák megjelenésének és körül bástyázásának jelensége tapasztalható, a nemzetközi dokumentumoknak való megfelelés fényében.

Magyarországon nem a lakosság számbeli növekedése, hanem a rendszerváltozás vezetett addig nem tapasztalt mértékben a bűncselekmények és a bűnözés látványos emelkedéséhez. Korábban a 100.000 lakosra jutó bűncselekmények száma közel 20 év alatt, 1971 és 1990 között nőtt a duplájára, a második megkétszereződés viszont 5 év alatt, 1991 és 1995 között befejeződött.[39] A 100.000 lakosra jutó bűncselekmények 1986-1989 közötti éves átlaga 1843 volt, az 1995. évi mutatószám pedig 4500.[40]

A bűnözés növekedése mellett az új bűncselekmények megjelenése és az integráció is érezteti a hatását, és ezek kísérőjelenségeként a számos módosítás bennünket sem került el. Szemben a francia törvénykönyvvel, a magyar büntetőeljárásról szóló törvény (továbbiakban Be.) viszonylag újnak tekinthető, hiszen a törvény száma szerint 1998. évi XIX., de csak 2003. július 1-jén lépett hatályba. Azt gondolhatná ennek megfelelően bárki, hogy egy fiatal, a modern kornak teljes mértékben megfelelő, tökéletes jogszabályt vehet kezébe, aki a magyar Be.-t akarja megvizsgálni. Azonban a hazai szakmai közönség előtt nem titok, hogy ez a feltételezés közel sem állja meg a helyét. A magyar Be. kodifikációs munkálatai nagyon is viharosak voltak, és már hatályba lépése előtt elkezdődtek a *„vargabetűk”* a törvény életében. Mára szinte meg sem tudjuk számolni azt a rengeteg módosítást, amit a Be. és

[39] LÉVAY Miklós: *A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése.* In.: Kriminológia – Szakkriminológia (Szerk.: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós) Complex Kiadó, Budapest, 2006. 188. o.
[40] LÉVAY Miklós: *„Társadalmi kirekesztődés”: egy felívelő fogalom a jelenkori kriminológiában; társadalmi kirekesztődés és bűnözés Közép- és Kelet Európában.* Jogtudományi Közlöny, 2006/9. 314. o.

a jogalkalmazók elszenvedtek.[41] Erdei Árpád szavaival élve, hazánkban a büntető jogalkotás területén tapasztalható az ellentétes érdekeknek való megfelelés jegyében rengeteg módosítás, avagy jogalkotási dagály.[42] Így a magyar Be.-re is igaz, hogy némileg mesterségesen bonyolított, szövegezése néhol nehézkes, az utaló szabályok miatt helyenként nehezen követhető és a jogalkalmazás nem egy esetben ellentmondásokat is felfedezni vélt benne.

Az eljárás elhúzódásának a fent említettek az ún. külső okai. Ezeken kívül azonban érintőlegesen meg kell említeni az eljárás elhúzódásának azon okait, melyek magában az eljárásban keresendők. Ezek között vannak olyanok, ami a hatóságoknak nem felróható, ilyennek tekintem, ha az eljárásban résztvevők meg nem jelenésükkel akadályozzák az eljárás gördülékeny lefolytatását, ha a szakértő a szakvélemény adással indokolatlanul késedelembe esik, avagy a védelem törvény adta lehetőségekkel, például kifogással él. Ezeken kívül előfordulhatnak olyan eljárást elhúzó okok, amik a bíróságoknak vagy más hatóságoknak, a hivatali apparátusnak tudhatók be. Ezek közé sorolhatjuk a szabályszerűtlen idézéseket, a büntetőügyek ésszerűtlen egyesítését, határidők be nem tartását, megkeresések nem időbeli teljesítését, elővezetés nem teljesítését és még hosszasan sorolhatnánk.[43]

Összességében elmondható, hogy jogtörténeti fejlődési tendenciának köszönhető a garanciális jogok felértékelődése és ezeknek a büntetőeljárásban való megjelenése, mely túlzottan bonyolulttá tette a büntetőeljárási jogszabályokat. Az igazságszolgáltatásnak meg kell küzdenie a néha ellentmondásos és esetleg nehezen alkalmazható jogszabályokkal. Az elmúlt időszakban halmozottan észlelhető ezen kívül a szervezett bűnözés elharapódzása és új bűncselekmények megjelenése. A bűncselekmények

[41] Ld. HERKE Csongor: *Megjegyzések a büntetőeljárási törvény módosításához.* Rendészeti Szemle, 2006/7-8. 103. o.
[42] ERDEI Árpád (1993) *i.m.* 449. o.
[43] Ezekről ld. részletesen NAGY Anita: *Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008. 268-284. o.

minőségi és mennyiségi megugrása anélkül, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok személyi állományát számottevően emelnénk, komoly feladatokat mér a hatóságokra. Ezen külső tényezőkön túl az eljárások lassúságát az eljárás résztvevői is előidézhetik, és nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a hatóságok számos nem érdemi, többek között adminisztrációs feladatot is kénytelenek ellátni, ami az ügyek előre vitelét szintén hátráltatja.

III. Egyszerűsítés vagy gyorsítás?

Az ideális büntetőeljáráshoz hozzátartozik, hogy az eljárás gyors és hatékony legyen. Ezt támasztja alá az, hogy a gyorsaság vagy hatékonyság az államokkal szemben elvárt nemzetközi kötelesség, és az eljárás egyes résztvevőinek érdeke is ezt kívánja meg. Az államok ennek megfelelően alakítják büntetőpolitikájukat. Egyre többször halljuk és olvassuk, hogy a büntetőeljárásban a *„hatékonyság uralkodik”*.[44] Kérdésként merült fel bennem, hogy mit értünk a büntetőeljárásban hatékonyságon, és vajon a hatékonyság azonos-e a gyorsasággal?

Szabóné Nagy Teréz a 80-as évek közepén széles körben végzett vizsgálatot a büntetőeljárás hatékonysága tekintetében. Szerinte az igazságszolgáltatás akkor hatékony, ha funkcióját maradéktalanul betölti, vagyis, ha minden bűncselekményre fény derül, ha minden bűnöst felelősségre vonnak, de senkit nem ítélnek el ártatlanul vagy törvényi tilalom ellenére, ha a felelősségre vonás törvényes és igazságos, és a bíróságok a felelősség megállapítása során a humanizmust és a szigort, a differenciálást és az egységes törvénykezést juttatják érvényre.[45]

[44] JUNG, Heike: *Le plaider coupable et la théorie du procès pénal*. In.: Le doit pénal á l’aube du troisième millénaire. Mélanges offert á Jean Pradel, CUJAS 2006. 808. o.
[45] SZABÓNÉ Nagy Teréz: *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysá*ga. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 109. o.

A hatékonyság definiálásánál ezen kívül, *Farkas Ákos* a témában legátfogóbb kutatását kell alapul vennünk.[46] A szerző szerint a hatékonyságot vizsgálhatjuk mint pénzkérdést, mint közgazdasági kategóriát, mint rendszerhatékonyságot, és mint a büntetőeljárás hatékonyságát.[47]

Az eljárás hatékonysága mint pénzkérdés, annak a vizsgálatát jelenti, hogy mennyibe kerül az igazságszolgáltatás működése. Elsőként az angolok kezdték el mérni az igazságszolgáltatás költségösszefüggéseit, abból a megfontolásból, hogy amit meg lehet mérni, azt meg is kell mérni, és tudni kell, hogy pontosan mire és mennyit költünk, és milyen hatékonyak a ráfordítások.[48] Hatékonynak akkor tekinthető egy-egy tevékenység, ha a lényegét megvalósító érdemi elemek dominálnak benne, s a kiegészítő vagy adminisztrációs feladatok szerepe elhanyagolható. Lefordítva ezt a büntetőeljárásra, az ügyészi tevékenység akkor hatékony, ha az ügyész ideje nagy részét tárgyalással és erre való felkészüléssel, valamint panaszok elbírálásával tölti. A bíró akkor hatékony, ha tárgyal, és nem adminisztrációs tevékenységet kell ellátnia.[49] Ha érdemi munkát látnak el az igazságszolgáltatás szereplői, akkor a költségvetésből rájuk szánt összeg nem feleslegesen kerül kifizetésre.

Közgazdaságtani értelemben a hatékonyság annyit tesz, hogy egy szervezet a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokat mennyiben tudja a legoptimálisabban felhasználni, mennyi az egységnyi haszonra jutó költség. Minél gazdaságosabb a források felhasználása, minél kedvezőbb az eredmény és a ráfordítás viszonya, annál magasabb a hatékonyság.[50]

Ami a rendszerhatékonyságot illeti, *Farkas Ákos* a büntetőeljárást, mint nyílt rendszert mutatja be, amelynek elemei kölcsönösen hatnak egymásra.

[46] Ld. FARKAS Ákos (2002) *i.m.*
[47] *U.o.* 97-143. o.
[48] KÖVÉR Ágnes: *A büntető igazságszolgáltatás működésének költségösszefüggései.* Kriminológiai Tanulmányok 30. OKRI, Budapest, 2002. 242-243. o.
[49] *U.o.* 239-276. o.
[50] FARKAS Ákos (2002) *i.m*. 116-117. o.

Általában a kutatók abba a hibába esnek, hogy a rendszer hatékonyságát kizárólag úgy mérik, hogy hány bűncselekményt, mennyi idő alatt sikerült felderíteni, és figyelmen kívül hagyják, hogy milyen hatást gyakorolt a bűnözésre.[51] A szerző feltárja azt a tényt, hogy az igazságszolgáltatási rendszer hatékony működése elé korlátok vannak gördítve, ilyen a kriminálpolitika, a jogállami, emberi jogi és büntető eljárásjogi garanciák, valamint a jogdogmatika szabályai.[52]

Végül a hatékonyság utolsó jelentése a büntetőeljárás hatékonysága, mely akkor hatékony, ha *„egyszerű, alapos, gyors, költségkímélő, az alkalmazott büntetőjogi szankciónak pozitív, megelőző hatása van a bűncselekmények alakulására.*"[53] Ennek a megvalósítása pedig csak a korlátok között alkalmazott eljárás egyszerűsítésével érhető el. A hatékonyság elveinek hívei szerint mindenekelőtt a tárgyalásokat vagy bíróságokat kell tehermentesíteni, ami a hagyományos eljárásban eddig ismeretlen technikák beépítésével képzelhető el. A hagyományos eljárásba eredetileg nem fér bele a konszenzus: az állami büntető monopólium, a legalitás elve, a büntetőeljárás szigorú keretei, az igazság kiderítésének kötelessége nem tűr meg ilyen mértékű flexibilitást.[54] Az eljárás hatékonysága megköveteli a minél hamarabbi ügyintézést, így ennek megfelelően az államok kompromisszum készek.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hatékonyság többet jelent, mint pusztán gyorsaságot. A gyorsaság része a hatékonyságnak, de nem azonos azzal. A továbbiakban a hatékonyság alatt viszont a fogalomnak csak ez utóbbi kisebb szeletét értem, vagyis a korlátok között érvényesülő eljárás egyszerűsítését, ami a gyakorlatban, ahogy azt a későbbiek során látni fogjuk, igen változatos formában jelenik meg, elindulva a diverziótól, a vádalkukon át egészen a gyorsított eljárásokig.

[51] FARKAS Ákos (2007) *A büntető igazságszolgáltatási rendszer… i.m.* 88. o.
[52] Uo. 89. o.
[53] FARKAS Ákos (2002) *i.m*. 98. o.
[54] JUNG, Heike (2006) *i.m.* 808. o.

A büntetőeljárás egyszerűsítését és gyorsítását egymás szinonimájaként szoktuk emlegetni, ettől az értekezésben én sem térek el. Ennek ellenére most néhány gondolat erejéig mégis kísérletet teszek, hogy a köztük lévő árnyalatnyi különbségre irányítsam az olvasó figyelmét.

Nem árulok el nagy titkot, ha azt mondom, hogy az egyszerűsítés valaminek az egyszerűbbé tételét jelenti, és szükségességét az igazolja, hogy a dolog, amit egyszerűbbé kívánunk tenni, túlságosan bonyolult. Így van ez a joggal is. Be kell látni, modern korunk következménye – amikor évente több száz vagy ezer új jogszabály lát napvilágot –, hogy jogrendszerünk teljesen átláthatatlanná vált, még a jogászok számára is. A büntetőeljárás világában ez a tendencia halmozottan észlelhető. Ezért a jog és ezzel együtt a büntetőeljárás egyszerűsítésének szükségessége, a jogfejlődés normális velejárójának tekinthető. Egyszerűsíteni a jogot azt jelenti: egyértelmű szabályokat és fogalmakat alkotni, pontosítani, harmonizálni egy-egy jogterületet a maga egészében.[55] Így tehető átláthatóbbá, könnyebben kezelhetővé a jog. Bár kétségtelen, hogy az egyértelmű és világos jogszabályokkal a jogalkalmazó könnyebben boldogul, de ez még nem jelenti azt, hogy az egységesített, harmonizált jogszabály, vagy az egyszerűbb definíció gyorsabbá is tenné az eljárás menetét. Ebből kifolyólag mondhatjuk, hogy az egyszerűsítés és a gyorsítás sem azonos fogalmak.

Ami a gyorsítást illeti, a közvélemény egy gyors büntetést vár el, különösen a súlyosabb erőszakos és a médiában is kiemelt helyet kapó bűncselekményekre. A gyorsaság kulcsfontosságú a bizonyítékok miatt, és ezt követeli meg az eljárásban szereplő felek érdeke is.

[55] TOUBLANC, Alexia: *La nécessité de simplifier le droit.* In.: La simplification de droit. Sous la direction du professeur Jean-Marie Pontier, Presses Universitaire d'Aix-Marseille-PUAM, 2006. 27. o.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a büntetőeljárással szembeni elvárásként nemzetközi szinten mégsem a gyorsaság fogalmazódik meg, csupán az eljárás *„ésszerű idő”* keretei között tartása. A cél tehát nem egy gyors büntetőeljárás a szó negatív értelmében, hanem ésszerű időn belüli befejezése az ügyeknek, vagyis a lehetőség szerinti gyorsaság. Figyelembe kell tehát venni azt a Bevezetőben már említett igazságot, hogy a túl gyors eljárás is számos veszélyt hordoz magában. Ezért az eljárás gyorsítása relatív fogalom, és a hagyományos eljáráshoz képest jelent egy gyorsabb megoldást, ami még garanciális szempontokat figyelembe véve is elfogadható.

Francia szerzők a gyorsaságot meghatározzák úgy is, mint a büntetőeljárás egyik vezérelvét, ami olyan „gyors” ritmust diktál az eljárásra, amilyet csak lehet, anélkül, hogy ezzel az alapvető jogokat, mint például az ártatlanság vélelmét vagy a védelemhez való jogot sértenénk.[56]

A büntetőeljárás gyorsítása különböző technikai jellegű megoldásokkal, és kifejezetten eljárást gyorsító intézmények bevezetésével valósulhat meg. Ezek a külön jogintézmények nem feltétlenül jelentenek egyszerű megoldásokat. Az új jogintézmények szabályozása tovább növeli a büntetőeljárási kódexek lapszámát és még nehézkesebbé, áttekinthetetlenebbé teszik a már egyébként is bonyolult rendszert. Gyakran a gyorsítás a formák bonyolításával jár, és természetesen a hagyományostól eltérő eljárás elfogadása a gyakorlat részéről is időt igényel. Egy eljárás, ami gyors, még nem feltétlenül egyszerű.

[56] PRADEL, Jean (1995) *La célérité… i.m*. 323. o.

IV. Megoldási javaslatok az eljárás gyorsítására

1. A büntetőeljárás gyorsítása tág értelemben

Az igazságszolgáltatás megnövekedett terheinek viselésére nem elegendő válasz a bűnügyi apparátus ésszerűtlen számbeli növelése, hiszen az újabb költségekkel jár. A problémára adott válasz a büntetőeljárás gyorsítása lehet. A gyorsítást két dimenzióban képzelhetjük el, tágabb és szűkebb értelemben. Nem vitatva a tágabb értelemben vett eljárás gyorsításának szerepét, ehelyütt dióhéjban és a teljesség igénye nélkül sorolom fel és csak érintőlegesen ismertetem ezen jogintézményeket.

Tágabb értelemben vett eljárás gyorsításán azokat az inkább technikai jellegű megoldásokat értem, melyek nem „külön eljárásként" a gyorsításra lettek bevezetve, de nagyszerűen szolgálják a gördülékenyebb ügymenetet. Ezeknek legszélsőségesebb esete az a fajta gyorsítás, amikor egyáltalán nem kerül sor eljárásra. Ezt a jogalkotó egyrészről a tágabb értelemben vett elterelés eszközeivel érheti el.[57] Ennek egyik megjelenési formája a ***dekriminalizáció***. Dekriminalizáción a korábban bűncselekményként szabályozott emberi magatartások büntető jogszabályokból való törlését értjük. Ezzel gyakorlatilag a korábban büntetendő cselekmény legalizálása történik meg. Gyakran a dekriminalizáció szinonimájaként találkozunk a depönalizációval, holott a két fogalom eltér egymástól.[58] Anélkül, hogy dogmatikai fejtegetésekbe bocsátkoznék, ehelyütt csak annyit jegyzek meg, hogy a depönalizáció nem legalizálja a büntetőjogi szabályozás köréből kivont magatartást, hiszen kilátásba helyezi a fegyelmi vagy szabálysértési felelősséget.

[57] NACSÁDY Péter: *Az elterelés magyarországi lehetőségei.* Büntetőjogi Kodifikáció, 2004/3. 33-34. o.
[58] Ld. erről részletesen: PUSZTAI László: *Elterelés a büntető útról*. In.: Kriminalisztikai Tanulmányok, BM Kiadó, Budapest, 1991. 7-40. o.; valamint KISS Anna: *A közvetítői eljárásról*. Kriminológiai Tanulmányok 43. OKRI, Budapest, 250-253. o.; PRADEL, Jean: *La rapidité de l'instance pénale, Aspects de droit comparé*, RPDP, 01/10/1995. 215. o.

Szintén tág értelemben vett gyorsítás a diverziónak az a formája, ha azért nem kerül sor az ügy lefolytatására, mert az eljárás egy korai szakaszán a nyomozóhatóság vagy az ügyészség megszüntet, vagy elutasítja a feljelentést. Erre az egyszerű eljárás megszüntetésre francia földön az opportunitás elve miatt széles körben, hazánkban viszont megfontoltabban, csak törvényi keretek között van lehetőség.[59]

Az eljárások gyorsítását szolgálja a büntető apparátus szigorú *határidők* közé szorítása. Amennyiben a magyar Be.-t vesszük górcső alá, következetesen nyomon követhetjük, hogy a nyomozástól kezdve, az ügyészen keresztül, a bírókat is szigorú határidők kötik. A határidők természetesen meghosszabbíthatók, de a törvényben a meghosszabbításokra is találunk keretet. A bíróságot a határidők kényes betartására szorító, viszonylag új jogintézmény hazánkban az *eljárás elhúzódása miatt emelhető kifogás*.[60] Erre a vádlott, a védő és a magánfél akkor jogosult, ha a törvény határidőt tűz valamely eljárási cselekmény elvégzésére vagy határozat meghozatalára és ezt a bíróság nem tartja, illetve ha az eljárásban szereplő személlyel szemben a határidő be nem tartása miatt a bíróság a törvény adta szankciós lehetőségeket nem gyakorolja. A viszonylag új jogintézmény a néhány éves gyakorlat fényében úgy tűnik, hogy a jogalkotó által teremtett elvi megoldás maradt, hiszen a gyakorlatban a bíróságok elvétve, vagy inkább nem is találkoznak a felek által előterjesztett hasonló kifogással. Ez magyarázható talán azzal is, hogy az idő múlása a terhelt szempontjából a büntetéskiszabás körében enyhítő körülményként kerül figyelembe vételre, így a terheltnek és védőnek valódi érdeke nem fűződik kifogás előterjesztéséhez.

A francia büntetőeljárás a határidők tűzésével plasztikusabban jár el, mint a magyar. Találunk végső határidőt az előzetes letartóztatásra, illetve a vizsgálóbíró is korlátok közé van szorítva, hiszen a vizsgálatot az ügy

[59] CPP Art. 40-1 3º; Be. 190 §
[60] Be. 262/A-262/B §§.

bonyolultságára, komplexitására tekintettel ésszerű időn belül le kell folytatni.[61] Amennyiben a vizsgálati szak megindulásától két év már eltelt, egy írásos, indokolt beszámolóban kell magyarázatot adnia az eljárás elhúzódására.[62] Az előzetes letartóztatás időtartama természetesen arra sarkallja a hatóságokat, hogy a terhelt ügyében minél hamarabb jogerős döntés szülessen, de a CPP nem tartalmaz a nyomozás vagy az eljárás befejezésére vonatkozó végső határidőt.

Segítséget jelenthetnek az igazságszolgáltatás résztvevőinek az egyszerűsített határozatok vagy *rövidített jegyzőkönyvek* készítésének lehetőségei, amennyiben egyszerűbb ügyről van szó, és amennyiben a felek rögtön tudomásul veszik a hatóság határozatát. Ez azért nem elhanyagolható segítség, mert bizonyítottan a bírák és az ügyészek idejének jelentős részét a határozat szerkesztés teszi ki.[63] Az igazságszolgáltatás adminisztratív terheinek csökkentése, egymással összefüggő ügyeknek célszerűségi szempontok alapján történő egyesítése, mind-mind hozzájárulhatnak az ügyek ésszerűbb befejezéséhez.

Az eljárás tágabb értelemben vett gyorsítását eredményezi a hagyományos eljárásbeli szerepek újragondolása, átcsoportosítása, vagy akár új szereplőkre osztása. Ennek megfelelően, bár a büntetőeljárás vezérelve a társasbíráskodás elve, egyre nagyobb tér nyílik egyszerűbb ügyekben az *egyesbíró* intézményének. Franciaországban az ügyészek munkáját segítendő létrejött az úgynevezett *ügyészi megbízott*, melynek a későbbiekben látni fogjuk, a mediációnál és a büntetőeljárás egyéb alternatív megoldásainál van fontos szerepe.

---

[61] CPP 175-2

[62] Ld. PRADEL, Jean: *La durée des procédures.* RPDP, 2001/1. 153. o.

[63] Még egy 2002-es kutatás eredményei alapján az ügyészek napi tevékenységének 14%-át a határozat-szerkesztés, 2%-át adminisztrációs feladatok teszik ki. A bírák napi tevékenységéből 12% a határozat-szerkesztés és 8% az adminisztráció. Ehhez képest tárgyalás az ügyész esetén a napi tevékenység 18%-át adja, a bíró esetén 24%-át. Vagyis az adminisztráció és a határozat-szerkesztés az ügyészeknél egyenlő, a bíráknál majdnem egyenlő a tárgyalással töltött idővel. Ld. részletesen: KÖVÉR Ágnes (2002) *i.m.* 260-269. o.

Az eljárás ésszerűsítését hivatott szolgálni a magyar Be. azon rendelkezése, hogy amennyiben a hivatásos bíró vagy ülnök személyében változás következik be, a tárgyalás 6 hónapon belül, a korábbi tárgyalási anyag ismertetésével folytatható és nem kell megismételni. Ezt a jelentős engedményt a büntetőeljárás időszerűségének javítása céljából bevezetett újítások kapcsán tette a jogalkotó.[64]

A francia büntetőjog egyik sajátossága a vizsgálóbíró intézménye. Eredeti feladata a vád előkészítése, a vádemelésre való alkalmassá tétel. A jogintézmény azonban az utóbbi időben nagyon is átértékelődni látszik. Kritikával illetik, hiszen részben ügyészi feladatokat lát el, így sokak szerint az eljárási szakaszok felesleges ismétlődésével jár, és ezzel hozzájárul az eljárások elhúzódásához. Addig, amíg ez a tipikusan francia sajátosság a napóleoni kódexek idején még minden harmadik bűncselekmény esetén alkalmazandó volt,[65] jelenleg az esetek csak elhanyagolható, kb. 4-5%-ában fordul elő a vizsgálati szakasz. A gyorsabb ügyintézés reményében, a törvény ugyanis már csak a bűntettek esetén teszi kötelezővé a vizsgálati szakasz megnyitását.

A vizsgálóbíró munkáját és az esküdtszéki tárgyalást elkerülendő, a XIX. században alakult ki a ma is létező *korrekcionalizáció* jogintézménye a francia jogban.[66] Ennek lényege, hogy az eljárás gyorsítása érdekében, az ügyész hajlandó eltekinteni bizonyos súlyosító körülményektől, vagy a bűntett egyes tényállási elemeitől, netalán a halmazattól, melyek bűntetté minősítenének egy-egy vétséget, és az esküdtszéki tárgyalást tennék szükségessé.[67] Ebbe az ügyészi engedékenységbe az eljárás valamennyi résztvevője hallgatólagosan

[64] Korábban, amennyiben a hivatásos bíró személyében változás következett be, a tárgyalást elölről kellett kezdeni. Ld. Be. 287.§ (4) bekezdés. Megállapította a 2009. évi LXXXIII. törvény 36. §-a. Hatályos: 2009. augusztus 13-tól.
[65] PRADEL, Jean (1995) *La célérité… i.m*. 330. o.
[66] DARSONVILLE, Audrey: *La légalisation de la correctionnalisation judiciaire*. Droit Pénal, 2007/3. 7. o.
[67] CONTE, Philippe – MAISTRE DU CHAMBON, Patrick: *Procédure pénale* 4e édition. Armand Colin, 2002. 98. o.

beleegyezik, az ügyész pedig a széles diszkrecionális jogkörénél fogva, minden nehézség nélkül lehet elnéző a terhelttel szemben. Ez a folyamat egy contra legem gyakorlatot eredményez ugyan, de amennyiben senki nem ellenkezik, az eljárás gyorsabbá és valóban költségkímélőbbé válik.

A tágabb értelemben vett eljárás gyorsítása közé tartozik a régebben *„makacssági pernek”*[68], ma sokkal inkább *távollétes ügyeknek* nevezett eljárás. Ezzel mind a magyar, mind a francia jogban találkozunk. A magyar büntetőeljárásban a gyorsító rendelkezéseken belül, az ún. külön eljárások között, a Be. XXIV. fejezetében került szabályozásra.[69] A francia jogban viszont sehol nem említik, mint az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményt.

A magam részéről a francia felfogással értek egyet, és csak tág értelemben sorolom ezt a jogintézményt az eljárást gyorsító technikák közé, éppen ezért dolgozatom második részében nem kívánok részletesen foglalkozni vele. Ennek indoka, hogy a távollétes eljárás nem a minden áron vett eljárás gyorsítását jelenti. A cél és a főszabály a büntetőeljárásban az, hogy a vádlott legyen jelen, amikor a bíró a „feje” fölött ítélkezik, hiszen ezt követeli meg a közvetlenség elve. A távollétes eljárások csupán azon csekély számban előforduló élethelyzetekre igyekeznek megoldást találni, amikor a vádlott ismeretlen helyen, vagy külföldön tartózkodik, szándékosan kivonva magát az eljárás alól, és távollétével akadályozza az ügy lezárását.[70] Ilyenkor a hatóságok, különösen az ügyész, gondosan megvizsgálja az ügy körülményeit, törekszik arra, hogy a vádlottat megtalálja és bíróság elé állítsa. Ezt a célt

[68] Az elnevezés onnan ered, hogy a vádlott távollétében szabad volt dönteni, ha a vádlott megmakacsolta magát és nem volt hajlandó a bíróság előtt megjelenni.
[69] A Be. A külön eljárás kifejezést konkrétan nem tartalmazza, de a szakirodalomban egyetemlegesen ezzel az elnevezéssel találkozunk.
[70] Magyarországon a távollétes eljárások száma folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. 2007-ben a vádlottak 0,43%-ának ügye fejeződött be ebben a formában. Ld.: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2007. 14. o.

szolgálja a mindkét államban ismeretes és szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén kötelezően kibocsátandó elfogatóparancs.[71]

Amennyiben ez nem vezet eredményre, a törvény szigorú előírásait követve, dönthet az ügyész amellett, hogy a bíróság hozzon határozatot a vádlott távollétében, de a védő jelenlétében. Így a jogintézmény megfelelő jogi garanciákkal védett és a strasbourgi bíróság által is támogatott.[72] A Bíróság ugyanis megállapította, hogy az in absentia eljárás tilalma nem tartozik a büntetőeljárás során mindenképp biztosítandó, nemzetközileg elfogadott alapvető jogok közé.[73] Azokban a kis százalékban előforduló esetekben, amikor a törvényi feltételek fennállnak és lefolytatható az eljárás a terhelt távollétében, az intézmény valóban alkalmas arra, hogy ezek az ügyek már ne tornyosuljanak a bírók asztalán. Az már természetesen más kérdés, hogy a jogerős döntés végrehajtása a terhelt távollétében szintén nehézségekbe ütközhet.

2. A szűk értelemben vett eljárás gyorsítása

Szűkebb értelemben gyorsításon azokat az eljárásokat értem, melyeknek kimondott célja, hogy lerövidítsék általában a csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén a hagyományos büntetőpert. Ez többnyire úgy történhet, hogy részben vagy egészben törlődik a tradicionális eljárás valamelyik szakasza.

---

[71] Ld. Be. 527. § (2) bekezdés; Franciaországban bűntett esetén kötelezően kibocsátandó ld. CPP 379-2 cikk 2. fordulat; vétségek esetén csak akkor kell kibocsátani, ha a szankció legalább két évi szabadságvesztés ld. CPP 410-1 cikk; kihágásokra a vétségi eljárok szabályait kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a csak pénzbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények esetén ítélkezhet a rendőrbíróság a terhelt távollétében. Ld.: CPP 544-545 cikkek.

[72] Erről ld. részletesen. TARR Ágnes: *Távollétes ügyek egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban*. Debreceni Jogi Műhely 2005/2. http://www.jogimuhely.hu

[73] Ld. BÁRD Károly (2007) *i.m.* 179. o. Ugyanakkor Bárd felhívja a figyelmet arra, hogy nemzetközi büntető törvényszékek által követett, illetve követendő eljárási szabályok alakulását nyomon követve, nem zárható ki, hogy az in absentia tárgyalás tilalmát előbb-utóbb a tisztességes eljárás elemi követelményei közé fogják sorolni. Ld. *U.o.* 180. o.

Az első fontos, szűrőszerepet betöltő résztvevője az eljárásnak az *ügyész*. Mint a vád képviselője, az ő *mérlegelési joga* annak az eldöntése, hogy bíróság elé viszi-e az ügyet vagy sem. Amennyiben nem akar vádat emelni, két lehetősége van. Először is az előbb már említett, tág értelemben vett elterelés a büntető útról, amikor megszüntető határozatot hoz, illetve másodsorban a szűk értelemben vett elterelés.

A szűk értelemben vett diverzió a hagyományos büntető igazságszolgáltatás megszakítása és egy elterelő intézkedés alkalmazása.[74] Az elterelés ellenére az ügy az igazságszolgáltatási gépezeten belül marad, jóllehet beiktatódik egy közbenső eljárás.[75] Ennek a sajátossága, hogy a gyógyítást, nevelést, megbékélést, jóvátételt helyezi a középpontba. Ezáltal az elkövetők megóvhatók a hagyományos eljárással együtt járó stigmatizálástól és az intézkedések gyógyító, pedagógiai jellegüknél fogva a reintegrációt is jobban elősegítik. A diverziónak két nagyon fontos következménye lehet: az elkövető belátja és megbánja tettét és kisebb a visszaesés kockázata, valamint az igazságszolgáltatási mechanizmus válláról óriási terheket vesz le.[76] A diverzió ezen nyomvonalait követi a mindkét államban fellelhető *mediáció*, valamint a francia *büntetőeljárás alternatívái* és a magyar *vádemelés elhalasztása.*

A büntetőeljárás kifejezett gyorsítását vonja maga után, ha bíró részt vesz ugyan az eljárásban, de az ügyet az íróasztal, és nem a bírói pulpitus mögül vezeti le. Ezek a *büntetőparancs jellegű megoldások*, melyeknek a fenti diverzióhoz képest egyértelmű előnye a bírói részvétel, viszont a jogtudomány kritikusai szerinti hátránya, hogy írásban zajlik. A német eredetű büntetőparancsként ismert jogintézmény hasonló elnevezéssel a francia jogban is megtalálható, míg a magyar Be. tárgyalás mellőzése néven ismeri.

[74] NACSÁDY Péter (2004) *i.m*. 34. o.
[75] KISS Anna: *Mediáció a büntetőeljárásban.* In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7., Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 262. o.
[76] NACSÁDY Péter (2004) *i.m*. 34. o.

Amennyiben az eljárások gyorsításáról beszélünk, önkéntelenül is a legtöbb embernek a *„vádalku”* jut az eszébe. A vádalku eredetileg az angolszász jogrendszer sajátja. Az „amerikanizáció” nem ment el a kontinentális jog mellett sem nyomtalanul.[77] Bár alapjaiban más az amerikai és a kontinentális büntetőeljárás, mégis találkozunk az európai jogi kultúrákban a vádalkura emlékeztető jogintézményekkel, melyeket nevezetesen a szakzsargon Európában is „vádalkunak” nevez. Ezekkel a jogintézményekkel a kontinensen is felértékelődik a konszenzuális elemek szerepe, mely az angolszász országokban teljesen magától értetődő. Így még azokban az államokban is találkozunk a vádemelést követő megállapodásokkal, ahol a szigorú legalitás elve uralkodik.[78] Igaz sokak által bebizonyított, hogy az amerikai vádalku a kontinentális országokban nincs jelen, de a nem hivatalos elnevezése a rokon jogintézményeknek mégis ez. Így a francia jogban a megegyezéses eljárást, és az előzetes beismerésen alapuló megjelenést is (a továbbiakban CRPC) így nevezik. A magyar jogban a viszonylag fiatal, nem régiben módosított lemondás a tárgyalásról felel meg a „vádalkunak”.

Végül a szűkebb értelemben vett eljárás gyorsítása érdekében kerültek bevezetésre a gyorsított vagy *sommás eljárások*. Ezek lehetővé teszik, hogy akár komolyabb bűncselekmény esetén is, ha a bizonyítékok rendelkezésre állnak, esetleg tettenérés esete forog fenn, akár néhány nap, vagy legfeljebb pár hét alatt pont kerüljön az ügy végére. Ezekben az esetekben a nyomozati szakasz redukálódik le mindössze néhány napra, az ügyész pedig könnyített formában emel vádat.

Az értekezés későbbi részeiben ezen logikai lánc mentén mutatom majd be a szűkebb értelemben vett eljárás gyorsítással szemben felmerülő aggályokat,

[77] Erről ld. részletesen: DONGOIS, Nathalie – VIREDAZ, Baptiste: *De l’américanisation des sciences pénales européennes.* In.: Mélenges offerts á Raymond Gassin, Sciences pénales et sciences criminologiques, Presses Universitaires d’Aix-Marseilles, 2007. 215-232. o.
[78] HERKE Csongor: *Megállapodások a büntetőperben*. Pécs, 2008. 6. o.

valamint ez a logika képezi a dolgozat második részében egyenként bemutatott és összehasonlított francia és magyar jogintézmények gerincét.

V. Az eljárás gyorsítása a nemzetközi és európai standardok szorításában

A bíróságok tehermentesítésének feladatát nem tekinthetjük egy-egy állam magánügyének. A probléma a világ valamennyi országát érinti, éppen ezért nem meglepő, hogy közös gondolkodással, egymás jogintézményeiből, esetleges hibáiból tanulva, közösen keresik a megoldás útjait.[79] *Bárd Károly* egyik cikkében a 90-es évek óta kialakuló európai trendek egyik markáns területeként említi az igazságszolgáltatás egyre növekvő terheivel szembeni küzdelmet, melyre számos ország törvényhozása már reagált vagy reagálni készül.[80]

Kétségtelenül valamennyi európai államban alapvető garanciális szabály a tisztességes eljárás követelménye.[81] A tisztességes eljárás mind bővülő részjogosítványai sorában, többek között megtaláljuk azt a garanciát, hogy *„mindenkinek joga van, ahhoz, hogy ügyét […] ésszerű időn belül tárgyalják”*. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban EJEB) joggyakorlata széles körben foglalkozik ennek a passzusnak az értelmezésével, és aligha mondható olyan állam, amely a cikk megsértése miatt ne került volna még a „vádlottak padjára”. Ebből kifolyólag nem meglepő, hogy az elmarasztalástól tartva, az államok méginkább érdekeltek abban, hogy megoldják az igazságszolgáltatás lassúságának kérdését.

---

[79] 1995. szeptember 11-14. között nemzetközi szemináriumot tartottak Siracusában (Olaszország) *A büntetőeljárás gyorsítása* cím alatt. A konferencia tapasztalatairól ld. részletesen: PRADEL, Jean: *La rapidité de l’instance pénale Aspects de droit comparé*. (A propos d’un sémainaire de droit comparé organisé en septembre 1995 au sein de l’institut superieur international de sciences criminelles de Syracuse, Italie) RPDP 01/10/1995, illetve a RIDP 1995. vol. 66. 323. és következő oldalak.

[80] BÁRD Károly: *A büntetőeljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben*. Jogtudományi Közlöny, 1998/4. 123-125. o.

[81] COHEN, Gérard J.: *Aspects européens des droits fondamentaux.* Préparation au C.R. F. PA. Libertés et droits fondamentaux, 3e édition. Éd. Montchrreistien E.J.A. 2002. 115. o.

Számos nemzetközi szervezet tűzte zászlajára egy hatékonyabb, gyorsabb igazságszolgáltatás modelljének megteremtését, vagy legalábbis a gyorsítást célzó jogintézmények főbb elveinek kidolgozását. Nemzetközi konferenciák foglalkoztak több ízben a büntetőeljárást elkerülő megoldásokkal, többek között a mediáció modellezésével, számos államnak megkönnyítve ezzel a jogintézmény hazai jogba való adoptálásának folyamatát, vagy éppen már egy meglévő jogintézmény tökéletesítését.[82] Ugyanakkor átfogó ajánlással is találkozunk, ami a diverzión kívül a legkülönfélébb megfontolandó ötletekkel állt a tagállamok elé.[83]

Az államokat tehát az igazságszolgáltatásuk megszervezésekor köti mind a strasbourgi fórum esetjoga, mind a nemzetközi dokumentumok előírásai. Ebben a fejezetben a büntetőeljárásokkal szemben támasztott nemzetközi igényeket tekintem át. Először az EJEB tisztességes eljárással, ezen belül is az ésszerű határidő követelményével kapcsolatos gyakorlatára irányítom a figyelmet. Kicsit rendhagyó módját választva a joggyakorlat bemutatásának, nem a téma szempontjából „elhíresült," tipikus jogeseteken keresztül kívánom szemléltetni az esetjogot, hanem igyekeztem a két ország vonatkozó ítéleteiből szemezgetni, bizonyítva azt, hogy szép számmal akad magyar és francia ügy is az EJEB előtt.[84]

Majd a nemzetközi dokumentumok, nem kötelező jellegű iránymutatások és ajánlások képezik vizsgálódásom tárgyát, külön alcím alatt koncentrálva a manapság igen sokat emlegetett resztoratív igazságszolgáltatás térnyerésére, melynek keretein belül találkozunk a büntetőjogi mediációval is. Végül az Európai Uniónak az eljárás gyorsítása szempontjából jelentős kívánalmait

[82] Ennek legátfogóbb formáját adja az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1999-es R. (99) 19. sz. Ajánlása.
[83] Az Európa Tanács R (87) 18. sz. Ajánlás, a büntetőeljárás egyszerűsítéséről.
[84] Főbb francia ítéletek között ld.: Letellier v. France, 26 juin 1991; Kemmache v. France 27 novembre 1991; Tomasi v. France 27 aout 1992; Debboud, Hussein v. France 9 novembre 1999. stb. Vonatkozó magyar ítéletek közül ld.: Csanádi v. Hungary 9 March 2004; Fejes v. Hungary judgement 11 April 2006.

veszem górcső alá. Lássuk, hogy Európa és a világ mit vár el a jogállami büntető igazságszolgáltatástól az eljárás gyorsítását illetően.

1. A tisztességes eljárás, különös tekintettel az ésszerű idő követelményére

A tisztességes eljárás egy gyűjtő kategória, melyet garanciák sokasága tölt ki tartalommal.[85] Idesoroljuk azokat a követelményeket, melyeknek rendeltetése, hogy a jogok hatósági érvényesítése olyan eljárásban történjék, amely biztosítékot jelent a törvényes és elfogulatlan döntésre.[86] Több nemzetközi emberi jogi dokumentum foglalkozik a tisztességes eljárás megfogalmazásával,[87] de valódi tartalmát az EJEB joggyakorlata alakította ki, mely esetről esetre ítéli meg, hogy egy-egy ügyben a tagállami igazságügyi hatóságok betartották-e a tisztességes eljárás követelményét.[88]

Az EJEB joggyakorlatának alapját, az 1950-ben Rómában elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezményének (továbbiakban EJEE) 6. cikke képezi, mely deklarálja a tisztességes eljáráshoz való jogot. Ennek 1. fordulata értelmében: *„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot […] az ellene felhozott büntetőjogi vádak meglapozottságát illetően."* A cikk leszögezi még az ítélet nyilvános kihirdetésének követelményét, továbbá indokolt esetben a tárgyalásról a nyilvánosság kizárásának lehetőségét is. A 6. cikk 2. fordulata kifejezetten a

[85] Ld. részletesen: Les nouveaux développements du procès équitable au sens de la Convention européenne des droits de l'homme. Bruylant, Bruxelles, 1996. 13-17. o.
[86] RÁCZ Attila: *Alapvető jogok és kötelességek.* Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1998. 39. o.
[87] Az 1950-es Római Egyezmény, melyről később még részletesen szót ejtek. Ezen kívül a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikke szerint „A bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van arra, hogy ártatlannak tekintsék mindaddig, amíg bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították, és arra, hogy pártatlan bíróság általi *tisztességes* és nyilvános tárgyalásban legyen része."
[88] BERGER, Vincent: *Az emberi jogok európai bíróságának esetjoga.* Budapest, 1999. 153-325. o.; GRÁD András: *A Strasbourgi Emberi Jogi Bíráskodás Kézikönyve*. Budapest, 2005. 213-348. o.; *Les nouveaux développements du procès équitable au sens de la Convention européenne des droit de l'homme.* Bruylant Bruxelles, 1996. 9-197. o.

büntetőügyekre fogalmaz meg követelményeket, nevezetesen az ártatlanság vélelmének biztosítását, valamint, hogy mindenkit a lehető legrövidebb időn belül, az általa értett nyelven kell tájékoztatni az ellene felhozott vád természetéről. Az EJEE garantálja továbbá a védelemhez, és az erre való felkészüléshez szükséges idő biztosítását, a fegyverek egyenlőségének érvényesülését és az ingyenes tolmácsoláshoz való jogot.

Láthatóan a tisztességes tárgyaláshoz való jog elsősorban az igazságszolgáltatást érinti, de természetesen követelményei nem korlátozódnak kizárólag arra, hanem mondhatni, az egész büntetőeljárást felölelik, sőt az állami tevékenységnek mindazon területeire kiterjednek, ahol az állampolgár állami szervekkel, mint hatósággal találkozik.[89]

A tisztességes eljárás jelenlegi hazai és francia szabályozását tekintve, egy ún. több rétegű emberi jogi jogvédelem jött létre, hiszen ugyanazokat az emberi jogokat megtaláljuk nemcsak a nemzetközi dokumentumokban, hanem az alkotmányokban és egyéb törvényekben is.[90]

A francia Alkotmány[91] szövegében konkrétan nem találunk utalást a tisztességes eljárásra, viszont az Alkotmány szerves részét képező[92] 1789-es Emberi és polgári jogok nyilatkozatának 7. cikke szerint: *„senkit nem lehet üldözni, megvádolni vagy letartóztatni, csak a törvényben meghatározott esetben és előre meghatározott eljárás szerint."* A 8. cikk deklarálja az anyagi jogi legalitás elvét, a 9. cikk pedig az ártatlanság vélelmének követelményét.[93] A tisztességes eljárás és az ésszerű idő megtartása kifejezetten alkotmányos alapjog szintjén tehát nem fogalmazódik meg Franciaországban, viszont a fair

[89] SÁRI János: *Alapjogok, Alkotmánytan II*. Osiris Kiadó, 2001. 93. o.
[90] BÁN Tamás*: A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog.* Acta Humana, 1995. No. 18-19. 101-107. o.
[91] Jelenleg hatályos Alkotmány az 5. köztársaságot alapító 1958. október 4-i törvény. Ld.: http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/constitution2.htm
[92] Az Alkotmány preambuluma kinyilvánítja a francia nép tiszteletét és ragaszkodását a nagy francia forradalom idején elfogadott nyilatkozathoz, melyet szervesen az alkotmányos dokumentumok között tartanak számon, melyre hivatkozni lehet, és melyeket a jogalkotónak tiszteletben kell tartani. A Nyilatkozatban megfogalmazott elvek alkotmányos alapelveknek tekintendők. Ld.: http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/constitution.htm
[93] http://www.legifrance.gouv.fr/html/constitution/const01.htm

eljárás egyes részjogosítványait a Nyilatkozat, ha nem is kimerítő jelleggel, de rögzíti.

A magyar Alkotmány XII. fejezete az alapvető jogok és kötelességek címszó alatt meglehetősen részletesen foglalkozik a tisztességes eljárás egyes összetevőit jelentő kötelezettségekkel, ezen belül is a független, pártatlan bírósághoz és nyilvános tárgyaláshoz való jogot, az ártatlanság vélelmét, a védelemhez való jogot, az anyagi jogi legalitás elvét és a jogorvoslathoz való jogot találjuk meg. Áttételesen fellelhető az ésszerű idő követelménye is azzal, hogy az 55. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy *„A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül vagy szabadon kell bocsátani, vagy bíró elé kell állítani.”*

A tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányos fogalmát a magyar Alkotmánybíróság igyekezett – tekintettel a kapcsolódó nemzetközi dokumentumokra – kidolgozni. Ezek szerint *„a fair trial olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás „méltánytalan” vagy „igazságtalan”, avagy „nem tisztességes”...”*[94] Az alkotmánybírósági felfogás szerint a tisztességes eljárás elve nem képez lezárt rendszert, tartalmát pedig jogi és nem jogi elemek együttesen alkotják.[95]

A francia CPP bevezető rendelkezései között, alapelvi szinten fogalmazódik meg a tisztességes eljárás szinte valamennyi részjogosítványa. Kezdve a tisztességes és kontradiktórius eljárás követelményével, a felek egyenlőségének elvén át, megtaláljuk az eljárási funkciók elkülönítésének

[94] 6/1998 (III. 11.) AB határozat.
[95] FŰRÉSZ Klára*: A bíróság.* In.: Alkotmánytan (Szerk.: Kukorelli István) Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 489. o.

követelményét és az ártatlanság vélelmét.[96] Szemben a magyar Be.-vel, a francia kódex bevezető rendelkezései között kifejezetten szerepel a vádról való ésszerű időben történő döntés követelménye is.[97] Ezzel a *„gyorsaság"* elvét a büntetőeljárás alapelvei közé emelte a francia jogalkotó.[98] A magyar Be. alapvető rendelkezései között, megerősítve az Alkotmány néhány passzusát, büntetőeljárási alapelvekként a tisztességes eljárás egyes részjogosítványai természetesen fellelhetők, még ha az ésszerű idő követelményével nem is találkozunk.[99]

Mind a mai napig az EJEB elé került esetek mintegy harmada a 6. cikkel kapcsolatos. Aligha mondható olyan állam, beleértve Franciaországot és Magyarországot is, akit ne ért volna elmarasztalás a 6. cikk megsértése miatt.[100] Ez természetesen nem véletlen, hiszen meglehetősen összetett kérdéskört fog át ez a cikk.[101] Garanciái felölelik az egész büntetőeljárást, így igen nagy a valószínűsége annak, hogy egy-egy tagállamban ilyesfajta jogsértés előforduljon. A két állam az ügyek ésszerű időn belül való befejezése tekintetében sem tekinthető szeplőtlennek.

A strasbourgi esetjog szerint az eljárás elhúzódása miatt benyújtható panasz már az ügy érdemi lezárása előtt is, hiszen egy-egy eljárási szakban bekövetkezett késedelem is az állam elmarasztalásához vezethet.[102]

Az EJEB több évtizedes kiforrott gyakorlatot alakított ki az eljárások elhúzódásának elbírálása területén. Alapelvként mondhatjuk, hogy az ügyek

---

[96] A bevezető rendelkezések 2000 óta szerepelnek a CPP-ben, a loi no. 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes rendelkezéseinek köszönhetően.
[97] Code de Procédure pénale, Article préliminaire III. ld.: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20090103
[98] PRADEL, Jean (2001) *La durée... i.m.* 149. o.
[99] Ld. Be. 1-10. §
[100] Ld.: KOERING-JOULIN, Renée: *Introduction générale*. In.: Les nouveaux développements du procès équitable au sens de la Convention européenne des droits de l'homme. Bruylant, Bruxelles, 1996. 13-14. o.
[101] GRÁD András (2005) *i.m.* 214. o.
[102] *Emberi Jogok* (Szerk.: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila) Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 712. o.

elbírálásának alapja soha nem az eljárás objektív időtartama.[103] Ez azt jelenti, hogy nem tudunk általában egy határidőt mondani, amin túl a tagállam már biztos egyezménysértést követ el, illetve amelyen belül biztos, hogy a jog talaján marad. Egy Franciaország elleni ügyben, figyelemmel az ügy bonyolultságára, a 8 év 9 hónapos időtartamot nem tekintette Egyezménysértőnek az EJEB.[104] Ugyanakkor a Reinhardt és Slimane-Kaid ügyben, mely közel 8 és fél évig elhúzódott, megállapították, hogy a kérelmezőkkel szembeni eljárás eltúlzottan hosszú volt.[105] Ahhoz, hogy megnyugtatóan állást lehessen foglalni abban a kérdésben, hogy az eljárás sérti-e az EJEE 6. cikkének az eljárás ésszerű időtartamára vonatkozó követelményét, az EJEB egy hármas tesztrendszert alakított ki.

Először is vizsgálat tárgyává kell tenni az ügy *objektív bonyolultságát*. Ebben a tekintetben meg kell nézni, hogy az ügy komplexitása számottevően befolyásolja-e az eljárás időtartamát. A jogvita összetettsége három tényezőből fakadhat, beszélhetünk a tényanyag, a jogi probléma és az eljárás összetettségéről.[106] Kétségtelenül, amennyiben például nemzetközi dimenzióba lép egy bűncselekmény és egy másik állam jogsegély iránti megkeresésére van szükség, az az eljárás elhúzódását eredményezheti. Ugyanakkor az eljárásban szereplő vádlottak nagy száma, a többmozzanatú cselekmény, vagy akár az igen terjedelmes és bonyolult iratanyag is eredményezheti az ügyek elhúzódását. Mindenesetre, ha a tagállam részéről a bíróságok vagy más hatóságok megfelelő szorgalmasságot tanúsítottak, nincsenek üresjáratok a perben és ennek ellenére, a fenti okok miatt az eljárás elhúzódik, ez nem róható fel az érintett államnak.[107]

[103] GRÁD András (2005) *i.m.* 283. o.
[104] Ld. ECHR, Van Pelt v. France, judgement of 23 May 2000
[105] ECHR, Reinhardt and Slimane-Kaid v. France, judgement of 31 March 1998; ld. részletesebben: TÓTH Mihály (2001) *i.m.* 154. o.
[106] Ld. részletesen: BALLA Lajos – KARDOS Sándor: *A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában*. Bírák Lapja, 2005/1. 44. o.
[107] GRÁD András (2005) *i.m.* 284. o.

Másrészről meg kell vizsgálni, hogy az *eljárás résztvevői* milyen *magatartást tanúsítottak*.[108] Hozzájárultak-e az eljárás elhúzódásához vagy sem? Itt különösen a vádlott magatartása érdekes, bár kétségtelenül csekélyebb a jelentősége a terhelt viselkedésének, a polgári perekben szereplő felekhez képest, hiszen a büntetőperben nyilvánvalóan kisebb a befolyás az ügy menetére.[109] Ennek ellenére meg kell vizsgálni, hogy a vádlott hátráltatta-e a hatóságok munkáját, szökése miatt nem lehetett például a tárgyalást megtartani, szándékosan visszaélésszerűen élt-e valamelyik jogorvoslattal, hogy az eljárás időtartamát elhúzza. Amennyiben a késedelem túlnyomórészt magának a terheltnek tudható be, az állam nem tehető ezért felelőssé. Az eljárás egésze szempontjából nem meghatározó késedelmek azonban nem szolgálhatnak az érintett állam javára, amennyiben *„maga sem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.”*[110]

A *Csanádi kontra Magyarország* ügyben leszögezi a Bíróság, hogy az Egyezmény 6. cikke ugyanakkor nem teszi feltétlenül szükségessé a hatóságokkal való együttműködést, hiszen a konkrét esetben a vádlott tagadta az ellene felhozott vádakat. Az sem írható a vádlott terhére, ha a jogszabályok által biztosított jogorvoslati lehetőségekkel él, úgymint például elfogultsági kifogással. Az elfogultsági kifogást jelen esetben a nemzeti bíróság néhány hónapon belül elbírálta, így az összességében nem járult hozzá az ügy ésszerűtlen elhúzódásához.[111] Ezeket a szempontokat alaposan meg kell vizsgálni, azonban az eddigi bírói gyakorlat azt mutatja, hogy jóval ritkábban kerül sor annak a megállapítására, hogy az eljárás elhúzódásáért a terhelt saját maga a felelős.[112]

Egy Franciaország elleni ügyben ugyanakkor az EJEB megállapította annak a *„magánvádlónak”* az eljárás elhúzódásában való közreműködését, aki

[108] BALLA Lajos – KARDOS Sándor (2005) *i.m.* 45. o.
[109] GRÁD András (2005) *i.m.* 310. o.
[110] ECHR, Kemmache v. France judgement of 27 November 1991
[111] ECHR, Csanádi v. Hungary, judgement of 9 May 2004
[112] GRÁD András (2005) *i.m.* 310. o.

ragaszkodott a bizonyítási kísérlet során bizonyos tanúk jelenlétéhez, ami az eljárási cselekmény csúszásához vezetett. Ezenkívül vonakodott megjelenni a vizsgálóbíró előtt, majd a bizonyítási kísérleten, így magatartása hozzájárult az ügy elhúzódásához.[113]

A harmadik figyelembe veendő szempont, hogy az eljáró *állami szervek mindent megtettek-e az ügy ésszerű időn belüli befejezése érdekében*.[114] Az államnak hiábavaló az igazságszolgáltatási szervek leterheltségére, bíróhiányra, adminisztrációs, vagy technikai nehézségekre hivatkozni. Az EJEB ugyanis kifejtette, hogy az államok az EJEE-hez való csatlakozással egyúttal kötelezettséget vállaltak, hogy intézményrendszereiket egyezménykonform módon működtetik.[115] E tekintetben pedig nincs helye „magyarázkodásnak" vagy „türelmi időnek".[116] Az EJEE megsértéséhez már elegendő egyetlen szerv inaktivitása is, és nem kell, hogy az eljárásban szereplő valamennyi hatóság késedelemben legyen. Egyik ügyben Magyarország azért került elmarasztalásra, mert a Városi Bíróság az első tárgyalást a konkrét ügyben 1997. január 17-én tartotta, holott a vádirat 1995. december 22-én már benyújtásra került. Ezt a több mint egy éves inaktív periódust az állam nem tudta mivel magyarázni, így azt terhére írta a strasbourgi fórum.[117]

Büntetőügyekben az ésszerű időtartam vizsgálatánál a kezdő időpont meghatározása is igen lényeges. Ez ugyanis nem feltétlenül esik egybe a nyomozás elrendelésével, hiszen az megindulhat ismeretlen személlyel szemben, és folyhat hosszabb időn keresztül úgy, hogy a majdani terheltnek arról egyáltalán nincs tudomása.[118] A vádlott számára az eljárás elhúzódása akkortól lehet sérelmes, amikortól ténylegesen az ő helyzetét érinti, vagyis,

[113] ECHR, Acquaviva v. France judgement of 21 November1995
[114] Ld. többek között az ECHR, Pélissier and Sassi v. France, judgement of 25 March 1999
[115] GRÁD András (2005) *i.m.* 286. o.
[116] TÓTH Mihály (2001) *i.m.* 158.
[117] ECHR, Csanádi v. Hungary judgement of 9 March 2004
[118] *Emberi Jogok* (2003*) i.m.* 713. o.

amikor tudomást szerez az ellene folyó eljárásról. A *Reinhardt és a Slimane-Kaid* ügyet idézve: *„A 6. cikk 1. pontja szerinti „vád”-at úgy lehet meghatározni, mint az „illetékes hatóságtól eredő hivatalos tájékoztatás arról, hogy bűncselekményt követett el” valaki, és ez a megfogalmazás megfelel a gyanúsított „helyzetére vonatkozó jelentős kihatás” fogalmának is.”*[119] A kezdőidőpont tehát általában a terheltet lényegesen érintő első eljárási cselekmény (gyanúsítottkénti kihallgatás, házkutatás, letartóztatás) időpontja.[120]

Néhány ügytípus az érintett jogviszonyok természetéből adódóan gyorsabb eljárást követel meg, így az EJEB is gördülékenyebb ügyintézést vár el a tagállamoktól. Szigorúbban ítéli meg az ésszerű idő betartásának követelményét, amennyiben a terhelt előzetes letartóztatásban van, vagy személyi szabadságot korlátozó más kényszerintézkedés hatálya alatt áll.[121] A szabadsághoz és a biztonsághoz való jogot az EJEE 5. cikke deklarálja, így az EJEB külön vizsgálja ennek és a 6. cikknek a megsértését. Előfordulhat olyan, hogy valaki ésszerűtlenül hosszú időt tölt el előzetes letartóztatásban, és emiatt az állam elmarasztalására kerül sor az 5. cikk 3. pontjának megsértése miatt.[122] Ugyanakkor az eljárás egészét figyelembe véve, a büntetőeljárás hosszának tekintetében nem feltétlenül követ el az állam egyezménysértést.[123]

Látható, hogy az összehasonlítandó két államot aktuális problémaként érinti az ügyek ésszerűtlen elhúzódásának kérdése. Ennek alátámasztására szolgálnak az EJEB e tárgykörben született elmarasztaló ítéletei. Ez pedig nagy fegyver lehet az ügyvédség kezében, ha egy-egy per elhúzódásáért az

[119] ECHR, Reinhardt and Slimane-Kaid v. France, judgement of 31 March 1998
[120] HERKE Csongor: *A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei*. Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én, írásos változata letölthető: http://www.mbjt.hu/HerkeCsongor20091014.pdf
[121] A Bíróságnak ezzel kapcsolatban kialakult esetjogát ld. részletesen: TÓTH Mihály (2001) *i. m.* 214-233. o.
[122] ECHR, Muller v. France, judgement of 17 March 1997
[123] Ld. többek között ECHR, I. A. v. France, judgement of 23 September 1998

érintettek milliós nagyságrendű kártérítést kapnak az államtól. Ehhez természetesen az ügy bonyolultságához képest objektíve hosszú időn túl az szükséges, hogy a hatóságok oldalán kimutatható legyen az inaktivitás. Nem csoda, hogy ennek fényében az elmarasztalástól tartva, az államok közös gondolkodással keresik már a 80-as évektől a büntetőeljárás gyorsításának útjait.

2. A büntetőeljárás egyszerűsítését célzó Európa Tanácsi Ajánlások

A büntetőeljárás egyszerűsítése régóta foglalkoztatja az Európa Tanács államait. Az első e tárgykörben született dokumentum az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *R (81) 7. számú Ajánlása*, az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről. Az Ajánlás a valamennyi államot érintő közös problémákra próbál meg válaszolni, nevezetesen az eljárások összetettségére, lassúságára és a felmerülő költségekre. Leszögezi, hogy csak polgári, kereskedelmi, közigazgatási, szociális és pénzügyi jogterületen alkalmazandó, és büntetőjogi kérdésekkel nem foglalkozik, mivel ezekkel sajátosságaik miatt külön érdemes foglalkozni. Természetesen ez a tény még nem jelenti azt, hogy ne lennének előírásai megfontolandók büntető ügyszakban is. Az Ajánlás többek között foglalkozik a felek tájékoztatásának kötelességével, az egyszerűsítéssel, melyen belül kiemelt helyet kap a felek békítésének gondolata. Találkozhatunk a gyorsítás problémájával, mely a döntéshez szükséges idő lehető legrövidebbre csökkentésének követelményével jár.[124] Ez utóbbi teljesüléséhez az szükséges, hogy a bíróságok megfelelő számú személyzettel rendelkezzenek, és hatékonyan működjenek.[125]

[124] R (81) 7. számú Ajánlás B/6 pont.
[125] Ld. részletesebben NAGY Anita: *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozó „ajánlásai”*. In.: Tanulmányok Dr. Dr. H. C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8., Miskolc, 2007. 364-365. o.

A következő, még szintén nem kifejezetten büntető tárgykörben született, *R (86) 12. számú Ajánlás* a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó egyes intézkedésekről. Ez a nemzetközi dokumentum felhívja a figyelmet a bírákra ruházott nem bírói feladatok nagy számára és veszélyére. Hangsúlyozza a békéltető eljárások szerepét, akár az eljárást megelőzően, akár azzal párhuzamosan, kiemeli továbbá a kisebb jelentőségű ügyek bíróságon kívüli elintézésének lehetőségét.[126]

Ezeken a lépéseken keresztül jutottunk el a kifejezetten büntető tárgykörben született *R (87) 18. számú Ajánláshoz***,** a büntetőeljárás egyszerűsítéséről. Az Ajánlás a büntetőeljárás előtt álló problémákra, különösen a növekvő ügyteherre tekintettel született és figyelembe vette, hogy az akták számával való megbirkózásnak nem egyetlen lehetősége a külön források biztosítása, hanem a büntetőpolitikában van szükség bizonyos tartalmi és formai változásokra. Az ügyek ésszerűtlen elhúzódása megingatja az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat, és ráadásul ellentétes az EEJE 6. cikkével, mely a fair eljárás keretein belül megköveteli az ésszerű idő betartásának az elvét.

Az Ajánlás három nagy téma köré gyűjtötte össze a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatban felmerülő észrevételeit. Először a vádemelésről célszerűségi okokból történő lemondás témakörével, majd a kisebb és tömegesen előforduló bűncselekményekre adandó adekvát válasz lehetőségekkel foglalkozik. Végül a hagyományos eljárás egyszerűsítés lehetőségeit latolgatja. A megoldások nagy része, különösen ma már nem ismeretlen a magyar és a francia jog számára, azonban kétségtelen, hogy az Ajánlás megalkotása idején még számos új alternatívát tárt az államok elé.

Az Indokolásban kifejtésre kerül, hogy az európai államoknak két nagy csoportját különböztetjük meg, aszerint, hogy a diszkrecionális vagy a

[126] Ld. részletesen *U.o.* 365-367. o.

kötelező vádelv alkalmazására építették-e fel büntetőeljárásaikat. A *diszkrecionális vádelv* bevezetésének és kiterjesztésének indokait úgy összegzi, hogy ennek segítségével az igazságszolgáltatás terhei csökkenthetők, és elkerülhető az eljárás olyan ügyekben, ahol a közösség érdeke ezt nem kívánja meg.

Az opportunitás alkalmazására azonban csak bizonyos korlátok között, megfelelő garanciális szabályok betartása mellett kerülhet sor. Először is a vádemelés mellőzésének és az eljárás megszüntetésének jogkörét törvényben kell meghatározni,[127] és csak abban az esetben kerülhet rájuk sor, ha a hatóságnak a bűnösségre kielégítő bizonyíték áll rendelkezésére.[128] Az elterelésre alkalmas ügyek kiválasztásánál figyelemmel kell lenni a bűncselekmény súlyára, természetére, a gyanúsított személyére, a bíróság által kiszabandó várható büntetésre, az elítélés gyanúsítottra kifejtett hatására, és a sértett helyzetére.[129]

Amennyiben az eljárás megszüntetése együtt jár a gyanúsított számára bizonyos feltételek betartásának előírásával, garanciális szabály, hogy abba a gyanúsítottnak önként, kényszer nélkül kell beleegyeznie.[130] A sértett jogait védendő, az opportunitás alkalmazása mellett is biztosítani kell, hogy a bűncselekménnyel okozott jogsérelmet polgári vagy büntető bíróság előtt az áldozat érvényesíthesse.

Azokban az államokban, melyek a kötelező vádeljárás érvényesítésének elvét alkalmazzák, be kell vezetni, vagy ki kell terjeszteni azon intézkedéseket, melyek az opportunitással azonos célokat szolgálnak. Így különösen növelniük kell azon ügyek számát, melyben a büntetőeljárás leállítása feltételhez kötött,

[127] R (87) 18. sz. Ajánlás I./a/2 pont.
[128] R (87) 18. sz. Ajánlás I./a/3 pont.
[129] R (87) 18. sz. Ajánlás I./a/5 pont.
[130] R (87) 18. sz. Ajánlás I./a/7 pont.

és a bíró számára is lehetővé kell tenni, hogy az eljárásokat feltételhez kötve felfüggessze, vagy megszüntesse.[131]

A *kisebb és tömegesen előforduló bűncselekményekre* három megoldási javaslatot dolgoz ki az Ajánlás. Először is megfontolandó a *dekriminalizáció és a sommás eljárások* alkalmazása. Azok az államok, melyek közigazgatási és büntetőjogi bűncselekményeket különböztetnek meg, tegyenek lépéseket a bűncselekmények dekriminalizálására, különösen a közlekedési-, adó- és vámbűncselekményekkel kapcsolatban. Ezekben vezessenek be a bírák közreműködését nem igénylő sommás vagy írásbeli eljárást. A bíró nélküli eljárást ellensúlyozandó ezekben az ügyekben tilos minden fizikai kényszerítő intézkedés alkalmazása, és az alkalmazott szankcióknak főleg vagyoni jellegűnek kell lenni. Ilyen anyagi jellegű szankciót kiszabhat a jegyzőkönyvet felvevő hivatalnok, vagy közigazgatási hatóság. A közigazgatási eljárás előnye, hogy alkalmas a bíróságok tehermentesítésére, az eljárás kevésbé bonyolult, és nem formához kötött.

A tömegesen előforduló bűncselekmények megoldására vezethetik be az államok a *megegyezés* jogintézményét. Ennek alapvető követelménye, hogy a hatóság részéről felajánlható megegyezés kereteit törvény határozza meg. A gyanúsítottat megilleti az egyezség elfogadásának és elutasításának joga is. A megegyezés elfogadása, és a feltétel teljesítése véglegesen kizárja a büntetőeljárás lefolytatását.

Végül a körülményüknél fogva csekély jelentőségű ügyekben történő egyszerűsítés járható útja egy írásbeli eljárás, melyre akkor kerül sor, ha biztosnak tűnik, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt. A tárgyalási szakaszt teljesen megtakarító eljárás az ítélettel egyenértékű határozattal zárul, melyet *büntetőparancsnak* is neveznek. A büntetőparanccsal szemben támasztott alapvető követelmény, hogy a kiszabható szankciók körét

[131] R (87) 18. sz. Ajánlás I./b/i-ii pont.

korlátozni kell a vagyoni jellegű szankciókra és a jogkorlátozó büntetésekre, de szabadságvesztés kiszabása nem lehetséges.[132]

Harmadik nagyobb csoportként a *hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítésével* ismerkedhetünk meg. Ezen belül is külön kiemelést igényel a vizsgálat, a tárgyalást megelőzően és ez alatt. Ez számunkra azért is érdekes, hiszen a vizsgálat a francia büntetőeljárás egyik specifikuma, mellyel szemben nagyon sok kritika fogalmazódik meg. A leggyakoribb ellenérve, hogy a vádemelési szak felesleges megkettőzésével jár, így hozzájárul az eljárás felesleges elhúzódásához. Az Ajánlás szerint a vizsgálatnak nem szabad általánosnak és kötelezőnek lenni.[133] Csak olyan ügyekre lehet korlátozni, amelyekben ez az ügy megoldásához és a vádlottak bűnösségének vagy ártatlanságának a megalapozásához szükségesnek látszik.[134]

Az Ajánlás értelmében mindenütt, ahol az alkotmányos és jogi hagyományok megengedik, akár a guilty plea eljárást, akár ehhez hasonló eljárásokat kell bevezetni. Ezzel szemben támasztott követelmény, hogy nyilvános tárgyaláson kerüljenek elintézésre, és az ügydöntő határozat előtt a bírónak lehetőséget kell biztosítani, hogy mindkét felet meghallgassa.

A tárgyalás során is szükséges a pergazdaságossági szempontok figyelembe vétele, így pl. az ugyanazon vádlottal szemben folyó eljárások egyesítése. Meg kell fontolni továbbá annak a lehetőségét, hogy a bíróságok a vádlottak távollétében is lefolytathassák az eljárást és hozhassanak határozatot, feltéve, ha a terheltet megfelelően tájékoztatták a tárgyalás időpontjáról, valamit arról, hogy jogi képviselővel képviseltetheti magát.

---

[132] Ahogy ezt a későbbiekben látni fogjuk, ennek a követelménynek a francia büntetőparancs messzemenőkig, viszont a magyar tárgyalás mellőzése nem felel meg, hiszen nálunk lehetőség van legfeljebb 1 év végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására is (Be. 544.§ (1)-(2) bekezdés.)

[133] R (87) 18 sz. Ajánlás III/a/1 pont.

[134] Ennek a követelménynek a francia jog eleget tesz, hiszen főszabály szerint csak bűntettek kerülnek vizsgálóbíró elé, ami az összes bűncselekménynek megközelítőleg csak 6%-a. Ld.: LARGUIER, Jean – CONTE, Philippe: *Procédure pénale.* Dalloz, 2006. 21e édition. 143. o.

Többnyire technikai jellegű könnyítést jelent a bíróságok számára, ha a tárgyalási jegyzőkönyveket és a határozatokat egyszerűsítik. Különösen mentesíteni kell a bíróságokat a határozat írásba foglalása alól, ha döntésük nem érint súlyos ügyeket, vagy amennyiben a felek egyetértenek. Szintén technikai jellegű könnyítés az ítélőbíróságok összetételének ésszerű megválasztása és a bírák szakosodásának igénye. A bíróságok összetételét az ügy súlyát, természetét, technikai problémáit, bonyolultságát figyelembe véve kell meghatározni. Az Ajánlás, amennyiben az ügy súlya ezt megengedi, az egyesbíró alkalmazása mellett teszi le a voksát. Nem támogatja továbbá a laikus elem túlzott részvételét az eljárásban, hiszen az esküdtszéki tárgyalást csak meghatározott, igen súlyos bűncselekményi kategóriák esetén érdemes igénybe venni. A bűnösség kérdésében való döntést, akár laikus részvétel, akár hivatásos bírói tanácsról legyen is szó, szótöbbséghez kell kötni, és nem szabad az egyhangúságot megkövetelni. Szükséges továbbá a büntető bíróságok specializálása, különösen gazdasági ügyek kapcsán, mivel ott fokozott tapasztalat, gyakorlat szükséges a döntés meghozatalához.

Látjuk, hogy az Ajánlás egy valóban komplex szemlélettel, az eljárás valamennyi szakaszára koncentráltan próbál új megoldási lehetőséget a tagállamok elé tárni, mely minden bizonnyal vezette a francia és a magyar jogalkotó tollát is, amikor új jogintézmények kerültek bevezetésre.

Említésre méltó még az Európa Tanács munkája közül a *R (95) 12 számú Ajánlás*, a büntető igazságszolgáltatás irányításáról. Az Ajánlás célja az előző dokumentumokhoz hasonlóan a hatékony és eredményes büntető igazságszolgáltatás elősegítése. Ezt megkönnyítendő dolgozza ki az igazságszolgáltatás irányítási elveit, stratégiáit és eljárásait.[135]

[135] Az irányítási modellről ld. részletesebben: NAGY Anita (2007) *i.m*. 377-378. o.

Az eljárás gyorsítási törekvések között külön kiemelést igényel az utóbbi évtizedek azon nyomvonala, mely az ügyészség hagyományos szerepét igyekszik némileg átértelmezni és a tradicionális feladatok mellett, különösen a legalitás elvére épülő államokban, új szerepkörrel látják el az ügyészt. Az új feladatok fényében szélesebb diszkrecionális jogot biztosítanak számára a vádemelésről történő döntés időpontjában. Ennek a gondolatnak a megerősítését szolgálja az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *R (2000) 19. számú* Ajánlása, mely az ügyészi feladatok között a 3. pontban felsorolja a vádemelés alternatíváiról szóló döntést. Az Ajánlás ezzel gyakorlatilag nem fogalmaz meg lényegileg új dolgokat, csupán megerősíti a korábbi 1987-es Ajánlásában mondottakat. A 24/c pont ugyanakkor az ügyésszel szembeni elvárásként deklarálja, hogy a tevékenysége során figyelemmel kell lenni arra, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer a lehető leghatékonyabban működjön, emellett azonban tiszteletben kell tartani az egyén jogait is.[136]

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága tovább hangsúlyozva az igazságszolgáltatás gyorsításának és hatékonyságának fontosságát, 2002. szeptember 18-án, a Res (2002) 12-es számú határozatával, létrehozta az igazságszolgáltatás hatékonyságáért felelős európai bizottságot (Comission européenne pour l'effcacité de la justice, CEPEJ).[137] A CEPEJ célja, hogy erősítse és elmélyítse az igazságszolgáltatás hatékony működését a tagállamokban, és hogy segítse az Európa Tanács e témában való munkáját. Feladatai elsősorban, hogy analizálja az igazságszolgáltatások működését, feltárja azok nehézségeit, és a problémák megoldására ajánlásokat fogalmazzon meg.[138]

[136] Ld. bővebben: RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális jogkörének néhány kérdése.* In: Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006. 514. o.
[137] European Commission for the Efficiency of the Justice
[138] Feladatairól, munkájáról és az elkészített dokumentumokról ld. részletesen: http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/cepej/presentation/cepej_EN.asp?

3. A resztoratív igazságszolgáltatás térnyerése

A resztoratív igazságszolgáltatás égisze alatt, azzal szorosan összefonódva bontakoztak ki a 60-as években az eljárás egyszerűsítése szempontjából sem elhanyagolható irányzatok. A resztoratív igazságszolgáltatás eszméje az USA-ból, illetve Kanadából indult hódító útjára, mozgató rugója elsősorban a hagyományos represszív kriminálpolitikai irányzatok kudarca volt.[139]

Mondhatni *„nincs új a nap alatt”*, hiszen a resztoratív igazságszolgáltatás XX. században megmutatkozó reneszánsza nem minden történelmi előzmény nélküli.[140] A helyreállító igazságszolgáltatás gyökerei nagyon régi időkre, az ősi kultúrákba nyúlnak vissza.[141] Az őslakos amerikai és kanadai népek már több, a közösség aktív részvételén alapuló jogszolgáltatási modellt ismertek.[142]

A helyreállító igazságszolgáltatás másként viszonyul a bűncselekményhez és az elkövetőhöz, mint a tradicionális büntetőeljárás. Ezen irányzatok a sértettet helyezik az eljárás középpontjába abból kiindulva, hogy elsősorban az áldozat szenvedi el a bűncselekménnyel okozott kárt vagy egyéb sérelmeket, ezért az eljárás feladata a sértett kártalanítása, illetve a bűncselekményt megelőző állapot helyreállítása.[143]

---

[139] A hagyományos represszív büntetőjog krízisérőll ld. részletesen: CARIO, Robert: *Justice restorative. Principes et promesses.* L'Harmattan 2005. 11-14. o.
[140] BLANC, Gérard: *La médiation pénale (Commentaire de l'article 6 de la loi n°93-2 du janvier 1993 portant réforme de la procédure pénale)* La semaine juridique, Éd. Gén. n°18. Doctrine, 3760. o.
[141] KEREZSI Klára (2006) *i.m*. 3. o.
[142] Pl. ítélőkörök, békítőkörök, ld. SIEGEL, Larry J. – SENNA, Joseph J.: *Introduction to criminal justice.* Eleventh Edition, Thomson-Wadsworth, 2005. 482. o. A helyreállító igazságszolgáltatásnak spirituális gyökerei is vannak, szinte valamennyi vallásnak alapja az embertársaink irányába tanúsított megbékélés, megbocsátás. Ezen spirituális gyökereket mutatja be részletesen ERŐS Máté: *A kárhelyreállító igazságszolgáltatás spirituális gyökerei*. In.: Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról (Szerk.: Herczog Mária) Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek, Budapest, 2003. 133-150. o.
[143] VÍGH József: *A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás*. Magyar Jog, 1998/6. 328. o.

A sértett újrafelfedezésében[144] nagy szerepe volt a híres norvég kriminológusnak, *Nils Christienek*, aki szerint a bűncselekményből adódó konfliktust az állam „ellopta" a felektől,[145] és az elkövetőt már nem azért bünteti, mert a sértettnek fájdalmat vagy kárt okozott, hanem mert tettével megsértette az állami jogrendet. Így mindkét fél az eljárás áldozatává válik, hiszen a terheltnek el kell viselnie a hagyományos eljárással együtt járó stigmatizáló hatásokat, a sértettnek pedig el kell viselnie, hogy egy egyszerű tanúvá degradálódott, és ugyan polgári jogi igényét érvényesítheti a büntetőperben, de ez még nem jelenti annak feltétlen elbírálását.[146] Ezért vissza kell adni az áldozatnak és az elkövetőnek a konfliktusukat, hogy társadalmi közösségi bíráskodás útján állítódjék vissza az eredeti állapot.

Az új modell hangsúlyozza a gyógyulás és a sértettnek adandó jóvátétel szükségességét, sokkal inkább, mint a büntetését.[147] A sértettek többsége nem

---

[144] Az újrafelfedezésen azt értjük, hogy mielőtt az állam átvette volna a büntetőhatalom gyakorlását, a bűncselekmény a felek magánügyének számított, melyet maguk között oldottak meg, először magánbosszú formájában. Az önkényes bosszú korlátjaként jelentek meg később különböző vezérelvek, mint a „szemet szemért, fogat fogért elve", mely már bizonyos arányosságot követelt meg a sértettől, illetve annak bosszúra éhes családjától. Majd folyamatosan kialakult a megváltás, a compositio is. A büntetés történetét ld. részletesen: BARABÁS A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában.* KJK Kerszöv, Budapest, 2004. 17-51. o.; BARABÁS A. Tünde: *Bosszútól a kiegyezésig*. Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv XXX., Budapest, 1993. 253-270. o.; BARABÁS A. Tünde: *Kárjóvátétel a magyar büntető igazságszolgáltatás történetében.* Magyar Jog*,* 1993/11. 649-653. o.

[145] CHRISTIE, Nils: *Conflicts as property*. British Journal of Criminologie, vol. 17. (1) 1977. 1-17. o.

[146] Az ún. adhéziós eljárás formájában a jogalkotó lehetővé teszi, hogy a sértett büntetőeljárás alatt polgári jogi igényt érvényesítsen, de ennek elbírálása a legtöbb esetben nagyon bizonytalan, a büntető bírónak lehetősége van ugyanis a polgári jogi igény elbírálását egyéb törvényes útra utasítani. Markáns kivételt jelent ez alól a francia büntetőeljárás, ahol valószínű abból adódóan, hogy nincsenek a bíróságon az ügycsoportok mereven elválasztva, előfordulhat, hogy ugyanaz a bíró délelőtt büntető, délután már polgári ügyeket tárgyal. Ez lehetővé teszi, hogy a büntető bírák különösebb probléma nélkül döntsenek a polgári jogi igény kérdéséről büntetőperben. A hazai jogalkotás is tett kísérletet, hogy megoldja az egyéb törvényes útra utalás problémáját és beiktatta a Be.-be, hogy amennyiben a bíróság megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány stb. összegét, akkor ezen összeg mértékéig előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálnia, és nem utasíthatja az ügyet polgári bíróság elé. Ezzel a Be. módosítás egy a polgári jogi igényről való döntés kötelezettségét méri a bíróságra. Természetesen ennek a gyakorlata még nem alakult ki, tekintettel a közelmúltbeli jogszabály módosításra. (A Be.-be beiktatta a 2009. évi LXXXIII. törvény 38. §-a, hatályos: 2009. augusztus 13-tól). Az adhéziós eljárás és a polgári jogi igény sajátosságairól és viszontagságairól ld. részletesen: GÖRGÉNYI Ilona: *Kárjóvátétel a büntetőjogban, mediáció büntetőügyekben*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006. 110-114. o.; KISS Anna (2005) *i.m.*; HERKE Csongor: *A polgári jogi igény*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos) IRM, 2009. 125-137. o.; TARR Ágnes: *A kárhelyreállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban.* Jogi Műhely, 2006/2 (április 1.)

[147] WEMMER, Jo-Anne: *Une justice réparatrice pour les victimes.* Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique, 2002/2. 156. o.

bosszúálló, és előnyben részesíti a joghátrány csökkentését a bebörtönzéssel szemben.[148]

Az újjászületett resztoratív programok története mintegy 30 éves múltra nyúlik vissza. Az 1970-es években kezdődött meg az áldozat-elkövető kiegyezési programok (victime-offender reconciliation programs) alkalmazása Kanadában, az Egyesült Államokban és Angliában.[149] Ezen kívül a helyreállító igazságszolgáltatás, mint gyűjtőkategória, magába foglalja még különböző beszélőkör modellek (békekörök, ítélő körök, gyógyító körök), továbbá az ún. konferencia-modellek alkalmazását.[150] Majd a 80-as évektől terjedt el Európa országaiban is a különféle resztoratív szemléletben született megoldások alkalmazása, természetesen a kontinentális jogrendszerek sajátosságait tiszteletben tartva.

A helyreállító igazságszolgáltatás átfogó paradigmái a 90-es években kezdenek megfogalmazódni.[151] *Zehr* az irányzat egyik elkötelezett híve, egy olyan igazságszolgáltatási modellt lát benne, melyben az áldozat, az elkövető, és a közösség azokat a megoldásokat keresik, amelyek elősegítik a helyreállítást, a kiegyezést és a megnyugvást.[152] A *Marshall*-féle definíció szerint ez egy „*olyan eljárás, amelyben az adott sérelemben érdekelt minden résztvevő összeül, hogy közösen döntsön az elkövetett cselekmény utóhatásának és jövőbeni szerepének ügyében.*”[153]

---

[148] GÖNCZÖL Katalin: *A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika.* Jogtudományi Közlöny, 2002/5. 199. o.

[149] BONAFE-SCHMITT, .Schmitt Jean-Pierre: *La médiation pénale en France et aux États Unis*. L.G.D.J., 1998. 103-139. o.

[150] Ld. ezekről részletesen. MCCOLD, Paul: *A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és gyakorlata.* In.: Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról (Szerk.: Herczog Mária) Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek, Budapest, 2003. 67-80. o.; továbbá WALGRAWE, Lode: *La justice restoratrice et les victimes.* Année 1. No. 4. juillet 2003. Jidv.com.; továbbá BARD Petra: *A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és módszerei*. In.: A krimálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára) IRM, 2009. 202-205. o.

[151] MCCOLD, Paul (2003) *i.m*. 87. o.

[152] ZEHR, Howard: *Changing Lanses*. *A new focus for Crime and Justice.* Herald Press, 1990. 181. o.

[153] MARSHALL, Tony: *The evolution of restorative justice in Britain.* European Journal on Criminal Policy and Research, 1996/4. 37. o. Ezt a definíciót követi majd a Leuveni Deklaráció is.

Jaccoud a resztoratív igazságszolgáltatást a következőképpen definiálja: *az igazságszolgáltatásnak az a formája, amely a bűncselekménnyel okozott sérelem helyreállítását helyezi a középpontba, a terheltnek és az áldozatnak egy tárgyalás keretében biztosít lehetőséget a kártérítés formájának megtárgyalására, mely tárgyaláson a közösség aktív szerepet játszik."*[154]

Walgrawe egy cikkében kiemeli, hogy egységes fogalmat nem tudunk adni a helyreállító igazságszolgáltatásnak, de ő a modern értelemben vett fogalmon a következőket érti: „*az igazságszolgáltatás egy formája, mely a bűncselekménnyel okozott szenvedés és kár jóvátételét helyezi az elsődleges szempontok közé."*[155]

Több szerző is rámutatott, hogy a jelenlegi francia (kontinentális európai) értelemben vett resztoratív igazságszolgáltatás fogalom, nagymértékben különbözik az angolszász országokban ismeretes fogalomtól. A francia értelemben vett helyreállító igazságszolgáltatás kimerül ugyanis a büntetőperben eljáró hatóságok által kinyilvánított kárhelyreállításban, és nem foglalja magába semmilyen egyéb modell alkalmazását, vagyis egyáltalán nem, vagy csak ritkábban találkozunk a konferencia, vagy beszélőkör modellekkel.[156] Különbség mutatkozik a „mediáció" terminológiájában is, mivel az angolszász országok az *„áldozat-elkövető mediáció"* kifejezést használják, addig a franciában a „*büntetőjogi mediáció"* használatos. A terminológiai különbség oka, hogy az angolszász országokban elsősorban a közösség részvételét, míg a francia terminológiában az intézmény

[154] JACCOUD, Mylène*: Intoduction.* In.: Justice réparatrice et médiation pénale, Convergences ou divergences? Sous la direction: Mylène Jaccoud Ed. L'Harmattan, 2003. 9. o.
[155] WALGRAWE, Lode (2003) i.m. Walgrave volt egyébként az, aki 1997-ben összefogta a resztoratív igazságszolgáltatással foglalkozó nemzetközi tudósokat és létrehozta a Nemzetközi Hálózat a Fiatalkorúak Körében alkalmazott Resztoratív Igazságszolgáltatás Kutatására elnevezésű szervezetet a belgiumi Leuvenben. Az első találkozó eredményeként született meg a „Leuveni Deklaráció" néven híressé vált, a téma szempontjából is jelentős dokumentum. (Leuveni Deklaráció a Fiatalkorúak Bűncselekményeiben Alkalmazott Resztoratív Szemlélet Elősegítésének Ajánlatosságáról, 1999) Erről ld. részletesen: GÖRGÉNYI Ilona (2006) *i.m.* 45-46. o.
[156] BONAFÉ-SCHMITT, Jean Pierre: *Justice réparatrice et médiation pénale: vers de nouveaux modèles de régulation sociale?* In.: Justice réparatrice et médiation pénale, Convergences ou divergences, Sous la direction Mylène Jaccoud, L'Harmattan 2003. 20-21. o.

büntetőeljáráshoz kötését hangsúlyozzák.[157] A közösség szerepének az elismerése nehezére esik a francia jognak, ezért preferálja egy semleges fogalom alkalmazását. Másrészt a francia hagyományok egy erősen centralizált, hierarchikus modellt ismernek el a konfliktus feloldására, míg az amerikai-angolszász modell sokkal inkább decentralizált és szerződésszerű.[158]

Franciaországban az államnak volt meghatározó szerepe a mediáció fejlődésében és a büntetőeljárásba történő integrálásában, a „harmadik útnak" nevezett jogintézmények között. Addig az angolszász országokban a resztoratív modellek fejlesztésében civil szervezeteknek tulajdonítható a főszerep.

Magyarországon is, mondhatni a 80-as évek végétől megkezdődött az új utak keresése a büntetőeljárásban, és természetesen a resztoratív igazságszolgáltatás áramlata sem ment el hazánk mellett nyomtalanul. 1989-ben már *„meditáltunk a mediációról,"*[159] de ehhez képest elég sokáig váratott magára a közvetítői eljárás intézményesítése. Hazánkra is igazak a Franciaországra elmondottak, miszerint a resztoratív szemlélet elsősorban az igazságszolgáltatáshoz kötött, és elhanyagolható a közösség szerepe.

A resztoratív igazságszolgáltatásról összességében azt mondhatjuk, hogy definícióját tekintve nem beszélhetünk nemzetközi közmegegyezésről.[160] Lényegi jellemzője azonban a bűncselekmény okozta konfliktus visszabirtoklása a közösség által, a másik vonás pedig a resztoratív igazságszolgáltatás eljárás jellegének hangsúlyozása.[161] Funkcióját tekintve három fontos feladatot emelhetünk ki, először is a sértett teljes körű

[157] *U.o.*22. o.
[158] *U.o.* 24. o.
[159] MORVAI Krisztina: *Meditáció a mediációról – avagy gondolatok az elkövető és a sértett közötti konfliktus megoldásának új megközelítéséről*. Magyar Jog, 1989. 147-153. o.
[160] A 2000. szeptember. 16-19 között tartott 5. nemzetközi helyreállító igazságszolgáltatás témájában rendezett konferenciáról számol be LEMONNE, Anne: *A propos de la 5e Conférence internatinel sur la justice restauratrice, Accord ou contradiction au sein d'un mouvement en expansion?* (RDPC Avril 2002. 411-428) című cikkében, melyben felhívja a fogalmak sokszínűségére a figyelmet.
[161] GÖRGÉNYI Ilona (2006) *i.m*. 45. o.

kártérítését, a terhelt reszocializációját, és végül a társadalmi béke helyreállítását.[162]

A helyreállító igazságszolgáltatás előnye elsősorban abban áll, hogy a hagyományos eljáráshoz képest sokkal humánusabb mindkét fél vonatkozásában, sokkal szerződésszerűbb, és rugalmasabb. Lehetővé teszi, hogy ésszerű időben adjunk választ a bűncselekmény elkövetésére, mellyel a hagyományos eljárást is gyorsabbá tehetjük.[163] Emiatt sorolható a resztoratív szellemiség az eljárás gyorsítását célzó törekvések közé is, bár el kell ismernünk, hogy a megbékélés és a jóvátétel mellett az eljárás gyorsítása, mint feladat, csak másodlagos.

A fogalmi és terminológiai eltérések ellenére a resztoratív igazságszolgáltatás világviszonylatban való térhódításában komoly szerepe volt a nemzetközi szervezeteknek és dokumentumoknak. Terjedelmi korlátok miatt ezúttal csak az Európa Tanács témával kapcsolatos tevékenységével foglalkozom, nem megfeledkezve természetesen arról, hogy ebben a tárgykörben az ENSZ tevékenysége sem elhanyagolható.[164]

3.1. Az Európa Tanács tevékenysége

Az Európa Tanács mondhatni hamar felismerte az áldozat újrafelfedezésének fontosságát a büntetőeljárásban. A 70-es évektől már folyamatosan a szervezet napirendi pontja volt az áldozatok kártalanításának témája. Ezen program első konkrét manifesztálódása egy 1977-ben elfogadott dokumentum, mely az

[162] *Vö*. CARIO, Robert (2005) i.m. 9. o.
[163] CARIO, Robert: *Les victimes et la médiation pénale en France*. In.: Justice réparatrice et médiation pénale, Convergences ou divergences? Ed. L'Harmattan, 2003. 195. o.
[164] Erről ld. részletesen: GÖRGÉNYI Ilona (2006) *i.m*. 27-31. o.; továbbá CARIO, Robert: *Victimologie, De l'effraction du lien intersubjectif á la restauration sociale.* L'Harmattan, 2000.

állam általi kártalanítást biztosítja a súlyos erőszakot elszenvedett áldozatoknak, amennyiben más jogcímen nem kapnának kártérítést.[165]

1985-ben napvilágot látott egy Ajánlás, az *R (85) 11. számú, az áldozatnak a büntetőjogban és büntetőeljárásban elfoglalt helyzetéről.*[166] Az Ajánlás 5. cikke szerint, mielőtt az ügyész diszkrecionális jogánál fogva a vádról döntene, köteles megvizsgálni a sértettnek okozott kár megtérítésének lehetőségét, ideértve a terhelt minden ez irányban tett igyekezetét. A 10. cikk szerint a bíróságnak is el kell rendelni az áldozatnak okozott kár megtérítését. Ennek érdekében meg kell szüntetni minden olyan korlátot, mely akadályozza a bírák ezen lehetőségének megvalósulását. A 11. cikk a jogalkotót sarkallja, hogy gondoskodjon arról, hogy a jóvátétel vagy büntetőjogi szankció formájában, vagy akár szankciót helyettesítő, vagy a szankció mellett alkalmazható megoldásként legyen kiszabható.

Az áldozattal foglalkozó Ajánlások köre tovább folytatódik az *R (87) 21.* számú Ajánlással, mely az *áldozat képviseletére és az áldozattá válás megelőzésére* tartalmaz elvi jellegű megállapításokat.[167] Az Ajánlás 4. cikke kiemeli, hogy az áldozat eljárás során biztosított képviseletének egyik fontos feladata a sértett jóvátételének elősegítése, elsősorban az elkövető részéről, de ugyanúgy a biztosítók, más szervek, vagy az állam által.

Ezeknél az Ajánlásoknál is tovább megy az *R (87) 18.* számú, fent már említett Ajánlás *a büntetőeljárás egyszerűsítéséről*, ugyanis részletesen foglalkozik a bíróságon kívüli egyezség lehetőségeivel, különösen a kisebb súlyú bűncselekményekre koncentrálva. Az Ajánlás a jóvátételt kívánja meg az elkövetőtől, hogy cserébe mentesülhessen a tradicionális büntetőjogi

[165] Résolution sur le dédommagement des victimes d'infraction pénales. (Résolution R (77) 27. Ld. részletesen: CARIO, Robert (2000) *i.m.* 136. o.
[166] Európa Tanács R (85) 11. számú ajánlása. (Reccomandation (85)11. sur «La position de la victime dans le cadre du droit pénal et de la procédure pénale». Publ. Conseil de l'Europe, 1985.25.
[167] Ld. R (87) 21 sur «l'Assistance de la victime et prévention de la victimisation.»

felelősségre vonás alól. A hatóságok az alábbi lehetőségeket ajánlhatják fel egy egyezség keretein belül az elkövetőnek:

a) Meghatározott pénzösszegnek az állam, vagy közhasznú szervezet felé történő megfizetése;
b) A bűncselekmény elkövetéséből eredő javak, haszon visszaadása;
c) A sértett megfelelő kártalanítása.

Az Európa Tanács *R (92) 16. számú Ajánlása* a közösségi szankciókra és intézkedésekre vonatkozó európai szabályokról, egy olyan figyelemfelhívás a tagállamok számára, hogy igyekezzenek a szabadságvesztés büntetéseket más alternatív szankciókkal helyettesíteni. A dokumentum felhívja a figyelmet a mediáció lehetőségére, miszerint a mediációhoz kapcsolódó kötelezettségvállalások lehetővé teszik a bűnelkövető közösségben tartását is.

A mediáció elveit átfogóan fekteti le az *R (99) 19. számú* Ajánlás. Az Ajánlás útmutatásai alkalmazhatók minden olyan esetben, amikor az áldozat és elkövető felhatalmazást kap, és önkéntesen vállalják, hogy egy harmadik pártatlan fél (mediátor) segítségével aktívan részt vesznek valamely bűntett során kialakult kár helyrehozatalában. Alapelvi szinten fogalmazódnak meg benne olyan tézisek, mint az önkéntesség, a titkosság, az eljárás általános elérhetősége, és a büntetőeljáráson belüli szükséges autonómiája.

A mediátor egy jól képzett szakember, akinek egy tanfolyamon kell részt venni, mielőtt megkezdené tevékenységét. Általában titoktartási kötelezettség terheli, de a 30. pont kötelezettségévé teszi, ha az eljárás során súlyos bűncselekmény elkövetése jutna a tudomására, a titoktartási elv ellenére, jeleznie kell az illetékes hatóságoknál.[168] Az eljárás parttalan elhúzódását megakadályozandó, a tagállamok mérlegelési lehetőségét meghagyva, az

[168] HERKE Csongor: *Mediáció, helyreállító igazságszolgáltatás és büntető politika*. Belügyi Szemle, 2003/11-12. 54. o.

Ajánlás úgy fogalmaz, hogy ésszerű határidőt kell megállapítani, melyen belül a büntetőeljárásban résztvevő hatóságok értesülnek a mediáció alakulásáról. Fontos szabály továbbá a ne bis in idem elvének tiszteletben tartása, mely azt jelenti, hogy a mediáció során létrejött egyezségek ugyanolyan érvényűek, mint a jogerős bírói döntések vagy ítéletek, és kizárják az ügyben való ismételt bírósági eljárást.

Az *R (2000) 22. számú* Ajánlás, a közösségi szankciók és intézkedések végrehajtásának hatékonyabbá tételéről, szintén tartalmazza a mediáció bevezetésének szükségességét. A 2. sz. melléklet 1. pontja szerint: a *„törvényhozás során rendelkezéseket kell hozni a közösségi szankciók és intézkedések kielégítő száma érdekében, mint amilyen az áldozat kompenzálása, az áldozat és elkövető közötti mediáció…"*

A fiatalkorú bűnözés kezelésének új módszereiről szóló, *R (2003) 20. számú* Ajánlás 8. pontja előírja: *„Ahol ez lehetséges és megfelelő, alkalmazni kell a mediációt, a kárhelyreállítást és az áldozat felé történő jóvátételt."* Végül egy viszonylag új keletű Ajánlás, az *R (2006) 8. számú*, a bűncselekmények áldozatainak nyújtandó segítségről, szintén szorgalmazza a mediáció bevezetését. *„A tagállamoknak biztosítaniuk kell az áldozatok részére az elkövető általi kompenzáció igénylésének lehetőségét a büntetőeljárásokkal összefüggésben."*[169]

Napjainkra egyértelművé vált – a teljesség igénye nélkül bemutatott nemzetközi dokumentumok alapján – a jóvátétel, illetve a jóvátételen alapuló szankciók iránti igény megerősödése. Az Ajánlások orientálják egyrészről a jogalkotót, másrészről a mediációval, a büntető igazságszolgáltatáson kívül foglalkozó civil szervezeteket, erősítik továbbá a nemzeti büntető politikákat, egy új utat kijelölve azoknak.[170] Ahhoz, hogy a büntetőpolitika ki tudja fejteni

[169] R (2006) 8. sz. ajánlás 7. 2. pont.
[170] AERSTEN, Ivo – PETERS, Tony: *Des politiques européennees en matière de justice restoratrice*. Année 2, N°1, Octobre 2003, JIDV.COM

tevékenységét és elérje a kitűzött célt, a hatóságok tevékenységén felül az eljárás résztvevőinek aktív közreműködése is szükséges.[171]

4. A büntetőeljárás egyszerűsítése az Európai Unióban

Az Unió égisze alatt is több aspektusból bizonyítható tény, hogy a büntetőeljárás egyszerűsítése az államokkal szemben elvárt fontos feladat. Az Unió kapcsolata az EJEE-vel meglehetősen sajátos.[172] Valamennyi tagállam ratifikálta az EJEE-t, de maga az Unió nem részese annak. A Maastrichti Szerződés tartalmazza, hogy az Európai Unió elismeri az alapvető emberi jogokat, ahogyan azokat az EJEE garantálja.[173] Az Amszterdami szerződésben hangsúlyos szerepet kapott az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartása. Az Alapjogi Karta az igazságszolgáltatással kapcsolatos fejezetben rögzíti a tisztességes eljárás követelményét, ebbe természetesen beleértve az ügyek ésszerű időn belül való befejezésének követelményét is.

Az Amszterdami szerződés hatályba lépése óta megfigyelhető egy olyan tendencia, hogy az Unió intézményei, különösen a Tanács és a Bizottság egyre határozottabban lépnek fel a resztoratív igazságszolgáltatás népszerűsítésében.[174] Az Unió Tanácsa 2001-ben egy kerethatározatot fogadott el a sértett jogállásáról a büntetőeljárásban. A 2001/220/IB. kerethatározat 10. cikke szerint, minden tagállam törekszik arra, hogy elősegítse a büntetőjogban a mediációt, olyan ügyekben, amelyeket ilyen jellegű elintézésre alkalmasnak tartanak. Hazánkban döntő jelentősége volt a

[171] HERKE Csongor (2003) *i.m*. 53. o.
[172] Erről a kérdéskörről ld. részletesen: SZEMESI Sándor: *Emberi jogok Európában – Gondolatok az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonyáról*. In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. (Szerk.: Görgényi Ilona – Horváth M. Tamás – Szabó Béla – Várnay Ernő) 2005. 179-198. o.
[173] Ld. VÉGVÁRI Réka: *A büntető eljárásjog harmonizációjával kapcsolatos tervezetek.* In.: Az európai büntetőjog kézikönyve (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 706. o.
[174] AERTSEN, Ivo – PETERS, Tony (2003) *i.m.*

kerethatározatnak, hiszen ennek a nyomására került bevezetésre a közvetítői eljárás.

Az eljárás egyszerűsítése azonban nemcsak az első és másodlagos jog által támogatott érdek, hanem az Európai Bíróság által is deklarált prioritás. Az Európai Bíróság kezdetben a jog általános elveire hivatkozva nyújtott védelmet emberi jogi kérdések tekintetében. A jog általános elveivel a Bíróság gyakorlatilag egy új kategóriát teremtett, mely magába foglalja azokat a jogokat, amelyeket az ítélkezési gyakorlat – az EJEE-re, illetőleg a tagállamok alkotmányos hagyományaira tekintettel – elismert, azonban azok kodifikációjára nem került sor.[175] Az Európai Bíróság azóta több ügyben is kimondta, hogy az EJEE a közösségi jogban az emberi jogok elismert jogforrása.[176]

Az ésszerű időn belüli tárgyalás követelményét az Európai Bíróság többször is vizsgálta. Mérlegelési szempontként ezekben az ügyekben, figyelembe vette az ügynek az érintett szempontjából megnyilvánuló jelentőségét, az ügy összetettségét, valamint az érintett magatartását és a hatóságok eljárását.[177] E tényezőket feltételezhetően a strasbourgi bíróság esetjogából merítette, annál is inkább levonható ez a következtetés, mert hivatkozott is a *Kemmache, Phocas, Garyfallou* ügyekre. Rávilágított arra is, hogy ezen tényezők közül egy alapján is megállapítható az ésszerű határidő megsértése. Ezt erősítette meg a *Berlusconi*-ügyben Kokott főtanácsnok indítványa is.[178]

A Bíróság igen markánsan fejezi ki véleményét egy összevont esetben azokról az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményekről, amelyek az

[175] GARAI Borbála: *Alapjogvédelem az európai Bíróság előtt*. In.: Az európai büntetőjog kézikönyve. (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 810. o.
[176] A Rutili ügyben először került kimondásra C-36/75. Roland Rutili v. Ministre de l'Intérieur [1975] ECR 1219.
[177] Ld. pl. Baustahlgewebe ügy C-185/95 [1998] ECR I-8417. vagy Limburgse Vinyl Maatschappij NV ügy C-238/99, [2002] ECR I-8375.
[178] C-387/02 [2005] ECR I- 3565.

ügyésznek biztosítanak diszkrecionális jogkört, és amelyek bíró közreműködése nélkül, bizonyos pénzösszeg megfizetése mellett eltekintenek a tradicionális büntető úttól.[179] A *Gözütok*[180] és *Brügge*[181] ügyekben a Bíróság leszögezte, hogy az eljárásokban szereplő jogintézmények sajátossága, hogy az ügyészség – mint a büntetőeljárásban résztvevő hatóság – lezárja az ügyet, amennyiben a terhelt vállalja meghatározott kötelezettségek teljesítését. A Schengeni Megállapodás Végrehajtási Egyezménye 54. cikkének célkitűzése alapvetően az, hogy aki a szabad mozgáson alapuló közösségi alapszabadságot gyakorolja, ne lehessen kétszer ugyanazért a cselekményért felelősségre vonni. Ezen kérdéses ügyek kapcsán megállapítható, hogy az ügyészség határozatai megszüntették az eljárást. A Bíróság szerint, akikkel szemben ilyen jellegű eljárások miatt az eljárás indításának joga elenyészik, úgy kell tekinteni, mint akiknek ügyét már jogerősen elbírálták. Ha pedig az eljárás alá vont személy teljesítette a kötelezettséget, illetve feltételeket, jelen esetben megfizette az ügyész által megállapított pénzösszeget, úgy kell tekinteni, hogy a szankciót vele szemben végrehajtották. Az a tény ugyanis, hogy az ilyen döntés nem bírói közreműködéssel zajlik és nem ölt bírói határozati formát, még nem zárja ki, hogy ítélt dologként értelmezzük.[182]

Amennyiben ez nem így lenne, az ahhoz vezetne, hogy a ne bis in idem csak a súlyosabb bűncselekmény elkövetőinek nyújtana védelmet. Az ügyészi szakban történő befejezése az ügyeknek pedig, tipikusan a kevésbé bonyolult, csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén fordul elő. Abban az esetben, ha az ítélt dolog ezekre nem vonatkozna, az a büntetőeljárás gyorsítása érdekében létrejött, egyszerűsített eljárások létjogosultságát kérdőjelezné meg, illetve hatékony alkalmazásuk elé gördítene megoldhatatlan akadályt. A Bíróság hangsúlyozta, függetlenül attól, hogy bírói közreműködéssel vagy anélkül zajlott-e le egy eljárás, a tagállamok kölcsönös bizalommal viseltetnek

[179] Ezekről ld. részletesen: KARSAI Krisztina: *Az Európai Bíróság büntetőjogi ítélkezése.* Szegedi Európa-jogi Szakkönyvtár, 2007. 130-131. o.
[180] C-187/01 [2003] ECR I-1345.
[181] C-385/01. [2003] ECR I-1345.
[182] C-187/01. [2003] ECR I-1345. 30-31 pont

egymás igazságszolgáltatási rendszerei iránt, illetve, hogy mindegyikük elfogadja a másik tagállamban érvényben lévő büntető jogszabályok alkalmazását, még akkor is, ha saját nemzeti joga más eredményre vezetne.[183]

Mindezek alapján megállapítható, hogy az eljárás egyszerűsítésének érdeke a luxembourgi fórum előtt is elismert és preferált érdek, melyet a tagállamoknak egymás viszonylatában kölcsönösen el kell ismerni, és tiszteletben kell tartani.

VI. Az eljárás gyorsításának előnyei és dilemmái

A büntetőeljárás gyorsításának szükségessége az eddig bemutatottak alapján nem vitatható. A kérdés csupán az, hogy milyenek legyenek azok a jogintézmények, melyek jelentősen segítik az akták sokaságával küzdő hatóságok munkáját. Még ha el is fogadjuk azt a tételt, hogy szükség van az eljárás gyorsítására és egyszerűsítésére, a jelenség számos problémát és a jogtudományban nem kevés vitát vált ki. Az egyszerűsítés és ésszerűsítés ugyanis nem azonos fogalmak.[184] A büntetőeljárás gyorsítása gyakran éppen a formák bonyolításával jár, és ami könnyebbséget jelent például a bíróságok számára, esetleg többlet feladatokat ró az ügyészségekre. Arról már nem is beszélve, hogy az eljárás egyszerűsítése érdekében létrejött jogintézmények nagyon is kétes értékűek az eljárásban szereplők jogainak biztosítása tekintetében.

A gyorsítást célzó jogintézményekért drága árat fizetünk, mégpedig az eljárásban résztvevő személyek jogainak csorbítását, továbbá a klasszikus eljárás alapelveinek a sérelmét.[185] A jogalkotó feladata ebben az

[183] SZŰTS Márton: *Az EK Bíróság joggyakorlatának erősödő befolyása a nemzeti büntetőjogokra* című cikkében (In.: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam- és Jogtudományi karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11. Budapest, 2004) felhívja a figyelmet arra, hogy nincs olyan szabály a harmadik pillérben, mely a tagállamok közötti kölcsönös bizalom és a döntések kölcsönös elismerése érdekében megkövetelné a nemzeti büntető anyagi jog és eljárási szabályok harmonizációját vagy közelítését.
[184] Ld. TARR Ágnes (2005) *i.m.* 227. o.
[185] RÓTH Erika (2006) *i.m.* 512. o.

ellentmondásos helyzetben megteremteni azt a kényes egyensúlyt, amikor azt mondhatjuk, hogy az eljárás résztvevőinek jogai jóllehet sérülnek, de ezek valamilyen formában kompenzálásra kerülnek, és a gyorsító intézkedés hatékonyan működik a gyakorlatban.

Örökös vitát képez, hogy a tradicionális eljárás melyik szakaszát rövidítsük le és hagyjuk ki a könnyített megoldásokból. Tulajdonképpen valamennyi eljárást gyorsító módozat tekintetében pro és kontra érvek sorakoztathatók fel. Jelen fejezetben a már felvázolt logika szerint, négy téma köré csoportosítom az eljárás egyszerűsítésével felmerülő aggályokat, alkotmányos és alapjogi problémákat. Ugyanakkor igyekszem a mellettük szóló érvekre is ráirányítani a figyelmet és eloszlatni a szükségességük iránti kételyeket.

1. Az ügyész mérlegelési jogköre

A jelentős ügyteher növekedés és a rendelkezésre álló források hiánya arra készteti a büntető igazságszolgáltatási rendszereket, hogy a büntetőeljárás különböző szintjein szűrőket működtessenek, amelyek csak az ügyek egy részét engedik tovább, s így tehermentesítik a rendszer további elemeit.[186] Az első ilyen szűrő szerepet betöltő igazságszolgáltatási résztvevő az ügyész. Ahogy azt az Európa Tanácsi Ajánlások is szorgalmazták, ki kell terjeszteni az ügyész diszkrecionális jogkörét, hogy különösen a csekélyebb jelentőségű ügyek ne kerüljenek bírósági szakba, hanem megrekedjenek az ügyésznél.[187] Nem feltétlenül szükséges, sőt sok esetben egyáltalán nem célszerű, hogy egy ügy a bírói szakig eljusson.[188] Az ügyésznek biztosított mérlegelési jogkör

[186] MISKOLCI László: *Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője*. Ügyészek Lapja, 2001/1. 20. o.
[187] R (87) 18. számú Ajánlás, a büntetőeljárás egyszerűsítéséről, továbbá R (2000) 19. számú Ajánlás
[188] Ld. MISKOLCI László (2001) *i.m*. 21. o.

terjedelmét nagymértékben meghatározza az, hogy az államok a legalitás[189] vagy az opportunitás[190] elve alapján rendezték-e be büntetőeljárásukat.

1.1. Legalitás contra opportunitás

A legalitás és opportunitás elvének bővebb kifejtése egy külön dolgozat témája lehetne,[191] így csupán dióhéjban vázolom a két rendszer felfogása közötti alapvető különbséget, melyet a francia és a magyar példa markánsan szemléltet.

A legalitás, az officialitás és az opportunitás a büntetőeljárásnak olyan alapelvei, melyek szoros kapcsolatban vannak egymással. A legalitás és opportunitás kérdésköre nem a XXI. század büntetőeljárásának dilemmájaként merült fel, hiszen már korábbi nemzetközi jogász konferenciáknak is témája volt ez a kérdés.[192]

Hagyományosan a magyar büntetőeljárás a legalitás elvére építkezett, így célszerűnek tűnik először a magyar jogirodalom alapján áttekinteni, hogy mit is takar ez az elv. A legalitás és vele szoros egységben az officialitás egy hosszabb történelmi folyamat eredményeként fogalmazódott meg, illetve tudatosodott egyes eljárási rendszerekben, hiszen a sérelem megtorlása kezdetben a közösség feladata volt és a bosszú formájában manifesztálódott.[193]

---

[189] Tradicionálisan idesorolható: Németország, Ausztria, a Svájci kantonok jelentős része, Olaszország, Spanyolország, Kelet-Európa államai. Ld. PRADEL, Jean: *Opportunité ou légalité de la poursuite*? RPDP, 1991. janvier-mars, 10-14. o.

[190] Tradicionálisan: Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia, Franciaország. Ld. pl. PRADEL, Jean: *Le minister publique, autorite omnipotente ou colosse au pied d'argile. Observations sur qulques législations pénales européennes.* RPDP, 2001. no. 3. 466. o.

[191] Külön témaként tárgyalja, a magyar jogirodalomban talán legbővebben BÁRD Károly: *A büntető hatalom megosztásának buktatói*. Budapest, 1987.

[192] Nacsády Péter egy cikkében utal arra, hogy 1889 augusztusában Brüsszelben tartott konferenciától az 1963 júliusban Mexico Cityben tartott tanácskozáson át, napjainkig téma az opportunitás és a legalitás problematikája. Ld. NACSÁDY Péter*: Az opportunitás kérdése a francia jogban*. Ügyészek Lapja, 2001/2. 5-18. o. Ugyanakkor Pradel professzor egy tanulmányában az 1890-ben Szentpéterváron, majd 1925-ben Londonban, 1935-ben Berlinben, 1947-ben Genfben, és az 1964-ben Hágában a témában megrendezett jogász konferenciákra hívja fel a figyelmet. Ld.: PRADEL, Jean (1991) *i.m*. 10. o.

[193] KIRÁLY Tibor: *A legalitás a büntetőeljárásban*. Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1986/5. 201. o.

A következő állomás a fejlődéstörténetben, hogy a bűnös a bűncselekménnyel okozott sérelem kompenzálásával vagy engesztelő áldozattal megválthatta a büntetést. Ezt követően a fejlődés egy újabb lépcsőfokaként vette át az állam a bűncselekmények megbüntetésének feladatát, és vált a bűncselekmény elkövetése addigi magánügyből közüggyé.

Mind a legalitást, mind az officialitást számos szerző definiálta már. Hazánkban a legáltalánosabb és szinte szállóigévé vált legalitás fogalmat *Bárd Károlynak* tulajdoníthatjuk, miszerint, *„a legalitás elve parancs a bűnüldöző hatóságok számára. Azt írja elő, hogy a büntető törvényeket alkalmazni kell."*[194] Továbbfűzve ezt a gondolatot, Bárd úgy folytatja, hogy „*a legalitás deklarálásával az állam kötelezettséget vállal, hogy a bűnüldöző apparátusát a jognak és a törvénynek rendeli alá."* Ez azt jelenti, hogy amennyiben a jogalkotó valamilyen cselekményt bűncselekménnyé nyilvánított, úgy a jogalkalmazó szervek kötelesek bűnüldözési monopóliumukkal élni.[195] A legalitást a kötelezettség oldaláról közelíti meg *Szabóné Nagy Teréz* is, szerinte ugyanis *„a legalitás tétele kötelezettséget állapít meg, a büntető igény érvényesítésének kötelezettségét*."[196]

A legalitás parancsához képest az officialitás jogosultságot jelent, és a büntető apparátust azzal hatalmazza fel, hogy mások beleegyezésétől függetlenül, akár azoknak akarata ellenére is érvényesítse a büntető igényt.[197]

Király Tibor a legalitás elvét a büntetőeljárási törvény és a Jogpolitikai Irányelvek (1973) alapján, a következőképpen definiálja: „*A bűncselekményeket, értve ezen „minden" bűncselekményt, fel kell deríteni, és biztosítani kell a büntető törvények alkalmazását. Az officialitás pedig,*

[194] BÁRD Károly (1987) *i.m.* 66. o.
[195] *U.o.* 72. o.
[196] SZABÓNÉ NAGY Teréz (1985) *i.m.* 35. o.
[197] BÁRD Károly (1987) *i.m.* 66. o.

ugyancsak e források értelmében, e tevékenységet a hatóságok feladatává teszi.''[198]

Egyes szerzők között abban a tekintetben mutatkozik különbség, hogy a legalitás parancsa mely hatóságot kötelezi. *Cséka Ervin* szerint a legalitás elvét, mint alapelvet az eljárási törvények nem fogalmazzák meg, de különböző rendelkezéseik egybevetése és magyarázata megadja annak tartalmát. Ennek fényében az uralkodó felfogás szerint, a legalitás elve az ügyészség irányában hatályosul, és azt jelenti, hogy az ügyészek kötelesek minden bűncselekményt nyomoztatni, majd ha ennek törvényi feltételei fennállnak vádat emelni.[199] A szerzők többsége azonban, köztük *Farkas Ákos* és *Róth Erika* szerzőpáros, ennél tágabb értelemben, nemcsak az ügyészre korlátozza a büntető igény érvényesítésének kötelezettségét, hanem a nyomozó hatóságra és a bíróságokra is.[200] Némileg sarkítva a fogalmat *Róth Erika* úgy is definiálja a legalitást, mint egy eljárási kényszerpályát kibúvók nélkül.[201]

Tremmel Flórián tankönyvében egyértelműen amellett foglal állást, hogy amíg a legalitás anyagi jogi kategória, addig az officialitás az alaki büntetőjog elvének tekinthető. A büntető törvények feltétlen érvényesülést kívánnak, ennek az érvényesítésnek a feladatát a törvényhozó, az állami szervek kötelezettségévé teszi. [202]

Annyi bizonyos, bárhogy definiáljuk a legalitás elvét, már maguk a szerzők is utalnak arra, hogy az elv a gyakorlatban nem érvényesülhet töretlenül, a maga

[198] KIRÁLY Tibor (1986) *i.m.* 201. o.
[199] CSÉKA Ervin: *Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban*. In.: Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nomonatiae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII., Fasciculus 1-24. Szeged 1998. 109. o.
[200] FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 49-51. o.
[201] Róth Erika (2006) *i.m.* 512.
[202] Ld. részletesebben: TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. 71-76. o.

tisztaságában soha nem jelent meg, inkább elméleti konstrukciónak tekinthető, melyet jogtörténet, joggyakorlat és a jogtudomány alakított ki.[203]

Az opportunitást alapelvnek valló országok, kívülről szemlélve bennünket, számos következtetést levonnak a legalitásról. Ennek megfelelően a legalitás elve alapján berendezkedett büntetőeljárások sajátosságai a következők:[204]

- Minden bűnelkövető és minden cselekmény miatti kötelező felelősségre vonás, tekintet nélkül a cselekmény csekély vagy súlyos voltára. Ez teremti meg a törvény előtti egyenlőség érvényesülését.
- A törvénynek minden körülmények közötti alkalmazása, tekintet nélkül annak szigorára, valamint emberi, társadalmi és gazdasági következményeire. Amennyiben ez egy rossz gyakorlathoz, káros társadalmi következményekhez vezetne, egyedül a jogalkotó lehetősége a törvényeken változtatni.
- A törvényt minden körülmények között alkalmazni kell, hogy elkerüljük a büntetlenség érzését.

A legalitás elve nézeteik szerint rugalmatlan és nem képes a praktikus gondolkodásra.[205] Ellenzőinek szemében *„régi, divatjamúlt, merev és szigorú”* a klasszikus büntetőjogi iskola eljárási megfelelője, amely kizárja a bűnüldözésre szánt erőforrások bármiféle célszerű elosztását.[206] A fogalom a francia jogirodalomban meglehetősen homályos, bizonytalan, de annyi bizton állítható, hogy nem a modern büntetőeljárásban keresendő lényege, hanem a jogtörténeti hagyományokban, nevezetesen a forradalmi és a napóleoni jogalkotásban.[207]

Vannak olyan szerzők, akik a legalitás és opportunitás kérdéskörét az ügyészség alkotmányos helyzetéből kiindulva vezetik le. Ennek fényében a

[203] Ld. CSÉKA Ervin (1998) *i.m.* 109. o.
[204] GLESENER, Albert: *Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites.* RDPC, 1972/73. no. 4. 354. o.
[205] *U.o.* 355. o.
[206] Ld. részletesen: BÁRD Károly (1987) *i.m.* 54. o.
[207] GASSIN, Raymond: *Le principe de la légalité et la procédure pénale*. RPDP, 2001. No. 2. 300-301. o.

legalitás rendszerei biztosítják a törvény előtti egyenlőséget, kizárják a diszkrecionális jogkör gyakorlását, de ugyanakkor biztosítják az ügyészségek függetlenségét.[208]

A legalitással szemben a másik rendszer, mely alapján az államok felépítették és működtetik büntetőeljárásaikat, az opportunitás elve. Az előbb már említett alkotmányos helyzetből kiindulva, az opportunitás rendszereiben az ügyészt széles diszkrecionális jogkör illeti meg, azonban ennek ára, hogy az ügyészség a végrehajtó hatalomtól nem független; ezzel a kontrollal biztosítják az egyenlő bánásmódot valamennyi állampolgár számára.[209]

A legalitással szemben az opportunitás vagy a közérdeknek megfelelően, vagy a terhelt reintegrációját elősegítendő, bizonyos esetben szemet huny a bűncselekmény üldözése felett.[210] Általánosságban erre sor kerülhet pl. csekély jelentőségű bűncselekmények esetén, családon belüli konfliktusoknál, ahol a büntetőeljárás több kárt okozna, mint hasznot, vagy amikor a társadalom nem követel repressziót.[211]

Franciaországot hagyományosan az opportunitás elve szerint berendezkedett országként tartja számon a szakirodalom. A kérdés csupán az, hogy mikortól kezdve számítjuk a tradicionális büntetőeljárást? A forradalmi jogalkotó ugyanis, *Beccaria* gondolatainak fényében a jogalkalmazói önkénytől tartva, a legalitás elve mellett tette le a voksát.[212]

Az 1808-as Code d'instruction criminelle néma maradt e tekintetben, és egyik alapelv mellett sem foglalt kifejezetten állást.[213] Ennek következménye az lett,

---

[208] ACCOMANDO, Gilles: *L'indépendence du parquet. Un débat dépassé: opportunité/légalité et dépendance/indépendance vis-à-vis de l'exécutif*. Gazette du Palais du 14 août 1997. 1064. o.
[209] *U.o.* 1064. o.
[210] GLESENER, Albert (1972/73) *i.m.* 355. o.
[211] *U.o.* 355. o.
[212] STEFANI, Gaston – LEVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard: *Procédure pénale*. Dalloz, 2004. 544. o.
[213] GASSIN, Raymond (2001) *i.m.* 300. o.

hogy a jogtudósok között vita bontakozott ki atekintetben, hogy mi lehetett a jogalkotó eredeti szándéka.[214] Egyesek a kódex 47. cikkéből, mely kimondta, hogy az ügyész megküldi a vizsgálóbírónak a tudomására jutott bűncselekmény iratait, egyértelműen a legalitás parancsát vezették le. Míg ezzel szemben a jogtudósok nagy része és a gyakorló jogászok azt az álláspontot képviselték, hogy az említett törvényszöveg csupán az ügyész és a vizsgálóbíró feladatait és munkamegosztását jelöli ki.[215] Ennek megfelelően, az említett törvényhely nem korlátozza az ügyészt a szabad döntés lehetőségében, sőt ellenkezőleg. Akkor, ha az ügyész az állami gépezet beindítása mellett döntene, kötelezően értesíteni kell a vizsgálóbírót, akinek a feladata, hogy vádemelésre az ügyet alkalmassá tegye. A döntési jogkör azonban kizárólag az ügyészt illeti meg.[216]

A gyakorlat tehát igényelte az ügyésznek biztosított szabadságot, és a XIX-XX. század során született jogszabályok is elősegítették annak a felismerésnek a térhódítását, hogy a Kódex szigorán és merevségén enyhíteni kell.[217] Ennek első konkrét megnyilvánulása egy 1817. évi igazságügy miniszteri körlevél volt, amelyben felhívták az ügyészek figyelmét, *hogy „nagyobb bátorsággal alkalmazzák a nyomozás megtagadását, mert túlságosan megnövekedett az olyan ügyekben elrendelt nyomozások száma, melyek jelentéktelen súlyúak és nem jelentenek valóságos veszélyt a közrend számára."*[218] Később, 1826-ban a Semmítőszék is megerősítette egy döntésében, hogy a törvényhozó nem akarta arra kényszeríteni az ügyészséget, hogy a legjelentéktelenebb esetekben is nyomozást rendeljen el.[219] Majd 1828-ban egy igazságügy miniszteri körlevél egyértelműen leszögezte, hogy az ügyész döntési kompetenciájába tartozik

[214] PRADEL, Jean: *Procédure pénale*. 12e édition, CUJAS, 2004. 511. o.
[215] *U.o.* 511. o.
[216] Ld. részletesen: NACSÁDY Péter (2001) *i.m.* 9-10. o.
[217] DINTILHAC, Jean-Pierre: *Le procureur de la République.* L'Harmattan, 2003. 26-27. o.
[218] NACSÁDY Péter (2001) *i.m.* 10. o.
[219] RASSAT, Michel-Laure: *Le minister publique entre son passé et son avenir.* Pichon-Durad-Auzias, 1967 Paris, 229. o.

annak eldöntése, hogy az elé került feljelentés alapján elrendel-e nyomozást vagy sem.[220]

A gyakorlat tehát „eldöntötte", hogy a legalitás szigorán oldani kell és ehhez következetesen ragaszkodott. Praktikussági szempontok pedig megerősítették ezt a gondolatot, különösen a XIX. század első felében, amikor az ügyészek a bűnözés ugrásszerű növekedésének nyomása alatt látták el feladataikat.[221]

Elmondható, hogy az opportunitás gondolata Franciaországban nem felülről, a jogalkotó által a gyakorlati életre oktrojált kötelezettség formájában jelent meg, hanem maga a jogalkalmazó gyakorlati szempontokat figyelembe véve, csekély jelentőségű és jelentéktelen társadalmi „károkat" okozó cselekményeknél, saját munkájának könnyítését látva benne, kezdte el alkalmazni jogszabályi háttér nélkül az elvet.[222] Így aztán nem meglepő, hogy a mai napig hatékonyan működik, hiszen nem egy életidegen dolog az ügyészségek számára, hanem magának az ügyészi filozófiának szerves része.

Nem maradt azonban pusztán a gyakorlat által kialakított elvként az opportunitás. Igaz némi késéssel, de a jogalkotó válaszolt a gyakorlati igényekre és expressis verbis az 1957. évi 1426-os számú törvényben, ami a jelenleg is hatályos büntetőeljárási kódex, deklarálta az opportunitás elvét.[223]

Az opportunitás következetes megjelenése a francia jogban a CPP 40 cikke, mely a következőképpen rendelkezik: *„az ügyészhez érkeznek a feljelentések és bejelentések, és az ő feladata, hogy a 40-1 cikknek megfelelően ezekről döntsön."* Ezt a formulát hagyományosan az ügyésznek biztosított mérlegelési jogkör garantálásaként értelmezhetjük.[224] A CPP 40-1 cikke értelmében az ügyésznek lehetősége van vádat emelni vagy a nyomozást mellőzni, továbbá a

[220] *U.o.* 230. o.
[221] Ld. DINTILHAC, Jean-Pierre (2003) *i.m.* 27. o.
[222] STEFANI, Gaston – LEVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard (2004) *i.m.* 544. o.
[223] DINTILHAC, Jean-Pierre (2003) *i.m.* 27. o.
[224] PRADEL, Jean (2004) *Procédure pénale*. *i.m*. 511. o.

két választási lehetőségen kívül van egy *„harmadik út”* is felajánlva, melyről részletesen a későbbiek során ejtek szót.[225]

Az opportunitás az ügyész számára tehát azt jelenti, hogy szabadon dönthet célszerűségi szempontok alapján a nyomozás mellőzéséről. Természetesen a legalitás elve alapján működő eljárási rendszerekben, így Magyarországon is a nyomozás megszüntetésének lehetősége adott az ügyész kezében. A döntő különbség azonban a két rendszer között, hogy míg a francia ügyész mérlegel, addig a magyar ügyésznek egy konkrét a Be.-ben meghatározott lista áll a rendelkezésére, ami alapján élhet a nyomozás megszüntetésével.

Az opportunitás sajátosságaként érdemes még megjegyezni, hogy Franciaországban az ügyészt a mérlegelési jogkör kizárólag a vádemelés előtt illeti meg, illetve azelőtt, hogy vizsgálóbíró elé utalná az ügyet. Amikor a nyomozati anyag a kezébe kerül, szabadon mérlegel, hogy az ügy súlya és a társadalom sérelme megkívánja-e, hogy az állam bűnüldözési monopóliumával éljen, vagy esetleg praktikussági szempontokat figyelembe véve, nem célszerű a vádemelés mellett dönteni. Amennyiben egyszer az ügyész vádat emelt, az ügy ura a bíróság lesz és az ügyész többé mérlegelési jogkört nem gyakorolhat, és nem illeti meg a védelejtés joga sem.[226]

A magyar jogirodalomban az opportunitás elve szervesen összekapcsolódott a legalitás elvével. Szokták úgy is említeni, mint a legalitás merevségének oldására szolgáló eszközt.[227] Némileg leegyszerűsítve a fogalom körüli anomáliákat, többen egyszerűen csak célszerűségként beszélnek róla.[228]

---

[225] Ez a „troisieme voie”-nak, vagyis harmadik útnak emlegetett megoldás csak időben később, egy újabb gyakorlati szükségszerűségnek köszönhetően jött létre.
[226] Ld. PRADEL, Jean (2004) *Procédure pénale. i.m*. 511. o.
[227] ERDEI Árpád: *A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásba*n. In.: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának Tudományos Kiadványai, Libri Amicorum 11. KJK KERSZÖV, Budapest, 2004. 166. o
[228] Ld. BÁRD Károly (1987) *i.m*.; továbbá HACK Péter: *Az ügyészség alkotmányos helyzete és az új büntetőeljárási törvény*. Magyar Jog, 1998/6. 335-339. o.

Elsősorban politikai, büntetőpolitikai, bűnüldözési, szociális és méltányossági szempontok tehetik szükségtelenné a büntető igény érvényesítését.[229]

Bócz Endre szerint az opportunitási elvre épülő rendszerekben a hatóságoknak kiterjedt diszkrecionális jogköre van, és gyakorlati megfontolások széles körét vehetik figyelembe azoknak a bűncselekményeknek a kiválasztásához, amelyek miatt, és azon személyek kiválasztásához, akik ellen vádat kívánnak emelni.[230]

Kertész Imre szerint az elv lehetővé teszi, hogy a hatóságok mérlegeljék az eljárás megindításának és folytatásának szükségességét és csak az értékelésük szerint közérdekűnek, célszerűnek tekinthető esetekben vonják felelősségre az elkövetőt.[231] Az utóbbi két szerző szerint tehát a mérlegelés lehetősége nemcsak az ügyészséget, hanem a nyomozó hatóságokat és bíróságokat is megilleti. Ezzel ellentétben *Erdei Árpád* szerint nem minden, a legalitás elve alóli kivétel tartozik az opportunitás fogalma alá, csupán az ügyészségnek, mint az állami hatalom érvényesítőjének adott szerep. Leszögezi, ha a legalitás elve minden elkövető minden bűncselekményére vonatkozik, akkor az az alóli kivételnek, az opportunitásnak is mindkét elemre vonatkozni kell.[232]

Róth Erika szavaival élve, az opportunitás rendszerei lehetővé teszik az eljárási kényszerpálya elhagyását, erre számos alternatíva él és nem feltétlenül kell a bíróságig elvinni az ügyet.[233] Kiindulva az opportunitás eredeti francia fogalmából, a továbbiakban magam is az ügyésznek biztosított mérlegelési lehetőséget értem opportunitáson, jóllehet ennél a magyar jogirodalom szélesebb jelentést tulajdonít neki.

---

[229] CSÉKA Ervin (1998) *i.m.* 110. o.
[230] BÓCZ Endre: *Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre*. Rendészeti Szemle, 1994/1. 12. o.
[231] KERTÉSZ Imre: *A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója*. In.: Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára (Szerk.: Tóth Károly) Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, 1996. 151. o.
[232] ERDEI Árpád (2004) *i.m.* 178. o.
[233] RÓTH Erika (2006) *i.m.* 512. o.

Bár élesen elválasztjuk egymástól az opportunitást és a legalitást, és csoportosítjuk az államokat aszerint, hogy melyik elv mellett kötelezték el magukat, vegytisztán egyik elv sem érvényesül egy állam büntetőjogában sem. *„Vitathatatlan, hogy aligha lehetne olyan államot találni, amelyben a legalitási elv úgy uralkodik, hogy nincs számos kivétel alóla és nincsenek további előírások, amelyek a korábbi kivételek alóli kivételeket szabályozzák."*[234] Ugyanakkor ez fordítva is igaz, ha az opportunitás talaján álló országokban nem lenne mégis valamilyen jogszabályi kerete a hatóságok mérlegelési jogának, az önkényhez vezethetne.[235] *„Az opportunitás elve sem érvényesülhet parttalanul, csak legális korlátok között valósulhat meg a demokratikus jogállamban."*[236] Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az opportunitás és a legalitás nem egymást kizáró, hanem éppen egymást feltételező és kiegészítő elvek.

Az utóbbi néhány évtizedben kétségtelenül érvényesül egy olyan tendencia, hogy a legalitást főszabályként alkalmazó államok az igazságszolgáltatásra nehezedő ügytehertől való szabadulás reményében, egyre több opportunus jogintézmény bevezetése mellett kötelezik el magukat. *Kertész Imre* egyenesen az opportunitás inváziójáról beszél.[237] Ez a folyamat természetesen hazánkra is igaz. Az utóbbi évek tapasztalata, hogy egyre több, a legalitás elvének szigorán enyhítő, a büntető hatóságoknak szélesebb mérlegelési jogkört megengedő technikák kerültek be büntetőeljárásunkba.[238] A legalitás elvének lazulása fényében, az eljárás teljes abolíciója helyett annak is tanúi lehettünk, hogy a magyar jogalkotó nyitott a tradicionális eljárást helyettesítő technikák bevezetésére, és ezek kiválasztásában az ügyész kapja a főszerepet.

---

[234] BÓCZ Endre (1994) *i.m.* 13. o.
[235] Franciaországban is vannak az ügyészek számára iránymutatások, hogy mely bűncselekmények esetén célszerű eltekinteni az állam büntetőigényének érvényesítésétől, ilyenek pl. a közlekedési, környezeti vagy munkajoggal kapcsolatos bűncselekmények. Ld. PRADEL, Jean (2004) *i.m*. 512. o.
[236] KERTÉSZ Imre: *Ügyészbíráskodás?* Magyar Jog, 1996/1. 2. o.
[237] KERTÉSZ Imre (1996) *A legalitás eróziója… i.m.* 151-158. o.
[238] A teljesség igénye nélkül ezeket a legalitás elvén való „lazulásokat" ld.: HERKE Csongor (2008) *i.m*. 16. o.

Az utóbbi néhány évtized Franciaországban sem múlt el események nélkül. Az ügyész széles körű mérlegelése, az ügyek tömkelegétől való szabadulás reménye odavezetett, hogy a büntetőjogi válasz nélkül maradt bűncselekmények elégedetlenséget keltettek a társadalomban. Erre a gyakorlati szükségszerűségre reagált először a jogalkalmazó, majd a jogalkotó, megteremtve a *„harmadik út”* jogintézményeiként emlegetett, a büntető útról való elterelés lehetőségeit. Ezen a ponton tehát, mind a legalitás, mind az opportunitás alapján működő jogrendszer közeledik egymáshoz. Még akkor is, ha a büntetőeljárásról való elterelésnek más a célja a két országban.

1.2. A büntetőeljárás alternatívái

Hosszú időn keresztül Franciaország sem ismerte a büntetőeljárás különféle alternatíváit. Gyakorlatilag az opportunitás elvére építkezve, az ügyésznek csupán két választási lehetősége volt, vagy a büntetőeljárás megindítása mellett döntött, vagy megszüntette a nyomozást.[239] Nehéz egyetlen dátumhoz kötni az eljárási alternatívák megjelenését. Az első dokumentum, mely már egy új büntető politikát fogalmazott meg, egy 1981-ben megjelent Igazságügy miniszteri körlevél volt. Ez még konkrétan a büntetőeljárás alternatíváiról nem beszélt, de célként jelölte meg az előzetes letartóztatás számának lehetséges csökkentését, valamint a szabadságvesztést helyettesítő új utak keresését.[240] Néhány évvel később, 1983-ban egy tanulmány jelent meg, mely a bűncselekmények számának elharapódzásáról számolt be.[241] Mivel az

[239] CHEVALLIER, Jean-Yves (2003) *i.m.* 629. o.

[240] LUCIANI, Dominique: *Les alternatives aux poursuites pénale*s. In.: Les modes alternatives de règlement des litiges: les voies nouvelles d’une autre justice. (Sous la direction: Pierre Chevallier – Yvon Desdevis – Philip Milburn) „Droit et justice” La documentation française, Paris, 2003. 117. o.

[241] 1960-ban Franciaország lakossága mintegy 40 millió volt, mindez 2000-re a folyamatos migráció következtében másfélszeresére, 60 millióra duzzadt. Egyrészt a lakosság növekedésének arányával egyenes mértékben tapasztalható a bűncselekmények számának növekedése is. Ugyanakkor kriminológusok szerint a migráció következtében kialakult kulturális és társadalmi különbségek szintén a bűncselekmények számának ugrásszerű növekedésével jártak. (Ld. CHEVALLIER, Jean-Yves (2003) *i.m.* 629. o.)

ügyészség személyi állományának létszámában változás már hosszabb ideje nem történt,[242] az igazságszolgáltatás gépezetének teljes megbénulását elkerülendő – *„amennyiben az ügyész úgy ítéli meg, hogy a büntetőeljárás lefolytatása sokkal több hátránnyal, mint előnnyel járna a közrend és az igazságszolgáltatás számára…”* – megszünteti az eljárást. Ezzel az egyszerű mondattal jellemezhető ezen időszak meghatározó kriminálpolitikai irányvonala.[243]

A bűncselekmények számának növekedése, és az ezzel együtt járó *„egyszerű”* eljárás megszüntetések, újabb társadalmi feszültségeket vindikáltak. A büntetlenség és az érintetlenség érzésétől vezérelve a terheltek újabb bűncselekményeket követtek el.[244] Ami a sértetteket illeti, az ügyek jogi válasz nélküli megszüntetése általános társadalmi elégedetlenséget, az újabb bűncselekmények fokozódó fenyegetettség érzetet, és ezzel párhuzamosan a büntető igazságszolgáltatásba vetett bizalom teljes elvesztését eredményezték.

Ezeket a problémákat felismerve kezdődött meg először a gyakorlatban az új utak kutatása. A *„harmadik út”* kifejezés jelzi, az addigi két választási lehetőség, vagyis a megszüntetés és a hagyományos büntetőeljárás között, ezúttal egy átmeneti megoldás keresését. A nyolcvanas években egyre több ügyészség tűzte zászlajára az áldozatok fokozottabb védelmének hangsúlyozását, a bűnmegelőzés fontosságát, mely törekvésekhez civil szervezetek is egyre nagyobb számban csatlakoztak.[245] A társadalom érdekeit szem előtt tartva új irányvonalként jelentkezett a sértett kártalanításának, a terhelt reszocializációjának, avagy a társadalomba való visszahelyezésének elősegítése.

[242] CHEVALLIER, Jean-Yves (2003) *i.m.* 629. o.
[243] LUCIANI, Dominique (2003) *i.m.* 118. o.
[244] CHEVALLIER, Jean-Yves (2003) *i.m.* 629. o.
[245] LUCIANI, Dominique (2003) *i.m.* 118. o.

Az ügyészek mindenféle jogszabályi felhatalmazás nélkül, de széles mérlegelési jogukkal élve, mind gyakrabban alkalmazták a bizonyos feltételekhez kötött eljárás megszüntetést, és egyes ügyészségek, áldozatvédő szervek közreműködésével kísérletet tettek a büntetőjogi mediáció alkalmazására, melyet abban az időben *„büntetőjogi békítésnek”* neveztek.[246] Ez az első olyan technikai jellegű megoldás, mely a felek közötti konfliktust visszahelyezi a sértett és a terhelt kezébe, akiknek konszenzusra kell jutni, ki kell békülni, és megegyezésüket a büntetőperben eddig ismeretlen „szerződés” formájában rögzíteni kell.

A mediációnak számos előnye mutatkozott, hiszen egy rugalmas, széles körű problémamegoldó módszer, mely lehetővé teszi a terhelt felelősségtudatának elmélyítését, a társadalomba való beilleszkedését. Szem előtt tartja továbbá a sértett érdekeit, és mindezt úgy, hogy tehermentesíti az igazságszolgáltatást. Az első gyakorlati tapasztalatok után, a jogalkotó mind gyakrabban foglalkozott az új utak közül először is a mediáció témájával. A jogi keretet végül egy 1993. január 4-én született törvény teremtette meg, módosítva a büntetőeljárási kódexet.

A mediáció törvényi szintű bevezetése égető fontosságú volt, elsősorban azért, hogy megteremtse az egyenlő elbánást valamennyi terhelt vonatkozásában, ugyanis igazságtalannak tűnt, hogy a bűncselekmény elkövetésének helyétől függően, volt, akire a büntetőeljárás hosszadalmas útvesztője várt, és volt olyan, aki *„profitálhatott”* a mediáció kedvezményeiben.

Ezen az irányvonalon továbbhaladva, a konszenzuális elemeket egyre erősítve, a jogalkotó jelentős előrelépést tett további megoldások bevezetésében az 1999. június 23-i, a büntetőeljárás hatékonyságát megerősítő törvénnyel. Ennek legfontosabb célkitűzése az volt, hogy a csekély és a közepes súlyú bűncselekményekre a lehető leghamarabb jogi választ adjon, csökkentve

[246] TERRANCLE, Izabelle: *Les méditeurs*. RPDP, no. 4, décembre 2005. 916. o.

egyben a nyomozás megszüntetések számát, ugyanakkor elkerülve a hagyományos büntető tárgyalást is.[247] A törvény egy sor új büntetőeljárási alternatívát vezetett be,[248] meghagyva továbbra is az ügyésznek a széles mérlegelési lehetőséget. Ezeket a megoldásokat a feltételhez kötött nyomozás mellőzéseként is felfoghatjuk.

Ennek fényében a CPP 41-1 cikke szerint, az eljárási alternatívákhoz fordulhat az ügyész valamennyi kihágás és vétség esetén, amennyiben úgy tűnik számára, hogy az:

- Biztosítja a sértettnek okozott kár megtérülését;
- Véget vet, vagy helyreállítja a bűncselekmény káros következményeit;
- Elősegíti a terhelt reintegrációját.

Ezek vagylagos feltételekként jelentkeznek, de természetesen kölcsönösen hatnak egymásra. A CPP-ben ki nem mondott, de a gyakorlatban alkalmazott szabály, hogy a cselekmény viszonylag csekély súlyú legyen.[249] Amennyiben ezek az általános kritériumok fennállnak, az ügyész a CPP-ben felsorolt bármely – sőt egyszerre több – feltétel teljesítéséhez kötheti a büntetlenség felajánlását. Olyan magatartási szabályokkal találkozunk itt, mint a sértettnek okozott kár megtérítése, az eredeti állapot helyreállítása, a terhelt valamilyen gyógykezelése, sőt ebben a körben helyezkedik el a mediáció is.

A szoros értelemben vett büntetőeljárás alternatíváit a CPP 41-1 cikk kimerítően felsorolja. Majd egy későbbi törvénymódosítással tovább bővül ez a paletta és a 41-2 cikkben találkozunk a *„composition pénale*”-nak, avagy büntetőjogi megegyezésnek nevezett jogintézménnyel. Az eljárás lényege,

[247] DINTHILAC, Jean-Pierre: *Rôle et attribution du procureur de la République. Histoire et évolutions. Nouvelles attributions résultants de la loi du 23 juin 1999 renforçant l'efficacité de la procédure pénale et de la loi du 15 juin 2000 renforçant la présomption d'innocence et les droits des victimes. Perspectives*. RSC. janv-mars. 2002. 40. o.
[248] Ezek részletes bemutatásával a következő részben foglalkozom.
[249] CONTE, Philippe: *La nature juridique des procédures „alternatives aux pouruites": de l'action publique á l'action á fin publique?* In.: Mélanges offerts á Raymond Gassin, Sciences pénales et sciences criminologiques. Presses Universitaires d'Aix-Marseilles, 2007. 192. o.

hogy az ügyész egy meghatározott pénzösszeg megfizetését ajánlja az elkövetőnek, amennyiben az egyéb törvényi feltételek is fennállnak. Ha ezt a felajánlást a terhelt elfogadja, és bíró jóváhagyja a felek egyezségét, az az eljárás megszüntetését vonja maga után. A megegyezéses eljárást rendszertani szempontból a büntetőeljárás alternatívái közé soroljuk ugyan, de a francia jogirodalom hagyományosan „vádalkuként" is emlegeti, ezért ezzel a jogintézménnyel a „vádalku" típusú megoldások között foglalkozom részletesen.

A magyar ügyész helyzete némileg eltér a francia kollegájáétól. Addig, amíg Franciaországban szabad a mérlegelés, és maguk az ügyészek voltak, akik gyakorlati szükségszerűségre reagálva megteremtették a büntető útról való elterelés lehetőségeit, addig a magyar ügyész főszabályként még mindig a vádemelés híve és felülről jövő jogalkotói próbálkozásnak tekinthető a vádemelés alternatíváinak a megjelenése.[250] Sokszor a magyar ügyészek még mindig a kevésbé terhes megoldást részesítik előnyben, nem ritkán a kétes eseteket is *„döntsön a bölcs bíróság"* vezérgondolata alatt, bíróság elé utalják.[251]

Az ügyészi hatáskörben lévő elterelés két formája hagyományosan a feltétel nélküli és a feltételhez kötött.[252] Hazánkban az előbbire példa az eljárás megszüntetése, ha a cselekmény társadalomra való veszélyessége csekély fokú, vagy a vádemelés részbeni mellőzése. A feltételhez kötött, vagyis amikor a terheltnek meghatározott magatartási szabály vagy kötelezettség írható elő, a vádemelés elhalasztása és a nemrégiben bevezetésre került közvetítői eljárás, népszerűbb elnevezésével, a mediáció.

[250] Alapvető szemléletbeli különbség van a két ország ügyészsége között. Egyetértve Bócz Endrével, a magyar ügyészségnél is szemléletváltásra lenne szükség. „A legfontosabb azonban a szemlélet alakítása: az ügyészeknek azt kellene megszokniuk, hogy a bűnhalmazatból azt emeljék ki, amiért vádat emelnek, nem pedig azt, ami miatt nem emelnek vádat." Ld. BÓCZ Endre: *Milyen legyen a büntetőeljárás*? Rendészeti Szemle, 1991/7. 12. o.
[251] RÓTH Erika (2006) *i.m*. 516. o.
[252] Ld. *U.o.* 516. o.

A magyar büntetőeljárási jogban tehát az ügyészi mérlegelésnek egyik megjelenési formája a vádemelés elhalasztásának lehetősége, melyet az 1995. évi XLI. törvény 17. §-a teremtett meg fiatalkorúak vonatkozásában. Lényege, hogy az ügyész a vádemelés feltételeinek fennállása esetén, viszonylag csekélyebb súlyú bűncselekményeknél – a fiatalkorú helyes irányú fejlődése érdekében – a vádemelést egytől két évig tartó időre elhalaszthatja. Erre az időre a fiatalkorú pártfogó felügyelet alá kerülhet. Amennyiben az elhalasztás tartama eredményesen eltelik, az ügyész a nyomozást megszünteti.

Kertész Imre szerint *„a legalitás tételének további erózióját, az opportunitás elvének újabb területszerzését jelenti a vádemelés elhalasztásának lehetősége.”*[253] Az opportunitás további inváziója pedig az, hogy az 1998. évi LXXXVIII törvény 38. §-a, 1999. március 1-jei hatállyal, kiterjesztette ezt a lehetőséget – némi eltéréssel – felnőtt korúakra is. A 2003. július 1-jén hatályba lépett új Be. az ügyész lehetőségeit bővítette azzal, hogy lehetővé tette számára kötelezettségek és magatartási szabályok előírását. A törvény csupán példálózó jelleggel sorolja fel, többek között a sértett kárának a megtérítését vagy egyéb jóvátételt, avagy a köz érdekében végzett munkát, de ezeken kívül más testre szabott magatartási szabályt is előírhat az ügyész, bár a mai napig nem jellemző, hogy teret engedne ezen a téren kreativitásának.[254]

Hazánk uniós tagságából kifolyólag, 2006. március 22-től kötelező a sértett jogállásáról szóló kerethatározat alapján a mediáció bevezetése.[255] Egy hosszú előkészítő folyamat eredményeként végül a jogalkotó annak érdekében, hogy megteremtse a közvetítés alkalmazásának feltételeit, mind Be., mind Btk. módosításokat eszközölt. A közvetítői eljárás részletszabályait azonban egy külön törvény rendezi.[256]

[253] KERTÉSZ Imre (1996) *A legalitás… i.m*. 153. o.
[254] RÓTH Erika (2006) *i.m*. 518. o.
[255] A 2001/220/IB. Sz. kerethatározat 10. cikke írja elő kötelezőként a mediáció bevezetését, ahol még a tagállamok büntetőjoga nem ismeri a jogintézményt.
[256] 2006. évi CXXIII. törvény.

1.2.1. Érvek, ellenérvek, aggályok és dilemmák

Látjuk, hogy a büntetőeljárás alternatívái mindkét államban adottak. Sőt azt is mondhatni, hogy szinte időben párhuzamosan kerültek bevezetésre a pozitív jogba.[257] A büntetőeljárás alternatíváit Franciaországban gyakorlati kényszer szülte, nevezetesen a büntetőjogi válaszadás szükségessége. Ezzel szemben Magyarországon sokkal inkább az előírásoknak való megfelelés és az eljárás gyorsításának a reménye vezérelte a jogalkotót. Élesen szembetűnő különbség, hogy míg Franciaországban az ügyésznek valamennyi vétség és kihágás esetén mérlegelési joga van,[258] addig a magyar ügyész a vádemelés elhalasztása és a mediáció kapcsán is a jogalkotó által meghatározott büntetési tételhez van kötve.[259] A diverzió, mint a büntetőeljárást gyorsító módozat, a nyomozati szakasz után teszi lehetővé az ügy lezárását, a bírói részvételt és a tárgyalást teljesen kiiktatva a rendszerből.

Az eljárási alternatívák egyértelmű előnyeként említhetjük, hogy egyrészt elkerülik a szabadságvesztés büntetést, ezáltal hozzájárulnak a börtönnépesség, ha nem is csökkentéséhez, de szinten tartásához.[260] Ezen túl nem pusztán a sértett érdekeit tartják szem előtt, de lehetőséget teremtenek az individualizációra, a terhelt jobb rehabilitációjára, és a bűncselekményre adott minél gyorsabb válasz lehetőségére.[261] Sokkal humánusabbak és kevésbé stigmatizálóak, előnyben részesítik a konfliktusok békés megoldását, valamint az elkövető felelősségérzetének tudatosítását.[262] Ezenkívül kellőképpen, és még kellő időben szűrik meg az ügyeket és tehermentesítik a bíróságokat.

---

[257] Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy Franciaországban már jogszabályi háttér nélkül is alkalmazták az ügyészségek.
[258] Kivétel ez alól a büntetőjogi megegyezés.
[259] Vádelhalasztás esetén háromévi, mediációnál ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél jöhet szóba az ügyészi mérlegelés. Ki vannak tehát zárva azok a gondatlan vétségek, melyekre súlyosabb büntetés kiszabását rendeli a törvény. A mediáció ezen kívül egyenlőre a bűncselekmény fajtái tekintetében is behatárolt.
[260] CHOPIN, Frédérique: *Vers un nouveau modèle de justice pénale*? In.: Mélanges offert á Raymon Gassin, Sciences pénales, sciences criminologiques. Presses Universitaire d'Aix-Marseille, 2007. 136. o.
[261] CLÉMANT, Gérard: *Les métamorphoses du ministère public en matière pénale*. In.: Le droit pénal á l'aube de troisième millénaire Mélanges offert á Jean Pradel, CUJAS 2006. 280. o.
[262] CHOPIN, Frédérique (2007) *i.m*. 138. o.

Ezáltal a bíróságok és vádhatóságok mentesülhetnek attól az értelmetlen tehertől, ami a jelentéktelen bűncselekmények felderítéséből, a bizonyítékok összegyűjtéséből rájuk nehezedik. A bűnözés ellenőrzésére szánt erőforrásokat pedig tényleg a fontos feladatokra összpontosíthatják.[263]

Mindennek az ára ugyanakkor, hogy többletfeladatokat rónak az ügyészségekre, és különösen a mediáció egy új szervezetrendszert, új résztvevőket követel, melyek ugyanakkor nem kevés költségbe kerülnek. Magyarországon az Igazságügyi Hivatalon belül külön mediációval foglalkozó pártfogó felügyelők, illetve ügyvédek végzik a közvetítést. Ennek mind a személyi, mind a tárgyi feltételeit is meg kellett teremteni. Franciaországban az eljárási alternatívákkal kapcsolatos ügyészi feladatokat többnyire nem az ügyész, hanem az ő felügyelete alatt, az úgynevezett ügyészi megbízott látja el. Ők nem ügyészek, még csak nem is jogászok, az ügyész irányítása alatt dolgoznak, feladatuk az eljárási alternatívák végrehajtásának felügyelete.[264] Az ő részvételük levesz némi terhet az ügyészek válláról, de az eljárást egy új résztvevőcsak tovább bonyolítja és többlet költségeket is eredményez.

Az eljárási alternatívákkal szemben felhozható leggyakoribb kritika, hogy sértik a tisztességes eljárás követelményein belüli fontos alapelveket. Nem tartják többek között tiszteletben a bírósági eljáráshoz való jogot.[265] Az elv pedig mind a nemzetközi dokumentumokban, mind az alkotmányos és büntetőeljárási alapelvek között megjelenik. Ha az akta az ügyészi szakban megreked, ezzel egy sor fontos alapelv sérelmet szenved. A bírósági tárgyaláson teljesednek ki ugyanis a szóbeliség, közvetlenség és a kontradiktórius eljárás alapelvei.

Sérelmet szenved ugyanakkor az ártatlanság vélelme, melynek fényében csak az tekinthető bűnösnek és csak azzal szemben szabható ki büntetés, akinek a

[263] BÓCZ Endre (1994) *i.m.* 14. o.
[264] FELTZ, François: *La nouvelle action publique*. RPDP, 2003/ 3. 468. o.
[265] Az elv részletes kifejtéséről ld. részletesen: HERKE Csongor (2008) *i.m.* 39-42. o.

bűnösségét a bíróság közvetlenül megvizsgált bizonyítékok alapján, jogerősen megállapította.[266] Jelen esetben pedig a bíróság az eljárásban egyáltalán nem vesz részt, az ügyész pedig kvázi bűnösnek tekinti a terheltet, hiszen valamilyen büntetőjogi választ ad a cselekményére.

Átértékelődik ebből kifolyólag a hagyományos eljárási funkciók megosztásának az elve is.[267] Akkor, amikor a francia ügyész figyelmeztet, vagy magatartási szabályként a köz javára végzett munkát ír elő, vagy más mellékbüntetésként is szabályozott jogintézményt alkalmaz, vagy, amikor a magyar ügyész megrovást vagy pártfogó felügyeletet rendel el és szankcióhoz hasonló magatartási szabályt ír elő, joggal tesszük fel a kérdést, hogy nem tévedt-e át a bíró szerepkörébe. Mintegy kvázi bíróként eljárva felvetődik az ügyészbíráskodás problémája.[268] Még ha nem is a szó szoros értelmében vett büntetésekről van szó, a tágabb értelemben vett szankcionálási jogosítványoknak a bíróságról az ügyészségre való átruházása, megkérdőjelezi a feladatok megosztását és magát a bírói garanciát.[269] Még az is felmerült szélsőséges kérdésként, hogy miért épp az ügyész a büntetőeljárás gyorsításának kulcsfigurája, miért épp neki biztosítunk egyre szélesebb mérlegelési jogkört, és nem kell-e az ügyészi önkénytől vagy bosszútól tartanunk?

Mindezen dilemmára természetesen a jogtudomány próbál válaszolni. Ezen elvek sérelmére a jogalkotónak megfelelő ellensúlyokat kell bevezetni, aminek hatására mondhatjuk, hogy a tisztességes eljárás hagyományos részjogosítványai sérülnek ugyan, de összességében ezek megfelelően kompenzálásra is kerülnek.

---

[266] Ld. részletesen: *U.o.* 31-39. o.
[267] Ld. részletesen KARDOS Sándor: *A perbeli funkciók elkülönüléséről*. In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis, 2006/6. 183-202. o.
[268] KERTÉSZ Imre (1996) *Ügyészbíráskodás*. *i.m.* 1-7. o.
[269] DELMAS-MARTY Mireille: *Az ügyészség fejlődése és a büntetőeljárás vezérelvei az európai demokráciákban*. Magyar Jog, 1998/6. 364. o.

Annak a kérdésnek a megválaszolásánál, hogy miért épp az ügyészé a főszerep, egyszerűen az eljárásban betöltött központi helyét kell megvizsgálnunk. Amennyiben visszaemlékszünk az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1987-ben elfogadott Ajánlására, már az is szorgalmazta a diszkrecionális bűnüldözési elv bevezetésének szükségességét, ahol a tagországok történelmi fejlődése és az alkotmánya ezt lehetővé teszi. Az ezt érvényesítő hatóságnak a hazai joggal összhangban kell eljárni, figyelembe véve az egyéniesítés lehetőségét. A diszkréció elvének az alkalmazását pedig olyan általános alapra kell helyezni, mint a közérdek.[270]

Az európai fejlődési tendenciákat tovább követve, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000-ben, az ügyész feladatát az alábbiakban összegzi: „*az a hatóság, amely a társadalom és az általános érdek nevében a törvény alkalmazását olyankor felvigyázza, amikor ezt büntetőleg szankcionálják, szem előtt tartva egyrészt az egyén jogait, másrészt a büntető igazságszolgáltatás rendszerének a szükséges hatékonyságát."*[271] Azt mondhatjuk tehát, hogy nemzetközileg elvárt kötelezettsége az államoknak, hogy eljárási rendszereiket megreformálják, hatékonyabbá tegyék, és ebben igen nagy szerepet szánnak az ügyésznek.[272] Nem véletlen ez, hiszen az ügyésznek feladatai ellátása során táplálnia kell az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett közbizalmat és ezért tárgyilagosan, pártatlanul, és úgy kell eljárnia, hogy a rendszer a lehető legcélszerűbben működjön.[273]

Ezen túl ő az, aki felügyeli, irányítja a nyomozást, értékeli annak eredményeit, majd képviseli az államot, ugyanakkor tisztában van a bíróság

[270] The Simplification of Criminal Justice. Recommendation No. R (87) 18. Adopted by the Comitte of Ministers of the Council of Europe on 17 September 1987.
[271] A Miniszteri Bizottság R (2000) 19. sz. Ajánlása, Az ügyész szerepéről a büntető igazságszolgáltatás rendszerében.
[272] MISKOLCI László (2001) *i.m.* tanulmányában a külföldi tapasztalatokból a konzekvenciát levonva, kijelöli a magyar büntetőeljárás fejlődésének azt a vonalát, miszerint a fejlesztésnek az ügyész legyen a kulcsszereplője. Szerinte ez több feladatot és munkaterhet ró az ügyészségekre, emiatt az ügyészség személyi és tárgyi erőforrásokkal való ellátását mielőbb meg kellene oldani.
[273] BÓCZ Endre: *A közvádló szerepe a büntető igazságszolgáltatási rendszerben (Egy készülő Európa Tanácsi Ajánlásról)* Magyar Jog, 1998/12. 729. o.

büntetéskiszabási gyakorlatával is. Éppen ezért – osztva *Bócz Endre* álláspontját – véleményem szerint is az ügyész az, aki a bűncselekmények komolyságát, és a közérdek követelményeit illetően a legmegbízhatóbb és legmegalapozottabb döntést hozhatja.[274]

Ennek ellenére azonban valóban nem feledkezhetünk meg arról, hogy az esetleges negatív ügyészi döntéseket valamilyen formában ellensúlyozni szükséges. Léteznie kell „jogorvoslati lehetőségnek", megfelelő garanciáknak arra az esetre, ha mégis bebizonyosodna, hogy az ügyész hanyagságból, vagy hibásan tekintett el valamely bűncselekmény üldözésétől.[275]

Garanciális szabály, mely az elfogulatlan döntést támaszthatja alá, az ügyészségi hierarchia. Ez az opportunitás korlátlan, visszaélésszerű gyakorlására nem ad módot, hiszen a felettes ügyész az alacsonyabb szintű ügyészségi döntést bármikor felülvizsgálhatja.[276]

Garanciális jellege van az eljárások során a sértett helyzetének is.[277] A sértettek jogai egyrészről azért nem csorbulnak, mert az ügyész, különösen a francia eljárásban, messzemenőkig tiszteletben tartja az áldozatnak okozott kár megtérítésének kötelezettségét.[278] Tiszteletben tartva továbbá a sértett akaratát, vannak olyan jogintézmények, amikre kifejezetten a belegyezésével kerülhet csak sor.[279] A diverziós megoldásokban tehát, az eljárás „rég trónfosztott szereplőjét",[280] aki különösen a magyar büntetőeljárásban egy egyszerű tanúvá degradálódott, újra a figyelem középpontjába helyezhetjük.

---

[274] Ld. BÓCZ Endre (1994) *i.m.* 15-16. o.
[275] BÓCZ Endre (1998) *A közvádló szerepe… i.m.* 729. o.
[276] Ld. NACSÁDY Péter (2001) *i.m.* 14-15. o.; továbbá STEFANI, Gaston – LEVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard (2004) *i.m.* 550-551. o.
[277] Ld. KERTÉSZ Imre (1996) *Ügyészbíráskodás… i.m.* 7. o.
[278] NACSÁDY Péter (2001) *i.m.* 16. o.
[279] Mindkét államban ilyen a mediáció, de vádelhalasztás esetén a sértettnek okozott kár megtérítésének kötelezettségét is csak így írhatja elő az ügyész.
[280] Bárd Károly nagyon is találóan egy cikkében a következőképp nyilatkozik a sértett büntetőeljárásban betöltött szerepéről: *„A sértett rég trónfosztott szereplője a büntetőjognak és az igazságszolgáltatás rendjének […] A per egykori ura, a vádfunkcióval korlátlanul rendelkező sértett a modern eljárási rendszerekben alig több, mint a tanúk egyike. A büntetőjogi szankció elsődleges célja*

Az ügyészi önkény kizárását teszi lehetővé a sértettnek biztosított sajátos jogorvoslati jog. A francia CPP szerint, amennyiben a sértett nem ért egyet az ügyész döntésével, maga indíthatja be a vizsgálóbíró előtt a büntetőeljárás állami gépezetét, melynek az a hatása, hogy az ügyésznek mérlegelés nélkül el kell rendelni a nyomozást, illetve vádat kell emelni.[281] A sértett ebben az esetben mintegy kvázi magánfélként lép fel, de a vádat az ügyész képviseli.[282] A magyar büntetőeljárásban a sértettnek biztosított hasonló „jogorvoslatra" példaként említhetjük a nyomozás megszüntetése, és a vádemelés részbeni mellőzése esetén, a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségét.

Nemcsak a sértettet illetik meg jogok a büntetőeljárás alternatívái keretében, hanem a terheltet is. Akár kifejezett, akár hallgatólagos beleegyezéséhez kötött az eljárások kimenetele. Vele szemben a tisztességes eljárás elve tehát úgy érvényesül, hogy „hozzájárulása" szükséges a vele kapcsolatos határozatokhoz.[283] Amennyiben nem ért egyet az ügyészi döntéssel, jogorvoslatra jogosult. Ez lehet például a magyar jogban ismert panasz, illetve megrovás esetén az eljárás folytatását kérheti.

A francia jogban, ha a terhelt nem egyezne bele az ügyész által felajánlott alternatívába, az ügyész újra a 40-1 cikk rendelkezései szerint jogosult mérlegelni, akár az eljárás megszüntetését is választhatja, de akár más alternatívát is felajánlhat, vagy a hagyományos büntetőeljárási gépezet beindítása mellett is dönthet. Ezen kívül a terhelt érdekeit szolgálja a védő igénybevételének joga, mely a mediáció kivételével nem kötelező ugyan, de a

---

már rég nem a sértett kompenzációja, sem anyagilag, sem pedig lélektanilag." Ld. BÁRD Károly: *„Alkalmazott" viktimológia Észak-Amerikában*. Magyar Jog, 1984/1. 21. o.

[281] Ez természetesen csak azokra a bűncselekményekre jelent garanciát, ahol konkrét sértett szerepel az eljárásban és általában annak konkrét kára is van, ahol „csak" a közérdeket sérti a bűncselekmény, ez a lehetőség nem jelent garanciát az ügyészi önkénnyel szemben.. Ld. STEFANI, Gaston – LEVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard (2004) *i.m.* 551. o.

[282] NACSÁDY Péter (2001) *i.m.* 15. o.

[283] KERTÉSZ Imre (1996) *Ügyészbíráskodás…i.m.* 7. o.

lehetőség fennáll.[284] Ehhez szorosan kapcsolódik a felek tájékoztatáshoz való joga, melynek értelmében mind a jogorvoslati, mind a védő igénybevételének lehetőségéről a hatóságoknak tájékoztatást kell adni.[285]

Az ügyészi önkény szűrésére szolgál, hogy közel azonos súlyú bűncselekmények esetén dönthetnek az elterelés mellett. Ezt a magyar jog a büntetési tételek meghatározásával biztosítja. A francia jogban bár ilyen egységes büntetési tételekről nem beszélhetünk, de több szerző is rámutat arra, hogy az eljárási alternatívák alkalmazásának akkor van helye, ha a tények egyszerűek, jogilag a bűncselekmény könnyen minősíthető, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és a terhelt beismerésben van.[286]

1.2.2. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy az utóbbi évtizedekben a büntető ügyteher ugrásszerű növekedése és a bűncselekmények minőségi változása új megoldásokat, új utakat követelt mind a legalitás, mind az opportunitás elve szerint működő igazságszolgáltatásokban. Ez ahhoz vezetett, hogy a hagyományos legalitás rendszereiben is arra kényszerültek az államok, hogy szűrőket iktassanak be büntetőeljárási rendszereikbe. Az opportunitás elvét követő államok pedig a válasz nélkül maradt bűncselekményeikre igyekeztek adekvát és gyors megoldásokat találni. Az új utak kikövezésében kulcsszerepe az ügyésznek van, hiszen megfigyelhető egy olyan trend, mely az ügyészi funkciók kiterjesztése felé mutat.[287] Ez segíti a mind szélesebb és változatosabb büntetőjogi válasz lehetőségek kialakulását, melynek következtében az ügyész a büntetőpolitika aktív közreműködőjévé is válik.[288] Az utóbbi évek modern büntetőpolitikai irányvonalai a megelőzés, egyéniesítés és a sértett jogainak messzemenőkig történő figyelembevétele

[284] LUCIANI, Dominique (2003) *i.m.* 123. o.
[285] *U.o.* 123. o.
[286] *U.o.* 123. o., továbbá FELTZ, François (2003) *i.m.* 466. o.
[287] MISKOLCI László (2001) *i.m*. 21. o.
[288] LUCIANI, Dominique (2003) *i.m*. 124. o.

mellett teszik le a voksukat, és ezeknek a követelményeknek tesznek eleget a büntetőeljárás alternatívái.[289]

Az eljárásokkal kapcsolatos problémákon felülemelkedve, mivel az eljárás alternatívái nem járnak a büntetőjogi felelősség jogerős megállapításával, ezért nem beszélhetünk ügyészbíráskodásról.[290] A magyar büntetőjogban már csak azért sem beszélhetünk róla, mivel a szankció rendszer kettős felosztásának köszönhetően az ügyész nem büntetést, hanem intézkedést alkalmaz. Ez a megállapítás azonban nem helytálló a francia jogban, hiszen ott az ügyész mellékbüntetésként szabályozott szankció alkalmazására is kap felhatalmazást.

Amennyiben a hagyományos eljárás klasszikus alapelveinek a sérelme megfelelően kompenzálásra kerül, a büntetőeljárás alternatívái támogatandó jogintézmények, és szükségesek ahhoz, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók, a törvény szolgái helyt tudjanak állni.[291] A praktikusság és a gyorsaság nemzetközileg is deklarált prioritás, és a közérdek érvényesítése mintegy mentőövként szolgálhat az ügytengerben fürdő igazságszolgáltatásnak.[292] Zökkenőmentesebb és hatékonyabb ezeknek az elterelési módoknak az alkalmazása a francia jogban, ahol egyébként is adott volt az ügyész széles mérlegelési jogköre. Ezt mi sem támasztja jobban alá, mint a statisztikai adatok, melyek szerint már 2006-ra a több mint 1,5 millió ügyészhez került bűnügyi aktából 518 000 esetben, vagyis 34%-ban valamelyik eljárási alternatíva került alkalmazásra. Vagyis kijelenthetjük, hogy Franciaországban mára minden harmadik büntetőügy ebben a formában kerül megoldásra.[293] A biztató adatok egy igen progresszív növekedés eredményeként mondhatók, hiszen 1998-ban ugyanez még csak 13,7% volt.[294]

[289] MISKOCKI László (2001) *i.m*. 21. o.
[290] KERTÉSZ Imre (1996) *Ügyészbíráskodás. i.m.* 7. o.
[291] NACSÁDY Péter (2001) *i.m*. 17. o.
[292] KERTÉSZ Imre (1996) *Ügyészbíráskodás. i.m.* 7. o.
[293] Ld. JEAN, Jean-Paul: *Le système pénal*, Collection Repères, La Découvertes, Paris, 2008. 70. o.
[294] *U.o.*70. o.

Hazánkban ehhez képest a statisztikai adatok meglehetősen lemaradnak. 2008-ban a vádemelési javaslattal az ügyészséghez érkezett ügyeknek csak 4% -ában került alkalmazásra a vádemelés elhalasztása és 1,8%-ban került sor közvetítői eljárás lefolytatására.[295] Hazánk számára biztató lehet, hogy a francia ügyészeknek sem volt mindig evidens a harmadik út alkalmazásának lehetősége, így a magyar ügyész is felfedezheti a benne rejlő lehetőségeket. Hatékony alkalmazásuk nagymértékben az ügyészeken múlik, ahol viszont álláspontom szerint, némi szemléletváltásra lenne szükség hazánkban.[296]

2. „Büntetőparancs" jellegű megoldások és ellenérveik

Az ügyek „adminisztratív" formában való elintézése,[297] szintén a nyomozati szakhoz kapcsolódó eljárás gyorsítást jelent, amit az Európa Tanács Ajánlása *„büntetőparancsként"* szabályoz. Az adminisztratív eljárás és a diverziós megoldások közös vonása, hogy a nyomozati anyag felhasználásával, az iratok alapján, általában az ügyész kezdeményezéséhez kötött a könnyített megoldás alkalmazása.[298] Azonban lényegi különbség, hogy a büntetőparancs esetén az ügyész nem tesz semmilyen ajánlatot a terheltnek, csupán kezdeményezi a bíróságnál a büntetőparancs kibocsátását. Előfordulhat az, hogy a terhelt mindaddig, amíg kézhez nem veszi a bírósági végzést, nem is tud az ellenne folyó bírósági eljárásról.

[295] Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2007. év, 37. o.
[296] Ezt az álláspontot osztja többek között Róth Erika is, ld. RÓTH Erika (2006) *i.m.* 511-521. o.; továbbá ennek a véleményének ad hangot egy kerekasztal-beszélgetésen is. Erről a részletes beszámolót ld.: KISS Anna: *Beszámoló az OKRI-ban 2007. július 10-én megtartott kerekasztal-beszélgetésről.* Ügyészek Lapja, 2007/4. 33-38. o.
[297] Az adminisztratív eljárás kifejezést Király Tibor után használom, aki szerint „A tárgyalás mellőzésével hozott végzés, bár bíró–bírósági titkár hozza, mégis inkább adminisztratív, semmint a bírói aktus jegyeit viseli magán." Ld. KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárási jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 634. o.
[298] A magyar Be.-ben ezt az ügyészi kezdeményezést a 2009. évi LXXXIII. törvény eltörölte.

2.1. A büntetőparancs alkalmazásának feltételei és dilemmái

A büntetőparancsot ismeri mind a francia, mind a magyar jog. Gyökerei mindkét államban a német *„Strafbefehl”*[299] jogintézményéhez nyúlnak vissza, így nem meglepő, hogy a két ország megoldásai számos hasonló vonást hordoznak.

Franciaországban az egyik legrégibb múltra visszatekintő gyorsító technika, ugyanis több-kevesebb módosítással 1972-óta alkalmazzák. Főszabály szerint a kihágások és a közlekedési vétségek esetén, az ügyész megvizsgálva az aktát, kezdeményezheti a bíróságnál a büntetőparancs kibocsátását.[300] A bíróság szintén az akta vizsgálata alapján, teljesen összhangban az Európa Tanácsi Ajánlással, alkalmazhat pénzbüntetést, valamint mellékbüntetésként szabályozott szankciókat. A végzést megküldik a terhelt részére, akinek két választási lehetősége van, vagy 30 napon belül él jogorvoslati jogával, mellyel a rendes eljárás medrébe tereli az eseményeket, vagy 30 napon belül teljesíti a bíróság által kiszabott „büntetést”.

Ehhez hasonlóan a magyar jogban szintén régi múltra visszatekintő jogintézményről van szó, hiszen már az első Bp. is ismerte a büntetőparancsot.[301] A hatályos szabályozás alapján, tárgyalás mellőzésére átkeresztelt eljárás egy írásbeli, és nem kontradiktórius eljárás. Nemrégiben még a magyar Be. is az ügyész kezdeményezéséhez kötötte a büntetőparancs kibocsátását, és mivel a jogintézmény számos garanciális szabályt megsért, ezért a jogalkotó az ügyész mérlegelési jogát szigorú feltételekhez kötötte, és tételesen felsorolta azokat a szempontokat, amiket az ügyésznek figyelembe kellett venni.[302] A legutóbbi törvénymódosításnak köszönhetően azonban, a bíróság most már hivatalból is kibocsáthatja a büntetőparancsot, melyben legsúlyosabb szankcióként maximálisan 1 évi végrehajtásában felfüggesztett

[299] VOLFF, Jean: *L’orrdonnance pénale en matière correctionnelle*. Recueil Dalloz, 2003. n°41. 2777. o.
[300] JEAN, Jean-Paul (2008) *i.m.* 85. o.
[301] A jogtörténeti kialakulását ld. részletesen: NAGY Anita (2008) *i.m*. 61-75. o.
[302] HERKE Csongor: *A tárgyalás mellőzéses eljárás.* JURA, 1997/2. 16. o.

szabadságvesztést szabhat ki.[303] Sajátosan alakul a terheltnek biztosított jogorvoslati lehetőség, ugyanis nem élhet fellebbezéssel, de tárgyalás tartását kérheti.

A jogintézmények egyértelmű előnyeként jelentkezik, hogy gyorsak, hiszen a nyomozati szakaszt követően a bíróhoz kerül az ügy, aki iratok alapján, tárgyalás nélkül, a magyar Be. szerint ráadásul 30 napon belül döntést hoz. Általános tendencia az, hogy a terheltek tudomásul veszik a bíróság döntését, így tárgyalásra már nem kerül sor. Az eljárások ezzel jelentős terhet vesznek le a bíróságok, de az ügyészségek válláról is.[304]

Ugyanakkor a tárgyalás mellőzésével és a francia büntetőparanccsal szemben felhozható legsúlyosabb kifogás éppen abban áll, hogy a garanciák teljes érvényesítését biztosító tárgyalást hagyja ki az eljárásból, amely gyakorlatilag írásbelivé és teljesen közvetetté válik.[305] Mivel a legtöbb garanciát nyújtó tárgyalás marad ki az eljárásból, sérül az ehhez szervesen kapcsolódó alapelvek sokasága, mint a közvetlenség, szóbeliség és kontradiktórius eljárás elvei. Problémás ezen kívül a büntetéskiszabás kérdése is, hiszen köztudottan a nyomozó szervek elsődleges feladatuknak a tényállás tisztázását tekintik, és gyakran tartózkodnak a tényállás alanyi oldalának, valamint a büntetéskiszabás egyéb körülményeinek a feltárásától.[306] Ennek tudatában jogosan vetődik fel az az aggodalom, hogy a bíróság mi alapján állapítja meg a büntetéskiszabási körülményeket? Ezt ellensúlyozandó a francia CPP kifejezetten utal arra, hogy az ügyész akkor kérheti a büntetőparancs kibocsátását, amennyiben a terhelt személyiségéről megfelelő információ áll

[303] Érdemes megjegyezni, hogy ez nem áll összhangban a korábban már részletesen ismertetett R(87) 18. számú Ajánlással, hiszen az nem ajánlja szabadságvesztés alkalmazásának lehetőségét még végrehajtásában felfüggesztve sem.
[304] NAGY Anita: *A „tárgyalás mellőzése", mint eljárást gyorsító rendelkezés történeti fejlődése a magyar büntetőeljárásban, figyelemmel az Európa Tanács Ajánlásaira*. In.: Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára (Szerk.: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Mészáros Bence) Pécs, 2006. 423. o.
[305] ERDEI Árpád: *Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén*. Magyar Jog, 1990/3. 218. o.
[306] BÁRD Károly (1987) *i.m.* 157. o.

rendelkezésre. További probléma a jogintézménnyel kapcsolatban, hogy a tárgyalás nélkül elmarad a szankció nevelő, preventív hatása is, továbbá fennáll annak a kockázata, hogy az eljárás résztvevői pusztán formálisnak tekintik az egész megoldást, és ezzel az igazságszolgáltatás is veszít tekintélyéből.[307]

Problémás a magyar jogban a jogintézmény alkalmazásának a beismerő vallomáshoz kötése.[308] Addig, amíg a francia jog nem, addig a magyar jogalkotó a beismerő vallomástól teszi függővé az eljárás alkalmazását. A vallomásokkal szemben támasztott örökös aggodalom, a kényszer kérdése. Vitatott pont, hogy nem kellene-e a terheltnek a beismerő vallomását közvetlenül a bíróság előtt is megtenni, mint ahogy azt majd később a *„vádalku”* jellegű megoldások esetén látni fogjuk. A bíróság így a terhelt nyilatkozatát közvetlenül vizsgálhatná és a nyomozás során beszerzett bizonyítékokkal együtt, megalapozottabb döntést hozhatna.[309]

A beismerő vallomásokkal szembeni aggodalommal hitelesen támasztja alá ellenérvét *Kántás Péter* egyik cikkében, ahol megjegyzi, hogy a tárgyalás mellőzéses eljárás jellegzetes alkalmazási területe – és ez elmondható a francia büntetőparancsról is – a közlekedési bűncselekmények, ezen belül is az ittas járművezetés, ahol a véralkohol vizsgálat eredményei alátámasztják a bűncselekmény elkövetését, így a terheltek részéről a tagadás teljesen értelmetlen lenne.[310]

Minden alkotmányossági és egyéb kételyt eloszlat a mindkét ország eljárásában ismeretes terheltnek biztosított garancia, miszerint tárgyalás tartását kérheti. Ha bármely okból ugyanis a védő vagy a terhelt sérelmesnek tartja a büntetőparancs kibocsátását, kérelmükre kötelező tárgyalást tartani,

[307] A jogintézmény hátrányait ld. NAGY Anita (2006) *i.m.* 423. o.
[308] A beismerő vallomások problémájáról ld. részletesen a vádalku és dilemmái című részt.
[309] Ld. TARR Ágnes (2005) *i.m* .250. o.
[310] KÁNTÁS Péter: *Egy egyszerűsítési kísérlet kérdőjelei.* Magyar Jog, 1992/8. 481. o .

ahol a magyar jogban érvényesülnie kell a relatív súlyosítási tilalomnak is. Ezzel a megkötéssel a francia jogban nem találkozunk, ami egyértelműen aggályos számomra, hiszen ekkor a terhelt egy súlyosabb büntetés kiszabását is kockáztathatja ellentmondásával. Így nagyobb az esély arra, hogy akkor is elfogadja a büntetőparancsot, ha valójában nem is ért egyet azzal.

További probléma merül fel atekintetben, hogy nem sérti-e a pártatlan bíróhoz való jogot, amennyiben a büntetőparancs kibocsátását követően mégis tárgyalás tartására kerülne sor, és a tárgyaláson a büntetőparancsot kibocsátó bíró jár el. Etekintetben a magyar Alkotmánybíróság véleménye: *„a bírónak, így szükségképpen készen kell lennie arra, hogy a terhelt tiltakozása esetén határozatát a tárgyalás alapján elfogulatlanul és előítélet-mentesen felülvizsgálja."*[311] Az Alkotmánybíróság legfőbb érve, hogy kisebb súlyú ügyekben a pártatlanság mércéje az ésszerű időn belüli elbírálás nevében lejjebb szállítható. Ugyanakkor maga az Alkotmánybíróság is megjegyzi, hogy a pártatlan bírósághoz való alkotmányos alapjog aggálymentes biztosítékát nyilvánvalóan az jelentené, ha a törvény kizárná a büntetőparancs kibocsátóját a kifogás alapján lefolytatott eljárásból. A magyar viszonyokra, főleg a kisebb városok helyi bíróságaira tekintettel mégis elfogadja, hogy esetleg egy olyan bíró ítélkezik, akinek a pártatlansága nem aggálymentes.

Messzemenőkig egyet kell értenünk *Bárd Károllyal*, aki felveti, hogy a pártatlanság követelménye abszolút abban az értelemben, hogy nincsenek fokozatai, így a kicsit elfogult bíró már nem pártatlan.[312] Véleménye szerint nem hozható fel az ésszerű időn belüli döntés követelménye a pártatlanságot gyengítő legitim szempontként, mert nem azonos funkciójú elemekről van szó.[313] A pártatlanság elvének egyik funkciója, hogy erősítse az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat azzal, hogy biztosítja, hogy a valóságnak megfelelő tényállás megállapítására kerül sor és igazságos döntés

[311] 67/1995. (XII. 7.) AB határozat 2.1 pont
[312] BÁRD Károly (2007) *i.m*. 142. o.
[313] *U.o.* 143. o.

születik, másrészről a pártatlan bíró garanciája annak, hogy ártatlanokat ne ítéljenek el. Bárd meggyőző okfejtéssel folytatja, hogy a hosszasan húzódó eljárás az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat gyengíti, de a pártatlan, elfogulatlan bírói eljárás a közbizalmat elfogadható szinten tartja.[314] Ugyanakkor a pártatlansági „deficitet" nem kompenzálhatja a gyors ítélethozatal, mert ez nem csökkenti annak a veszélyét, hogy ártatlan személyt ítélnek el.[315]

Megnyugtató összességében az lenne, amennyiben a törvény explicit módon kizárná a büntetőparancsot kibocsátó bírót a későbbi tárgyalás lefolytatásából, hiszen mégiscsak a saját döntését kell a tények alaposabb megvizsgálását követően felülbírálni, amely példa nélküli a bírói szak jogorvoslati rendszerében. A francia CPP szintén néma atekintetben, hogy ne járhatna el a tárgyaláson a büntetőparancsot kibocsátó bíró. Ebből kifolyólag a fent elmondott aggályok a francia büntetőparancsra is érvényesek.

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a törvények fenti hiányossága ellenére, mindkét eljárásjog ad egy más lehetőséget a felek kezébe, amennyiben kétségük lenne a bíró pártatlanságát illetően, mégpedig a bíró kizárásának lehetőségét. Ez a magyar Be. 21. § (1) bekezdés e.) pontja alapján az egyéb okból nem várható el az elfogulatlan ítélkezésre hivatkozással történhet. A francia CPP 668. cikkének 5º pontja pedig lehetővé teszi, hogy ne járhasson el bíróként az eljárásban, aki magiszterként (akár bíró, akár ügyész), választott bíróként vagy jogtanácsosként már ismeri a büntetőügyet.

A büntetőparancs alkotmány konformitásával kapcsolatos aggályok Franciaországban is felmerültek, melyeket a francia Alkotmánytanács egy konkrét döntésében igyekezett eloszlatni. Ennek megfelelően az valóban igaz, hogy a jogintézmény alkalmazása az ügyész és a bíróság diszkrecionális

[314] *U.o.* 147. o.
[315] *U.o.* 147. o..

döntésén múlik, de az ügyész csak abban az esetben választja ezt az egyszerűsített eljárást, ha a nyomozati anyag alapján egyértelmű, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és elégségesek a büntetés kiszabásához.[316] További garanciális szabály, hogy amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy egy kontradiktórius tárgyalás szükséges az ügy eldöntéséhez, az ügy iratait visszaküldi az ügyésznek.[317] Harmadrészről a jogintézmény alkalmazása, tekintettel az ellenállási jogra, sem tekinthető alkotmányellenesnek, ami lehetővé teszi a hatékony védelem érvényesülését, és ami olyan helyzetbe hozza a terheltet, mint amit a rendes eljárás garantál számára.[318]

2.2. Összegzés

A „büntetőparancs" történeti hagyományokkal rendelkező eljárás mindkét állam jogában, mely véleményem szerint igen jó szolgálatot tehet az eljárások gyorsításában, hiszen az arra alkalmas, többnyire csekély jelentőségű ügyeket a nyomozati szakaszt követően rövidre lehet vele zárni. A diverziós megoldásokkal szemben nagy előnye, hogy az ügyészbíráskodás árnyéka sem vetődik a jogintézményre, hiszen a bíró alkalmazza a szankciót. Aggályos viszont, hogy a tárgyalást mellőzzük az eljárásból, de a terheltnek biztosított jogorvoslat meggyőz bennünket arról, hogy a terhelt hallgatólagos beleegyezése nélkül nem lehet lezárni az ügyet és egy esetleges tárgyalás tartása esetén, a rendes eljárás valamennyi alapelvéből és garanciális szabályából a terhelt kedvére „profitálhat".

[316] Cons. Const. Déc. N°2002-461 DC du 29 août 2002. nº 78.
[317] *U.o.* nº 80.
[318] *U.o.* nº 81.

3. A „vádalku" és dilemmái

A *„vádalku"* eredetileg az angolszász országokban,[319] pontosabban az USA-ban vert gyökeret és ott is szilárdult meg elsőként. Az angolszász jogfejlődés azonban ebben a tekintetben sem ment el nyomtalanul Európa mellett, és maga az *R (87) 18. számú Európa Tanácsi Ajánlás* is szorgalmazta a *„guilty plea"* jogintézményének a bevezetését a tagállamokba. A csábítás eme szintjeinek egyre kevesebb ország tud ellenállni – aposztrofálja egyik cikkében *Farkas Ákos*. *„Az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása a kompromisszum jegyében az amerikai vádalku mintájára egyre több európai ország reformtörekvéseinek a zászlajára került fel."*[320] A kérdés csupán az, hogy ez a fajta „amerikanizáció" a vádalku teljes átvételét, lemásolását vagy csupán egy inspirációt jelent, melyet a hazai jogrendszernek megfelelően lehet csinosítgatni.[321]

A kontinentális országok közül aligha tudnánk ma már olyat említeni, ahol a büntetőeljárás egyszerűsítésének égisze alatt létrejött valamelyik jogintézményt a jogtudomány, a sajtó vagy akár az egyszerű hétköznapi emberek is, ne vádalkuként emlegetnék.[322] Igaz ez természetesen hazánkra és Franciaországra is. A „kontinentális vádalkuk" jelentős szerepet szánnak az ügyésznek, a terhelt beismerő vallomásának, de az eljárás egyszerűsítésében a bíróságok is megjelennek, jóllehet nem a klasszikus szerepükben. Itt ugyanis

[319] Kelemen Ágnes egyik cikkében megjegyzi, hogy bár ismeretes a „plea bargaining" Angliában is, de az Egyesült Államok gyakorlatához képest Angliában sokkal kisebb a jelentősége. Ld. KELEMEN Ágnes: *Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában*. Magyar Jog, 1990/2. 170. o.

[320] FARKAS Ákos (1992) *i.m.* 507. o.

[321] DONGOIS, Nathalie – VIREDAZ, Baptiste (2007) *i.m.* 215-216. o.

[322] Dolgozatomnak nem célja az Európa különböző országaiban ismeretes „vádalku" jellegű jogintézmények bemutatása, csak érintőlegesen utalnék rá, hogy Angliában természetesen ismert a vádalku. Ld. részletesen Kelemen Ágnes 320-as hivatkozásban említett cikke; továbbá HERKE Csongor (2008) *Megállapodások a büntetőperben. i.m.* 119-126. o. A német jogban 1975-ben rakták le az alku (Absprache) jogi alapjait. A spanyoloknál conformidad néven találkozunk a vádalkuval. Az olaszok a „pattegiamento" néven emlegetik a rokon jogintézményüket. A portugálok a spanyol conformidadhoz hasonló jogintézményt ismernek, és hosszasan folytathatnánk még a sort. Ezeknek a jogintézményeknek a részletesebb bemutatását ld.: KERTÉSZ Imre: *Megállapodás az elkövetővel*. Rendészeti Szemle, 1993/10. 15-22. o.; FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 413-419. o.; SZILVÁGYI Attila: *Vádalku jellegű jogintézmények a büntetőeljárásban*. In.: Büntetőjogi Tanulmányok V. (Szerk.: Kahler Frigyes) MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2004. 94-96. o.

feladatuk nem az „igazság” kiderítése, hanem a felek „megállapodásának” jóváhagyása, vagy ennek megfelelően a büntetés kiszabása.

3.1. Vádalku francia és magyar módra

3.1.1. Nevezzünk-e és ha igen, mit „vádalkunak”?

Valóban konstatálható egy törekvés az európai országokban, hogy az amerikai *„plea bargaining”*-hez hasonló jogintézményeket vezessenek be,[323] de az eljárási rendszerek alapvető különbözőségei miatt, nem beszélhetünk egyik európai országban sem a klasszikus, amerikai értelemben vett *„vádalku”* eljárásról. Természetesen ez az állítás helytálló mind a francia, mind a magyar jog tekintetében. A jogintézmények tárgyalása a két országban azért ütközik különösen nehézségbe, mert egyes szerzők más-más megoldásokat sorolnak a fogalom alá. Másrészt, maga a *„vádalku”*, mint terminológia használata is alapvető problémákat generál.

Ami Franciaországot illeti, azzal mindenki egyetért, hogy az „előzetes beismerésen alapuló megjelenésre” (a továbbiakban CRPC [comparution sur reconaissence préalable de culpabilité]), mely 2004-ben került bevezetésre, a *„plaider coupable”* elnevezést használják, amit a *„charge bargaining”* francia megfelelőjének tartanak.[324]

Ugyanakkor vannak olyan szerzők, akik a fentebb már említett, diverziós eljárások között helyet foglaló megegyezéses eljárás bevezetése idején, ugyanúgy erre a jogintézményre is használták a *„plea bargaining á la française”* kifejezést, ami annyit tesz, *„vádalku francia módra.”*[325] Mondhatni

[323] Ez már csak az európai elvárásoknak való megfelelés követelményéből is fakad. Ld. a fentebb tárgyalt Európai Tanácsi dokumentumokat.
[324] Plaider coupable szó szerint azt jelenti, hogy bűnösnek vallani.
[325] PRADEL, Jean: *Une consécration du plea bargaining á la française: la composition pénale instituée par la loi no 99-515 du 23 juin 1999*. Recueil Dalloz 1999 36e Cahier Chronique. 380. o.

tehát, hogy szerzőnként eltér, hogy mindkét vagy csak az egyik megoldást sorolják-e a vádalku-szerű jogintézmények közé.

A magyar szerzők közül többen egyértelműen vádalku jellegű jogintézményként említik a francia korrekcionalizáció intézményét is,[326] mellyel én két tekintetben sem értek egyet. E szerzők cáfolatául szolgáljon, hogy maga a francia jogirodalom, sehol nem sorolja a jogintézményt a *„vádalku"* típusú megoldások közé. A másik ellenérvem, hogy a fentebb bemutatott korrekcionalizáció jogintézménye lényegesen kevesebb hasonlóságot mutat a *„vádalkuval",* mint a többi, valóban *„vádalkuvá"* keresztelt megoldás. Természetesen, ahhoz, hogy a korrekcionalizáció működőképes legyen, szükséges a büntetőperben résztvevő valamennyi félnek a hallgatólagos belegyezése, de valójában a felek között semmilyen alku vagy egyéb kommunikáció nem történik, sőt még ajánlást sem tesz az ügyész a terhelt felé. Az ügyész mérlegelési joga annak az eldöntése, hogy eltekint-e valamelyik súlyosító vagy minősítő körülménytől, vagy sem.

Ami a terminológiát illeti, a *„plaider coupable"* kifejezésen kívül a szerzők ritkábban, a *„marchandage judiciaire"*-t is használják. Ez utóbbi szó szerinti fordítása sokkal inkább kidomborítja a vádalkuban az egyezkedést, hiszen bírói vagy törvényszéki alkudozást jelent. Tekintettel arra, hogy a francia szakirodalomban két jogintézményt találunk *„vádalkuként"* feltüntetve, a magam részéről ezt az irányvonalat követve, idesorolom a megegyezéses eljárást és a CRPC-t.

Ami a magyar *„vádalku"* jogintézményeket illeti, szintén megosztott a vélemény, hogy mely megoldások sorolhatók ebbe a körbe. *Herke Csongor* három jogintézményt sorol ide, nevezetesen a gyanúsítottal való együttműködést, a tárgyalásról lemondást és a Védelmi Program keretében

[326] Ld. pl. VÓKÓ György: *Az ügyész büntető alkujával kapcsolatos európai uniós gyakorlatról, különös tekintettel a francia változatra*. Ügyészek Lapja, 2003/5. 33-40. o.; HERKE Csongor (2008) *i.m*. 103. o.

kötött megállapodásokat.[327] *Szilvágyi Attila* ehhez képest *„vádalkun”* a tárgyalás mellőzését is érti.[328] *Kertész Imre* és *Erdei Árpád* a tárgyalás mellőzésében, szintén a *„vádalku”* csíráját vélik felfedezni, hozzá kell azonban tenni, hogy mindezt még a tárgyalásról lemondás bevezetése előtt teszik.[329] *Déry Kinga* egy cikkében „vádalku I”-ként említi az együttműködő terhelttel való alkut, míg „vádalku II”-ként az amerikai megoldással sokkal több hasonlóságot mutató *„büntetőparancsot”* és a tárgyalásról lemondást.[330]

A magam részéről – nem vitatva, hogy a tárgyalás mellőzésének is vannak olyan vonásai, melyek rokonságot mutatnak a klasszikus vádalkuval – *Herke Csongor* kategorizálásával értek egyet, azzal a különbséggel, hogy az általa első és a harmadik megoldásként említett jogintézmények, véleményem szerint, nem képeznek élesen elkülönült kategóriákat, hiszen ha jobban belegondolunk, a gyakorlatban sokszor követhetik egymást, így szervesen kapcsolódnak, illetve kapcsolódhatnak egymáshoz.[331]

Ami a terminológia használatát illeti, a magyar szakirodalomban is vita tárgya, hogy a „*vádalku”* kifejezés helyénvaló-e. *Bócz Endre* egyik cikkében, Erdei Árpáddal egyetértve, egyenesen ostobának és félrevezetőnek titulálja a fogalmat, de megjegyzi, hogy az elnevezés elleni küzdelem csak céltalan *„szélmalomharc”* lenne, így jobb, ha beletörődünk, hogy van.[332] Korábban, egyik fordításában, a védekezési alku kifejezést használta, ami mind az angol jelentést, mind a jogintézmény eljárásjogi lényegét hívebben tükrözi. A

[327] HERKE Csongor (2008) *i.m.* 127. o.
[328] SZILVÁGYI Attila (2004) *i.m*. 104-108. o.
[329] KERTÉSZ Imre (1993) *i.m*. 22. o.; valamint ERDEI Árpád (1990) *i.m.* 221. o.
[330] Ld. DÉRY Kinga: *A „vádalku”, vagy amit annak neveznek*. Collega 1998/5. 10. o.
[331] Elemi fontosságú, hogy az együttműködő terhelt életét, ha a konkrét helyzet úgy kívánja, az állam védje meg, vagyis a büntetlenség felajánlása mellett mondhatni, hogy az együttműködés alapvető feltétele a Védelmi programban való részvétel biztosítása is. Az a tény ugyanis, hogy az állam nem hagyja magára az információt szolgáltató terheltet, és amennyiben szükség van rá, megvédi a tettestársak bosszújától, az együttműködési hajlandóságot is egyértelműen növeli.
[332] BÓCZ Endre*: Az ún. vádalkuról.* Belügyi Szemle, 1995/10. 3. o.

vádalku kifejezés elterjedését azzal magyarázza, hogy ez a magyar fül számára sokkal inkább megnyerő.[333]

Az együttműködő terhelttel szemben a büntetlenség felajánlása a többségi vélemény szerint, még idézőjelben sem nevezhető *„vádalkunak."*[334] Ennek alátámasztására hozzák fel, hogy az amerikai vádalkut nem a rendőrség köti, és célja elsősorban az eljárás gyorsítása, nem egy „magasabb bűnüldözési érdek" elérése.[335] Ebben az esetben tehát sem vádról, sem alkudozásról nem beszélhetünk. *Hack Péter* szerint a büntetlenség felajánlását olyan nagyvonalú dolog vádalkunak nevezni, mintha egy pohárra azt mondanánk, hogy asztal, vagyis semmi rokonságot egymással nem mutatnak.[336] A *Tremmel*-féle tankönyv az együttműködő gyanúsítottal történő feljelentés elutasítását és a nyomozás megszüntetését *„nyomozási alkuként"* említi, amivel a magam részéről tökéletesen egyetértek, hiszen a jogintézmény lényegét ez a szóhasználat sokkal inkább kifejezi.[337]

A tárgyalásról lemondás, mint a másik magyar *„vádalkuként"* ismert jogintézmény, bár többek szerint számos rokon vonást mutat az amerikai „nagytestvérrel",[338] de teljes mértékben ez sem azonosítható vele. Hack előbbi hasonlatánál maradva, olyan a tárgyalásról lemondás *„vádalkuhoz"* való viszonya, mintha a pohárra azt mondanánk, hogy kancsó, vagyis felfedezhető már bizonyos mértékű rokonság, de nem ugyanarról van szó.[339] Elfogadva és egyetértve a magyar szakirodalom többségével, miszerint több jogintézményre használhatjuk a „vádalku" kifejezést, ezúttal a magam részéről az elnevezésből

---

[333] Ld. egyrészről *U.o*. 3. o., valamint MCENANY, John: *A bűnügyi nyomozás és a büntetőjogi felelősségre vonás az Amerikai Egyesült Államokban, II. rész*. Rendészeti Szemle, 1992/12.
[334] BELÁNSZKI Gyula előadása. In.: Hetedik Jogász Vándorgyűlés. Szerk.: Máthé Gábor. Budapest, 1995. 154. o.
[335] *U.o*.: 154. o.
[336] HACK Péter parlamenti felszólalása a tárgyalásról lemondás bevezetése előtti viták során. 1997. december 10. http://www.mkogy.hu/naplo35/330/3300026.htm
[337] TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001. 378. o.
[338] Ld. többek között: TARR Ágnes: A *„vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon.* In.: Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2004. november 4. Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, 288. o.; SZILVÁGYI Attila (2004) *i.m*. 103. o.
[339] Ld. HACK Péter parlamenti felszólalása, a 337. számú hivatkozásban

származó vitákon felülemelkedve, és a francia párhuzam könnyebb levonása kedvéért, ehelyütt *„vádalkuként”* csak a tárgyalásról lemondást veszem górcső alá.[340]

3.1.2. Francia és magyar „vádalkuk” dióhéjban

A francia megegyezéses eljárás meghonosítása nem volt előzmények nélküli. 1995-ben volt már egy sikertelen próbálkozása a jogalkotónak az egyezség bevezetésére, amit akkoriban *„injonction pénale”*-nak, vagy *„büntetőparancsnak”* neveztek.[341] Az eljárás lényege szerint, az ügyész kapott volna lehetőséget, hogy a beismerő vallomást tett terheltnek egy vagy több szankciót felajánljon, melyeknek elfogadása és teljesítése a büntetőeljárás megszüntetését eredményezte volna. A jogintézmény kudarcának oka az Alkotmánytanács döntése volt,[342] mely az ügyész részéről a terheltnek felajánlható intézkedéseket alkotmányellenesnek találta, mivel sérti a funkció megosztás elvét, hogy bíró egyáltalán nem vesz részt az eljárásban.[343]

Kiküszöbölve ezen alkotmányossági aggályokat, került be egy megújított változatban a megegyezéses eljárás a francia jogba, az 1999. június 23-i törvénnyel. Majd a jogalkotó 2004-ben jelentősen kibővítette a megegyezéses eljárás alkalmazási feltételeit.[344] Ennek fényében az ügyész alkalmazhatja olyan terhelttel szemben, aki beismeri egy vagy több pénz-főbüntetéssel, vagy

[340] A magam részéről korábbi tanulmányomban „vádalkuként” emlegetett jogintézményként mutattam be az együttműködő terhelttel szembeni feljelentés elutasítását, vagy nyomozás megszüntetését is. Ld. TARR Ágnes: *A vádalku szabályozásának egyes kérdései*. Tanulmányok Dr. Kováts Andor Professzor születésének 120. évfordulójára (Szerk.: Dr. Szabó Krisztián) Debrecen, 2004

[341] Némileg zavaró a büntetőparancs kifejezésnek erre a jogintézményre történő alkalmazása, ez azonban gondot csak a magyarra fordítás kapcsán jelent, hiszen a francia jogban a hagyományos büntetőparancsot „ordonance pénale”-nak nevezik, megkülönböztetve az „injonction pénale-tól”.

[342] Az Alkotmány Tanács 95-360 DC. (1995. február 2.) döntése

[343] Ld. részletesebben VOLFF, Jean (1995) *i.m.* 201-204. o.; PRADEL, Jean (1999) *i.m.* 379. o.; PRADEL, Jean: *D’une loi avortée á une nouveau projet sur l’injonction pénale.* Recueil Dalloz, Chronique 1999. 171. o.

[344] Loi du 9 mars 2004.

ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő szankcióval sújtott vétség, vagy hozzá kapcsolódó kihágás elkövetését.[345]

Az ügyész meglehetősen széles mérlegelési joggal rendelkezik, és a törvény intézkedések sokaságát sorolja fel, melyből gazdálkodhat, és amelyekből egyet vagy akár többet a terheltnek teljesítésre felajánlhat.[346] A leggyakrabban alkalmazott intézkedés egy bizonyos pénzösszeg megfizetése az államkassza felé (*amende de composition*), aminek az összege nem haladhatja meg az adott bűncselekményre előirányzott pénzbüntetés maximumát.

Az eljárás két szakaszból áll, egyrészről az ügyész saját belátása és mérlegelése szerint egy ajánlatot tesz a terheltnek és figyelmezteti a védő igénybevételének lehetőségére. Amennyiben a terhelt elfogadja az ügyész magatartási szabályait, kötelezettségeit, akkor bíró elé utalják a megállapodást. A bíró mérlegel, hogy szentesíti-e a felek megállapodását vagy sem, módosítani ugyanis nem jogosult.

A jogintézmény a nyomozati szakaszt követően rövidre zárhatja az eljárást. Ennek is kulcsfigurája az ügyész és nagy szerepet játszik az ügyész ajánlatának elfogadásában a terhelt. Mivel kvázi pénzbüntetés kiszabására is sor kerülhet, a jogalkotó ezt azzal ellensúlyozza, hogy bírónak kell szentesíteni a felek közti megállapodást. A bíróság többnyire a felek meghallgatása nélkül, az iratok alapján dönt, joga ugyanakkor megreked az igenlő vagy nemleges válaszadásnál, hiszen módosításra nem jogosult. A jogintézmény bevezetése óta jelentős sikereket ért el; amíg 2001-ben még 1511 alkalommal került sor alkalmazására, addig 2007-ben már 58.864 ügyet zártak le az ügyészek ebben a formában.[347]

[345] BOULOC, Bernard: *Procédure pénale.* 20e édition. Dalloz, Paris, 2006. 545. o.
[346] A CPP 41-2 cikke egy részletes felsorolást nyújt. Ezeknek a tárgyalását ehelyütt mellőzöm, tekintettel arra, hogy dolgozatom II. részében részletesen kerülnek kifejtésre.
[347] Ld. JEAN, Jean-Paul (2008) *i.m.* 72. o. (Az adatok az igazságügyi minisztérium honlapjáról származnak.)

A francia CRPC, a másik *„vádalku”* lényege nagyon hasonlít a megegyezéses eljáráshoz. Gyakorlatilag ugyanazon vétségek esetén az ügyész hivatalból, vagy a terhelt illetve védőjének indítványára kezdeményezheti a CRPC eljárást a bíróság előtt. Ennek is előfeltétele, hogy a terhelt beismerő vallomást tegyen, és hajlandó legyen az ügyész ajánlatát teljesíteni. Ebben az esetben azonban az ügyész már szabadságvesztés kiszabását is indítványozhatja, melynek tartama nem haladhatja meg az egy évet. Ebben az eljárásban már kötelező a védő igénybevétele. Amennyiben a terhelt és a védő úgy dönt, hogy az ügyész ajánlatát elfogadják, bíróság elé kerül az ügy, ahol egy nyilvános tárgyalás keretében meghallgatják a vádlottat, de valódi bizonyítás itt sem történik. Az ügyész ajánlatának a sorsa itt is csak a bírói szentesítés vagy elutasítás lehet.

A jogintézménnyel szembeni kezdeti bizalmatlanság szóra bírta az Alkotmánytanácsot, és egy 2004. március 2-i döntésében leszögezte, hogy az új jogintézmény nem sérti a funkciómegosztás elvét és megfelelő garanciákkal a tisztességes eljárás sem szenved csorbát.[348] Tiszteletben tartja továbbá az ártatlanság vélelmét, hiszen egy jogszabály sem tiltja, hogy a terheltek önkéntesen beismerő vallomást tegyenek,[349] továbbá a törvény előtti egyenlőség sem sérül azzal, hogy ugyanazon tények alapján másképp bírálandó el, aki beismerő vallomást tesz, mint aki nem él ezzel a lehetőséggel.[350]

A magyar tárgyalásról lemondás alkalmazására abban az esetben kerülhet sor, ha nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményt követett el a vádlott, lemond a tárgyalás tartásának alkotmányos jogáról, bűnösségre is kiterjedő ténybeli beismerő vallomást tesz, és az ügyész indítványozza, hogy a bíróság tárgyalás tartása nélkül, nyilvános ülésen, egyesbíróként bírálja el az ügyet. Az ügyész és a terhelt között egy írásbeli

[348] Ld. Cons. Const., décis. n°2004-492 du 2 mars 2004. nº107.
[349] *U.o.* n°109-112.
[350] *U.o.* n°113-116.

megállapodásnak kell létrejönni, melynek lényegi tartalmi kelléke többek között, hogy a felek milyen nemű, mértékű szankciót vesznek tudomásul.[351]

A vádlott számára jelen megoldás legkecsegtetőbb mozzanata a büntetés kiszabásával kapcsolatos kedvezményekben rejlik.[352] A jogalkotó ugyanis a tárgyalás elkerüléséért cserébe, lehetővé teszi a bíró számára, hogy törvényi keretek szerint enyhébb büntetési tételeket alkalmazzon, mint amit a tárgyalás tartása esetén tenne.[353] Az ügyész tehát indítványozza a gyorsított eljárást és megjelöl egy keretet a lehetséges szankcióra, de a büntetéskiszabás a bíróság kezében marad, így az ügyészbíráskodás gyanújának árnyéka sem vetődik a jogintézményre. Az eljárás gyorsítása abban valósul meg, hogy a hosszas tárgyalást hagyja ki az eljárásból a jogalkotó.

3.1.3. A francia és magyar vádalkuk dilemmái

A fent bemutatottak alapján, arra a kérdésre, hogy a két államban létezik-e a klasszikus amerikai értelemben vett vádalku, egyértelműen azt a választ adhatjuk, hogy nem. Az Európa-szerte tapasztalható „amerikanizmus" csak egy inspirációt jelent, melyet a hazai jogrendszer sajátosságait, hagyományait tiszteletben tartva igyekeznek sajátosan átültetni az európai államok. A *„kontinentális vádalkuban"* kevesebb az alku, kevésbé üzletszerű és az intézmények sokkal inkább jogszabályi garanciákhoz kötöttek. Ennek ellenére, ami a rokon vonásokat illeti, az *„európai vádalkuk"* is alkalmasak az eljárás gyorsítására azáltal, hogy jelentősen lerövidítik a bírósági eljárást, hiszen egyetlen tárgyalási napon az ügy lezárható. A konszenzuális elemeknek köszönhetően, a jogorvoslat gyakorlására sincs az esetek nagy százalékában szükség, így nem kerül sor másod- vagy harmadfokú eljárásra sem.

[351] 2009. évi LXXXIII. törvény 47. §. Hatályos: 2009. augusztus 13-tól.
[352] A dolgozat II. részében a jogintézmény részletes bemutatásakor térek ki arra, hogy miért nem elég kecsegtető ez a mézesmadzag a magyar vádlottak számára.
[353] A büntetés kiszabására a Btk. 85/A és 87/C §-k az irányadóak.

A konszenzuális elemeken túl, a *„kontinentális vádalkukban”* a beismerő vallomás szükségessége, ami a guilty plea-re leginkább emlékeztet.[354] Maga a beismerő vallomás, mint személyi jellegű bizonyítási eszköz, a világ legegyszerűbb és legtermészetesebb dolgának tűnik, azonban ez közel sincs így.

A büntetőeljárás története és a mindennapi gyakorlat is azt mutatja, hogy a bűnügyek esetében nincs bizonyíték-bőség. A bűnfelderítéssel foglalkozó hatóságok ezért változatos eszközökkel igyekeztek mindig is a beismerő vallomást kicsikarni.

Különösen így volt ez a középkori inkvizitórius eljárásban, amelynek központi intézménye volt az eljárás alá vont személy kínvallatása, tortúra alá helyezése.[355] Hazánkban a kínvallatást Mária Terézia eltörölte ugyan, de a gyakorlatban még hosszú ideig létezett.

Habár a szakirodalom következetesen hangsúlyozza, és a tételes jog is azt mutatja, hogy jelen felfogásunk szerint a beismerő vallomás csupán egyike a bizonyítékoknak, és nem azok „királynője”, jelentőségét mégsem ez az álláspont fejezi ki a leghűségesebben.[356] Elég, ha ennek alátámasztására az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményeket hozzuk fel példaként, melyek döntő többségének előfeltétele a beismerő vallomás. Modern korunkban, amikor már az ujjlenyomat- és a DNS-vizsgálatok képezik a bizonyítás „savát-borsát”, visszakanyarodtunk oda, hogy kizárólag a beismerő vallomás alapján, gyorsított formában akár még szabadságvesztésre is ítélhetnek valakit.[357]

---

[354] TARR Ágnes (2004) *A vádalku szabályozásának egyes kérdései… i.m.* 167. o.
[355] TREMMEL Flórián: *Jogállam és büntetőeljárás*. Jogtudományi Közlöny, 1989/12. 623. o.
[356] ERDEI Árpád (1990) *i.m.* 219. o.
[357] LAMY de Bertrand: *La loi no. 2004-204 du 9 mars 2004 portant adatation de la justice aux évolutions de la criminalité (suite et fin).* Recueil Dalloz, 2004 no.28. 1986. o.

Egyes vélemények szerint a beismerő vallomások feltétlen megszerzésére való törekvéssel, az igazságszolgáltatás gyöngeségét és bizonytalanságát fejezzük ki, ugyanis ez azt a látszatot kelti, hogy a bíró saját ítéletében csak akkor fog megbízni, ha azt a vádlott is ellátja az igazság bélyegével.[358]

A beismerő vallomást, mint a *„vádalku”* eljárások előfeltételét mindig is fenntartásokkal kezelte a jogirodalom, elsősorban a beismerés kikényszerítésétől való irtózás és a hamis beismeréstől való félelem miatt.[359]

Az amerikai *„vádalku”* gyakorlatából merítve elmondhatjuk, hogy az ügyészek többsége azt vallja, hogy csak azok a terheltek nem ismerik be bűnösségüket, akik tényleg ártatlanok, így az eljárás szűrői megbízhatóak. A beismerő vallomást a bírói gyakorlat is gyakran az eljárás alá vont személy belső késztetéseként, a tényleges bűntudatnak tudja be, miközben megfeledkeznek bizonyos külső faktorokról, mint például a lehetséges kényszeredettség.[360]

Számos szerző mutatott rá, hogy milyen esetei lehetnek annak, ha valaki ártatlanul bűnösnek vallja magát. Ezekből csak néhányat említve ízelítőül: a vádlott nem emlékszik vissza pontosan az általa véghezvitt cselekményre, mert esetleg sorozatban elkövetett cselekményekről lévén szó, egy részét valóban nem is ő követte el; nem érti meg pontosan, hogy büntetőjogi felelőssége megállapításához a jogellenes cselekményen kívül bűnösségének a megállapítása is szükséges; nem érti meg, hogy az általa elkövetett cselekménynek tényállásszerűnek is kell lenni.[361] Olyan eset is könnyen előfordulhat, hogy valaki hozzátartozója bűnösségét vállalja magára és ennek fényében tesz beismerő vallomást.

---

[358] AURER György: *A terheltnek kihallgatása és vallomás*. In.: Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születésének 60. és jogtanári működése 35. évfordulójának emlékére (Szerk.: Heller Erik – Moór Gyula – Rácz György) Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, Budapest, 1933. 248-257. o.
[359] ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. TKK, 2008. 84. o.
[360] Ld. *U.o.* 86. o.
[361] GREMELA Zoltán: *Vádalku – az amerikai modell*. Magyar Jog, 1993/6, 369. o.; továbbá ELEK Balázs (2008) *i.m.* 86-89. o.

Elek Balázs egy érdekes, a témával foglalkozó empirikus kutatásra hívta fel a figyelmet, miszerint két kutató feltételezte, hogy a hamis bizonyíték bemutatása a sérülékeny, a bizonytalanság magas fokán álló terhelteket rábírhatja arra, hogy beismerjenek olyan tettet, amit nem követtek el.[362]

A hamis beismerő vallomásnak számos típusát különböztethetjük meg, és az is alátámasztott tény, hogy vannak olyan kihallgatási technikák, amik a vallomások befolyásolására maximálisan alkalmasak.[363] Ugyanakkor azt is le kell szögezni, hogy az ártatlanság vélelméhez szorosan kötődő önvádra kötelezés tilalmának értelmében, senkit nem lehet kényszeríteni, hogy saját maga ellen vallomást tegyen, vagy bizonyítékot szolgáltasson, de mindezt meg sem lehet tiltani számára. Vagyis ha valaki kényszer nélkül, önkéntesen tesz beismerő vallomást, az előbbi problémák már fel sem merülnek. A kérdés csak az, hogy ki és mi alapján dönti el, hogy egy vallomás minden kényszertől mentesnek tekinthető-e? Nem véletlen tehát, hogy a beismerő vallomással szemben a joggyakorlat által támasztott kritérium az önkéntesség, a hiteltérdemlőség vagy tudatosság.

Már maga az amerikai irodalom is sokat foglalkozik ezzel a kérdéssel, és a plea bargain előfeltételeként a Szövetségi büntetőeljárási kódex is önkéntes beismerést követel meg.[364] Önkéntesnek tekinthető a vádlott beismerése, ha az nem jogellenes kényszer eredménye, azaz állami hivatalnokok nem forszírozhatják a bűnösség beismerését olyan módon, hogy fizikai erőszakkal vagy pszichikai kényszerítéssel törjék meg a terhelt akaratát.[365]

Az önkéntesség vizsgálata azonban nemcsak a fizikai vagy lelki kényszert foglalja magába, hanem ennél sokkal összetettebb kérdéskört jelent. Az

[362] ELEK Balázs (2008) *i.m*. 89. o.
[363] *U.o.* 90-109. o.
[364] Erről a kérdéskörről ld. részletesen: TARR Ágnes (2004) *A vádalku szabályozásának egyes kérdései… i.m.* 150-155. o.
[365] GREMELA Zoltán (1993) *i.m*. 369. o.

amerikai bírói gyakorlatban széles körűen került kifejtésre az a kérdés, hogy a vád tárgyává tett bűncselekménynek halálbüntetéssel fenyegetése, a vádlottat a kényszer erejével befolyásolja-e. Ezzel kapcsolatban eltérőek az álláspontok.[366] A kényszernek ezt a fajtáját azonban, a magyar és francia jogban a halálbüntetés eltörlése óta szükségtelen lenne vizsgálnunk.

Egy másik amerikai ügyben a kényszer vizsgálatának az volt az alapja, hogy a védő megfenyegette a terheltet, hogy amennyiben nem ismeri el bűnösségét, és nem fogadja el az ügyész ajánlatait, akkor nem vállalja el védelmét. Ebben az esetben negatív döntést hozott a bíróság, vagyis nem ismerte el ennek a ténynek kényszerítő hatását.[367] Mindez annak ellenére, hogy köztudott, hogy a vádalkuban nagyon sok múlik a védőn, hiszen maga az ügyész is megvizsgálja, mielőtt alkuba bocsátkozna, hogy ki a vádlott védője. Mivel a magyar és francia jogban a védő szerepe sokkal csekélyebb, a kényszernek ez a kockázata esetünkben szintén kisebb rizikó faktorral jöhet csak számításba.

Komoly kérdés az ügyészi bosszú kényszerítő ereje is, miszerint, ha a vádlott nem tesz beismerő vallomást, az ügyész az eredeti vád szerint, vagy akár súlyosabb vádpontokban is vádat emelhet. Ennek a kényszerítő erejével foglalkozott a *Berdenkircher v. Hayes* ügy, mely megállapította, hogy nem sérti a vádlott eljárási jogait, amennyiben az ügyész súlyosabb bűncselekmény miatt emel vádat.[368] Az ügyészi bosszú már felmerülhet akár hazánkban és különösen a francia jogban, de látni kell, hogy az ügyész sokkal szélesebb mozgástérrel rendelkezik Amerikában, így ott az ügyészi bosszú lehetősége is fokozottabb kockázatot jelent.

---

[366] Brady v. United States (1970) 397 U.S. 742, 755 és a United States v. Jackson (1968) 390 U.S. 570 ügyekben a vádlott arra hivatkozott, hogy azért tett beismerő vallomást, mivel egy esküdtszéki tárgyalás esetén a halálbüntetés kiszabását is kockáztatja, és a halálbüntetéstől való félelem miatt nem volt önkéntes a vallomása. Az utóbbi esetben a bíróság azzal utasította el a kérelmét, hogy a vádlott védővel rendelkezett, így fel kellett tudnia mérni a beismerő vallomás következményeit.

[367] KELEMEN Ágnes: *A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok Igazságszolgáltatásában*. Magyar Jog, 1990/ 10. 862. o.

[368] Bordenkircher v. Hayes ügy (1978) 434. U.S. 357.

A beismerő vallomás kikényszerítésének dilemmája a francia és a magyar büntetőeljárásban nem annyira összetett problémakör, mint az amerikai igazságszolgáltatásban, hiszen nem kell a halálbüntetéstől való félelem, vagy a védő személyének a kényszerítő erejét vizsgálnunk. Mégis, ahogy arra *Kántás Péter* is felhívta a figyelmet, „*jól tudjuk, hogy amíg nyomozás lesz a világon, addig az ebben a szakaszban tett beismerő vallomásokat gyanú fogja övezni, legyenek bármilyen részletezőek, cizelláltak az ezzel kapcsolatos törvényi rendelkezések*."[369]

Tény, hogy a kontinentális országokban, a tradicionális eljárás során a hatóságokat a beismerő vallomások beszerzésén túl, főszabály szerint a többi bizonyíték megszerzésének a kötelezettsége is terheli. Ami azt jelenti, hogy a beismerő vallomást esetleg más tárgyi, okirati vagy személyi bizonyítékok alá tudják támasztani, vagy éppen meg tudják cáfolni, amiről a bíróság a tárgyalás során személyesen és közvetlenül is meggyőződik.

Erre a közvetlen és személyes meggyőződésre és a többi bizonyíték vizsgálatára azonban nincs lehetőség a *„vádalku"* jellegű megoldásoknál. Mind a magyar, mind a francia *„vádalku"* nélkülözi ugyanis a klasszikus értelemben vett tárgyalást a büntetőperből. Ezzel sérül a közvetlenség és kontradiktórius eljárás követelménye. Ezt ellensúlyozandó mondhatjuk, hogy a terhelt önként dönt arról, hogy lemond a tárgyalás tartásának a jogáról, és ezért cserébe az államtól enyhébb büntetést kap, mintha ragaszkodna a rendes eljárás keretében történő tárgyaláshoz. Az, hogy a bíróság előtt nem kerül sor bizonyításra, nem jelenti azt, hogy a nyomozó hatóság ne végezné el a szükséges nyomozati cselekményeket. [370]

[369] KÁNTÁS Péter (1992) *i.m.* 481. o.
[370] TARR Ágnes (2005) *i.m* 248. o.

Ugyanakkor garanciális jellegű, hogy nem zárja ki teljesen egyik megoldás sem a függetlenség letéteményesét az eljárásból. A francia megegyezésnél a bíró be van ugyan iktatva a rendszerbe, de még csak a vádlott meghallgatása sem kötelező. A CRPC esetén, mint ahogy a magyar lemondásos eljárásnál, a bíróság már nyilvános ülésen hallgatja meg a vádlottat. Az eredeti francia szabályozás szerint nem szerepelt kötelezően nyilvános ülés, amit az Alkotmánytanács alkotmányellenesnek talált.[371] Véleménye szerint ugyanis ez a bírói szentesítés egy jogerős bírósági döntésnek fog számítani, amiben akár szabadságvesztésről is dönthet a bíróság, így az ártatlanság vélelme is azt követeli meg, hacsak különleges körülmények nem indokolják, az ilyen döntést ne zárt ülésen, hanem nyilvánosan hozza meg a bíróság.[372]

Ezeknek a bírósági meghallgatásoknak nem titkolt célja, hogy a beismerő vallomás önkéntességét, és hiteltérdemlőségét ellenőrizhessék.[373] Ezzel az intézkedéssel a jogalkotó eggyel előbbre lépett a büntetőparancs jogintézményeihez képest, hiszen a bíróság előtt a terheltek meghallgatása megtörténik. Ha a bíróságnak ésszerű kételye támad a beismerő vallomás önkéntessége tekintetében, az ügyet a magyar Be. szerint tárgyalásra utalja.[374] Amennyiben ugyanezen problémák vetődnek fel a francia bíróság előtt, az nem szentesíti a felek közötti megállapodást, és az ügyész az eljárás más formáját választhatja a felelősségre vonás érdekében.[375] Aggályos azonban, és a magyar gyakorlatot figyelembe véve, bírók mutattak rá arra a tényre, hogy a bizonyításban még mindig központi szerepet játszanak a nyomozás során felvett vallomások, holott a Be. igyekszik hangsúlyozni a tárgyaláson felvett bizonyítás elsődlegességét.

Bár a nyomozás során felvett vallomások hitelessége sokszor kívánnivalót hagy maga után, a bírói gyakorlat ezeket, mint közokiratokat aggálytalanul

[371] LAMY de Bertrand (2004) *i.m*. 1989. o.
[372] Cons. const. 2 mars 2004. n°117-118.
[373] LAMY de Bertrand (2004) *i.m*. 1988. o.
[374] Be. 538. § (2) bekezdés
[375] Cons. const. 2 mars 2004. n°107.

elfogadja.[376] Ennek tudatában, a nyilvános ülésen történő meghallgatás garanciális jellege egyértelműen megkérdőjeleződik. Megnyugtató lenne, ha a vádalku-megoldások esetén a bíróság eltekintene a nyomozás során felvett bizonyítás reprodukciójától, így ugyanis egy komoly dilemmáját oszlathatná el ennek az eljárást gyorsító technikának.

A *„vádalkuknál”* hangsúlyos szerepe van a konszenzuális elemeknek.[377] Az ügyész ad egy ajánlatot, amit a terheltnek el kell fogadni. Ennek előnye, hogy az ügyész megfelelően ismerve a bűncselekmény és a terhelt körülményeit, továbbá a bíróság hasonló esetekre vonatkozó joggyakorlatát, a lehető leggyorsabb választ adhatja a bűncselekmény elkövetésére, és emellett nagyszerűen tud egyéniesíteni, a terhelt reszocializációját is jobban elősegítve. Azonban *„az ördög nem alszik,”* így itt is felmerül bennünk az ügyészbíráskodás és az ügyészi önkény problematikája. Más oldalról megközelítve, nem kell a halálbüntetésig elmenni, hogy mégis felvetődjön bennünk, hogy az ügyész ajánlatának elutasításával egy hosszabb, költségesebb, represszívebb büntetőeljárás kockázata nem hordoz-e kényszert.

Ezeket az aggodalmakat a jogalkotó igyekszik messzemenő garanciákkal ellensúlyozni. Valóban el kell ismernünk, hogy a diverziós lehetőségekhez képest is megnövekedett az ügyész szankcionálási jogosítványa a *„vádalku”* megoldásokban, hiszen Franciaországban akár a maximális pénzbüntetést, vagy a CRPC és a magyar lemondásos eljárás esetén szabadságvesztést is ajánlhat. Ugyanakkor az is elmondható, hogy az ügyész „szankció kiszabási” jogkörét a törvény megfelelő korlátok közé szorítja.[378] A magyar verziónál pedig leszögezhető, hogy az ügyész nem konkrét szankciót jelöl meg, hanem egy keretet, mely az ügyészbíráskodás gyanúját határozottabban eloszlatja.

---

[376] HÁGER Tamás – BENCZE Mátyás: *A bizonyítási eszközök néhány problémája a magyar büntetőeljárásban.* Bírák Lapja, 2006/2. 105-115. o.
[377] ALT MAES, Françoise: *La contractualisation du droit pénal myth ou réalité?* RSC juill.-sept 2002. 502. o.
[378] CPP 41-1, és 41-2 cikkek, továbbá Btk. 87/C§ és 85/A§.

Kompenzálja az ügyész széles „bíráskodási” jogosítványát, hogy a törvény szerint a terheltnek el kell fogadnia az ügyész ajánlatát. Ennek az elfogadásnak szintén önkéntesnek, minden kényszertől mentesnek kell lenni.[379] Ezt a francia Alkotmánytanács több ízben hivatkozott döntése is előírta, hogy *„a bírónak nem pusztán a hozzájárulás valódiságát, de őszinteségét is vizsgálnia kell.”*[380] A hozzájárulással szemben támasztott követelmény még, hogy kifejezett és világos legyen. Franciaországban garanciális szabály, hogy a terhelt a hozzájárulás megadása előtt 10 napi gondolkodási időt kérhet. Ez természetesen azt is jelenti, hogy a terhelt visszautasíthatja az ügyész ajánlatát, ami megnyitja számára a hagyományos eljárás lefolytatásának lehetőségét.[381] Mindkét államban biztosíték a terhelt számára a kötelező védelem, valamint a megegyezéses eljárásban a védelemhez való jog.[382]

3.1.4. Összegzés

Összességében a *„vádalku”* jellegű jogintézmények bevezetése az igazságszolgáltatás terheinek csökkentésében valamennyi állam érdeke. Jóllehet a két konkuráló érdek, az eljárás ésszerű időben történő befejezése és az alapelvek sérelme egymással találkozik, azonban itt is megfelelő ellensúlyozásra van szükség.

A francia *„vádalkuk”* már bizonyítottan jó szolgálatot tettek a bíróságok terheinek a csökkentésében. Igaz, hogy ennek az ára, hogy az eljárás valamennyi klasszikus szereplőjének a feladata átértékelődött.[383] Az ügyész szankciót alkalmaz, a bíró csupán jóváhagy, a védő a hagyományos védői feladatait hátrahagyva, sokkal inkább tanácsot ad, és a terhelt az eljárás tárgya helyett aktív alakítója az eseményeknek. Bár a francia irodalom vitatja, hogy létezne a klasszikus *„vádalku”* Franciaországban, azonban, ha annak típusait

[379] ALT MAES, Françoise (2002) *i.m.* 502. o.
[380] Cons. Const., décis. n°2004-492 du 2 mars 2004. nº111.
[381] LAMY, de Bertrand (2004) *i.m.* 1988. o.
[382] *U.o.* 1988.
[383] JEAN, Jean-Paul (2008) *i.m.* 91. o.

tágan értelmezzük, a magam részéről a vádalkunak azt a formáját vélem felfedezni a megegyezéses és a CRPC eljárásokban, amikor az ügyész egyoldalú ultimátumot ad, és de facto egyoldalú ítélethozatallal dönt ártatlanság és bűnösség kérdéséről.[384]

A rendszer egyértelmű előnye, hogy a terhelt ügyében gyors válasz születik, elkerülve mindazt a bizonytalanságot, hosszú időt és költséget, amit a hagyományos tárgyalás jelentene. Természetesen a hatékony működéshez az is kell, hogy az eljárás résztvevői egyetértésben legyenek, így van olyan szerző, aki szerint ennek érdekében, az ügyésznek kell előzetesen informális egyeztetéseket folytatni a bírósággal és a védőkkel, hogy haladó szellemmel és gyakorlatias módon sikerüljön egy mindenki megelégedettségét szolgáló egyezséget találni.[385]

A franciához hasonló sikereket a magyar *„vádalku”* esetében sajnos nem aposztrofálhatunk. A jogalkotó nyilvánvaló fellendülést vár a módosított szabályokkal. Egyelőre annyi bizonyos, hogy mindenki fenntartásokkal kezeli ezt a jogintézményt. Egyesek a terhelt alkotmányos jogáról való lemondása miatt, mások a büntetési célok hatékony érvényesülését féltve, illetik kritikával.[386]

Álláspontom szerint, ha a terhelt megkapja a megfelelő tájékoztatást, hogy milyen előnyökkel jár számára a lemondásos eljárás, már nem fog alkotmányos joga miatt aggodalmaskodni. Ha a terhelt indítványt tesz az eljárás alkalmazására, még mindig az ügyésznél a döntés lehetősége, hogy tényleg csak indokolt esetben, csak az arra érdemes terhelt esetén kezdeményezze a külön eljárás lefolytatását. Ha az ügyész mégsem tesz ilyen esetben indítványt, a vádlott kezdeményezéséről a bíróságot nem

[384] Ezt a típusú vádalku megoldást ld. LANGER, Maximo: *Rethinking Plea Bargaining: The Practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure.* American Journal of Criminal Law, Published by The University of Texas School of Law. Vol. 33. 2006. number 3. 224. o.
[385] JEAN, Jean-Paul (2008) *i.m.* 88-89. o.
[386] TARR Ágnes (2005) *i.m.* 248. o.

tájékoztathatja, így a terhelt jogai megfelelően körül vannak bástyázva. Az ügyészbíráskodás veszélye szintén kisebb eséllyel merül fel, mint a francia megoldásoknál, és megnyugtató, hogy az ügyész ajánlatában meghatározott keretek között a bíróság is szabadon mérlegelve szabhat ki szankciót.

Az eljárás népszerűsítésének egyetlen valós esélye, ha mind a jogalkalmazók, mind a terheltek felismerik, hogy a büntetéskiszabáson túl, a tárgyalásról lemondás által felajánlott legnagyobb kedvezmény az eljárás lerövidítése, ami semmiképpen nem elhanyagolható. Ezek a fajta eljárások ugyanis lehetővé tennék, hogy akár relatíve súlyosabb bűncselekményekre is, a bíróság egyetlen „nyilvános ülésen” jogerősen reagálhasson.

4. A „sommás eljárások”

4.1. A sommás eljárások mibenléte

A sommás eljárásokat mindkét ország eljárási joga ismeri, és jogtörténeti hagyományokra támaszkodva alkalmazza. Az eljárást gyorsító technikák közül ezek leginkább hivatottak azt a követelményt teljesíteni, miszerint a bűncselekmény elkövetéséhez képest, időben minél hamarabb kell, hogy a bíróság büntetést szabjon ki az elkövetővel szemben, hiszen így a szankció is hatékonyabban éri el a célját, vagyis a generális és speciális prevenciót.[387] Természetesen az eljárások lefolytatásának igen komoly korlátai is vannak. Az ügyek nagy részében irreálisnak tűnik, hogy mindössze néhány napon vagy héten belül olyan nyomozati anyag álljon az ügyészség rendelkezésére, mely alapján megnyugtatóan tud vádat emelni, és a bíróság is kételyek nélkül hozhatja meg ítéletét. A jogintézmény azonban az egyszerűsített eljárásra alkalmas ügyekben nagyon is sikeresnek mondható.

Előnye, hogy a terhelt nem áll sokáig a büntetőeljárás hatálya alatt, továbbá ekkor még sokkal inkább él benne a bűncselekmény elkövetése miatti bűntudat. Ezen felül az eljárás sikerét az is elősegítheti, hogy a bűncselekmény elkövetésének még elevenen élő élménye a sértettet is nagyobb együttműködési hajlandóságra készteti abban a tekintetben, hogy aktívan részt vegyen a büntetőeljárásban, továbbá a tanúk emlékezete sem halványult még el a hosszú hónapoknak vagy éveknek köszönhetően.

A francia büntető eljárásjog némileg túlbonyolítva az amúgy is nehezen áttekinthető kódexet, a sommás eljárásnak differenciált szabályozását ismeri. A vétségek gyors, adekvát elintézésére ugyanis két megoldás is létezik, melyek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, mind a CPP-ben elfoglalt

[387] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU PÁL – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: *Büntető eljárás*jog. Második, átdolgozott, hatályosított kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2006. 500. o.

helyüket, mind a szabályozás hasonlóságát illetően.[388] A lényegi különbsége a két intézménynek, hogy az egyik igénybevételére szabadlábon lévő terhelttel szemben kerülhet sor, míg a másik jogintézmény őrizetbe vett, vagy előzetes letartóztatásban lévő elkövetőkkel szemben alkalmazandó.

A sommás eljárás lehetővé teszi a francia jogban is az egyszerű megítélésű, ám nem feltétlenül bagatell ügyek leggyorsabb elintézését. Ezen ügyek elsőbbségének elve a büntetőeljárás teljes egészét áthatja, és a jogalkotó szigorú határidőkkel diktálja az ésszerű idő követelményének betartását a jogalkalmazóra. Így a bűncselekmény elkövetésétől számított 10 nap és 2 hónap között, a terhelt ügyében jogerős döntés születhet.

A magyar Be. XXIV. fejezetében külön eljárásként került szabályozásra a sommás eljárás, melyet bíróság elé állításnak nevezünk. Az arra alkalmas ügyeknek a lehető legrövidebb elintézési módját jelenti ez a megoldás, hiszen a bűncselekmény elkövetésétől mindössze 30, illetve maximálisan 38 nap telhet el a bíróság határozatának meghozataláig.[389] Az eljárás valamennyi szakasza, a nyomozás és az ügyészi szak, valamint a tárgyalás előkészítése mindössze 30 napra redukálódik. Majd a tárgyalás egy napra, illetve a 8 napi elnapolás lehetőségével legfeljebb két tárgyalási napra koncentrálódik. A szűkös határidőkre tekintettel, szemben a tárgyalás mellőzésével, mely elejétől a végéig írásban zajlik, ebben az eljárásban az írásbeliség nagymértékben lecsökken, anélkül, hogy a garanciális érdekek jelentős sérelmet szenvednének.[390]

A jogintézmények legnagyobb előnye a gyorsaságuk. A jogirodalom által pedig kifejezetten preferált, hogy a jogalkotó a nyomozati szakaszt kurtítja le a lehető legrövidebb időre, és a garanciális tárgyalás marad érintetlenül. Ennek

[388] Mindkét eljárás közös cím alatt a CPP 393 cikkétől a 397-7 cikkekig kerül szabályozásra. A közös címet követően azonban a jogintézmények szabályozása némileg összemosódik.
[389] A korábbi 15 napot 30 napra emelte fel a jogalkotó. Ld: 2009. évi LXXXIII. törvény 43. §-a. Hatályos: 2009. augusztus 13-tól.
[390] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 623. o.

azonban, ahogy már megszokhattuk az összes eljárás egyszerűsítési mód esetén, ára van.

4.2. Aggályok

A sommás eljárással szemben felvethető kritikai észrevétel a megfelelő tájékoztatás és a védelem felkészüléséhez való jog sérelmében keresendő. Kérdésként vetődik fel, hogy megfelelő-e a tájékoztatás, ha nincs az ügyben egy írásbeli dokumentum, vádirat, mely összefoglalná részletesen a bűncselekmény lényegét és az ezzel kapcsolatos ügyészi álláspontot. Másrészről, tekintettel a törvényekben meghatározott szűkös határidőkre, elegendő-e ez a védelemnek, hogy a hatékony védekezésre felkészüljön?

Jóllehet az eljárásokkal kapcsolatban nem merült fel alkotmányossági dilemma, de a feltett kérdésekre való válaszadás tekintetében, a magyar Alkotmánybíróság eddigi joggyakorlatából érdemes szemezgetni.

Az Alkotmánybíróság igaz, hogy nem a jelen eljárás ürügyén, hanem az eljárás során keletkezett iratok megismerésével kapcsolatosan kifejtette, hogy a vádirat tekintetében nem elegendő, hogy „maga a megismerés biztosított”.[391] A puszta betekintési joggal szemben a vádirat tényleges birtoklása alapvető jelentőségű a védekezéshez, illetve a tárgyalásra való felkészüléshez, mind a terhelt és mind a védő számára. Az Alkotmánybíróságnak a védekezéshez való jog ilyen tág értelmezése teljesen összhangban áll a nemzetközi gyakorlattal is.

Márpedig a sommás eljárásokban nincs a vádról egy írásbeli dokumentum, ami a védekezésre való felkészülést megfelelően biztosítaná, így fennáll annak a veszélye, hogy a fegyverek egyenlőségének elve sérül. Mindezt ellensúlyozandó a francia CPP lehetővé, míg a magyar Be. kötelezővé teszi a

[391] TÓTH Mihály (2001) *i.m*. 76. o.

védelmet, ezzel mintegy szakembert állítva a terhelt mellé, akit az ügyész tájékoztat, hogy milyen bűncselekmény miatt és milyen bizonyítékok alapján kívánja a terheltet bíróság elé állítani. A védő megfelelő tájékoztatása tehát megtörténik. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy nem akármilyen bűncselekmények esetén dönthet az ügyész a sommás eljárásokról, hanem csak ha a törvényben meghatározott feltételek fennállnak, csak egyszerű megítélésű ügyek esetén, és általában ha a terheltet tetten érték, vagy bűnösségét beismerte. Egy egyszerűbb megítélésű ügyben a védő számára a védekezésre való felkészüléshez nincs szükség annyi időre, mint egy bonyolultabb ügy esetén. A törvény azzal is védi a terhelt jogait, hogy amennyiben a bíróság nem osztja az ügyész álláspontját az ügy egyszerűsége tekintetében, az iratokat visszaküldi az ügyésznek.

A gyakorlatban fontos az esetek gondos kiválasztása, ami nem kevés szakmai tapasztalatot igényel. A „válogatásnál" nemcsak az ügy egyszerű megítélését kell figyelembe venni, hanem véleményem szerint figyelemmel kell lenni az elkövetői körre és célszerűségi szempontokra egyaránt. Kifejezetten indokolt lehet egyszerűbb megítélésű ügyben külföldi terhelt vagy sértett vonatkozásában a gyorsított eljárás alkalmazása, hiszen a külföldre távozás megnehezítheti a bizonyítást.[392]

Elmondhatjuk, hogy a sommás eljárások, ha törvényi feltételeik fennállnak és a nyomozóhatóság gyors, alapos felderítési tevékenységet végzett, aminek a következménye, hogy a bizonyítékok is rendelkezésre állnak, valamint az ügyész gondosan állapítja meg a személyi kört, valóban betölthetik céljukat, vagyis az eljárás hatékonyabbá tételét, gyorsítását. Bátorkodom azt a következtetést levonni, hogy az eljárást gyorsító technikák közül a legkevesebb problémát, alkotmányossági és garanciális kételyt veti fel a jogintézmény, ezért az arra valóban alkalmas ügyekben mindenképp támogatandó.

[392] Ld. KISS Daisy: *A bíróság elé állítás gyakorlatáról*. Belügyi Szemle, 1983/8. 94. o.

5. Összegzés

Az ismert és bemutatott szűk értelemben vett eljárást gyorsító technikákról összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy jó szolgálatot tehetnek az ügyek ésszerű időn belül való befejezésében, azonban ennek a maga veszélyei is megvannak, nevezetesen, más eljárási garanciák, esetlegesen emberi jogok feláldozása, mely ellentétes lehet a tradicionális eljárás elveivel, a tisztességes eljárás követelményével és nem utolsó sorban az Alkotmánnyal is. A magyar Alkotmánybíróság azonban kifejtette, hogy „*a büntetőeljárás szabályozásával szemben a jogállamiság normatív tartalmából és a tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjogból levezethető alkotmányos követelmény az állami büntetőigény megfelelő időn belüli érvényesítése és elbírálása.*[393]

Az Alkotmánybíróság is megállapította azt a tényt, hogy az ügyek elhúzódása károsan befolyásolja a büntető igazságszolgáltatási rendszer működését és tekintélyét. Továbbá a késedelem olyan következményekkel járhat, hogy megnehezül a bűncselekmény elkövetésének, az elkövető kilétének a bizonyítása, és olyan nemkívánatos következményei lehetnek, hogy időben messze kerül egymástól a bűncselekmény elkövetésének és a büntetés megállapításának az időpontja.[394]

Az ügyek ésszerű időn belüli befejezése ezáltal nagyon fontos érdek, a büntetőügyek hosszú ideig történő elhúzódása rossz fényt vet a büntetőjogra és az igazságszolgáltatásra. A tisztességes eljárás megköveteli az ésszerű időn belüli meghallgatást, és hogy a bűncselekménnyel vádolt személy ne legyen huzamos időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt.

[393] 14/2004 (V. 7.) AB határozat
[394] 67/1995 (XII. 7.) AB határozat; 49/1998 (XI. 27.) AB határozat; 14/2004 (V. 7.) AB határozat

Elfogadva az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának, továbbá az Alkotmánybíróságnak a fenti érvelését, számos tényező igazolja az eljárás egyszerűsítésének létjogosultságát. Erre tekintettel mondhatjuk, hogy nemcsak megengedhető, hanem az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásához szükséges a büntetőeljárásban a paradigma váltás, mely szélesebb rendelkezési jogot biztosít a terheltnek, felerősíti a konszenzuális elemeket, és némileg újraosztja a büntetőeljárás résztvevőinek hagyományos szerepét.

Ugyanakkor az is tény, hogy óvatosan kell bánni az eljárás gyorsításával. A tudomány egyértelműen fenntartásokkal kezeli ezeket a jogintézményeket, éppen az alapjogok korlátozása miatt. Még ha az eljárás során biztosított jogok nem is jelentenek abszolút jogokat, és megengedett bizonyos mértékű korlátozásuk, meg kell találni az egészséges egyensúlyt az eljárás gyorsításához fűződő érdek és az egyén alapjogainak védelme között. Vagyis jogállami keretek közt nem engedhető meg, hogy az egyén alapjogainak korlátozása alkotmánysértő legyen.

A kényes egyensúly megtalálása a jogalkotó feladata, de fontos szerepe van az Alkotmánybíróságnak és az Alkotmánytanácsnak is, melyek az alkotmányosság és egyben az egyén alapjogainak őreként, kijelölnek követendő irányvonalakat, és nem engedik, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben csorbuljanak az eljárás alá vont személy alapjogai.

Végül megállapítható, hogy az eljárás egyszerűsítését szolgáló jogintézmények esetén olyan eljárási formulákkal találjuk szembe magunkat, amelyek szükségképpen a terhelt valamely alkotmányos jogának a korlátozásával járnak, de a cél, amelynek az oltárán ezen jogok feláldozása történik, nevezetesen, hogy „*mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét ésszerű határidőn belül tárgyalják*”, teszi mégiscsak támogatottá és az igazságszolgáltatás működőképességének megőrzésében nélkülözhetetlenné a

jogintézményeket. Mára büntető eljárásaink elképzelhetetlenek lennének nélkülük, és el kell ismernünk, hogy szükség van a tradicionális elveket részben feladó jogintézmények működtetésére. Ugyanakkor hangsúlyozni kell azt is, hogy a gyorsított eljárások soha nem válhatnak az ügyek általános elintézési formájává, és soha nem volt, és nem is lehet céljuk a büntető igazságszolgáltatás évszázados rendjének teljes feladása.

B. Az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények a francia és a magyar büntetőeljárásban

VII. A bírói utat elkerülő megoldások – a „kvázi bírói" út

A szűk értelemben vett büntetőeljárást egyszerűsítő módozatok közül az eljárás időbeli folyamatában első helyet foglalnak el a bírói utat elkerülő megoldások, avagy a büntetőeljárási alternatívák. Ezek sajátossága, hogy ügyészi szakban az eljárás befejeződik, így a vádemelést és a bírósági tárgyalást teljesen megspórolva. A jogalkotó erre technikailag úgy teremt lehetőséget, hogy *„kvázi bírói"* jogokat biztosít az ügyésznek, aki mérlegelhet, és egyszerűbb megoldást választhat a hagyományos büntetőeljárás helyett. Az ügyész ezen jogosítványával kapcsolatos aggályokra már igyekeztem dolgozatom korábbi fejezetében felhívni a figyelmet, ezért ez alkalommal a problémáktól és a dilemmáktól eltekintve, vázolom először a francia, majd a magyar ügyészi diszkréció főbb megoldásait, a köztük lévő legmarkánsabb különbségek bemutatására is koncentrálva.

1. A büntetőeljárás alternatívái a francia jogban

Az eljárási alternatívák a francia büntetőjognak mára nélkülözhetetlen jogintézményei. A bűncselekményekre adott jogi válaszok megközelítőleg 30%-át ugyanis az eljárási alternatívák valamelyike adja.[395] A CPP 40-1 cikkét, ahogy azt fentebb már említettem, az opportunitás elvének deklarálásaként tartja számon a szakirodalom. A kódex 40-1 és ezt követő

[395] Az Igazságügyi Minisztérium honlapján közzétett statisztikai adatok alapján 2005-ben 421.169 ügy, ami 28,8%, 2006-ban 467.578 ügy, ami az ügyek 30,7%-át jelenti, került ebben a formában elintézésre. Ezen túl az Igazságügyi Minisztérium külön kezeli a büntetőjogi megegyezéssel lezárt ügyeket. Fiatalkorúaknál ez az arány még nagyobb, 2005-ben 44,4%, 2006-ban 46,6% volt. Ld.: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_chiffrescles07.pdf

cikkeiben átfogó képet kapunk arról, hogy miben manifesztálódik az ügyésznek biztosított széles körű diszkrecionális jog.

A CPP 41-1 cikke szerint, *„amennyiben az ügyész úgy ítéli meg, hogy egy ilyen intézkedés (mármint az e fejezetben tárgyalásra kerülő jogintézmények) elegendő, hogy a sértettnek okozott kár megtérüljön, a bűncselekménnyel megsértett társadalmi béke helyreálljon vagy a terhelt reszocializációját elősegítse, mielőtt a vádemelésről döntene, közvetlenül, vagy egy hivatalnok, vagy az ügyészségi mediátor útján, elrendelheti a következő intézkedéseket…”*

A törvényi definícióból látszik, hogy a büntetőeljárás alternatíváinak kiválasztásánál az ügyésznek három alapvető szempontot kell mérlegelni. Figyelemmel kell lenni a diverziós megoldások kárhelyreállító, reszocializáló és békítő funkciójára.

A francia büntetőeljárás sajátossága, hogy miután az ügyész a vádemelés mellett döntött, ezt az elhatározását később már nem változtathatja meg, és nem rendelkezhet szabadon a váddal, mint magyar kollegája.[396] Erre tekintettel nagyobb felelősség nehezedik a francia ügyész vállára, és eme döntésének kiemelkedő súlya van. Vegyük most részletesen górcső alá a CPP 41-1 cikke által az ügyésznek biztosított választási lehetőségeket.

1.1. A CPP 41-1 cikke – a szoros értelemben vett büntetőeljárási alternatívák

1.1.1. Figyelmeztetés a törvényre (rappel á la loi)[397]

Kétségtelenül a büntető út alternatívái közül a legegyszerűbb és igen gyakran alkalmazott megoldás a törvényre történő figyelmeztetés, mely valóban alkalmas az ügyek leegyszerűsítésére. Lényege, hogy az ügyész közli a

[396] Ld. részletesebben: BOULOC, Bernard (2006) *i.m*. 131. o.
[397] CPP 41-1 1º bekezdés

terhelttel a nyomozás megszüntetésének a tényét, továbbá felhívja figyelmét az elkövetett bűncselekmény következményeire és a törvény által előirányzott büntetési tételekre. Igyekszik tudatosítani, hogy a terheltnek, mint minden állampolgárnak, tiszteletben kell tartani a törvényi előírásokat, és abban az esetben, ha a jövőben újabb bűncselekményt követne el, vele szemben nyomozás elrendelésére kerül sor. Az egész procedúra nem tart tovább néhány percnél és a gyakorlatban általában nem is személyesen az ügyész látja el a feladatot, hanem az úgynevezett *„ügyészi megbízott”* útján (délégué du procureur de la République).[398]

1.1.2. A terhelt valamilyen egészségügyi, szociális vagy szakmai intézmény felé történő orientálása[399]

Az ügyész a nyomozás megszüntetését a terhelt valamilyen egészségügyi, szociális, vagy szakmai intézmény keretein belül szervezett tanfolyamon, vagy kurzuson való részvételéhez kötheti. Ez a rendelkezés elsősorban az egyéniesítésre ad nagyszerű lehetőséget az ügyész számára, hiszen az elkövetett cselekmény természetéhez igazodva, illetve a terhelt személyének megfelelően választhat a különféle megoldások közül. A határ gyakorlatilag a *„csillagos ég”*, mert az ügyész fantáziájára van bízva, hogy hogyan igyekszik a reszocializációt leginkább elősegítő megoldás felé orientálni a terheltet. Természetesen határt szabnak az ügyészi kreativitásnak a gyakorlat által biztosított lehetőségek, vagyis hogy mely egészségügyi, szociális, állami vagy civil szervezet milyen képzéseket ajánl, illetve melyeket képes megszervezni.

Ennek az alternatívának a választása néha már nagyobb odafigyelést, az akta esetleges részletesebb áttanulmányozását igényli, hiszen a terhelt személyének leginkább megfelelő, olyan intézményt kell ajánlani, ami segít kijutni abból a

[398] Az 1999. június 23-i törvény és a 2001. január 29-i rendelet intézményiesítette az ügyészi megbízott és az ügyészi mediátor jogintézményét a francia jogban. Mind természetes, mind jogi személy válhat ügyészi megbízottá, ennek érdekében azonban egy előzetes minősítő eljáráson kell keresztülmenni, és szigorú szakmai, etikai elvárásoknak kell megfelelni.
[399] CPP Art. 41-1 cikk 2º bekezdés

társadalmi, szociális környezetből, ami a bűncselekmény elkövetéséhez vezetett.[400] A törvényalkotó megkönnyítette az ügyészek helyzetét, és ajánl néhány tipikus esetre immáron kész megoldást.

a) Állampolgársági gyakorlat vagy tanfolyam (stage de citoyenneté)[401]

Az állampolgársági gyakorlat jogintézményét egy 2004. március 9-i törvény (Perben II.) iktatta be a francia büntetőjogba, főszabály szerint, mint a szabadságvesztés büntetés alternatíváját. A jogintézmény ugyanakkor végigvonulni látszik a büntetőjogon, hiszen találkozunk vele büntetésként vétségek és szabálysértések esetén,[402] valamint előírható magatartási szabályként a felfüggesztett szabadságvesztés,[403] a büntetőeljárás alternatívái és a büntetőjogi megegyezés keretei között is.[404] Magyar fülnek szokatlan, miután az ügyész megrovás alkalmazási kompetenciáját is megkérdőjelezzük, hogy hogyan alkalmazhat a francia jogban az ügyész egy büntetésként is szabályozott jogintézményt? Mindenesetre ez Franciaországban különösebb fennakadást nem okoz, mivel jogalkotói felhatalmazáson alapul az ügyész ezen lehetősége. Ebben az esetben azonban a francia jog sem mellékbüntetésről beszél, hiszen azt itt is kizárólag bíróság rendelhetne el, hanem egy büntetőeljárási alternatíváról van szó. Jóllehet sem a részletszabályok tekintetében, de még az elnevezésükben sincs semmi különbség a két jogintézmény között.

Az intézkedés legfontosabb célja, hogy felhívja a figyelmet a köztársasági értékek és a tolerancia fontosságára, hogy megértesse az emberi méltóság sérthetetlenségét, melyeken egy társadalom alapjai nyugszanak.[405] Tudatosítani kell a terhelt büntető és polgári jogi felelősségét, továbbá a

[400] GUINCHARD, Serge – BUISSON, Jaques: *Procédure pénale*. 3e édition, LexisNexis LITEC, 2005. 651. o.
[401] CP 131-5-1 cikk
[402] CP 131-3 cikk 4º bekezdés; továbbá CP 131-16 cikk 8º bekezdés
[403] CP 132-45 cikk 18º bekezdés
[404] CPP 41-1 cikk 13º bekezdés
[405] SEUVIC, Jean-François*: Stage de citoyenneté*. RSC. avril-juin 2004. 381. o.

társadalmi élet adta kötelezettségeket. Mivel a tolerancia értékeinek hangsúlyozásán van a lényeg, természetesen különféle rasszista, antiszemita megnyilvánulásokat igyekeznek vele kezelni.

A gyakorlat csak a terhelt hozzájárulásával írható elő, így kizárt elrendelése a terhelt távollétében.[406] Az időtartamát az ügyész határozza meg, de maximálisan nem haladhatja meg az egy hónapot. A gyakorlaton kívül természetesen más magatartási szabályok is előírhatók, elsősorban a család, a munka, és fiatalkorú esetén az iskolai kötelezettségek vonatkozásában.[407] A gyakorlatnak ugyanakkor személyre szabottnak kell lenni. Ezt úgy igyekeznek megvalósítani, hogy az ügy ismeretében a szervezéssel foglalkozó intézmény egy előzetes tervet dolgoz ki, melyet az ügyésznek kell jóváhagyni.[408] A felmerült költségeket a terhelt fizeti, melynek összege nem haladhatja meg a szabálysértések harmadik kategóriájával szemben alkalmazható pénzbüntetés mértékét.[409]

Mivel viszonylag új jogintézményről van szó, túl sok gyakorlati tapasztalattal még Franciaország sem rendelkezik vele kapcsolatban. Mindenesetre 2007-ben egy, a Le Monde nevű folyóiratban megjelent cikk számolt be arról, hogy 11 ember (10 férfi és 1 nő, 19-től 56 éves korig) vett részt Bobigny városában egy három napos állampolgársági kurzuson. Játékos, kevésbé játékos, és komoly formában igyekeztek felhívni a terheltek figyelmét az általuk elkövetett cselekmények súlyára. Lehetőség volt a kötetlen beszélgetésre és tapasztalat cserére. A résztvevők többsége úgy nyilatkozott, hogy gondolkodásra késztette őket a tanfolyam.[410]

---

[406] DESPORTES, Frédéric – LE GUNETREC, Francis: *Droit pénal général*. Douzième édition, ECONOMICA, Paris 2005. 751. o.

[407] A jogintézmény mind felnőtt, mind fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható. A fiatalkorúak esetén természetesen figyelemmel életkori sajátosságaikra. Ezen kívül a fiatalkorúak esetén specifikum, hogy egy pedagógus vesz részt az eljárásban, akinek állandó jelenlétében és felügyelete alatt történik a végrehajtás. (Décret n°2004-1021 du 27 septembre, Art. R. 131-43.)

[408] Décret n°2004-1021 du 27 septembre, Art. R. 131-37.

[409] A CP 131-13 cikke alapján maximum 450 euro.

[410] SALLES, Alain: *Des stages de citoyenneté pour rappeler les „valeurs républicaines de tolérance”*. Le Monde, 1-2 avril. 2007.

b) Kábítószer függőséget gyógyító kezelés különféle formái (injonction thérapeuthique, stage de sensibilisation aux dangers de l'usage des produits stupéfiants)

A kábítószer kereskedelem és drogfogyasztás elleni küzdelem érdekében kerültek be ezek a rendelkezések a büntetőeljárás alternatívái közé, megfontolván, hogy elsődleges cél a kábítószerfüggő terhelt kezelésének minél hamarabbi elkezdése.[411] Hagyományosan ezen a kategórián belül lehetőség van az ún. *„injonction thérapeuthique"* alkalmazására,[412] amely egy 6 hónapos, legfeljebb három ízben meghosszabbítható kábítószer függőséget kezelő kúrát jelent, szigorú orvosi felügyelet mellett. A kábítószer függőséget gyógyító kezelés előirányzására is igaz, hogy nem csak az ügyész privilégiuma, de majd az eljárás későbbi szakaszaiban a vizsgálóbíró, és az ügy bírája is elrendelheti.[413]

A részletszabályait a Közegészségügyi Kódex tartalmazza (*Code de la santé publique*).[414] Amennyiben az ügyész a kábítószer függőséget gyógyító kezelés alkalmazása mellett dönt, értesíti az illetékes intézményt, ahol az orvos elvégzi a szükséges vizsgálatokat és nyilatkozik arról, hogy valóban szükség van-e a terhelt pszichikai és fizikai függősége miatt a kezelésre. Amennyiben kezelés szükségeltetik, a terhelt maga választhatja meg a kezelőorvosát, amennyiben erre nem kerül sor, hivatalból történik annak kirendelése. Amennyiben a terhelt hibájából a kezelés félbeszakad, haladéktalanul tájékoztatni kell az ügyészt, aki ebben az esetben eljárást indít.

---

[411] Természetesen a büntetőeljárásban már sokkal hamarabb, mint ahogy a büntetőeljárás alternatívái néven bevezetett jogintézmények megjelentek volna, már az 1970. december 31-i törvény óta van lehetőség különböző formában a kábítószer függőséget gyógyító kezelések alkalmazására és ilyen formában a büntető útról való elterelésre. (loi du 31 décembre 1970 sur la lutte contre le toxicomanie)

[412] Ld. részletesebben: SIMMAT- DURAND, Laurence: *La mise en oeuvre différenciée de l'injonction thérapeutique*. Gazette du Palais, Janvier-février 2002. 293-297. o.; továbbá VAUBAILLON, Michèle: *Politique de poursuites en matière d'usage et de trafic de stupéfiants.* RSC janv-mars 1997. 35-43. o.

[413] PRADEL, Jean: *Droit pénal général*. 15e édition. Cujas. 2004. 533. o.

[414] L. 3413-1 cikktől az L. 3413-3 cikkekig terjedő rész

2007. március 5-e óta[415] egy másik lehetőség is van a drogprobléma kezelésére, mégpedig a kábítószer fogyasztás veszélyeit bemutató gyakorlaton való részvétel (*stage de sensibilisation aux dangers de l'usage de produits stupéfiants).* A lényegi különbség az előbb bemutatottakhoz képest, hogy ez inkább egy tanfolyamhoz hasonlít, amelyen pszichológus, pszichiáter, szociológus különféle módszerekkel igyekszik megértetni a kábítószer fogyasztás veszélyeit a terhelttel. Ebben az esetben semmilyen orvosi kezelésről nincs szó, és nem is feltétlenül egészségügyi intézményben zajlik, hanem egyéb, a szervezésre vállalkozó állami és civil szervezetek láthatják el ezt a feladatot.

c) Az közutak biztonságát elősegítő gyakorlat (stage de sensibilisation á la sécurité routière)

A közlekedési bűncselekmények száma Franciaországban is folyamatosan emelkedik. Amennyiben egy terhelt közlekedési bűncselekményt követ el, az ügyész megfontolhatja, hogy egy gyakorlat – mely jelenleg multifunkcionális szerepet tölt be a francia jogban[416] – elegendő jogi válasz-e a társadalmi béke helyreállítására.

A tanfolyam legrövidebb ideje tizenhat óra, ami minimum két napra oszlik. A szervezéssel természetes vagy jogi személyek egyaránt foglalkozhatnak, de előzetesen egy eljárás keretében választják ki a feladatra valóban alkalmas személyeket, illetve intézményeket.[417] A tanfolyamok specializálódhatnak aszerint, hogy mi volt a kiváltó oka az intézkedés elrendelésének. Ilyen lehet pl. sebesség túllépés, ittas járművezetés, nehézsúlyú gépjárművel elkövetett

[415] Loi n°2007-297 du 5 mars 2007 relative á la prévention de la délinquance. Art 47-49. (A bűnmegelőzést célzó törvény 47-49. cikkei.)
[416] Többek között ezzel a gyakorlattal csökkenthetők például a közlekedési szabálysértések miatti büntetőpontok, ugyanakkor mellékbüntetésként is funkcionál, továbbá felfüggesztett szabadságvesztés betartandó magatartási szabálya is lehet, de ugyanakkor majd a büntetőjogi egyezség keretében is találkozunk vele. Részletesen bemutatja a gyakorlat sokfunkciós szerepét Xavier Pin egy tanulmányában: PIN, Xavier: *Stage de sensibilisation á la sécurité routière*. LexisNexis SA. 2006.
[417] Ennek részletszabályait egy 1992. június 25-i rendelet szabályozza. Décret n°92-559 du 25 juin 1992.

közlekedési bűncselekmény stb. A cél tudatosítani, hogy milyen veszéllyel jár a közlekedési szabályok megszegése, melyek azok a tényezők, ami miatt a közutakon a biztonságérzetünk hiánya kialakul és fokozatosan nő.[418] Ennek megfelelően megdöbbentő statisztikai adatokkal, képekkel, ábrákkal, videó felvételekkel, vagy ha jobban tetszik, a valósággal szembesítik a terhelteket.

A kurzus végétől számított legkésőbb 15 napon belül, a terheltek a részvételüket igazoló dokumentumot kapnak. A tanfolyam költségeit a terhelt viseli, de ennek összege sem haladhatja meg a szabálysértések harmadik kategóriája esetén kiszabható pénzbüntetés mértékét.

d) Szülői felelősséget tudatosító gyakorlat (stage de responsabilité parentale)

A bűnmegelőzést célzó 2007. március 5-i törvény vezette be ezt a teljesen új gyakorlati formát.[419] Erről is elmondható, mint a többi jogintézményről, hogy nemcsak a büntetőeljárás alternatívái között találkozunk vele, hanem végigkíséri a büntetőeljárás főbb jogintézményeit. Azt sem nehéz kitalálni, hogy ki a *„célközönség”*, és hogy mely bűncselekmények esetén vehető igénybe ez a büntetőeljárást helyettesítő módozat. Leginkább a kiskorú sérelmére elkövetett bűncselekmények, például kiskorú veszélyeztetése, illetve család elhagyás, tartás elmulasztása stb. esetén alkalmazható az intézkedés. Célja a szülők felelősségtudatának elmélyítése, tettük következményeivel való szembesítése, és figyelmük felhívása a gyereknevelés jogi, gazdasági, szociális és erkölcsi követelményeire.[420]

[418] PIN, Xavier (2006) *i.m.* 4. o.
[419] Bevezetését éles viták előzték meg. A Szenátus több tagjának is az volt a véleménye, hogy nem lehet egy néhány órás tanfolyamon szülői hivatásra nevelni az embereket. Ld. a véleményeket részletesen: http://www.senat.fr/cra/s20060921/s20060921H22.html - 17k
[420] Décret n°2007-1388 du 26 septembre 2007 pris pour l'application de la loi n° 2007-297 du 5 mars 2007 relative à la prévention de la délinquance et modifiant le code pénal et le code de procédure pénale, art. 3.

1.1.3. A terhelt kötelezése a törvény és más jogszabályoknak megfelelő állapot létrehozására[421]

Ezen rendelkezés keretei között az ügyész kérheti egy határidő tűzésével a terheltet, hogy az rendezze jogszabályoknak megfelelően helyzetét, ha úgy tetszik, hagyjon fel egy jogellenes állapot fenntartásával, mely magát a bűncselekményt eredményezte. Amennyiben a rendelkezésre álló határidő alatt ennek a kötelezettségének nem tenne eleget, az eljárás megindítására kerül sor.

1.1.4. A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése[422]

Meg kell különböztetnünk ezt az intézkedést a büntetőjogi mediációtól. Az ügyész ugyanis anélkül, hogy mediációt rendelne el, kötelezheti a terheltet a sértett kárának a megtérítésére. A mediáció nem mindig célravezető a felek között, hiszen annak fontos célkitűzése a szétszakadt kapcsolatok, megbomlott társadalmi szálak rendbe hozása. Előfordulhatnak azonban olyan ügyek, melyben semmilyen előzetes kapcsolat nincs a sértett és a terhelt között. Sok esetben teljesen felesleges lenne egy asztalhoz ültetni őket, és a békítésükön fáradozni. Másrészt a mediáció egy lényeges alapszabálya az önkéntesség. Ha valamelyik, vagy esetleg egyik fél sem kíván részt venni a közvetítői eljárásban, akkor a mediáció nem rendelhető el.

Ezekre az esetekre nyújt segítséget a törvény, hogy mediáció hiányában is lehessen egy egyszerűbb megoldást alkalmazni és anélkül, hogy tárgyalásra kerülne sor, a sértett kára is megtérüljön. Ennek az ügyésznek biztosított lehetőségnek a francia jogban nagyobb jelentősége van, mint gondolnánk. Amennyiben az ügyész egy egyszerű büntetőeljárás megszüntetése mellet dönt, vagyis nem rendeli el a sértett kárának megtérítését, ezzel a sértett panaszának benyújtását kockáztatja, mely alapján az ügyész köteles a

[421] CPP Art. 41-1 cikk 3° bekezdés
[422] CPP Art. 41-1 cikk 4° bekezdés

hagyományos eljárást lefolytatni. Abban az esetben, ha a sértett személye ismert, és különösen vagyoni kára keletkezett, az ügyész részéről az eljárás szimpla megszüntetésén túl, ésszerű megoldásnak tűnik a kártérítés elrendelése, elejét véve ezzel a hagyományos büntetőeljárás kényszerének.[423]

1.1.5. Távoltartó intézkedés[424]

A szoros értelemben vett büntetőeljárási alternatívák között utolsóként szerepel, és egyben a legfiatalabbnak tekinthető a távoltartás jogintézménye. A törvényszöveg szerint: *„amennyiben a terhelt a bűncselekményt házastársa, élettársa vagy polgári jogi szerződés szerinti partnere, vagy saját gyermekei, vagy házastársa, élettársa, partnere gyermekei sérelmére követte el, a terhelt megkérhető, hogy hagyja el a lakást, vagy házat, és adott esetben tartózkodjon az abban, vagy annak közvetlen környezetében való megjelenéstől, illetve amennyiben szükséges egészségügyi, szociális, vagy pszichológiai kezelésen vegyen részt."* Ezek a rendelkezések alkalmazhatók abban az esetben is, ha a terhelt volt házastársa, élettársa, vagy vele korábban polgári jogi szerződéses partneri viszonyban lévő személy sérelmére követte el a cselekményt.[425]

A távoltartó rendelkezések elsődleges célja, hogy a családon belüli erőszak ellen minél hatékonyabban és időben minél hamarabb lépjenek fel. A

[423] A francia büntetőjog kétféle „keresetet" ismer. A „köz keresetet" action publique és a „magán keresetet" az action privée néven emlegetik. Az action publique a közvádnak megfeleltethető jogintézmény, melyet az állam nevében az ügyészség gyakorol. Az ügyész amennyiben egyszer a vádemelés mellett döntött, nem áll jogában eltekinteni a vád képviseletétől, vagyis a vádat nem ejtheti. Az action civile az állami büntetőhatalom érvényesítésével szemben magánérdeket hordoz. A bűncselekmény által okozott testi, anyagi és erkölcsi kár megtérítésére a bűncselekmény sértettje jogosult. A sértett azt is eldöntheti, hogy polgári vagy büntető bíróság előtt kívánja-e a kártérítési keresetét gyakorolni. Amennyiben a sértett a büntető bíróság előtti igény érvényesítéséről döntene, ez automatikusan megindítja a büntetőeljárást, és ha az ügyésznek eddig nem állt szándékában büntető pert indítani, ez most kötelezettségévé válik. Érdemes még a magyar szabályozáshoz képest különbségként megemlítenünk, hogy a francia jogban a polgári jogi igényt az ügyész semmilyen körülmények között nem érvényesítheti, még akkor sem, ha egyébként a sértett cselekvőképtelen. A bíróság pedig kérelem nélkül, vagyis hivatalból szintén nem dönthet a polgári jogi igényről. A két fajta keresetről ld. részletesen: STEFANI, Gaston – LAVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard (2006) *i.m*. 131-333. o.; BEZIZ-AYACHE, Annie: *Dictionnaire de droit pénal général et procédure pénale.* 3e enrichie et mise á jour. Ellipses. 7-12. o.

[424] CPP Art. 41-1 cikk 6º bekezdés

[425] A polgári jogi szerződéses viszonyon a „pacte civil de solidarité" elnevezésű jogintézményt értjük, mely lehetővé teszi nem házas, többek között azonos nemű személyeknek is, hogy kapcsolatukat hivatalosan egy szerződés formájában szentesítsék.

legutóbbi statisztikák szerint ugyanis minden tizedik nő szenved a családon belüli erőszak miatt, és ez minden negyedik nap egy nő halálát jelenti.[426] A távoltartás egy sajátos, kombinált formájával találkozunk itt, ahol a terhelt eltávolításán kívül a törvény kifejezetten lehetővé teszi szükség esetén a terhelt kezelésének előirányzását is. A francia büntetőjogban a távoltartás jogintézményét a 2005. december 12-i törvény vezette be,[427] egy a nők elleni erőszak leküzdésére szánt átfogó reform egyik lépéseként.[428] Jelenleg ezt a jogintézményt is végigvonulni látjuk a büntetőeljáráson, elsőként a büntetőeljárás alternatívájaként találkozunk vele, ideértve a büntetőjogi megegyezés magatartási szabályait is, majd az alapjogi bíró az előzetes letartóztatás alternatívájaként alkalmazható *„bírói ellenőrzés”* (*contrôle judiciaire*) kötelezettségei között is alkalmazhatja, végül a felfüggesztett szabadságvesztés tartama alatt elrendelhető magatartási szabályok között is megjelenik.

Ami a büntetőeljárás alternatíváját illeti, szabályai nagyon is pontatlanok és képlékenyek. Gyakorlatilag semmilyen részletszabályt nem találunk arra vonatkozóan, hogy mikor, milyen feltételek mellett, mennyi időre stb. rendelhető el, ez a nálunk kezdetben szigorúan bírói elrendeléshez kötött kényszerintézkedés.[429] Egy igazságügy-miniszteri körlevél alapján abban az

[426] Ld. Az Igazságügyi Miniszter 2006-os körlevele, melyet a 2006-399 (2006. április 4-i) számú, a házastárs és kiskorúak sérelmére elkövetett családon belüli erőszak megelőzését és megtorlását megerősítő törvény rendelkezései kapcsán adott ki. (Circulaire présentant les dispositions de droit pénal et de procédure pénale de la loi nº2006-399 du 4 avril 2006 renforçant la prévention et la répression des violences au sein du couple ou commises contre les mineurs. In. Bulletin Officiel du Ministere de la Justice nº102 (1er avril au 30 juin 2006)

[427] Loi nº2005-1549, 12 déc. 2005, relative au traitement de la récidive des infractions pénales art. 35.

[428] REBOURG, Muriel: *Prévention et répression des violence au sein du couple ou commises contre les mineurs, á propos de la loi nº2006-399 du 4 avril 2006.* La semaine juridique, Éd. Gén. nº16. 19 avril 2006. 775. o.

[429] Hazánkban hosszas és nem kevésbé zökkenőmentes előkészítő munkák után, kizárólag bíróság által elrendelhető kényszerintézkedésként a 2006. évi. LI. törvény vezette be, mely 2006. július 1-jén lépett hatályba. (A bevezetése körüli anomáliákat és a különféle koncepciókat részletesen bemutatja: GILÁNYI Eszter: *Távoltartás – nemzetközi ajánlások és a magyar helyzet*. In.: Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8. (Szerk.: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika) Miskolc, 2007. 299-322. o. Meg kell azonban jegyezni, hogy a 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, a jogintézmény lényegi módosulását hozta. Lehetővé teszi ugyanis úgynevezett ideiglenes megelőző távoltartás alkalmazását is, melyet a helyszínen a rendőrség maximum 72 órára rendelhet el.

esetben, ha a távoltartást *„harmadik útként”* akarja az ügyész alkalmazni, akkor a javasol kifejezéssel találkozunk, míg egyéb esetekben az előír ige jelenik meg.[430] A törvény a terhelttől *„kérni lehet, hogy költözzön el”* terminológiát használja, melyből egyes szerzők szerint egyértelműen az következik, hogy az intézkedés elrendeléséhez a terhelt hozzájárulása szükséges.[431] Ez számomra ellentmondásosnak tűnik, hiszen expressis verbis, úgy ahogy például az állampolgársági gyakorlat esetén megtaláljuk a terhelt hozzájárulásának követelményét, itt kifejezett utalást erre a törvény nem tartalmaz. Ezenkívül ésszerű kétely merül fel atekintetben, hogy még ha a terhelt belegyezése szükséges is, nincs-e túlzott kényszer a hozzájárulásban.

A kényszer abban áll, hogy amennyiben nem teljesíti az ügyész által előterjesztett intézkedést, egy hosszabb és sokkal inkább represszív büntetőeljárást, és talán még az ügyészi bosszút is kockáztatja. Ebben az esetben pedig a terhelt részéről a beleegyezés csak formalitás kérdése. Ez a kényszer az ügyész ajánlatának elfogadása tekintetében gyakorlatilag valamennyi büntetőeljárási alternatíva esetén fennforog. A különbség viszont a jogintézmény bevezetése idején lényegi volt, mert nem mindegy, hogy a terhelt egy tanfolyamon való részvételbe egyezik bele *„kényszerből”*, vagy lakását kényszerül elhagyni, mellyel az ügyész, egy az Alkotmányban is biztosított jogában, a tulajdon és a lakóhely szabad megválasztásában korlátozhatja a terheltet.[432] Erre a jogszabályból eredő egyenlőtlenségre a francia jogalkotó mára reagált, és egy törvénymódosításnak köszönhetően már csak abban az esetben rendelhető el a távoltartás, amennyiben a lakás vagy ház a sértett tulajdona.[433] Ennek ellenére a jogintézménnyel kapcsolatos egyéb pontatlanságok továbbra is fennmaradtak és a magyar büntetőjogász számára

[430] Az Igazságügyi Miniszter 2006-os körlevele, ld. a 428. számú hivatkozás szerint.
[431] VIRIOT-BARIEL, Dominique: *Commentaire de la loi no. 2006-399 du 4 avril 2006 renforçant la prévention et la répression des violences au sein du couple ou commises contre les mineurs.* Dalloz, 2006. 2350. o.
[432] Mint az Alkotmány része, az Emberi és Állampolgári Jogok 1789-es Deklarációjának 17. cikke előírja a tulajdonhoz való jog szentségét és sérthetetlenségét – *„la propriété étant un droit inviolable et sacré…”*
[433] Loi nº 2006-399 du 4 avril 2006.

szokatlannak tűnik, hogy egy nálunk szigorúan a nyomozási bíró által elrendelhető kényszerintézkedést, a francia jogban az ügyész is elrendelhet a diverzió keretein belül, ráadásul pontos részletszabályok hiányában.

A már előbb említett igazságügy-miniszteri körlevél felhívja azonban az ügyészség figyelmét, hogy a távoltartást csak kivételes esetekben alkalmazzák. Valószínű, hogy a gyakorlatban nem fogunk az ügyész által elrendelt távoltartással gyakran találkozni, de maga a lehetőség adott, hogy teljes diszkrécióval határozza meg az ügyész, hogy mikor, kivel szemben, sőt mennyi időre kívánja *„elrendelni”,* vagy ha jobban tetszik, *„felajánlani”* ezt a valójában kényszer tartalmú intézkedést.

Végül az 1. számú táblázattal kívánom szemléltetni, hogy hogyan alakul a büntetőeljárási alternatívák alkalmazása a francia jogban. Ez alapján kijelenthetjük, hogy az utóbbi időben robbanásszerűen megnőtt az eljárási alternatívák alkalmazásának gyakorisága. Kiemelkedő helyet foglal el a törvényre történő figyelmeztetés és a kártérítés és helyreállítás előírása. Egyértelműen növekvő tendenciát mutat továbbá a kábítószer élvezők kezelésének és a terhelt egészségügyi, szociális, szakmai szerv felé történő orientálásának alkalmazása.

1. táblázat: A büntetőeljárás alternatíváinak alakulása Franciaországban 2002-2006 évekre

	2002	2003	2004	2005	2006
Összes eset (db)	**289 485**	**328 905**	**388 944**	**421 169**	**468 045**
ebből					
mediáció	33 700	34 060	34 866	31 859	28 619
mediáció fiatalkorúakkal szemben	5 275	5 941	6 214	7 167	7 884
kábítószer élvező kezelése	4 068	4 874	5 464	5 227	5 189
egészségügyi, szociális, szakmai szervezet felé történő orientálás	7 332	9 708	11 269	11 847	13 076
kártérítés és helyreállítás	40 010	44 341	53 356	58 615	71 489
figyelmeztetés a törvényre	144 592	170 830	206 551	221 402	240 209
egyéb intézkedések	54 508	59 151	71 224	85 052	101 579

Forrás: Annuaire statistique de la Justice (édition 2008. p. 109.)

1. 2. Egy különlegesség, a büntetőjogi mediáció[434]

Ahogy általában a nyugat-európai országokban, Franciaországban is hazánkat megelőzve találkozunk a büntetőjogi mediációval. Statisztikai adatok alapján Franciaország már a mediációt meghaladva, új utak keresésére indult, és mára a más diverziós megoldások alkalmazásának száma meghaladja a mediációét.[435] Ez természetesen abból a vitathatatlan tényből is adódik, hogy mediálásra nem minden büntetőügy alkalmas.

1.2.1. Történeti ízelítő

Az első gyakorlati tapasztalatokat Franciaországban már a 80-as évek elejére datálhatjuk. Érdekességként aposztrofálható, hogy itt a gyakorlat megelőzte az intézményi kereteket.[436] A 80-as években ugyanis egyes ügyészségek, áldozatvédő szervek közreműködésével – anélkül, hogy törvényi felhatalmazásuk lett volna – kísérletet tettek a mediáció alkalmazására, melyet abban az időben *„büntetőjogi békítésnek”* neveztek.[437] A gondolat *Georges Apap* valenci ügyész fejében fogant meg először. Egy olyan kerület inspirálta erre a lépésre, ahol több nemzetiség élt együtt, főleg tunéziaiak, marokkóiak, algériaiak, és kis számban törökök, kölcsönös rossz viszonyban a franciákkal.[438] A kisebb félreértések és a szomszédok közötti folytonos nézeteltérés hamarosan a kerület, mint különösen veszélyes hely hírnevét keltette, és a bíróságokon egymásra tornyosuló aktákra megoldást kellett találni.

Az ügyészség fontolóra vette, hogy egy bírósági tárgyalás csak olaj a tűzre, és nemhogy lecsillapítaná a sértett felek között a konfliktust, hanem szítani fogja

[434] CPP Art. 41-1 cikk 5º bekezdés
[435] Annuaire Statistique de la Justice Édition. 2008.
[436] FAGET, Jacques: *L’institutionnalisation de la médiation: réflexion á partir de l’exemple française*. In.: Justice réparatrice et médiation pénale. L’Harmattan, 2003. 228. o.
[437] TERRANCLE, Isabelle (2005) *i.m.*.
[438] APAP, Georges: *La conciliation pénale á Valence*. RSC, juill-sept 1990. 633. o.

azt. Ugyanakkor szem előtt kellett tartani, ha egyáltalán nincs eljárás, a kárt szenvedett áldozat teljesen kiábrándul az igazságszolgáltatás rendszeréből, a terhelt pedig a büntetlenség érzésétől vezérelve, bátran fog a jövőben is elkövetni hasonló bűncselekményeket.[439] Ezen megfontolások alapján érdemes volt valamilyen középutas megoldás választása. Egy olyan jogintézményt kerestek, mely szem előtt tartja mindkét fél érdekeit, és nem terheli feleslegesen az amúgy is leterhelt büntető igazságszolgáltatást. Erre az Észak-Amerikából és Kanadából érkező mediáció tűnt a legalkalmasabbnak.[440] Franciaországban 1978 óta ismerték polgári ügyekben a békítés jogintézményét, ahol egy hivatalnok két magánszemély között kialakult vitás helyzetet oldott meg. Azon a megfontoláson, miszerint a törvény nem tiltja a büntetőjogban sem a békítést – márpedig, amit a jog nem tilt, az szabad – kezdték el alkalmazni a békítést büntetőügyekben.[441]

Mondhatni volt egy kialakult minta a polgári eljárásban, de természetesen a bűncselekménnyel okozott különleges szituáció egy sajátos büntetőjogi békítést követelt. A békéltető büntetőügyekben nem egy magas rangú közhivatalnok lett, hanem a kerület egy ugyanolyan polgára, mint akik közt a bűncselekmény formájában manifesztálódott konfliktus kialakult, megfontolva azt, hogy ha talán a harmadik semleges személy is aktív szereplője a közösségnek, a felek bizalma is nagyobb lesz irányában.[442] Fontosnak tartották, hogy ez a személy ismerje a kerület helyzetét, az emberek problémáit és hétköznapjait. Ezek alapján nem volt követelmény a francia

[439] APAP, George (1990) *i.m.* 633. o.
[440] Ld. FAGET, Jaques: *Le cadre juridique et éthique de la médiation pénale*. In.: La médiation pénale entre répression et réparation. Sous la direction de Cario Robert. L'Harmattan, 1997. 37. o.
[441] A közvetítés vagy békítés gondolata nem teljesen idegen a francia büntetőjogtól sem. Az 1791-es kódex ismerte a „béke bíróság" (justice de paix) intézményét, mely angol, illetve holland mintára került bevezetésre. Ez másfél évszázadig, egészen az 1958-as Büntetőeljárási kódexig, a felek kibékítésének egy hatékony formája volt. Ezen kívül ismeretes volt a békítés a pénz- és vámügyi igazgatásban, valamint a választott bírói eljárás a polgári eljárásban. Ld. részletesen: BLANC, Gérard (1994) *i.m.* 3760. o.
[442] APAP, George (1990) *i.m.* 634. o.

állampolgárság sem a feladat ellátásához, viszont minden esetben önkéntesnek kellett lenni.[443]

Az eljárás menete nagyon hasonlóan alakult a jelenleg is ismert büntetőjogi mediációs eljárásokhoz. Amennyiben az ügyész úgy ítélte meg, hogy a felek konfliktusa alkalmas a békítésre, mediátor elé utalta az ügyet és kötelezte magát, ha az eljárás sikeresen ér véget, nem fogja büntetőjogi igényét a bíróság előtt érvényesíteni.[444]

Valójában egy hosszas, mintegy 18 hónapi előkészítő munka eredményeként 1985 májusában[445] Valence két kerületében kezdődött meg a békítés.[446] Ezen első próbálkozásoktól szárnyat kapva, még mindig a jogi keretek megteremtése előtt, kezdték el mind szélesebb körben alkalmazni a mediációt Párizsban, és egyre több vidéki nagyvárosban.[447]

Az első gyakorlati tapasztalatok után a jogalkotó is egyre szélesebb körben tekintgetett a mediáció témája felé. 1992. október 2-án született egy körlevél egy egységes mediáció bevezetését célozva, majd 1992. november 4-én egy rendelet is napvilágot látott, mely finanszírozással kapcsolatos kérdéseket tárgyalt.[448] A jogi keretet végül egy 1993. január 4-én született törvény teremtette meg,[449] módosítva a büntetőeljárási kódexet.

---

[443] *U.o.:* 634. o.
[444] *U.o.:* 635. o.
[445] 1983. novemberétől 1985. májusáig. *Uo*. 635. o.
[446] Az egyik, a mintegy 12.000 lakost számláló *Fontbarlettes* volt, ahol 6 békítő közreműködésével (köztük egy marokkói és egy algériai, két nő és négy férfi, 26 és 45 év közöttiek), a másik *Plan* kerület, a maga 6000 lakosával, 4 békítővel (23 és 54 év közöttiek, köztük egy marokkói) kezdte el alkalmazni a büntetőjogi mediációt. Ld.: APAP, Georges (1990) *i.m.*635. o.
[447] Besançon, Bordeaux, Grenoble és Valence gyakorlati tapasztalatairól számol be GUILBOT, Michèle: *La participation du ministère public á la médiation.* APC 1992 nº14. 39-56. o. Ezenkívül a párizsi példát mutatja be: *La médiation pénale, l'expérience parisienne*. APC 1992 nº14. 75-78. Grenoble gyakorlatának kialakulását, formálódását mutatja be BONAFE-SCHMITT, Jean-Pierre (1998) *i.m.* 67-91. oldalain.
[448] LAZERGES, Christine: *Médiation pénale, justice pénale et politique criminelle*. RSC. janv-mars 1997. 186. o.
[449] Loi nº93-2 du 4 janvier 1993.

A törvény a gyakorlat egységesítését fontolta meg, de olyan formában, hogy széleskörű szabadságot hagyott a mediációt végző szerveknek feladatuk végrehajtásában. Ez azt is jelenti, hogy nem rendezett minden, a mediációval kapcsolatban felmerülő lényeges kérdést. Később egy 1996. április 10-i rendelet pontosította a mediátor státuszát, majd lényeges fordulópont a mediáció történetében a 2004. március 9-i törvény,[450] mely pontosította a büntetőjogi mediáció jogi következményeit.

1.2.2. A mediáció alkalmazásának feltételei

A büntetőjogi mediációnak valójában két formáját különböztetjük meg, a felnőttkorúakkal szemben (médiation pénale) és a fiatalkorúak vonatkozásában lefolytatható közvetítést, mely utóbbit *„büntető jóvátételnek"* is neveznek (réparation pénale) és mellyel a fiatalkorúak büntetőkódexe foglalkozik részletesen.[451]

Az alkalmazási feltételek közül kiemelt helyet foglal el, és elsőként kell megemlíteni a mediáció *kárhelyreállító* funkcióját. Az eljárás tulajdonképpen egyfajta alternatívája a sértett polgári jogi igény előterjesztésének. Az áldozat számára fontos, hogy ne érezze magát az eljárás vesztesének. A mediáció visszautasításával kockáztatja, hogy esetleg az ügyész a nyomozás megszüntetése mellett dönt, és polgári bíróság előtt kell kárigényét érvényesíteni, ahol a bizonyítási teher megfordul, és jogos követelését neki

[450] Perben II.

[451] Franciaországban ez az 1945. évi február 2-i rendelet (l'ordonnance nº45-174 du 2 février 1945 relative á l'enfance délinquante). A mediáció fiatalkorúak vonatkozásában nagymértékben megegyezik a felnőtteknél is ismert szabályokkal, ezért a részletes bemutatásától ehelyütt eltekintek. A legfontosabb különbségek, hogy fiatalkorúak eljárásában nemcsak az ügyész dönthet a közvetítői eljárás mellett, hanem az eljárás későbbi szakaszában a vizsgálóbírót és a fiatalkorúak bíráját is megilleti ez a jog. Ebből következően a mediáció az eljárás valamennyi szakaszában elérhető a fiatalkorú számára. Másrészt specifikuma ennek az eljárásnak, hogy előtérbe helyezi a fiatalkorúak megjavítását, nevelését. A fiatalkorúak eljárásáról ld. részletesen: MILBURN, Philiph: *La réparation pénale á l'égard des mineurs*. Droit et Justice, Press Universitaire de France, Paris 2005. A lényegi pontok rövid összefoglalását ld.: PÁPAI-TARR Ágnes: *Büntetőjogi mediáció francia módra*. In.: Tanulmányok Dr.Dr. H.C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8. Miskolc, 2007. 402-403. o.

kell bizonyítani. A mediáció keretein belül viszont meghatározhatja az általa kért kártérítés természetét, mértékét és annak módját.[452] Ez magába foglalja az erkölcsi, vagy szimbolikus kártérítés lehetőségét, vagy akár a sértett javára végzett munkát is.

Vitás kérdés, hogy vajon a mediációval a sértett véglegesen lemond-e arról a jogáról, hogy később a mediáció sikere ellenére a tényeket jobban átgondolva egy kiegészítő kártérítést követeljen polgári perben. A gyakorlatban kivételesen volt rá precedens, hogy a bíróság a sértett által a sikeres mediáció ellenére benyújtott polgári jogi igény iránti kérelmet elfogadta.[453]

A mediáció második feltételeként kell említenünk a bűncselekménnyel megsértett *társadalmi béke helyreállításának követelményét*. Habár a törvényalkotó által adott fogalom nem teljesen egyértelmű e tekintetben, de mondhatni, hogy a bűncselekmény elkövetése mindig valamilyen társadalmi érdeket sért. A mediáció egy sokkal megfelelőbb formája ezen társadalmi probléma helyreállításának, mint a hagyományos büntetőeljárás.[454] Alkalmat teremt a speciális prevencióra, az egyéniesítésre, vagyis arra, hogy a terheltet szembesítsük az általa elkövetett cselekmény következményeivel.[455]

A mediáció további célja a *terhelt reszocializációjána*k elősegítése, melyet leginkább az elítélés, és a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények elkerülése eredményez a leghatékonyabban.

Nemzetközi alapelveknek tesz eleget az a szabály, hogy az eljárás lefolytatására csak a *felek együttes hozzájárulásával* kerülhet sor. A törvény nem pontosítja, hogy milyen formában van szükség a hozzájárulás megadására. A gyakorlatban a mediátor feladata ennek beszerzése, amikor a

[452] MBANZOULOU, Paul: *La médiation pénale*. Ed. L'Harmattan, 2002. 22. o.
[453] Cour d'appel de Paris (Párizsi Fellebbviteli Bíróság) 2000. január 28-i ítélet
[454] BERG, Rémi: *Médiation pénale.* Rép. Pén. Dalloz, sept 1999. 8. o.
[455] FAGET, Jaques (1997) *i.m*. 43. o.

feleket értesíti az eljárás lehetőségéről. Ez a kritérium mindkét fél szempontjából lényeges. A terhelt részéről az ártatlanság vélelmének tiszteletben tartása követeli meg, hogy mediációra csak abban az esetben kerüljön sor, ha a bűncselekmény elkövetését elismeri. Amennyiben a tényállás nem egyértelmű, vagy a terhelt vitatja az ellenne felhozott vádakat, a közvetítés logikailag kizárt, hiszen az ellentétes lenne az ártatlanság vélelmével.

A sértett részéről a hozzájárulás szintén fontos kérdés, hiszen ezzel a büntetőeljárás aktív részesévé válik.[456] Az esetek egy részében azonban az áldozat aktív részvétele esetleg egy nem kívánt másodlagos viktimizációhoz vezethet, és a terhelttel való találkozás újabb problémákat generálhat.[457] Ezért részéről alapos megfontolást igényel a hozzájárulás megadása. Ugyanakkor mondhatni, hogy az áldozat végig ura marad az eljárásnak, hiszen az eljárás bármely szakaszában hozzájárulását visszavonhatja.

A fenti jogalkotó által adott kritériumokon kívül a gyakorlat is alakított ki figyelembe veendő szempontokat. Nevezetesen, mediáció csak *bűncselekmény elkövetése* esetén alkalmazható, vagyis jegyzőkönyv rögzítse, hogy bűncselekmény elkövetése történt és bizonyos nyomozati cselekményeket már végrehajtottak.

A *bűncselekmény súlya* is fontos szerepet játszik a kiválasztásnál, súlyos bűntett vagy vétség esetén nem lehet mediációt igénybe venni.[458] A nagyobb súlyú bűncselekmények ugyanis a társadalom egészét sértik, ezért a hagyományos, represszív igazságszolgáltatás keretei között kerülnek elbírálásra.

[456] WEMMERS, Jo-Anne (2002) *i.m.* 157. o.
[457] *Uo.* 159. o.
[458] Franciaországban nincs konkrét büntetési tételkeret megadva, amin belül alkalmazható, illetve amin kívül már nem alkalmazható a büntetőjogi mediáció.

Alapvető követelmény, hogy a *terhelt személye ismert, és az ellene felhozott tényeket nem vitatja*. Ez tulajdonképp azt jelenti, hogy a terhelt beismeri a bűncselekmény elkövetését, amennyiben ez nem így lenne, a mediáció az ártatlanság vélelmét sértené.[459] Ezen túlmenően a terheltnek *első bűntényesnek* kell lenni, a gyakorlat ugyanis kizárja a mediáció kedvezményéből a visszaesőket.[460]

A terhelttel szemben támasztott követelményeken túl, az eljárás másik résztvevője a *sértett is egy azonosított, konkrét személy,* akit a bűncselekmény elkövetése során kár ért, mely igényét a mediációs eljárásban érvényesíteni szeretné.

1.2.3. A mediátor

A hagyományos büntetőeljáráshoz képest a büntetőjogi mediációnak egy új szereplője a mediátor. Az új résztvevő státusza úgy definiálható, mint egy a felektől független, pártatlan személy, aki egy tárgyalás során segít nekik konfliktusuk megoldásában. Manapság azonban egyre gyakrabban vetődik fel a kérdés, hogy vajon a mediátor az ügyészi szervezetnek alárendelt-e, vagy valóban független? Különösen aktuális ez egy 2001. január 29-i rendelet óta, mely elnevezésében is ügyészségi mediátorrá keresztelte át a közvetítőket.[461]

Jelenleg a közvetítő szerepét mind természetes, mind jogi személy betöltheti. A gyakorlatban leggyakrabban áldozatvédő szervekkel találkozunk,[462] ami szintén megkérdőjelezi a pártatlanságot.

---

[459] MBANZOULOU, Paul (2002) *i.m*. 20. o.
[460] BERG, Rémi (1999) *i.m*. 9. o.
[461] STEINLE FEUERBACH, Marie France*: La place du médiateur pénal*. A büntetőjogi mediáció „Tíz évvel később…" „A társadalmi béke helyreállítása és a jogi válasz…" címmel Aix-en-Provence-ban 2004. szeptember 23-24-én megrendezett konferencián elhangzott előadás kézirati formája.
[462] A büntetőjogi mediációs esetek 70%-át áldozatvédelmi szervezetek látják el, csak a legjelentősebbeket említve pl.: INAVEM (Institut National d'aides aux Victimes et de Médiation); CLCJ (Comité de Liaison des Associations de Contrôle Judiciaire); APERS (Association de Prévention et de Réinsertion Sociale) mint speciálisan mediációra szakosodott szervezetek Aix-en-Provence-ban és környékén.

Kezdetben a mediátor személyét illetően egy meglehetősen kaotikus állapot uralkodott, ugyanis a nyugdíjas rendőrön, a pszichológuson és a volt bírón, ügyészen kívül bárki betölthette a szerepet, mindenféle előzetes feltételnek való megfelelés nélkül. Voltak, akik önkéntesen, és olyanok is, akik fizetés ellenében látták el feladatukat. Egy 1992-es iránymutatás tett először kísérletet arra, hogy a mediátor státuszát meghatározza. Eszerint a „*mediátor nem lehet az ügyészség tagja, aki a büntetőeljárás elrendeléséről vagy éppen megszüntetéséről dönt, de egy a felektől független, harmadik személy, aki vagy hivatásszerűen végzi feladatát, vagy önkéntes, francia vagy külföldi állampolgárságú, és emellett szigorú etikai elvárásoknak kell megfelelnie.*”[463]

A kezdeti káosz azonban ezen rendelkezések ellenére is fennmaradt, mígnem egy 1996. április 10-i, legutóbb 2004. szeptember 27-én módosított rendelet szabályozta, hogy amennyiben egy természetes személy vagy egy szervezet mediációval kíván foglalkozni, egy előzetes minősítő eljárás keretében az ügyészséghez kell kérelemmel fordulnia. A tevékenység gyakorlására feljogosító engedélyt kezdetben az elsőfokú vagy a fellebbviteli bíróság mellett működő bírói és ügyészségi tanács adta meg, és ugyanez a szerv volt felhatalmazva a megbízatás visszavonására is. Ma ez a jogkör az ügyész felé tolódott el, vagyis az ügyészség jogosult az engedélyek megadására és visszavonására is, a bírói testület csupán véleményezi a beérkezett kérelmeket.

A közvetítői tevékenység csak szigorúan a minősítő eljárás után gyakorolható, ugyanis a francia Btk. szabálysértésként pénzbüntetéssel szankcionálja, ha valaki az előzetes eljárás nélkül, vagy a mandátumának visszavonása után közvetítői eljárást lefolytat, mintegy a közvetítői státuszával ezáltal visszaél.[464]

[463] Ministère de la justice, 3 juin 1992, pub. Octobre 1992, az igazságügy-miniszter 1992. június 3-i iránymutatása.

[464] Code Pénal Art. R645-8-1 cikke rendelkezik arról, hogy az ügyészi mediátor, amennyiben visszaél ezzel a minőséggel, és a minősítő eljárás nélkül, vagy megbízása visszavonása után végez büntetőjogi mediációt, szabálysértést követ el, és a szabálysértések 5. osztályának a pénzbüntetésével lehet sújtani. Ez a szabálysértésekért kiszabható legsúlyosabb pénzbüntetést jelenti. Ennek mértéke a Code Pénale 131-13 cikke szerint maximum 1500 euro, visszaeső bűnelkövetőnél pedig maximum 3000

2004 óta a mediátorok megbízatása először egyéves próbaidőre szól, mely azt a célt szolgálja, hogy ténylegesen meggyőződjenek róla, hogy az adott személy egyénisége, személyes motiváltsága valóban alkalmassá teszi-e a feladat ellátására. Amennyiben igen, akkor 5 évre kap kinevezést.[465] Ennek a határidőnek a lejártával újból kérelemmel kell fordulni az ügyészséghez, és egy újabb minősítő eljáráson kell keresztülmenni. Ezzel időről időre a mediátorok alkalmasságának vizsgálata megtörténik. Amennyiben jogi személy, vagy szervezet kíván büntetőjogi mediációval foglalkozni, kérelmének tartalmaznia kell a mediációt majdan ellátó személyek pontos listáját, és ezeknek egyenként is meg kell felelni a törvény által előírt feltételeknek.

A büntető eljárásjogi kódex R.15-33-33. cikke felsorolja azokat a kritériumokat, melyeknek egy hivatásos közvetítő meg kell, hogy feleljen. Az első talán legfontosabb kritérium, hogy nem gyakorolhat semmilyen jogi tevékenységet hivatásszerűen, továbbá nem lehet büntetett előéletű, és meg kell felelnie a függetlenség, pártatlanság követelményeinek és szakmai elvárásoknak.[466] Ezen kívül a törvény felső korhatárt is megállapít, ennek értelmében mediátor nem lehet 75 évesnél idősebb.

A törvény nemcsak a jogi tevékenységet hivatásszerűen végzőket zárja ki, hanem ezek hozzátartozói elé is szigorúbb feltételeket görget, így csak az igazságügyi miniszter engedélye alapján töltheti be ezt a szerepkört bíró, ügyész és egyéb igazságügyi ügyintéző házastársa, élettársa, felmenője és

---

euro. A szabálysértést természetes és jogi személy is elkövetheti. Ugyanakkor itt kell megjegyezni, hogy sürgős szükség esetén előzetesen, még mielőtt e minősítő eljárás befejeződne, az ügyész szignálhat ki ügyeket a leendő mediátor számára.

[465] Ugyanakkor az ügyészt megilleti az a jog is, hogy amennyiben a mediátor nem megfelelően látja el munkáját, vagy akármelyik mediátorrá válási feltételnek nem felel meg, még a mandátuma lejárta előtt visszavonhatja a megbízását.

[466] Ld. részletesen: MBANZOULOU, Paul (2002) *i.m*. 28. o.

egyéb oldalági rokona, valamint polgári jogi szerződés alapján családjogi jogviszonyban vele együtt élő társa.[467]

A fenti feltételek közül kiemelést igényel a *függetlenség* követelménye, mely az eljárás sikerének alapköve. A mediátor függetlenségét két dimenzióban értelmezhetjük, egyrészről függetlennek kell lennie az igazságszolgáltatástól, másrészt a felektől. Az igazságszolgáltatástól való függetlenséget hivatott megvalósítani az a szabály, miszerint nem töltheti be a mediátor szerepét bíró, ügyvéd, igazságügyi szakértő, bírósági végrehajtó, békéltető bíró vagy igazságügyi, vagy közigazgatási ügyekben jegyzőkönyvvezető. Azonban az a tény, hogy az ügyészségen keresztül történik a mediátorok kiválasztása, megkérdőjelezi, hogy vajon tényleges szervezeti függetlenségről beszélhetünk-e.

A felektől való függetlenség elvárhatóvá teszi a mediátortól, hogy amennyiben ismeri egyik vagy másik felet, ezt jelentse az ügyész felé, aki rögtön másik mediátor kirendeléséről gondoskodik.[468] A felektől való függetlenséget hivatott továbbá biztosítani az a szabály, miszerint a büntetőjogi mediációs eljárás a felek számára ingyenesen hozzáférhető. Ez egészen pontosan azt jelenti, hogy amennyiben a mediátor fizetés ellenében látja is el feladatát, juttatását nem közvetlenül a felektől kapja.

A *pártatlanság* elve szerint fontos kihangsúlyozni, hogy a közvetítő se nem ügyész, se nem bíró, nem ítélkezik, és nem áll egyik fél oldalán sem, csak segít nekik egy békés megoldás keresésében, csak javaslatokat tesz, de soha nem kötelezi a feleket.[469] Ugyanakkor az 1992-es iránymutatás a mediátor feladataként jelöli meg, hogy felügyelje a felek megállapodását olyan szempontból, hogy a kártérítés mértéke ne legyen sem eltúlzott, sem aránytalanul kevés. Van némi ellentmondás ezen rendelkezés és a mediáció

[467] Az egyéb oldalági rokon egészen a nagybácsiig és az unokaöccsig jelent kizárást.
[468] BERG, Rémi (1999) *i.m.* 9. o.
[469] *U.o.* 9.

eredeti célkitűzése között. Hiszen a mediáció célja, hogy átengedje a feleknek a konfliktus rendezését, de teljes szabadságot mégsem kapnak, hiszen ha túlzott mértékű a kártérítés, a mediátor megakadályozhatja az egyezség létrejöttét. Másrészt kérdéses az is, hogy a mediátor mi alapján dönti el, hogy vajon aránytalanul kicsi, vagy éppenséggel eltúlzott követelések szerepelnek a felek megállapodásában.[470] Ebből a szempontból rendelkezésére áll a bírói gyakorlat, de amennyiben a bírói gyakorlatot veszi alapul, nem lép-e át az igazságszolgáltatás mezejére és nem vindikál-e magának bírói hatáskört?

A *szakmai követelményeknek való megfelelés* sem teljesen egyértelmű a francia rendszerben. Mindenesetre a mediátoroknak egy jogi és pszichológiai ismereteket is magába foglaló képzésen kell részt venni. Ezeket a képzéseket különböző áldozatvédő intézmények szervezik, mint pl. az INAVEM,[471] vagy a CLCJ.[472]

A közvetítőnek az eljárás során nemcsak feladatai, hanem kötelezettségei is vannak, mind a felek, mind az ügyész irányába.[473] Először is informálnia kell a résztvevő feleket jogaikról, különösen fontos az ügyvédi képviselet lehetőségére történő felhívás. El kell magyarázni nekik, hogy az ügyet az ügyész utalta a mediátor elé és továbbra is ő az ügy ura, tőle függ, hogy megszünteti-e az eljárást vagy később az eljárás lefolytatása mellett dönt.

Másrészt a mediátort köti a szakmai titoktartás. Mielőtt a közvetítő tényleges tevékenységét megkezdené, köteles az elsőfokú vagy a fellebbviteli bíróság előtt esküt tenni, melyben a szakma szabályainak megtartása mellett, a szakmai titok megtartására is esküt tesz. Azokat az információkat, amik a

[470] FAGET, Jaques (2003) *i.m*. 46-49. o.
[471] „Institut National d'Aide aux Victimes et de Médiation": Nemzeti Áldozatvédelmi és Mediációs Intézet. Ez a szervezet mintegy 150 kisebb áldozatvédelmi egységet tömörít magába, és évente 25.000 áldozat ügyével foglalkozik. Ezek közül mintegy száz büntetőjogi mediációt is lebonyolít, ezenkívül szervezi a mediátorok szakképzését is. Működéséről ld. részletesebben: CARIO, Robert (2000) *i.m.* 163. o.; továbbá : http:// www.inavem.org
[472] Comité de liaison des associations socio-éducatives de contrôle judiciaire. LAZERGES, Christine: *Médiation pénale, justice pénale et politique criminelle.* RSC., janv-mars 1997. 189. o.
[473] BERG, Rémi (1999) *i.m.* 10. o.

mediációs eljárás során a tudomására jutnak, nem hozhatja nyilvánosságra. Ez különösen vonatkozik a felek személyére, és minden magánéletükre vonatkozó adatra.

A szakmai titok megtartása nem ellentétes a mediátor azon kötelezettségével, miszerint az eljárás végén egy írásbeli beszámolóban kell számot adnia az ügyésznek az eljárás lefolytatásáról. Ezen kívül a 2004. szeptember 3-i rendelet 3. cikke kötelezettséggé teszi az éves beszámoló készítését is, mely statisztikai adatokon túl, tényleges elemzést kell, hogy tartalmazzon a mediátorok tevékenységéről.

1.2.4. A mediáció folyamata

A mediációs eljárás egy folyamat, mely több, egymástól viszonylag jól elkülöníthető szakaszra oszlik. Amikor az ügyész a mediáció útjára tereli az eljárást, értesíti a feleket, és egy írásbeli megkeresést küld a mediátornak. A megkereséssel együtt továbbítja az ügyre vonatkozó leglényegesebb jegyzőkönyveket, konkretizálja az ügy természetét, az eljárás időtartamát, a felek személyét és azok címét, elérhetőségét. Ezzel veszi kezdetét tulajdonképpen a mediáció *első szakasza*, ami már a közvetítő előtt zajlik.

Az első fontos dolog, hogy a közvetítőnek át kell tanulmányoznia az ügyet, hogy azonosítsa a felek közötti konfliktus mibenlétét, a pozíciókat, hogy az esetlegesen felmerülő problémákra, kérdésekre fel tudjon készülni. Ezt követően egy formális levélben értesíti a feleket, hogy mediációs eljárás veszi kezdetét ügyükben. Az előkészítő szakasz sajátossága, hogy a közvetítő meghívja a feleket egy személyes találkozásra, de egyelőre külön-külön.[474] Általában a mediátor először a sértettel találkozik és csak aztán a terhelttel. Ez a szakasz alkalmas arra, hogy a közvetítő elmagyarázza a mediáció valódi mibenlétét. Hangsúlyozni kell a felek előtt, hogy ő nem bíró, nem nyomozó

[474] MBANZOULOU, Paul (2002) *i.m*. 43. o.

vagy ügyész, de egy harmadik semleges, független személy. Ennek a szakasznak a célja tulajdonképpen a felek hozzájárulásának a beszerzése is.

A felek egyetértése esetén következik a mediáció *második szakasza*, *a tárgyalás*. *Mbanzoulou* szerint ez a leglényegesebb pontja az eljárásnak, melynek három fontos funkciót kell betölteni: *„legyen hasznos a feleknek, keressen egy barátságos megoldást és feleljen meg a társadalmi elvárásoknak is.”*[475]

A tárgyalás maga kétféle módon, közvetlenül vagy közvetve történhet. Közvetett mediáción azt értjük, amikor mindkét fél hozzájárul a mediációs eljárás lefolytatásához, de valamelyikük, vagy éppen mindkettőjük visszautasítja a személyes találkozást a másik féllel.[476] Ebben az esetben a közvetítőnek úgy kell lefolytatni az eljárást, hogy külön-külön, egymástól elszeparáltan találkozik a felekkel, és ilyen formában próbál egy mindkét fél által elfogadható megállapodást elősegíteni.[477]

Abban az esetben, ha mind a terhelt, mind az áldozat elfogadja a személyes találkozás lehetőségét, beszélhetünk a közvetlen mediációról. A mediátor előtt a felek személyesen, szemtől szembe találkoznak egymással. A találkozón a közvetítő egy nagyon fontos katalizátor szerepet tölt be a felek közötti kommunikáció alakításában. Ennek a szakasznak a feladata a konfliktus békés úton történő rendezése. A sértettnek lehetősége van, hogy elmondja az őt ért sérelem és kár mibenlétét, ezáltal a terheltet szembesíti az általa elkövetett bűncselekmény súlyával. Itt nagy szerepe van a felek személyes pszichológiai fejlődésének, melyet egymás kölcsönös meghallgatásával és megértésével érhetnek el.

[475] *Uo.* 44. o.
[476] A gyakorlatban elég gyakori a közvetett mediáció is.
[477] BONAFÉ-SCHMITT, Jean Pierre (1998) *i.m.* 78. o.

A tárgyalás szakaszától kezdve lehetséges a jogi képviselő részvétele az eljárásban. Az 1998. december 18-i törvény lehetővé teszi a jogi segítségnyújtás igénybevételét, amennyiben a felek anyagi helyzete úgy kívánja.[478] A jogi képviselő részvétele a mediáció folyamatában nagyon is problémás. A vita ezen a téren különösen az ügyvédi kamara és a mediációt végrehajtó szervezetek között zajlik. Olyan kételyek merülnek fel, hogy vajon az ügyvéd ténylegesen fizikailag képviselheti-e a feleket az eljárás során, beleértve ebbe a felek személyes találkozását is?[479] A fegyverek egyenlőségének elve nem sérül-e abban az esetben, ha csak az egyik félnek van jogi képviselője?[480]

Az ügyvédi kamara azon az álláspontón van, hogy a mediáció a konfliktuskezelés egy formája a sok közül, és jogszabály nem tiltja a jogi képviselő jelenlétét a tárgyalás folyamán. Az 1992-es iránymutatás elsősorban a jogi képviselő tanácsadó szerepét emelte ki, viszont mediációt bevezető törvény néma maradt ebben a vonatkozásban.

A mediátorok nagy része ezzel szemben kihagyná az ügyvédeket a felek személyes találkozójából, arra hivatkozva, hogy a konfliktus a felek között keletkezett, ők a probléma urai és megoldói is. Az ügyvédi jelenlét felveti annak a kockázatát, hogy az ügyvéd átveszi a domináns szerepet, nem hagyja a feleket, hogy ténylegesen egymás között oldják meg a problémájukat, ő lesz az ügy szószónoka. Különösen vitatott, amikor csak az egyik félnek van jogi képviselője, ebben az esetben a felek közötti egyenlőség, mint fontos alapelv egyáltalán nem érvényesül, és ez könnyen egy egyenlőtlen megállapodáshoz vezethet.

[478] La loi n°98-1163 du 18 décembre 1998 relative á l'accès au droit et la résolution amiable des conflicts
[479] SEGNARBIEUX, Lucy*: La médiation pénale*. Thèse de doctorante. Présentée le 17 janvier 2005, Université Montpellier I. 234. o.
[480] MBANZOULOU, Paul (2002) *i.m*. 45. o.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a jogi képviselő, mint tanácsadó szerepét elfogadhatjuk az eljárásban, viszont a tárgyalási folyamat egészén, ahol a terheltet igyekszünk szembesíteni az általa elkövetett cselekmény súlyával, ahol elsősorban pszichológiai elemeknek kellene dominánsnak lenni, nem tanácsos a jogi képviselő jelenléte. Ez ugyanis könnyen a mediáció eredeti célját látszik meghiúsítani, és a közvetítői eljárást a hagyományos büntetőeljárás medrébe tereli.

A felek közötti tárgyalás kétféle eredményre vezethet. Sikeres a mediáció, ha létrejön a felek között egy megállapodás, amit mindkét fél elfogad. Amennyiben nincs ilyen megállapodás egyik vagy esetleg mindkét fél hibájából, sikertelen a mediáció.

Amennyiben a felek között nem körvonalazódik egy a konfliktusukat kezelő békés megoldás, a mediátor egy összefoglaló jelentést küld az ügyésznek.[481] Ebben nem részletezi, hogy kinek a hibája miatt nem jött létre megállapodás, és a felek viselkedését sem ecseteli. Az ügyész ebben az esetben a CPP 40. cikkének keretei között találja újra magát. Ez pontosan azt jelenti, hogy diszkrecionális jogkörénél fogva, vagy megszünteti a nyomozást, vagy vádat emel, esetleg a büntető utat elkerülő más megoldást választhat.[482]

Amennyiben a felek között megállapodás jön létre, ezt a közvetítő írásba foglalja és mindkét fél aláírja. A megállapodásnak kellően részletesnek, precíznek kell lenni, a jövőbeli félreértések elkerülése végett. Pontosan meg kell határozni a kártérítés összegét, a fizetés időpontját, módját, a részletekben történő teljesítés valamennyi szabályát. Az anyagi kártérítésen kívül szimbolikus reparációban is megállapodhatnak, ez lehet egyszerű bocsánatkérés, vagy például egy graffiti eltávolítása, de magatartási szabály

[481] TERRANCLE, Isabelle (2005) *i.m.* 919. o.
[482] *Uo*. 919. o.

vállalására is van lehetőség.[483] A mediátornak mindig meg kell győződnie arról, hogy a felek valóban képesek-e ígéreteik megtartására.[484]

A mediációt intézményesítő törvény nem konkretizálta az eljárás jogkövetkezményeit. Az 1992-es iránymutatás rendezte, hogy a mediáció egy a polgári jog szerinti egyezség, annak minden jogi következményét magával vonva. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a sértett kártalanítása megtörtént, többé nem indíthat keresetet a polgári jogi bíróság előtt, kivéve, ha a mediáció érvényességét vitatja. Ez utóbbira csak abban az esetben kerülhet sor, amennyiben a terhelt nem teljesíti a *„szerződésben"* foglaltakat. A sértettnek oda kell tehát figyelni, hogy a tárgyalási folyamatban milyen összegű kártérítést fogad el, mert abban az esetben, ha később úgy gondolná, hogy ezt mégiscsak kevésnek tartja, a megállapodás érvénytelenségére ebből az okból nem hivatkozhat.[485]

Amennyiben tehát egyezség jött létre a felek között, amit következetesen be is tartottak, a mediátor az ügyésznek megküldi az ügy iratait, megállapítva a mediáció sikerét. Ebben az esetben általában az ügyész egy eljárást megszüntető határozatot hoz, de hozzá kell tennünk, hogy nem kötelező jelleggel, hiszen ebben az esetben újra a büntetőeljárási kódex 40. cikke értelmében diszkrecionális jogkörével élve, bármely más alternatív megoldást vagy akár az eljárás folytatását is választhatja. A gyakorlat természetesen azt

[483] Egy anya és fia közötti konfliktusban a fiú vállalta, hogy nem zaklatja többé anyját, és nem avatkozik többé annak magánéletébe. Szomszédok közötti konfliktus esetén nem ritka, hogy a kölcsönös békés egymás mellett élésre tesznek ígéretet. A mediátornak mindig meg kell győződnie arról, hogy a felek valóban képesek-e ígéreteik megtartására. Ld. részletesebben: BONAFÉ-SCHMITT, Jean-Pierre (2003) *i.m*. 79. o.

[484] *Uo.* 79. o.

[485] Kivételesen ugyan, de előfordult, hogy a bíróság elfogadta a sértett utólagos kérelmét is, nevezetesen azt a sértett egy szakértői véleményre alapozta, mely a közvetítői eljárás lefolytatása után készült el. A bíróság arra hivatkozott, miszerint a szakértői vélemény hiánya miatt a sértett valóban nem tudta pontosítani az általa követelt kártérítés pontos mértékét. Lucy Segnarbieux doktori dolgozatában erre az esetre két megoldási javaslatot vet fel, az egyik, hogy a mediátor várja meg a hiányzó szakértői véleményt, amennyiben az orvos egy előre meghatározott időpontot tud adni, amin belül elkészíti azt. Igaz, hogy az eljárás ekkor időben elhúzódhat, de még mindig jobb, mintha utólag fordul a sértett polgári jogi bírósághoz. A másik megoldási javaslat az ügy iratainak az ügyészhez történő megküldése, azzal a tájékoztatással, hogy a sértett nem tudja meghatározni a követelése mértékét. Ld.: SEGNARBIEUX, Lucy (2005) *i.m*. 199-200. o.

mutatja, hogy az ügyész megszüntető határozatot hoz, hozzá kell azonban még tennünk, hogy ez a határozat nem jelenti azt, hogy az ügyész véglegesen lezárta volna az ügyet.[486]

A Perben II.-nek nevezett törvénymódosítás óta a sértettnek adott további kedvezmény, hogy amennyiben a felek között a mediációs eljárás során egyezség jött létre, de a terhelt önhibájából nem fizeti meg a sértett részére a kárt, a sértett egy könnyített polgári jogi eljárás keretében követelheti kárának megtérítését.[487] Ez a könnyített eljárás a nálunk is ismert fizetési meghagyásos eljáráshoz hasonló intézmény, ami azt jelenti, hogy anélkül, hogy ténylegesen polgári jogi bíróság előtt tárgyalás lefolytatására sor kerülne, a bíróság egy fizetési meghagyást bocsát ki, melyben a felek által megállapított összegű pénz megfizetésére kötelezi a terheltet. Amennyiben a terhelt ennek a felszólításnak egy hónapos határidőn belül nem tesz eleget, a sértett kérheti a határozat végrehajtását.

1.2.5. Gyakorlati tapasztalatok

Mivel jogszabály nem konkretizálja, hogy melyek azok a bűncselekmények, melyek esetén büntetőjogi mediáció szóba jöhet, gyakorlatilag bármely, viszonylag csekélyebb súlyú bűncselekmény tárgyát képezheti a közvetítői eljárásnak.

A gyakorlatban mégis találkozunk tipikus ügyekkel, melyek közvetítő útján kerülnek megoldásra. Az országos statisztikát alapul véve, az esetek kb. 60%-a személy elleni bűncselekményekben realizálódik.[488] Ezek közül kiemelést igényelnek a testi sértéseken kívül a családon belüli konfliktusok.

[486] A mediáció a francia jogban nem jelent ítélt dolgot, ezzel nem felel meg az Európa Tanácsi előírásoknak.
[487] 2004. március 9-i törvény 69. cikke
[488] Ld. http://www.inavem.org/web/njarchu_00.01.01.02.0000_contenu2_html.html

A családon belüli erőszak viszonylag kényes témának számít, de nagy százalékban sikereket könyvelhetünk el a közvetítésnek. Tipikusan ilyenkor a nők jelennek meg az áldozat szerepében, többnyire férjeiket akarják ráébreszteni tettük súlyára, de gyakori a konfliktus anyós és vő között is.[489] A mediáció előnye, hogy viszonylag gyors választ ad a bűncselekmény elkövetésére, helyreállíthatja a felek közötti kommunikációt, és egyedüli megoldás az olyan nők számára, akik nem akarják párjukat kitenni egy hagyományos büntetőeljárásnak, ezzel esetleg a szabadságvesztés büntetést kockáztatva.[490] Ebben az ügycsoportban nem ritka, hogy magatartási szabályok betartásában állapodnak meg, hiszen családon belül az anyagi kártérítésnek kisebb a jelentősége. Ami a magatartási szabályokat illeti, gyakran találkozunk alkohol elvonókúrán való részvétellel, vagy egyéb pszichológiai vagy pszichiátriai kezelésen való részvételt is vállalhatnak a terheltek. A családon belüli konfliktusok speciális fajtája, a tartás elmulasztása esetén lehetőség van, amennyiben a felek szociális helyzete szükségessé teszi, hogy a francia szociális hálón keresztül oldják meg a köztük felmerülő problémát.[491]

Gyakori ezen kívül a mediáció szomszédok közötti konfliktus esetén, kölcsönösen elkövetett testi sértések, rongálás, garázdaság, csalás, lopás ügyekben is. Az ügyek mintegy 25%-a vagyon elleni bűncselekményekre koncentrál, viszonylag alacsonyabb mutatóval, de szerepelnek közlekedési bűncselekmények is a palettán, kb.11-12%-os arányban.[492] Azt mondhatni, hogy az esetek csaknem felében kisebb súlyú bűncselekményekről van szó, és a nyomozás megszüntetésének alternatívájaként találkozunk a mediációval. Az ügyek másik fele viszont valamivel nagyobb súlyú vétségek esetén felmerült konfliktus békés megoldási formája.[493]

---

[489] RAKOTOMAHANINA, Lalao – GRÉGOIRE, Béatrice – AUBERT, Michèle – CARNINO, Fabienne – FORNES, Paul – SOUSSY, Annie: *Réflexion sur l'efficacité de la médiation pénale dans les violence conjugales faits aux femmes*. 28, 29 decembre 2005 Gazette du Palais, 4042. o.
[490] *Uo.* 4042. o.
[491] Lehetőség van, hogy a Caisse d'Allocations Familiale támogatását kérjék.
[492] 2004-es adatok alapján ld.: http://www.inavem.org/web/njarchu_00.01.01.02.0000_contenu2_html.html
[493] Ld. részletesebben: BONAFÉ-SCHMITT, Jean-Pierre (1998) *i.m.* 87. o.

2. táblázat: A büntetőjogi mediáció alakulása bűncselekmény-csoportonként Franciaországban a 2002-2006 évekre

	2002	2003	2004	2005	2006
érkezett ügyek összesen	**40 647**	**41 431**	**40 273**	**34 060**	**29 140**
ebből					
lopás	3 097	3 500	2 813	1 937	1 372
családon belüli erőszak	5 150	6 486	6 374	5 719	6 071
egyéb testi sértések	11 238	10 891	10 860	9 184	8 061
tartás elmulasztása	2 434	2 775	3 133	2 461	2 312
rongálás	4 633	4 337	4 047	3 334	2 498
becsületsértés	2 696	2 779	2 364	2 446	3 149
egyéb típusú bűncselekmények	11 399	10 663	10 682	8 979	5 677

Forrás: Annuaire statistique de la Justice (édition 2008. p. 113.)

1.2.6. Összegzés

A francia büntetőjogban már hagyománya van a mediációnak, melyet – mint láttuk – gyakorlati szükségszerűség és nem jogharmonizációs, jogalkotási kényszer szült. Két ponton szeretném felhívni a figyelmet a francia megoldás hibájára, avagy hiányosságára, ami a nemzetközi dokumentumok által támasztott követelményeknek sem felel meg maradéktalanul. Egyrészről nem érvényesül a mediáció általánosan elérhető jellege az eljárás valamennyi szakaszában. Amennyiben az ügyész nem dönt a mediációs eljárásra utalásról, akkor a bíró később ilyen döntést már nem hozhat.[494] Másrészt komoly kritikaként fogalmazódik meg, hogy a mediációs tárgyalás eredményeként létrehozott megállapodás nem jelent res iudicatát a francia jogban, holott nemzetközi dokumentumok egyértelműen megfogalmazzák ezt a követelményt. Az ilyen döntések az Unió országainak egymás közötti viszonylatában is ítélt dolgot jelentenek. Így előfordulhat olyan szélsőségesnek mondható helyzet, hogy más állam elismeri ugyanannak a francia megállapodásnak a res iudicata hatását, amelynek a belső jog ilyen következményt nem tulajdonít.[495]

[494] Kivételt képez a már említett fiatalkorúak eljárása.
[495] Ld. a már bemutatott *Gözütok és Brugge* ügyek példája. C-187/01, C-385/01 Gözütok és Brugge [2003] ECR I-1345.

Ezen hibákat leszámítva mondhatjuk, hogy egy jól működő jogintézménnyel van dolgunk a francia mediáció esetében, mely az áldozat kártalanítását célozza, de a puszta kártalanításnál sokkal fontosabb és többlet értékeket is hordoz, hiszen elszakadt társadalmi szálakat próbál helyreállítani. A kártalanítás valóban szükséges, de a pszichológiai jóvátétel és a széthullott emberi kapcsolatok helyreállítása, ha lehet ilyet mondani, ennél is fontosabb. Emellett elkerülhetjük a hagyományos büntetőeljárást, időt, pénzt, és energiát spórolhatunk meg vele. A 2003-ban Aix-en-Provence-ban tartott konferencia, mely a mediáció bevezetésének 10. évfordulója alkalmából került megrendezésre, mégis problémaként veti fel, hogy a mediáció kezd egy lenni a büntetőeljárás számos alternatívái közül, és kezdi elveszíteni valódi célját – és eredeti jelentőségét.[496]

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az ügyészek egyre kevesebb alkalommal fordulnak ehhez az alternatív vitamegoldáshoz és más alternatívák alkalmazását preferálják.[497] 2002-ben még 40.647 alkalommal fordultak az ügyészek a büntetőjogi mediációhoz, addig 2006-ban már csak 29.140 ügynek volt ez a gyorsított elintézési formája.[498]

2. Az ügyész mérlegelési jogköre a magyar büntetőeljárásban

A magyar büntetőeljárás sajátossága a legalitás, ez viszont nem jelenti azt, hogy ne lenne az ügyésznek mérlegelési jogköre a vádemelést illetően. Amennyiben párhuzamot szeretnénk vonni a francia büntetőeljárással és megnevezni egy a CPP 41-1 cikkéhez hasonló magyar jogszabályhelyet, akkor a Be. 216. §-át kell segítségül hívnunk. Ebben találjuk ugyanis a nyomozás befejezését követően, a törvény által az ügyésznek biztosított döntési alternatívákat. A lényegi eltérés a CPP 41-1 cikkéhez képest, hogy míg az csak

[496] A konferencia előadás anyaga kézirat alapján.
[497] Pl. a következő fejezetekben tárgyalásra kerülő „vádalkuként" is emlegetett jogintézmények statisztikai adatok alapján sokkal nagyobb számban kerülnek elrendelésre, mint a mediáció.
[498] http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20090317.pdf Annuaire statistique de la justice. Éd. 2008. 113. o.

a diverziós megoldásokat sorolja fel, addig a magyar Be. összefoglalja az ügyész előtt álló összes döntési lehetőséget. Ez alapján amennyiben a nyomozati anyag az ügyészhez kerül, illetve ha nála van, mert ő végezte a nyomozást a vádemelésen kívül egyrészről további nyomozási cselekményt végezhet, vagy az elvégzéséről rendelkezhet, a nyomozást felfüggesztheti, megszüntetheti, a vádemelést részben mellőzheti, elhalaszthatja, vagy közvetítői eljárásra utalhatja az ügyet.

Látszólag a francia ügyésznek biztosított valamennyi lehetőséggel a magyar Be.-ben is találkozunk, hiszen a nyomozás megszüntetése és a vádemelés között további lehetőségek, mint a büntetőeljárás alternatívái nálunk is adottak.

A nyomozás megszüntetéséről a Be. 190. §-a rendelkezik. Ezen jogszabályhelyen 13 olyan esetet találunk, ahol a jogalkotó lehetővé teszi a nyomozás megszüntetését, ezzel mintegy az ügyészi mérlegelést törvényi keretek közé szorítva. Olyan esettel, mint a francia jogban, nem találkozunk, amikor az ügyész pergazdaságossági, vagy egyéb célszerűségi szempont alapján feleslegesnek ítéli meg a hagyományos eljárást, és a nyomozás megszüntetése mellett dönt. Addig, amíg a francia ügyészt nem köti a törvény szövege a megszüntetés vonatkozásában, a magyar ügyész csak akkor élhet a megszüntetéssel, ha az eset megfelel valamelyik 190. §-ban meghatározott pontnak. A 190. § többnyire büntethetőségi akadályokat sorakoztat fel, melyeknek bemutatása ezúttal nem célom, ezért csak a témánk szempontjából releváns esetkört emelném ki, a megrovás alkalmazását.

Ennek megfelelően, amikor a vádemelés alternatíváiról beszélünk a magyar jogban, 4 esetkört kell megemlítenünk, a megrovás ügyészi alkalmazását, a vádemelés részbeni mellőzését, vádemelés elhalasztását és végül a közvetítői eljárást.

2.1. A megrovás

Az ügyész megrovást alkalmaz, ha úgy ítéli meg, hogy a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes, vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazandó legenyhébb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen.[499] A megrovás egy a Btk.-ban szabályozott intézkedés, melynek ügyész általi alkalmazásának helyessége folyamatos vitatéma a magyar jogban.[500] A nyomozás megszüntetésének lehetőségei közül azonban kétségtelenül ez az egyetlen eset, amikor az ügyész valóban mérlegel, hogy adott körülmények között a bűncselekmény igényli-e az állam válaszlépését.[501]

A jogintézmény lehetővé teszi a változó társadalmi viszonyokat szem előtt tartó, az elkövető magatartására leginkább helyénvaló, adekvát jogi válasz lehetőségét. A törvényi indokolás szerint olyan esetekben kerülhet csak sor alkalmazására, amikor más szankció kiszabása aránytalanul szigorú lenne. Egyetértve *Nacsády Péterrel*, az előbbi törvényi fordulat hosszú ideig némileg értelmezhetetlennek tűnt, hiszen a legenyhébb büntetés a pénzbüntetés, melynek legalacsonyabb mértéke sokáig 3000 Ft volt, így nehéz volt elképzelni a mai viszonyok között olyan bűncselekményt, melyre a fenti összeg kiszabása aránytalanul szigorú lett volna.[502] A változó életviszonyokra a jogalkotó nemrégiben reagált, és a jelenlegi szabályok szerint a pénzbüntetés legkisebb összege 75.000 Ft-ra emelkedett. Ez a korábbi 3000 Ft-hoz képest lényeges emelést jelent, és a módosult szabályoknak köszönhetően sokkal inkább elképzelhetővé vált olyan bűncselekmény, melyre ennek az összegnek

[499] Be. 190. § j.) pont
[500] A probléma, hogy ezzel az ügyész a bíróság hatáskörét bitorolja és gyakorlatilag büntetőjogi szankciót alkalmaz. A jogalkotó részéről volt is próbálkozás, miszerint az új Be. eredeti koncepciója nem tartalmazta az ügyész ezen lehetőségét, majd a még hatályba sem lépett törvény 2002-ben történő módosítása visszaállítja a megrovás ügyész általi alkalmazását az 1973. évi I. törvénnyel megegyezően. Vö. KARDOS Renáta – KISS Anna: *Az ügyész szerepe a büntetőeljárásban*. In.: Kriminológiai Tanulmányok 40. OKRI, Budapest, 2003. 245-248. o.
[501] Láng László nem a vádemelés alternatívájának fogja fel az ügyészi megrovást. In.: KISS Anna (2007) *i.m.* 35. o.
[502] NACSÁDY Péter (2004) *i.m.* 38. o.

a kiszabása aránytalanul magas lenne.[503] A megrovás mindenesetre jelenleg az elterelés egyik fajtájaként is felfogható, és egyértelműen párhuzam vonható közte, és a francia figyelmeztetés között.

2.2. A vádemelés részbeni mellőzése

Már a nyomozás során is találkozunk azzal a lehetőséggel, hogy ügyészi határozattal mellőzhető a nyomozás, olyan bűncselekmény vonatkozásában, amelynek az elkövetett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. Ugyanezen megfontolás alapján van lehetőség a vádemelés részbeni mellőzésére is. A sértetti jogok tiszteletben tartása érdekében a Be. kötelezővé teszi a sértett tájékoztatását, miszerint polgári jogi igényét érvényesítheti egyéb törvényes úton, illetve pótmagánvádlóként léphet fel, amennyiben az ügyek egymástól elkülöníthetőek.[504]

2.3. A vádemelés elhalasztása

A magyar büntetőeljárásban a francia CPP 41-1 cikkének leginkább megfeleltethető jogintézmény a vádemelés elhalasztása. A vádelhalasztás elsődleges célja a büntető útról való elterelés, a tehermentesítés, az eljárás szereplőinek érdekét és jogait messzemenőkig tiszteletben tartva. A gyakorlatban – sajnos – a vádelhalasztás többé-kevésbé az ügyészi megrovás alternatívájaként működik,[505] pedig egy új eszköz lehetne az ügyészség

[503] A pénzbüntetés módosított szabályait beiktatta a 2009. évi LXXX. törvény 14. §-a.

[504] A pótmagánvádas eljárásról ld. részletesen: KARDOS Sándor: *Gondolatok a pótmagánvádról.* Debreceni Jogi Műhely, Évkönyv: válogatás a Debreceni Jogi Műhely internet-alapú periodika 2005. évben megjelent tanulmányaiból, Debrecen, Alapítvány a jogközelítésért és Jogharmonizációért, 2006. 61-74. o.

[505] Ez iránti félelmeit adja elő KEREZSI Klára: *Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében* című cikkében (Büntetőjogi Kodifikáció 2001/2. 23.), de sajnos félelmei többé-kevésbé igazolódni látszanak. 2005. júliusában a Debreceni Városi Ügyészségen végzett empirikus kutatásaim során magam is tapasztaltam az ügyészség részéről ilyen fajta tendenciákat. Bár azóta pozitívabb a szakmai közvélemény a jogintézmény alkalmazását illetően. JAGUSZTIN Tamás: *A vádemelés elhalasztásának tapasztalatai* című cikkében beszámol a 2006. május 10-én az Országos Kriminológiai Intézetben a témában tartott kerekasztal-beszélgetésről, ahol a szakmai élet valamennyi szegmensének egy képviselője jelen volt. A beszélgetés során levont konzekvencia egyáltalán nem pesszimista, sőt az Igazságügyi Minisztérium főcsoport főnöke szerint a vádelhalasztás elfogadott és jól működő jogintézmény. (Ügyészek Lapja, 2006/3. 31. o.)

kezében, ahol az ügyészi „*ejnye-bejnyén*” kívül, akár magatartási szabályokat vagy kötelezettségeket is előírhatnak. A jogintézmény elsődleges feladata az egyéniesítés kellene, hogy legyen. Amennyiben az ügyész úgy dönt, hogy él a törvény adta lehetőséggel, a cselekmény jellegét, körülményeit, következményeit, valamint az elkövető személyiségét megvizsgálva tudna egyénre szabott magatartási szabályokat előírni. A vádelhalasztás időtartamára a terhelt pártfogó felügyelet alá helyezhető, aki segíti a magatartási szabályok betartásában, és a társadalomba való visszahelyezkedésben.

A jogintézmény sokoldalú célrendszere nem feledkezik meg a konfliktus másik pólusáról, az áldozatról sem. Megengedhetetlen lenne, hogy a sértett kiábrándult vagy csalódott maradjon egy-egy vádelhalasztás alkalmával.[506] Ezért ajánlatos figyelembe venni az esetek kiválasztásánál a sértettnek okozott sérelmet. Ha ez anyagilag megfogható kár, arra kell törekedni, hogy ez megtérüljön. Erre a jogszabály maga ad lehetőséget, hiszen külön magatartási szabályként előírható, hogy a terhelt térítse meg a sértettnek okozott kárt, vagy más módon szolgáltasson jóvátételt.[507]

Amennyiben a vádelhalasztás próbaideje eredményesen telik el, mindenki jól jár. Az ügy nem kerül bíróság elé. A terhelt *„megmenekül”* a büntetőeljárás káros hatásaitól, esetleg pozitív irányban változik, de mindenesetre ezen időszak alatt tartózkodik további bűncselekmények elkövetésétől. Remélhetőleg a sértett kára is megtérül anélkül, hogy hosszas pereskedésbe kellett volna bocsátkoznia. Ahhoz azonban, hogy ezt a mindenki megelégedettségét sugalló eredményt elérjük, az esetek gondos kiválasztása,

[506] Az Országgyűlés a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28) OGY számú határozatának 7.4. fejezetében feladatként jelölte meg az ügyészségek számára a vádemelés elhalasztása során az áldozatvédelmi feladatok pontos meghatározását.

[507] Megjegyzendő ahhoz képest, hogy a sértettnek okozott kár megtérítése prioritásként szerepel a célok között, még 1999-ben Nacsády Péter egyik cikkében arról számol be, hogy a fiatalkorúak eljárását vizsgálva (hiszen ekkor még csak a fiatalkorúakkal rendelkeztünk gyakorlati tapasztalatokkal), szinte egyetlen esetben sem írták elő az okozott kár megtérítésének kötelezettségét. NACSÁDY Péter: *Elterelés. A diverzió időszerű kérdései a büntetőjogban.* Börtönügyi Szemle, 1999/2. 48. o.

az egyéniesítéshez pedig nagyfokú tapasztalat, az ügyészek és a pártfogó felügyelők összehangolt munkájára van szükség.[508]

A vádelhalasztás során figyelembeveendő prioritások – még ha expressis verbis nem is találjuk meg őket együttesen megfogalmazva a törvényben – megegyeznek a francia CPP által megfogalmazott követelményekkel, vagyis a reszocializációval, jóvátétellel és a társadalmi béke helyreállításával.

2.3.1. A vádemelés elhalasztásának törvényi feltételei

A vádemelés elhalasztásának lehetőségét az 1995. évi XLI. törvény teremtette meg először a fiatalkorúakra fókuszálva. Majd a fiatalkorúakkal szembeni „sikeres" alkalmazás a jogalkotót arra inspirálta, hogy felnőtt bűnelkövetők esetén is megfontolja a kedvezmény alkalmazását.[509] Így vált általánosan alkalmazhatóvá felnőttek esetében is 1999. március 1-jei hatállyal.[510]

A vádemelés elhalasztásának lehetőségét két nagy esetkörre oszthatjuk, a fakultatív és kötelező vádelhalasztásra.[511] A *fakultatív vádelhalasztás*, ahogy az nevéből is kiderül, valóban ügyészi mérlegelés kérdése. A jogintézmény első fontos alkalmazási kritériuma, hogy a *vádemelés feltételei fennállnak.* Ez azt jelenti, hogy a nyomozati szakasz lezárult, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, az ügyész meggyőződött arról, hogy bűncselekmény elkövetése történt, azt a terhelt követte el, és nem áll fenn a büntetőeljárásnak semmilyen akadálya. Minden adott egy vádemeléshez. Az ügyész bizonyos szempontokat

[508] TARR Ágnes: *Vádelhalasztás, a bizalom jogintézményeként a gyakorlatban.* In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 127-133. o.

[509] A felnőtt és a fiatalkorúakkal szembeni vádelhalasztásnál csak a bűncselekmények súlyában és néhány magatartási szabály vonatkozásában van eltérés. A Be. 459. § (2) bekezdése kizárja a fiatalkorúval szembeni magatartások közül a meghatározott célra történő anyagi juttatás teljesítését, és a köz számára végzendő munkát.

[510] Bevezette az 1998. évi LXXXVIII. törvény 38. §-a.

[511] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 448. o.

figyelembe véve mégis eltekint attól, hogy az állam büntető hatalmát érvényesítse.

Egyrészről meg kell vizsgálni a cselekmény büntetési tételét, ugyanis alkalmazása csak akkor jöhet szóba, ha az elkövetett cselekmény *háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő*. Fiatalkorúaknál elnézőbb a jogalkotó, és *ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő* cselekmények esetén is biztosítja az eljáráshoz fordulás lehetőségét. Másrészt figyelembe kell venni a *bűncselekmény súlyát és a rendkívüli enyhítő körülményeket*. Amennyiben ezek a feltételek együttesen fennállnak, az ügyész *egytől két évig tartó időre* a vádemelést elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető.

A másik esetkör, amikor *kötelező a vádemelés elhalasztása*. Ezen belül két bűncselekményi kategóriát emel ki a jogalkotó. Az egyik, a *kábítószerrel visszaélés*, a francia büntetőeljáráshoz hasonlóan megfontolva azt, hogy a kábítószerfüggő gyanúsítottal szemben a minél hamarabbi kezelés elkezdése hasznosabb a büntetésnél.[512] A magyar szabályozásban, akivel szemben a Btk. rendelkezései szerint[513] az eljárás megszüntetésének van helye, és vállalja, hogy 6 hónapig tartó folyamatos kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vesz részt, azzal szemben kötelező vádelhalasztást

[512] Itt kell megjegyezni, hogy a vádelhalasztás nem az első lehetőség az ügyész számára, amikor a kábítószer élvezővel szemben elterelést gyakorolhat. A Be. 188. § (1) bekezdésének h) pontja a nyomozás felfüggesztésének lehetőségénél már biztosítja.

[513] Btk. 283. § (1) bekezdés: Nem büntethető kábítószerrel visszaélés miatt *a)* aki csekély mennyiségű kábítószert saját használatra termeszt, előállít, megszerez vagy tart [282. § (5) bek. *a)* pont], az a kábítószerfüggő személy, aki jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségű kábítószert saját használatára termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz [282/C. § (1) bek. és (5) bek. *a)* pont]; *f)* az a kábítószerfüggő személy, aki az *e)* 1. alpontban meghatározott bűncselekménnyel összefüggésben – kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő – más bűncselekményt követ el, feltéve, hogy az első fokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

alkalmazni.[514] A francia büntetőeljárás, jóllehet ilyen jellegű kötelezettséget nem ró az ügyészre, ezt leszámítva a jogintézmények között egyértelműen párhuzam vonható.

A kötelező védelhalasztás másik esete a *tartás elmulasztásának vétsége*, ha a vádemelés elhalasztásától a tartási kötelezettség teljesítése várható. Ezekben az ügyekben a vállalt kötelezettséghez fűződő érdek jelentősebb a jogalkotó szerint, mint a terhelt bíróság elé állítása és felelősségre vonása.[515] Ilyenkor a vádemelés elhalasztásának időtartama egy év.

Az egyéniesítés lehetőségét teremti meg az a rendelkezés, hogy az ügyész *magatartási szabályokat, kötelezettségeket* írhat elő a gyanúsított számára. Ezeket a Be. csak példálózó jelleggel sorolja fel, meghagyva az ügyész kezében a szabad döntés lehetőségét. Abban az esetben, ha a gyanúsított részére kötelezettséget kíván az ügyész előírni, ehhez kell a gyanúsított beleegyezése is. Vannak olyan kötelezettségek, melyek nemcsak a gyanúsítottat, hanem a sértettet is érintik, ilyen például a sértettnek fizetendő kártérítés vagy egyéb jóvátétel. Ezekben az esetekben a kötelezettség előírásához a sértett beleegyezése is szükséges. Ha beleegyezését megtagadná, ez nem akadálya a vádemelés elhalasztásának, ezzel csupán lemond arról, hogy hamarabb jusson hozzá a kártérítéshez, de természetesen polgári jogi igényét érvényesítheti egyéb törvényes úton.

A védelhalasztás egyik fontos sajátossága volt, hogy a terhelt a próbaidő alatt kötelezően pártfogó felügyelet alatt állt. A legutóbbi büntetőjogi reformoknak köszönhetően, mostmár az ügyész mérlegelésén múlik, hogy elrendeli-e a

[514] A francia büntetőjoghoz képest, ahol említettem, hogy a 70-es évektől kezdve van lehetőség a kábítószer élvezőkkel szembeni elterelésre, a magyar büntetőjogba megkésve érkezik a „diverzió" gondolata. A rendszerváltás előtt egyáltalán nem volt alkalmazására lehetőség, majd a Btk. 1993. évi módosítása teremti meg az elterelés lehetőségét. Ld. részletesebben: LÉVAY Miklós: *Büntetés helyett kezelés: Racionális és szükségszerű kompromisszum a kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitikában. Az elv érvényesülése a rendszerváltozás utáni magyar jogban.* Addiktológia, 2006. V. évfolyam, IV. szám. 342-348. o.

[515] FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 259. o.

pártfogó felügyeletet vagy sem. Praktikussági szempontból egyet kell érteni a jogalkotó előbbi módosításával, hiszen abban az esetben, amikor az ügyész nem írt elő magatartási szabályt vagy kötelezettséget, a vádelhalasztás nem kívánatos adminisztrációs terheket rótt a pártfogó felügyelőkre. A módosított szabályokkal az ügyész szabad kezet kapott, és belátása szerint dönt, amennyiben nem kíván egyéniesíteni, nem kell előírnia a pártfogó felügyeletet sem.

Hozzá kell azonban tennem, és a későbbiekben még utalni fogok rá, hogy véleményem szeirint a jogintézmény lényege az egyéniesítés kellene, hogy legyen, így az ügyész részéről a magatarási szabályok előírására nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, melyben nagy szerepe van a szakszerű pártfogó felügyelői véleménynek. A vélemény elkészítése, és kötelezettség előírásának javaslata, még nem jelenti feltétlenül azt, hogy pártfogó felügyelő szükséges a kötelezettség betartásának ellenőrzéséhez. A francia példa markánsan szemlélteti, hogy a jogintézmény hatékony lehet a gyakorlatban akkor is, ha nincs a pártfogóhoz hasonló személy beiktatva a rendszerbe, aki a magatartási szabályokat ellenőrízné. Erre tekintettel a magatartási szabályok előírása mellett is célszerű tehát az ügyész mérlegelésére bízni, hogy a terhelt személyét figyelembe véve, szükséges-e a pártfogó felügyelet előírása vagy sem.

2.3.2. A fakultatív vádelhalasztás gyakorlati tapasztalatai

A magyar büntetőeljárásnak sajátja, hogy az ügyészek a legalitás elvéhez szoktak, emiatt idegenkednek az opportunus jogintézmények alkalmazásától. Általában igyekeznek a jogszabályokat megszorítóan értelmezni, mindezt teszik annak ellenére, hogy azok szövegéből semmi nem utal arra, ami ezt a jogértelmezést sugallná. Ennek a gyakorlatnak egyedüli oka a hagyomány.[516]

[516] BÓCZ Endre (1994) *i.m.* 17. o.

Nehéz hatékonyan alkalmazni egy jogintézményt úgy, hogy maguk az ügyek kiválasztására egyedüliként felhatalmazottak is elhatárolódnak tőle. Kezdetekben a jogintézmény „nem működött teljesen."[517] Mára van olyan nézet, mely szerint valamivel optimistábbak lehetünk, sőt mondhatni, hogy a vádelhalasztás más eljárást egyszerűsítő megoldásokhoz képest, az alkalmazás gyakorisága szempontjából előkelő helyet foglal el.[518] A szakmai közvélemény azonban még mindig megosztott a jogintézmény hatékonyságát illetően. Egyesek úgy gondolják, hogy nem működik hatékonyan, míg mások elégedettek az elért eredményekkel.[519] Mindenesetre, ha a francia alkalmazási gyakorisággal vetjük össze csak a 2008-as év adatait, mely szerint az ügyek 4%-ában került sor a vádemelés elhalasztására, akkor leszögezhetjük, hogy meglehetősen szegényesnek mondható a magyar vádemelési alternatívák gyakorlata.[520]

Tipikus bűncselekményeket megnevezni, melyek esetén kiugróan magas a vádelhalasztások alkalmazásának a száma, elég nehéz. Széles a repertoár és valóban a legváltozatosabb bűncselekmények szerepelnek a palettán. Statisztikai adatok alapján, országos viszonylatban első helyen áll a lopás, másodikon a garázdaság, harmadik a magánokirat hamisítás, majd ezt a súlyos testi sértés követi.[521]

Ami az elkövetői kört illeti, nem veszélyes bűnözőkről van szó, akikkel szemben az ügyészség nagylelkűen vádelhalasztást alkalmaz. Előnyt élvez a büntetlen előélet, de önmagában véve a visszaesés még nem zárja ki a jogintézmény alkalmazását, viszont a többszörös visszaesés, törvényben

[517] NACSÁDY Péter (2004) *i.m.* 39. o.
[518] BARABÁS A. Tünde: *A vádelhalasztások számának alakulása a magyar büntetőeljárásban.* Kriminológiai Tanulmányok 44. (Szerk.: Virág György), OKRI, Budapest, 2007. 190-224. o.
[519] 2007. július 10-én az OKRI-ban tartott kerekasztal beszélgetés alkalmával Róth Erika felveti, hogy miért nem adott ki a Legfőbb Ügyészség valamilyen utasítást a hatékonyabb és gyakoribb alkalmazás érdekében, talán gyakrabban alkalmaznák az ügyészek, ha rendelkezésükre állna egy „silabusz". Addig Turi András és Láng László nem értett egyet a Legfőbb Ügyészi utasítás ötletével, sőt Turi András szerint a jogintézmény jól működik a gyakorlatban. Vö.: KISS Anna (2007) *i.m.* 33-38. o.
[520] Ld. Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2008. év. 37. o.
[521] Ld. BARABÁS A. Tünde (2007) *i.m.* 213-218. o.

meghatározott kizáró ok. Általában a gyanúsítottak beismerő vallomást tettek és többnyire megbánták tettüket.[522]

Amennyiben az esetek kiválasztása az ügyész részéről megtörtént, dönteni kell, hogy mennyi időre kívánja a vádemelést elhalasztani, és kíván-e külön magatartási szabályt előírni. Ami az időtartamot illeti, a Debreceni Városi Ügyészségen végzett empirikus kutatásaim során áttanulmányozott aktákban, az ügyészek főszabályszerűen az egy éves határidőt alkalmazták és csak ritkán fordult elő ennél hosszabb *„próbaidő"*, pedig az ügyész szabadon mozoghatna, akár hónapokban is megállapítva az időtartamot.

Ami a magatartási szabályokat illeti, a vádelhalasztás legnagyobb kritikájaként fogalmazhatjuk meg, hogy a gyakorlatban az ügyészség csak ritkán ír elő külön magatartási szabályt vagy kötelezettséget.[523] Korábban a vádemelés elhalasztását elrendelő határozat úgy rendelkezett, hogy magatartási szabályként előírta az ügyész, a pártfogó felügyelet általános magatartási szabályait, melyet a Btk. és a Bv. tvr. tartalmazott.[524] Ezek az általános magatartási szabályok a kötelező pártfogó felügyelettel automatikusan mindenkire vonatkoztak, és az egyéniesítés követelményeinek nem feleltek meg. A jelenlegi szabályozás szerint már a pártfogó felügyelet sem kötelező,

[522] A beismerés sem feltétele a jogintézmény alkalmazásának. Abban az esetben, ha van beismerő vallomás, esetleg fennállhatnak a tárgyalás mellőzésének a feltételei is.

[523] Ezt a megállapítást a Debreceni Városi Ügyészségen végzett empirikus kutatásaim alapján vontam le, de országos empirikus vizsgálatok is ezt igazolják. Erről ld. BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra: A *vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira*. In: Kriminológiai Tanulmányok 45. (Szerk.: Virág György) OKRI, Budapest, 2008. 208-213. o. A leggyakrabban előírt magatartási szabályokról ezen kívül ld. részletesen: NYÍRI Sándor: *A vádemelés*. In: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. (é.n.) Magyar Közlönykiadó, 296-297. o.

[524] Ld. Btk. 82. § (5) bekezdés, továbbá Bv. tvr 96. §. Ezek alapján a terheltre olyan magatartási szabályok vonatkoznak, miszerint köteles a határozat jogerőre emelkedése után a pártfogó felügyeletnél jelentkezni, munkaképes munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni, a munkahelyének és a lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát a hivatásos pártfogónak előzetesen bejelenteni, a hivatásos pártfogónak a magatartási szabályok megtartására és ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseit teljesíteni. A bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot, a bűncselekmény sértettjétől, illetőleg annak lakásától, munkahelyétől vagy attól a nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár, tartsa távol magát; meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson; nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt; meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzék; vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy az önkormányzatnál közmunkára jelentkezzen be, meghatározott tanulmányokat folytasson stb.

így előfordulhat, hogy a védelhalasztás ideje alatt sem általános, sem speciális betartandó magatartási szabálya nincs a terheltnek.

Annak, hogy az ügyészek tartózkodnak az egyéni magatartási szabályok előírásától, több oka is van. Amennyiben az ügyész magatartási szabályt vagy kötelezettséget kíván előírni, pártfogó felügyelői véleményt kell beszerezni. Ezt követően magát a gyanúsítottat is meg kell hallgatni, hogy kiderítse, milyen magatartási szabály írható elő, azt a gyanúsított vállalja-e, és hogy egyáltalán képes-e teljesíteni.[525]

Ezek a rendelkezések az ügyészségre és a pártfogó felügyeletre is nem kívánatos munkaterhet rónak. A gyakorlatban egyértelműen problémaként jelentkezett az is, hogy az ügyészek ügyintézési határidejébe a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése is beleszámított. Így ésszerű magyarázata volt annak, hogy az ügyészek csak nagyon ritkán kérték ki a pártfogók véleményét. Az OKRI által végzett empirikus kutatás során az országból 1673 beérkezett iratból csak 13% esetén kértek az ügyészek pártfogó felügyelői véleményt.[526] Mára ez a határidővel kapcsolatos probléma megoldódni látszik, ugyanis a Be. 224. § (1) bekezdése szerint, 2007. január 1-jétől nem számít be az ügyintézési határidőbe a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése.[527]

A magam részéről, ami a pártfogó felügyelői véleményt illeti, indokoltnak tartom valamennyi esetben a beszerzését, nélküle ugyanis az ügyész nem tud nyilatkozni, hogy kíván-e magatartási szabályt alkalmazni vagy sem. A vélemény egy átfogó képet ad a terheltről, annak családjáról, rossz szokásairól, életmódjáról és szakértői színvonalú állásfoglalásként állít fel szociális diagnózist, tárja fel az elkövető és a bűncselekmény körülményeit.[528] Ez alapján az ügyésznek is könnyebb eldönteni, hogy az egyéniesítéshez

[525] Be. 224. § (1) bekezdés
[526] BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra (2008) *i.m.* 205. o.
[527] Bevezette a 2006. évi LI. törvény 100. § (3) bekezdése.
[528] BOGSCHÜTZ Zoltán: *A pártfogó felügyelet fejlődése*. Collega, 2005/4. 138. o.

egyáltalán kell-e, és ha igen, akkor milyen magatartási szabályt vagy kötelezettséget érdemes előírni. *Kerezsi Klára* egyik cikkében nagyszerűen mutat rá arra, hogy az egyéniesítés szempontjait érvényesítve, meg kell teremteni annak a feltételeit, hogy a pártfogó szaktudása és ismeretei hasznosuljanak a büntetéskiszabás körében.[529] Az igaz, hogy jelen esetben nem büntetés kiszabásáról van szó, de egy olyan büntetőjogi válasz adásáról, ahol a pártfogó szakértelme szintén hasznos információkkal szolgálhat a gyakorlat számára.

Ami az előzetes meghallgatást illeti, a gyakorlatban nem tart tovább néhány percnél, ami a személyes adatok tisztázásából és abból az egy-két célirányos kérdésből áll, hogy az adott kötelezettséget a terhelt hajlandó-e teljesíteni. Az erre adott válasz természetesen mindig az igen. Ezt követően az ügyész közli, hogy a határozatot postai úton kézbesítik, és természetesen kioktatja a gyanúsítottat a jogorvoslat lehetőségére és annak következményeire is. Ennyi idő alatt legfeljebb szubjektív alapon alakulhat ki szimpátia vagy éppen ellenszenv a gyanúsított irányában, de semmiképp nem egy objektív, minden részletre kiterjedő képet lát az ügyész.

Ebben a formában nem látom értelmét a meghallgatásnak. Erre a problémára az a megoldási lehetőség kínálkozik, hogy elfogadjuk, hogy a pártfogó gondos, alapos munkát végez, és ő már gyakorlatilag tisztázta a gyanúsítottal, hogy milyen kötelezettségek teljesítését vállalja, és mellőzzük az ügyészi meghallgatást, és az ügyész iratok alapján dönt.[530] Emellett a megoldás mellett szól az az érv is, hogy az eljárás egyszerűsítésének egy jól bevált módszere, hogy igyekszünk elkerülni az eljárásban a felesleges ismétlődéseket.

A magatartási szabályok előírásának további akadályaként jelentkezett, és valószínű, hogy jelenleg is több megyében probléma, hogy az ügyészségek

[529] KEREZSI Klára (2001) *i.m*. 23. o.
[530] Hasonlóan ahhoz, mint amikor a bíróság tárgyalás mellőzésével hoz végzést

arra hivatkozva nem írtak elő magatartási szabályokat, hogy azt a pártfogó felügyelet képtelen végrehajtatni. A pártfogók pedig azért nem erőltetik a magatartási szabályok szorgalmazását, mert a jogalkalmazók nem igénylik.[531] Kialakult az intézmények között egy kölcsönös bizalmatlanság, ami a jogintézmény hatékonyságát hátráltatja. Ez a probléma, ha még nem is teljesen és nem mindenhol megoldott, de a Pártfogó Felügyelői Szolgálat átszervezése már jelentős mértékben javított az intézmények közötti kapcsolatrendszeren. Az átszervezés lehetővé tette, hogy egy egységes rendszerben, elkülönített költségvetéssel gazdálkodó szervezetként működjön a pártfogó felügyelői szolgálat, amely országosan is egységes gyakorlatra törekszik. Megnőtt ugyan az elvégzendő feladatok száma, de ugyanakkor nőtt a személyi állomány is.[532]

A gyakorlatban az intézmény hatékonyságával felmerülő probléma, hogy a gyanúsítottak csak későn találkoznak a pártfogóval. Amire az első találkozó megtörténik, akkorra a védelhalasztást elrendelő határozat egy-két hónapja már jogerőre is emelkedett.[533] Ez azt jelenti, hogy a terhelt próbaidejéből ez az időszak anélkül telt el, hogy konzultálhatott volna azzal a személlyel, akinek feladata az ő magatartásának nyomon kísérése, és társadalomba való beilleszkedésben való segítése. *Orell Ferenc* fiatalkorúak vonatkozásában elég sajátosan oldotta meg ezt a problémát, ugyanis bevezette, hogy amikor a védelhalasztásról szóló határozatot kihirdeti, erről egy értesítést küld a pártfogónak is. Arról számolt be, hogy ez a rendszer hatékonyan működik, ugyanis egyrészről erre igényt tartanak a pártfogók is, és emellett a tapasztalatok azt mutatják, hogy mind a terhelt, mind a szülők jobban elfogadják a pártfogó személyét, ha benne az ügyész által delegált segítőt látják.[534] Megfontolandó lenne ezt a megoldást a gyakorlatban felnőtt korúakra is általánosítani.

[531] KEREZSI Klára (2001) *i.m.* 23. o.
[532] Erről ld. bővebben BOGSCHÜTZ Zoltán (2005) *i.m* 137-141. o.
[533] Ezt a problémát esetleg szem előtt tarthatná az ügyészség a védelhalasztás időtartamának meghatározásakor.
[534] ORELL Ferenc János: *A fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről a védelhalasztás tükrében ügyészi szemmel*. Család, Gyermek, Ifjúság, 2002/4. 3-7. o.

Amennyiben a védelhalasztás próbaideje eredményesen eltelik, az ügyész megszünteti az eljárást. Vannak azonban olyan esetek, amikor vádemelésre kerülhet sor. Ezekre természetesen a terhelt figyelmét fel kell hívni. Ez a helyzet áll elő, ha a gyanúsított a határozat ellen panasszal él, vagy ha azt állapítják meg, hogy a vádemelés elhalasztására valamely kizáró ok ellenére került sor. A jogszabály szankcionálja továbbá, ha a terhelt érdemtelenné válik a megelőlegezett bizalomra, és a magatartási szabályokat súlyosan megszegi, vagy a kötelezettségeit nem teljesíti. A Be. 227. § (1) bekezdés b) pontja szerint, ha a gyanúsított által a vádemelés elhalasztásának tartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt vádat emelnek, akkor az ügyész abban az ügyben is vádat emel, amelyben a vádemelést elhalasztotta.

Az utóbbi fordulattal kapcsolatban, vagyis amikor a gyanúsított a védelhalasztás időtartama alatt bűncselekményt követ el, eltérő értelmezés alakult ki az elmélet és a gyakorlat között. Egyetértés van az új bűncselekmény elkövetésének időpontjában, hiszen egyértelmű, hogy a cselekménynek a védelhalasztás időtartama alatt kell megtörténni. Az is egyértelmű, hogy ennek szándékos bűncselekménynek kell lenni. Azzal azonban már problémák vannak, hogy a vádemelés az új bűncselekmény miatt milyen időpontra essen. Az elmélet az adott jogszabályhelyet úgy értelmezi, hogy a vádemelés elhalasztásának próbaideje alatt kell, hogy a vádemelés megtörténjen, vagyis ha csak büntetőeljárás indul a védelhalasztás időtartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt, de az ügy nem jut el a vádemelésig, akkor úgy kell tekinteni, hogy a vádemelés elhalasztásának időtartama eredményesen eltelt, és a nyomozást a korábbi bűncselekmény vonatkozásában meg kell szüntetni.[535]

[535] Ezt az értelmezést támasztja alá FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 261. o.; továbbá: A büntetőeljárási törvény magyarázata. Kiskommentár, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003. 425. o.

A gyakorlat ezzel ellentétes álláspontot képvisel. Nem következik ugyanis egyértelműen a jogszabályból, hogy a vádemelésnek a védelhalasztás időtartama alatt kellene megtörténnie. Az ügyészség álláspontja az, ha szándékos bűncselekmény miatt eljárás indul, az azt jelenti, hogy a gyanúsított nem szolgált rá a kedvezményre. Ha a magyar büntető igazságszolgáltatási rendszer időbeli túllépéseire gondolunk, a terheltnek az elméleti megoldás szerint csak néhány hónapot kell kibírni és aztán „nyugodtan" követhet el szándékos bűncselekményt, mert az ügye szinte biztos, hogy a próbaideje alatt nem fog eljutni a vádemelésig.

A jogszabály szövege azonban egyértelműen vádemelésről rendelkezik. Jelenleg tehát a gyakorlat által kialakított álláspont lehet, hogy helyes, de jogszabályi alapja nincs. Ezen a ponton tehát a helyes joggyakorlat alapján a Be. törvény módosítását kellene megfontolni úgy, hogy amennyiben a vádemelés elhalasztásának ideje alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt büntetőeljárás indul a terhelt ellen, az ügyész vádat emel abban az ügyben is, melyben korábban a védelhalasztás történt.

2.3.3. A kötelező védelhalasztás gyakorlati tapasztalatai

Ezekkel az ügyekkel lényegesen megemelkedett a védelhalasztások száma, nemcsak azért mert kötelező, hanem azért is, mert egyre nagyobb problémát jelent a kábítószeres bűnözés. Az esetek sajátossága, hogy egy évre történik a védelhalasztás, ha a gyanúsított vállalja a folyamatos gyógykezelésen való részvételt.[536] Amennyiben a gyanúsított okirattal igazolja, hogy részt vett a folyamatos gyógykezelésen, akkor egy évnél hamarabb is megszünteti a nyomozást az ügyészség. Sőt az sem jogszabályi előfeltétel, hogy a kezelés eredményes legyen.

[536] Ennek részletszabályait ld. 42/2008.(XI. 14.) EÜM–SZMM együttes rendelet, a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól.

A Debreceni Városi Ügyészségen végzett kutatásaim alapján azt mondhatjuk, hogy az elkövetési magatartás kimerül egy-két, illetve alkalmanként fogyasztott marihuánás cigaretta elszívásában, illetve egy-egy cigi kínálásában. Általában nem egyedül, hanem csoportosan elkövetett bűncselekményekről van szó, tipikus elkövetési helyei pedig szórakozóhelyek, játszóterek, lépcsőházak, zenei fesztiválok. Az ügyészség folyamatosan informálódik a gyanúsítottakról, és abban az esetben, ha a gyanúsított hat hónapig nem kezdi meg a kezelést, és nincs már reális esély arra, hogy igazolni tudja majd a részvételt, előfordulhat, hogy korábban, mint ahogy az egy év eltelne, a vádemelés mellett döntenek.

Biztató a pártfogó felügyeletnek az elterelésben közreműködő szervezetekkel való kapcsolattartása, együttműködése. A hatékony végrehajtás érdekében a pártfogók számára egyre több, a drog problémák kezelésével kapcsolatos képzést és konferenciát szerveznek. A hivatalokban létrejött ún. drogkoordinátori rendszer, amelynek résztvevői speciális szakmai képzésben részesülnek.[537]

Érdekes problémát vet fel a vádemelés, ha arra újabb bűncselekmény elkövetése miatt kerül sor. Amennyiben újabb kábítószerrel visszaélés bűncselekményt követ el a gyanúsított a próbaidő alatt, és emiatt büntetőeljárás indul, vádemelésre kerül sor. A büntetőeljárás megindításán van jelen esetben a hangsúly, hiszen itt nem kell, hogy az ügy a vádemelésig eljusson, elegendő az újabb kábítószerrel visszaélés miatt az eljárás megindítása. A jogalkotó a bűnismétlést így csak a kábítószeres bűncselekmény kapcsán szankcionálja szigorúbban, hiszen más bűncselekmény elkövetése esetén az ügynek a vádemelésig kell eljutni, ahhoz, hogy a terheltet felelősségre vonják a kábítószeres bűncselekmény miatt is. Jogpolitikai indoka ennek a rendelkezésnek egyértelműen a kábítószer fogyasztás és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elleni hatékonyabb

[537] Ld. BOGSCHÜTZ Zoltán (2005) *i.m.* 138. o.

fellépés.[538] Ennek ellenére, az egyértelmű és egységes gyakorlat kialakítására törekedve, az lenne az ésszerű, hogy bármilyen szándékos bűncselekmény elkövetése miatt megindult büntetőeljárás következménye, a korábbi kábítószeres bűncselekmény miatti vádemelést vonná maga után.

A gyakorlatban felmerülő néhány érdekes problémát vet fel *Bogár Péter* egy tanulmányában.[539] Több olyan esettel találkoztak, hogy kábítószer fogyasztók esetén, ha a vádemelés elhalasztásának a feltételei fenn is álltak, az ügyészség mégsem alkalmazta ezt a lehetőséget. Ennek egy egészen egyszerű indoka volt, ugyanis ha valakivel szemben vádelhalasztást alkalmaznak, annak megváltozik az eljárásjogi pozíciója, ugyanis a gyanúsítottból tanú lesz. A tanú viszont megtagadhatja a vallomástételt olyan esetben, ha magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Abban az esetben, ha ő volt az egyedüli, aki igazolni tudott egy kereskedői magatartást, akkor az ügyészség nem alkalmazott vádelhalasztást, hiszen ha ezt megteszi, egy döntő bizonyítéktól esik el, és így még az is előfordulhatott volna, hogy a kereskedőt felmentik.

Ezzel szemben ma, ha a Btk. 283. § rendelkezései fennállnak, kötelező a vádelhalasztást alkalmazni. Amennyiben az ügyészség mégsem élne ezzel, a bíróság a tárgyalás előkészítése körében az eljárást felfüggeszti a kábítószer élvező gyanúsítottal szemben, ugyanazon szempontok szerint, ami alapján a vádemelés elhalasztására sor kerülhetett volna.[540] Megszűnt tehát a mérlegelési lehetőség, így a fenti probléma halmozottan jelentkezik. Ennek a megoldására felvetette a szerző, hogy a szervezett bűnözéssel szembeni

[538] Ugyanakkor nem teljesen következetes a törvény azon rendelkezése, amikor a tárgyalás előkészítése körében a bíróságnak ad lehetőséget az eljárás felfüggesztése keretében az elterelésre. A Be. 266. § (7) bekezdése alapján ugyanis az eljárást folytatni kell akkor, ha az ügyész újabb kábítószerrel visszaélés miatt vádiratot nyújtott be. Vagyis a felfüggesztés alatt elkövetett kábítószerrel visszaélés miatt nyomozás megindításának nincs szankciója és megint a büntetőeljárás egy későbbi szakaszáig kell eljutni ahhoz, hogy jogkövetkezményt fűzzön a törvény a bűnismétléshez.
[539] BOGÁR Péter: *A vádemelés elhalasztásának gyakorlati tapasztalatairól. Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankció rendszerre.* A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Győr, 2000. október 13-14. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2001. 203. o.
[540] Be. 266. § (6) bekezdés

hatékonyabb fellépés érdekében, érdemes lenne megteremteni annak a lehetőségét, hogy nemzetbiztonsági, illetve bűnüldözési érdekből együttműködő terhelttel szemben is alkalmazható legyen a vádelhalasztás jogintézménye. Ezzel kapcsolatban azonban mai napig nem történt előrelépés. Másik megoldási lehetőség, mint ahogy az önvádra kötelezés tilalma nem vonatkozik az együttműködő terheltre, meg lehetne teremteni annak a lehetőségét is, hogy ne vonatkozzon arra a cselekményre sem, amellyel kapcsolatban az ügyész a vádemelést elhalasztotta.

A kábítószeres ügyek kapcsán is gyakorlati problémának tartom a fent már említett magatartási szabályok kérdését. Az ügyész ezeknél az eseteknél is pusztán a kötelező magatartási szabályt, vagyis a gyógykezelésen való részvételt írja elő. Adott esetben pedig hasznos megfontolás tárgyává tenni más jellegű magatartási szabályokat vagy kötelezettséget is, úgymint bizonyos helyek látogatásának tilalmát, vagy meghatározott személyekkel a kapcsolat megszakítását stb. Úgy gondolom, hogy sokkal gyakrabban lenne indokolt az ilyen ügyeknél is az egyéni magatartási szabályok alkalmazása, mint ahányszor ezzel a lehetőséggel az ügyészség él.

A kötelező vádelhalasztás másik esete a *tartás elmulasztásának* vétsége, amennyiben ettől a tartási kötelezettség teljesítése várható. A kötelező alkalmazásnak némileg ellentmontmond az utóbbi fordulat, hiszen annak a megítélése meglehetősen szubjektív, hogy a jövőben megfizeti-e a terhelt az elmaradt tartásdíjat. A vádelhalasztás tehát csak akkor kötelező, ha az ügyész úgy ítéli meg, hogy ettől az elmaradt kötelezettség teljesítése várható.[541]

Ezen ügyek tipikus elkövetői köre rossz anyagi körülmények közt, alkalmi vagy idénymunkából él, de az eljárás során mindegyik ígéretet tesz és készségesen vállalja, hogy mulasztását pótolja. Általában az ügyészség itt sem tartja szükségesnek magatartási szabály előírását, pedig ha jobban

[541] BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra (2008) *i.m.* 219-220. o.

belegondolunk, a magatartási szabályokkal kapcsolatosan fent elmondottak itt is irányadóak. Ha megvizsgálnánk, hogy a terheltek önhibájukból miért nem teljesítik tartási kötelezettségeiket, esetleg olyanokat tapasztalnánk, hogy nem egy közülük, ha nem is alkoholista, de gyakran jár kocsmába, esetleg játéktermekbe stb. Ennek ismeretében tulajdonképpen már meg is lenne a hasznos magatartási szabály. Erre véleményem szerint az ügyészségnek fokozottabban kellene odafigyelni.

Némi anomália figyelhető meg a vádemelés elrendelési esetei között. A Be. ugyanis előírja, hogy a tartás elmulasztása miatti vádelhalsztás esetén, csak abban az esetben kerülhet vádemelésre sor, ha a terhelt a tartásdíjat nem teljesíti.[542] Ez azt eredményezi, hogy nem szolgálhat vádemelés alapjául, ha a gyanúsítottal szemben a vádemelés elhalasztásának tartama alatt elkövetett bármely szándékos bűncselekmény miatt vádat emelnek. A tartást elmulasztó terhelttel szemben nem jár el olyan szigorúan a Be., mint más bűncselekmény elkövetőivel szemben. A magam részéről ezt a kedvezményt nemigen tartom indokoltnak erre az esetre, hiszen a tartást elmulasztó ugyanúgy bűncselekményt követett el, és érdemtelenné vált az előzetes bizalomra. Jóllehet a tartást elmulasztóval szemben a vádemelés elhalasztásának elrendelésekor nem előfeltétel az enyhítő körülmények vizsgálata, és az sem elvárt, hogy a jövőbeli magatartásában kedvező hatása lesz a jogintézménynek. Mégis ezek ellenére úgy gondolom, hogy alapvetően elvárható minden állampolgártól, hogy törvénytisztelő életmódot folytasson, erre tekintettel, akivel szemben már egy bűncselekmény miatt vádemelést elhalasztottak, méginkább elvárható, hogy a jövőben tartózkodjon más bűncselekmények elkövetésétől. Összességében a véleményem az, hogy jogszabály módosítással meg kellenne fontolni legalább annak a lehetőségét, hogy az ügyész mérlegelésére bízzuk, hogy a vádelhalasztás időtartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt megindult büntetőlejárás szankciójaként, a tartás elmulasztása miatt is vádat emel-e.

[542] Be. 227. § (2) bekezdés

2.3.4. Összegzés

A vádelhalasztás a magyar büntetőeljárási jog egy sajátos büntető útról való elterelési lehetőségét jelenti. Lényegesen megkönnyíti a bíróságok dolgát, de a másik oldalon többlet munkaterhet jelent az ügyészség és a pártfogó felügyeletek számára. A jogintézmény igazi jogpolitikai indokának az egyéniesítést kell tekinteni, vagyis azt a lehetőséget, hogy a terheltet segíteni kell, hogy beilleszkedjen a társadalomba, és hogy annak hasznos tagjává váljon. Szem előtt kell tartani továbbá a sértettet is, hogy a bűncselekménnyel neki okozott kár valamilyen formában megtérüljön, vagy egyéb jóvátételre sor kerülhessen. A jogintézményben a konszenzuális elemek megjelenésének lehetünk tanúi, és talán méltán nevezhetjük a büntetőjogi mediáció előfutárának, avagy kistestvérének. [543]

A jogintézmény gyakorlatával kapcsolatos tapasztalatok azt mutatják, hogy az ügyészség is kezdi megérteni a vádelhalasztás lényegét és kezdi felfedezni a benne rejlő lehetőségeket. Ezt a megállapítást a vádelhalsztások számának némi emelkedése sejteti. Amiben a legnagyobb hiányosságot észleltük, a magatartási szabályok elhanyagolása, főként felnőttkorúak vonatkozásában. Ezek számszerű növekedéséhez azonban az is kell, hogy legyenek olyan szervezetek, melyek hatékonyan tudják ellenőrizni és végrehajtani a magatartási szabályok megtartását.

A bemutatottak alapján látjuk, hogy a vádelhalasztás alkalmazási feltételei, így különösen az ügyész mérlegelési jogkörében elrendelhető magatartási szabályok, nagyon is hasonlóak a francia eljárási alternatívákhoz. Annál is inkább, hiszen mindkét esetben kiemelkedő hangsúlyt kap a sértett kárának megtérítése, vagy egyéb jóvátétel, továbbá a kábítószer probléma átfogó kezelését célzó gyógyító programokban való részvétel. A terhelt valamilyen

[543] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar Büntetőeljárás* című tankönyvükben azon a véleményen vannak, hogy a Be. jelentős lépést tett ezzel a jogintézménnyel a resztoratív igazságszolgáltatás irányába, amely a konfliktus levezetését és a sértettnek nyújtandó elégtételt tekinti elsődleges célnak. (2004) *i.m.* 448. o.)

egészségügyi, szociális, szakmai szerv felé történő orientálásának tekinthetjük a Be.-ben példaszerűen említett, pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésen való részvételt is.

A francia jogalkotó a kötelezettségek tárházát illetően egy gazdagabb listát nyújt a jogalkalmazónak, melyek közül a magyar Be.-ben nem találkozunk a szülői felelősséget elmélyítő tanfolyammal, a közlekedés biztonságát elősegítő tanfolyammal, és az állampolgársági tanfolyammal sem. Ez természetesen nem írható feltétlenül a magyar büntetőeljárás terhére, hiszen a magatartási szabályoknak és kötelezettségeknek igazodni kell az adott ország sajátos élethelyzeteihez és problémáihoz. Nem véletlen az állampolgársági tanfolyam szükségessége Franciaországban, hiszen a folyamatos migráció miatt sok nemzetiség él egymás mellett, emiatt valószínű, hogy gyakrabban fordulnak elő rasszista jellegű megnyilvánulások. Nem lenne azonban haszontalan, a hazánkban is egyre nagyobb problémát jelentő közlekedési bűncselekmények alternatív kezelési formájaként, egy a franciához hasonló tanfolyam bevezetését szorgalmazni, avagy figyelemre méltó lehetne a szülői felelősséget elmélyítő tanfolyam adaptálása is.

A jogintézmények hasonlósága abban is felfedezhető, hogy mindkét állam megoldása igyekszik tiszteletben tartani a terhelt akaratát, és csak abban az esetben kerülhet alkalmazásukra sor, ha a terhelt beleegyezését adja. A jogintézmények nagyon fontos különbségeként említhetjük ugyanakkor az ügyész mérlegelési jogkörének eltérő terjedelmét. A magyar ügyész mérlegelési joga ugyanis sokkal korlátozottabb, mint a francia kollégájáé. Ez megmutatkozik abban, hogy amíg a magyar ügyész csak a három, illetve fiatalkorúak esetén ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén fordulhat a vádelhalasztáshoz, addig a francia jogban semmi ilyen jellegű korlátozással nem találkozunk, bár természetesen ott is igaz, hogy a büntetőeljárás alternatívái a „bagatell” bűncselekmények tipikus megoldásai. Másrészt a francia ügyész abban is kevésbé a törvényhez kötött,

hogy mennyi időre rendeli el a magatartási szabályokat, illetve kábítószer élvezőnél szintén maga döntheti el, hogy csak a kezelésen való részvételt várja-e el, vagy a gyógyulást is.

A magyar ügyész mérlegelési szabadságát csorbítja a vádelhalasztás két kötelező esete. A kábítószeres ügyekben, ahol a Btk. 283. §-a szerinti büntethetőséget megszüntető ok áll fenn, az ügyésznek elvileg mérlegelést nem tűrően el kell rendelnie a vádelhalasztást, csakúgy, mint a tartás elmulasztásának vétsége esetén, bár ez utóbbinál az ügyész mérlegelési jogköre annak eldöntése, hogy a vádelhalasztástól a tartási kötelezettség teljesítése várható-e.

Összességében több-kevesebb eltéréssel hasonló jellegű jogintézmények adottak mindkét országban, de a magyar legalitás itt is előtérbe kerül, és még az ügyészi mérlegelést is csak szigorúan a jogszabályi keretek közt tudjuk elfogadni. Hazánk legnagyobb kritikájaként ennek megfelelően a gyakorlatot említhetjük, melynek a francia példa tanulmányozása mindenképp megfontolandó lenne.

Francia büntetőeljárási alternatívák	*Vádemelés elhalasztása*
Bármely „bagatell” bűncselekmény esetén alkalmazható	3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazható
Nincs előírva az elrendelés időtartama	1-2 évi időtartamra rendelhető el
Nincs kötelező esete	A jogalkotó által meghatározott két kötelező esete van
Van állampolgársági gyakorlat	Nincs állampolgársági gyakorlat
Van a közlekedés biztonságát elősegítő tanfolyam	Nincs a közlekedés biztonságát elősegítő tanfolyam
Van szülői felelősséget elmélyítő tanfolyam	Nincs szülői felelősséget elmélyítő tanfolyam
Ismeri a távoltartás intézményét	Nem ismeri a távoltartás intézményét
Nincs egy a pártfogóhoz hasonló személy, mely ellenőrizné valamennyi intézkedés végrehajtását, bár esetenként az ügyészségi megbízott fontos szerepet tölt be etekintetben	Az ügyész rendelkezése szerint, pártfogó felügyelő ellenőrzheti a magatartási szabályok betartását

Hasonlóságok:

- A vádemelés előtt az ügyész dönt alkalmazásukról;
- Kiemelkedő hangsúlyt kap a sértett kárának megtérítése vagy egyéb jóvátétel;
- Kiemelkedő a kábítószer probléma kezelése;
- A francia egészségügyi, szakmai szerv felé történő orientálás megfeleltethető a magyar pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésnek;
- Alkalmazásukhoz szükséges a terhelt beleegyezése.

2.4. Közvetítői eljárás, avagy mediáció magyar módra

2.4.1. „Történeti ízelítő"

A magyar büntetőjogra is igaz, amit a francia jogban már tapasztaltunk, hogy a konfliktusok kezelésében az új utak keresése először a büntetőjogon kívüli területeken kezdődött el. Az alternatív vitarendezés térhódítása Magyarországot sem kerülte el, és a XX. század második felében tanúi lehettünk annak, hogyan fejlődött, milyen utat járt be a mediáció, amíg elérkezett talán utolsó állomásához, a büntetőjogi közvetítéshez.[544] Azt ugyan nem mondhatjuk, hogy a sértett és a terhelt konfliktusának rendezése teljesen hiányzik büntetőjogi hagyományainkból, de be kell vallanunk, hogy nem ez tekinthető általánosnak.[545]

A mediáció büntetőjogba történő bevezetésének a gondolata lassan évtizedek óta foglalkoztatja a magyar büntetőjogászokat és kriminológusokat. *Morvai Krisztina* a téma aktualitását abban látja, hogy a *„büntetőjog és az eljárásjog küszöbön álló reformja során szerepet kell kapnia az állami büntetőhatalom visszavonulásának az életviszonyok, illetve a büntetőügyek bizonyos köréből."*[546] A szerző egy 1989-ben megjelent cikkében fogalmazta meg ezt a

---

[544] Az alternatív vitarendezés térhódításáról a munkajogtól a büntetőjogig ld. részletesen: NÁDHÁZY Zsolt – PÁPAI-TARR Ágnes: *A mediáció fejlődéséről dióhéjban.* In.: A jövőből tanulni. Néhány aktuális kérdés a jog világából. Tanulmánykötet (Szerk.: Siska Katalin – Szabó Krisztián) Debrecen, 2007. 67-98. o.

[545] TÓTH Mihály rámutat arra, hogy a büntetőjogi mediáció gyökerei ezer éves múltra tekintenek vissza hazánkban is. Ld. részletesen: TÓTH Mihály: *Mediáció a büntetőeljárásban és ennek szabályozása, Korreferátum Molnár Gábor előadásához,* In. Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, Pécs 2005. október 27-29., (Szerk.: Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona) Budapest 2005. 82-83.o. Amennyiben nem az ezer éves múltat, hanem a XX. századot vesszük kiindulópontnak, a sértett és a terhelt között a konfliktus feloldásának egy tipikus példája a magánvádas eljárásból jól ismert személyes meghallgatás koncepciója, melynek elsődleges célja a felek kibékítése, és ennek eredményeként az eljárás megszüntetése. Ugyanakkor a vádelhalasztás is tekinthető mintegy a mediáció előfutárának. Ld. ezekről részletesen: TARR Ágnes: *A közvetítés lehetőségei a büntetőjogban Magyarországon.* Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2005. november 9. Az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa, 270-278. o. A helyreállító igazságszolgáltatás nyomai fellelhetők nem csak a büntetőeljárásban, de a büntető anyagi jogban is, ezeket mutatja be részletesen: OPÓCZKY László: *A büntetőügyekben alkalmazható mediáció lehetséges helye az igazságszolgáltatás rendszerében.* In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 245-247. o.

[546] MORVAI Krisztina (1989) *i.m.* 147. o.

gondolatot, mely alátámasztja, hogy nem újkeletű a büntetőjogi mediáció hazai „implementálásának" igénye. A 90-es évek közepén a siófoki jogász vándorgyűlés egyik neves hozzászólója még „elvileg vitatható és gyakorlati eséllyel alig kecsegtető" jogintézményként aposztrofálta a büntetőjogi mediációt.[547]

A magyarországi esélyek feltérképezése érdekében több empirikus kutatást is végeztek, melyeknek célja annak kiderítése volt, hogy a tettesek illetve az áldozatok mennyire mutatnak hajlandóságot a konfliktusuk békés rendezésére. Az első vizsgálatokat az OKRI 1993-ban kezdte meg, mely során tettesi interjúk felvételére került sor a Baracskai Börtön és Fogház Büntetés-végrehajtási Intézetében. A választás azért esett erre az intézményre, mert itt nagy számban találhatók rövidebb időtartamra ítélt, „középsúlyos" bűncselekményeket elkövetők.[548]

A következő felmérés 2003-ban *„A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében"* című OTKA kutatás keretében zajlott, kibővítve a megkérdezettek körét a tököli és a szirmabesenyői börtönben raboskodó elítéltekkel.[549] Mindkét kutatás eredménye pozitívnak mondható, vagyis általában a terheltek hajlandóságot mutattak a mediációban való részvételre. Mindezek ellenére úgy tűnik, „Pató Pál úr módjára" sokáig *„meditáltunk a mediáció"* bevezetését illetően, míg végül uniós tagságunkból kifolyólag „kötelező" nem lett.[550] Így aztán a jogalkotó kénytelen volt a tettek mezejére lépni és teljesíteni uniós kötelezettségünket. Rengeteg előkészítő

[547] Hivatkozza: TÓTH Mihály: *A tett- központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig* (Ferencz Zoltán emlékére) JURA 2005/1. 191. o.
[548] A kutatás eredményeiről részletesen beszámol: BARABÁS A. Tünde: *A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében.* Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, 1996/33. 142-157. o.
[549] Ld. KUJI Eszter: *A mediáció büntetőjogi szabályainak kialakítása hazánkban*. Ügyészek Lapja, 2006/2. 20. o.
[550] Ld. az Unió Tanácsának 2001/220/IB. sz. kerethatározatának 10. cikke. Ugyanakkor TÓTH Mihály egyik korreferátumában hozzáteszi, hogy a kerethatározat nem kifejezetten a mediáció bevezetésének kötelezettségét írta elő, hanem a bűncselekmények áldozatainak a rehabilitálását elősegítendő, a terhelt és a sértett együttműködésének a lehetővé tételét, amely már egy ideje adott a magyar büntetőeljárásban. Ld. TÓTH Mihály (2005) *i.m.* 84-85. o.

munka és szakmai egyeztetés után, sokak számára talán egy álom vált valósággá azzal, hogy 2007. január 1-jével Magyarországon is alkalmazhatóvá vált a közvetítés büntetőügyekben.[551]

2.4.2. A közvetítői eljárás alkalmazásának törvényi feltételei

A 2006. évi LI. törvény Btk. és Be. módosításokat eszközölve teremtette meg a mediáció alkalmazási feltételeit, vagyis a vita, hogy a büntetőeljáráson belül, vagy azon kívül kell-e a mediációnak működni, az előbbi javára dőlt el.[552] A Be. 216. § (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a közvetítői eljárás részletszabályait külön törvény rendezi, mely a 2006. évi CXXIII. törvény lett. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárással összefüggésben egyes igazságügy miniszteri rendeletek módosításáról szóló I/2007 (I. 25) IRM rendelet és az 58/2007. (XII. 23) IRM rendelet is tartalmaz további szabályokat.

A magyar közvetítésnek is két nagy típusát különböztethetjük meg, a felnőttekkel és a fiatalkorúakkal szemben lefolytatható eljárást.[553] A jogalkotó a szabályozásban igyekezett betartani az eljárással kapcsolatos európai elvárásoknak megfelelő alapelveket, ennek megfelelően tiszteletben tartja a felek önkéntességét és akaratuk, illetve méltóságuk tiszteletben tartását, valamint a titoktartási kötelezettséget. Az eljárás célja a Be. szerint, hogy a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeli jogkövető magatartását elősegítse. Az eljárás során cél, hogy a gyanúsított és a sértett

[551] A 2007. január 1-jei dátummal némileg határidőt mulasztottunk, de a kerethatározat implementálására rendelt határidő elmulasztása jogkövetkezmény nélkül maradt az uniós jogban. Ld. PÁPAI-TARR Ágnes: *Merre tovább európai büntetőjog?* Jogi műhely, IV. évfolyam 4. szám, 2007. október 1.

[552] BARABÁS A. Tünde: *A mediáció jövője Magyarországon (Az alapok megteremtése)*. Ügyészek Lapja, 2007/5. 17-18. o.

[553] A fiatalkorúakkal szembeni eljárás csak néhány ponton tér el a felnőttekre vonatkozó szabályoktól, ezért a részletes bemutatásától ehelyütt eltekintek. A lényegi különbség, hogy a fiatalkorúnak a törvény tevékeny megbánás esetére ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén a büntetlenséget ajánlja fel.

között – a gyanúsított tevékeny megbánását megalapozó – megállapodás jöjjön létre.

A jogintézménynek az ügyész a mozgatórugója, hiszen mielőtt a vádemelésről döntene, amennyiben az egyéb törvényi feltételek fennállnak, hivatalból, vagy a felek indítványára közvetítő elé utalhatja az ügyet.[554] Ez természetesen nem jelenti azt, hogy később a bíróságnak ne lenne erre hatásköre, de csak abban az esetben, ha az ügyész korábban nem élt még ezzel a lehetőséggel.[555] Vitatott volt azonban a jogirodalomban, hogy az eljárás folyamatában időben meddig tarthat a közvetítői eljárásra utalás. E tekintetben két álláspont alakult ki. Az egyik az eljárás jogerős befejezéséig, a másik csupán az elsőfokú eljárásban lát lehetőséget a közvetítői eljárásra.[556] Az első nézőpont képviselői állításukat azzal támasztják alá, hogy a Be. nem tartalmaz olyan szabályt, ami kimondottan tiltaná az ügynek a másod, illetve harmadfokú eljárásban a közvetítői eljárásra utalását.

Messzemenőkig egyetértve a második állásponttal, az igaz, hogy a Be. külön tilalmat erre vonatkozóan nem tartalmaz, de a másodfokú bíróságnak nincs a vádirat közléséhez fűződő, a közvetítői eljárás lehetőségéről szóló tájékoztatási kötelezettsége, és a fellebbezés előkészítésekor sem kell vizsgálni a közvetítői eljárás lehetőségét.[557] Hiányzik továbbá másodfokon a felfüggesztés okai közül is a közvetítői eljárásra utaló formula.[558] Ez utóbbi

[554] Az első év statisztikai adatai alapján, az ügyek csak 2/3-át utalták az ügyészek közvetítői eljárásra, a maradék 1/3 a bíróságnak volt köszönhető(Ld.: BECK László – FLECK Zoltán – GYULAVÁRI Ágnes – IVÁNYI Klára – KÁNYA Kinga – NAVRATIL Szonja – WAGNER János: *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Kutatásvezető: Wagner János; jogi szakértő: Törzs Edit. Budapest, 2008. 62. o. Letölthető: http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf) Azóta a statisztikák biztatóbbak, hiszen a 2009-es adatok alapján, az időszak alatt befejezett ügyek csaknem 85%-át az ügyészek utalták közvetítő elé. Ld. http://www.kih.gov.hu/data/cms19421/PFSZ2009.teljes_ev.pdf 7. o.

[555] A visszaélésszerű joggyakorlás elkerülése érdekében a jogalkotó az eljárás folyamán csak egy ízben ad lehetőséget a közvetítői eljárásnak. Egy esetleges sikertelen mediáció esetén nem lenne indokolt újra a közvetítés megpróbálása, ami az eljárás indokolatlan elhúzódását is jelentené.

[556] NYÍRI Sándor (é.n.) *i.m.* 280-283. o.

[557] Be. 358. §

[558] Be. 359. § (3) bekezdés

felfogást fogadta el a bírói gyakorlat egy konkrét ügy kapcsán,[559] másrészt a Legfelsőbb Bíróság 3/2007-es BK véleményében egyértelműen emellett a nézet mellett foglal állást.[560] Mindebből az következik, hogy legfeljebb az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozataláig lehet helye a közvetítői eljárásnak.[561]

A magyar jogalkotó három nagy bűncselekményi kategóriára limitálta a közvetítést, így lehetőség van személy és vagyon elleni, valamint közlekedési, 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén mediátor elé utalni az ügyet.[562]

Ahhoz, hogy az ügyész éljen a törvény által ráruházott jogkörével, a következő feltételeknek kell teljesülni:

a.) fenn kell állnia a Btk. 36. §-a alapján az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének;[563]

b.) a gyanúsított a vádemelésig beismerő vallomást tett, vállalja, és képes a bűncselekménnyel okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóvátenni;[564]

c.) a gyanúsított és a sértett egyaránt hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához;

d.) a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető, vagy

[559] Ld.: BH 149/2007.
[560] A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának a 3/2007. BK. véleménye az 1978. évi IV. törvény (Btk.) és az 1998. évi XIX. törvény (Be.) közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről. I. 1-3. pontok.
[561] NYÍRI Sándor: *i.m*. 283. o.; továbbá ezt az álláspontot fejti ki MAKAI Lajos: *A tevékeny megbánás és közvetítői eljárás* című cikkében. Rendészeti Szemle, 2007/9. 84-85. o.
[562] Értelemszerűen ezen bűncselekményi kategóriákon belül vannak olyan bűncselekmények, amelyek megfelelnek a fenti feltételeknek, de közvetítői eljárás lefolytatásának további feltételei logikailag kizárják a közvetítést. Ilyen például az ittas járművezetés alapesete, ahol nincs sértettje az ügynek, így szükségképpen nincs kivel megegyezni, ezért logikailag kizárt a mediáció. A mediációra szóba jöhető és az eljárásból kizárt bűncselekményeket ld. részletesen: OPÓCZKY László (2006) *i.m*. 249-253. o.; továbbá NYÍRI Sándor *i.m.* 272-276. o.
[563] A bevezetés körüli anomáliákat mutatja, hogy egy korábbi tervezetben ez a feltétel még expressis verbis nem szerepelt, ld.: 2005. évi…törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról. IM/Bünt/2005/125 tervezet 2005. augusztus 25.
[564] Módosította a 2009. évi LXXX. törvény 56.§ (5) bekezdése. Hatályos: 2009. augusztus 9-től.

megalapozottan feltételezhető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása körében értékeli.

Az első feltétel a tevékeny megbánás teljesülése. Meg kellett teremteni annak anyagi jogi feltételeit, hogy a közvetítői eljárás során létrehozott megállapodás a büntetőjog szempontjából értékelhető legyen. Így került módosításra a Btk. 36. §-a, és az addigi cselekmény társadalomra való veszélyességének megszűnését felváltotta a tevékeny megbánás.[565] A jelenlegi szabályozás szerint, amennyiben a cselekmény vétség, illetve háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett és a terhelt a vádemelésig a bűncselekmény elkövetését beismerte és közvetítői eljárás keretében a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette, a büntetlenséget ajánlja a jogalkotó, vagyis az ügyész megszünteti az eljárást. Amennyiben ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő az elkövetett bűntett, akkor a fenti feltételekkel a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség, melyre természetesen csak a bíróságnak van kompetenciája, így ebben az esetben az ügyész vádat emel, és a bíróság a büntetéskiszabásnál veszi figyelembe a terhelt sértett irányában megnyilvánuló jóvátételét.

A tevékeny megbánás jelenleg hatályos szabályozása az eredeti szöveghez képest módosult. Eredetileg ugyanis a jogalkotó a tevékeny megbánás esetén nem tett különbséget aszerint, hogy a terhelt bűntettet vagy vétséget követett volna el. A módosítás előtt egyedül az elkövetett bűncselekmény büntetési tételét illetően vált el a háromévi, illetve az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények kategóriája a jogkövetkezmények tekintetében, miszerint az előbbinél a büntetlenséget, míg az utóbbinál a büntetés korlátlan enyhítését tette lehetővé a törvényalkotó. A módosítással

[565] A tevékeny megbánás korábban sem volt ismeretlen a büntetőjogban. De a Btk.-ban nem az általános részben, mint általános büntethetőséget megszüntető ok szerepelt, hanem a Btk. különös részében egyes vagyon elleni deliktumok esetén tette lehetővé a büntetlenséget. Ld.: részletesen GÖRGÉNYI Ilona (2006) *i.m.* 236-237. o.

megfontolva azt, hogy a vétségek mégis a bűncselekmények kevésbé súlyos kategóriáját alkotják, vétségek elkövetése esetén az ötévi szabadságvesztés keretein belül maradva, büntetési tételtől függetlenül a terhelt nem büntethető.

A b.) pontként szabályozott követelmény a beismerő vallomás és a terhelt részéről a jóvátételre való hajlandóság és képesség. A beismerő vallomás szükséges feltétel, hogy az ártatlanság vélelme sérelmet ne szenvedjen. Ezt a nyomozás során, de legfeljebb a vádemelésig teheti meg a terhelt, a későbbi beismerő vallomás már kizárja a közvetítői eljárás lefolytatásának lehetőségét. A Legfelsőbb Bíróság már hivatkozott BK. véleménye kifejti, hogy a beismerő vallomásnak nem elég ténybeli feltáró jellegűnek lenni, hanem szükséges, hogy az a bűnösségre is kiterjedjen, így bizonyítható csak az előbbi pontban foglalt követelmény, hogy a terhelt tevékeny megbánást is gyakorolt.[566]

A bűncselekménnyel okozott sérelem sértett által elfogadott módon és mértékben történő jóvátétele, a közvetítői eljárás eredeti szabályaihoz képest lényegi módosítást jelent. Az eredeti szabályok szerint a jogalkotó a sértettnek fizetendő kár megtérítésének fordulatával élt. A módosított szabály viszont a sérelem kifejezést tartalmazza, helyesen hangsúlyozva azt, hogy a bűncselekmény következménye nem kizárólag materiális kár lehet. Az eddigi tapasztalatok a közvetítői eljárással kapcsolatosan nagyon is azok, hogy a felek és a jogalkalmazók is leginkább a tényleges materiális kártérítést helyezik a jogintézmény középpontjába, holott a külföldi tapasztalatok és hazai szerzők is rámutattak arra, hogy a sértett jóvátétele az anyagi kompenzáláson kívül számos más formában is történhet.

Az új szabályozás szerint hangsúlyos lett az is, hogy a sértett által elfogadott mértékben és módon ad a terhelt jóvátételt. Ezzel a jogalkotó azt a bizonytalansági tényezőt igyekezett kiküszöbölni, ami abból adódott, hogy a

[566] A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának a 3/2007. BK. véleménye az 1978. évi IV. törvény (Btk.) és az 1998. évi XIX. törvény (Be.) közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről. V. 1-2 pont.

jogalkalmazónak kétséges volt, hogy elfogadjon-e olyan megállapodást, amelyben a felek a tényleges kárt el nem érő kártérítésben állapodnak meg.[567] Etekintetben egyet kell értenünk Frech Ágnessel, aki szerint „Ha elfogadjuk, hogy az elkövető és az áldozat közötti sikeres megegyezés a két fél akaratán múlik, akkor nem kellene jelentőséget tulajdonítani a kár büntetőjogi fogalmának. Az intézmény akkor is elérné célját, ha például vagyon elleni bűncselekmények esetében a sértett jóvátételként az adott minősítéshez kapcsolódó károsszegnél alacsonyabb összeget is elfogad."[568] A közvetítői eljárás helyes gyakorlata tehát az lenne, ha az ügyész nem vizsgálná a megállapodások tartalmát, hiszen ez neki nem is feladata. Az eljárás eredeti célja, hogy a feleknek adja vissza a konfliktusuk békés rendezését. Arra garanciaként, hogy az erősebbik fél nem él vissza erőfölényével, a mediátor részvétele szolgál, aki felügyeli a kiegyezés folyamatát.[569]

A mediáció egyik alapelvét, nevezetesen az önkéntességet juttatja érvényre a c.) pontban meghatározott követelmény, hogy mindkét szereplőnek, vagyis a sértettnek és a terheltnek is önként kell beleegyeznie az eljárás lefolytatásába. Többféle jogértelmezésre adhat okot, amennyiben az eljárásban több sértett és/vagy több terhelt szerepel. Ebben az esetben automatikusan kizárt-e a közvetítői eljárás, amennyiben közülük legalább egy nem járul hozzá a közvetítői eljárás lefolytatásához? Vagy amennyiben az ügyek egymástól elkülöníthetők, terheltenként és sértettenként is vizsgálandó az önkéntesség, és a hozzájárulást megadó felek között lehet-e közvetíteni?[570]

Bármit is alakít ki erre az esetre a gyakorlat, bár nem kizárt ilyenkor a közvetítői eljárás, a magam részéről azon az álláspontón vagyok, hogy amennyiben az ügyész az ésszerűség talaján marad, akkor ezekben az

[567] Ennek a problémának a bemutatását ld. részletesen: RÓTH Erika: *A kár megtérülésének egyéb formái*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos) IRM, 2009. 143-145. o.
[568] FRECH Ágnes: *A közvetítői eljárás törvényi szabályozása, jogértelmezési kérdések.* (2007. január 1.-2007. június 30.) http://www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/a_kozvetitoi_eljaras2.pdf. 2. o.
[569] BARABÁS A. Tünde – WINDT Szandra (2009) *i.m.* 157. o.
[570] NYÍRI Sándor: *i.m.* 277. o.

esetekben nem fogja elrendelni a közvetítői eljárást, hiszen megduplázódik a munka azzal, hogy ugyanabban az ügyben van egymással párhuzamosan közvetítői eljárás és egy hagyományos büntetőeljárás is. Ezzel a költségtakarékosság és az eljárás egyszerűsítésének követelménye ellen vétenénk.[571]

Végül a jogalkotó szükségesnek tartja, hogy azon kívül, hogy meghatároztuk a bűncselekmény büntetési tételét, és a bűncselekmény fajtákat, további feltételként meg kell vizsgálni a bűncselekmény jellegét, az elkövetés módját és az elkövető személyét is. Ez az a pont, ami az ügyész részéről valódi mérlegelést igényel.

A fent felsorolt feltételek konjunktív követelmények, így már egynek a hiánya is kizárja a közvetítői eljárásra utalást. Amennyiben azonban a fenti feltételek fennállnak, az ügyész döntésén múlik, hogy lesz-e közvetítői eljárás vagy sem. A pozitív alkalmazási feltételek mellett, a jogalkotó nem bízza a jogalkalmazóra annak az eldöntését sem, hogy kik a mediáció kedvezményére abszolút érdemtelenek. A Btk. 36. §-a ugyanis felsorolja, mintegy negatív feltételként, hogy kikkel szemben kizárt a közvetítői eljárás elrendelése.[572] Ennek értelmében nem kerülhet közvetítői eljárásra sor, ha az elkövető különös vagy többszörös visszaeső, ha bűnszervezetben követte el a cselekményt, ha a cselekménye halált okozott, illetve ha szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt, vagy a szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának ideje alatt követte el.

[571] A már rendelkezésünkre álló gyakorlati tapasztalatok is arról árulkodnak, hogy tipikusan egy sértettes ügyekben kerül sor közvetítésre, és csak elenyészően kevés az, amikor több sértett is szerepel az eljárásban. Ld.: BECK László – FLECK Zoltán – GYULAVÁRI Ágnes – IVÁNYI Klára – KÁNYA Kinga – NAVRATIL Szonja – WAGNER János (2008) *i.m.* 70. o.
[572] Btk. 36. § (3) bekezdés

A 2009. évi LXXX. törvény lényegi újítása egy új kizáró ok bevezetése, mely a közvetítői eljárásban már korábban részt vett személy „visszaesését" igyekszik szankcionálni, hiszen kizárt a közvetítői eljárás azzal szemben, aki korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben a Btk. 36. § (1) vagy (2) bekezdését alkalmazták, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.[573]

Valamennyi pozitív feltétel együttes teljesülése és a negatív feltételek hiánya esetén, amennyiben az ügyész úgy ítéli meg, hogy alkalmas az ügy a közvetítésre, maximum 6 hónapra felfüggesztheti és közvetítő elé utaljhatja az eljárást. Amennyiben a bírósági szakban kerülne sor az eljárás felfüggesztésére, eltérően az ügyészi szaktól, ahol az ügyész hivatalból és indítványra is dönthet a közvetítés mellett, addig a bíróságnak erre csak kifejezett kérelem alapján van helye.

A magyar szabályozás sajátja a közvetítés tekintetében a jogalkalmazónak szigorúan a törvényhez kötése. A francia megoldáshoz képest a jogalkotó nálunk cizelláltan megadja a figyelembe veendő szempontokat, sok esetben mérlegelést nem tűrően. Megkötve az ügyész kezét a büntetési tételekkel, a pontosan meghatározott bűncselekményi kategóriákkal, határidőkkel, melyekkel a francia jogban egyáltalán nem találkozunk.

2.4.3. A mediátor

A mediátor személyét illetően hazánkban sem volt kevésbé bonyolult a helyzet, mint a francia verziónál. Kérdésként vetődött fel és hosszas vitákat váltott ki, hogy ki legyen a mediátor. Azt már a jogszabály tervezetének indokolása is kiemelte, hogy figyelemmel a sajátos szituációra, miszerint bűncselekmény elkövetése történt, továbbá figyelemmel a sértett

[573] Bevezette a 2009. évi LXXX. törvény 6. § (2) bekezdés

kiszolgáltatott helyzetére, a mediátor képzettségét, illetve a vele szemben támasztott szakmai elvárásokat tekintve, magasabban kvalifikáltnak kell lennie a civil ügyekben eljáró közvetítőhöz képest. Az európai mediációs modelleket tanulmányozva sokféle példa állt hazánk előtt. Az önkéntesektől a civil szervezetekig, a laikusoktól az ügyvédekig igen széles a kínálati lehetőség.[574]
A választás hosszas vita után az ügyben eljáró bíróság, illetőleg ügyész székhelye szerint illetékes megyei Igazságügyi Hivatal közvetítői tevékenységet folytató pártfogó felügyelőire esett. A pártfogók mellett felhozható legfőbb érv, hogy a közvetítést olyan személyeknek kell végezni, akik kellő tapasztalattal rendelkeznek a bűnelkövetőkről.

A pártfogókat, mint leendő mediátorokat azonban a szakmai életben nagyon sok kritika érte. *Kiss Anna* egyenesen *„kisbírónak"* nevezte a mediátor köntösébe bújtatott pártfogókat, akiket a törvény olyan hatalmi jogosítványokkal ruház fel, mint a bírót.[575] *Király Tibor* a törvényjavaslathoz fűzött véleményében azt fejtette ki, hogy a mediáció legproblematikusabb elképzelése, hogy a közvetítői tevékenységet kizárólag a pártfogók végzik. Ezzel a mediációt államosítjuk, és a lehető legdrágább eljárást választjuk.[576] *Kuji Eszter* egy cikkében Király Tibor professzor gondolataiból kiindulva, felvetette a kérdést, hogy miért nem képzelhető el, hogy az érintettek a közvetítő személyét illetően választhatnának, másrészt miért lenne elképzelhetetlen civil szervezetek legalizálása erre a célra?[577]

---

[574] BARABÁS A. Tünde: *Kulcsszereplő a mediátor – közvetítés büntetőügyekben*. In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 264-270. o.

[575] Elsősorban olyan jogosítványokra kell gondolni, hogy a mediátor idéz, indítványokról határoz, azokat el is utasíthatja és olykor a döntése ellen nincs helye jogorvoslatnak. KISS Anna (2006) *i.m.* 263. o.

[576] Ld. KUJI Eszter (2006) *i.m*. 28. o.

[577] Ez utóbbi mellett szóló érv lenne, hogy számos olyan ügyvédi iroda van, akik már évek óta foglalkoznak mediációval. Magyarországon már a 90-es évek közepétől megfigyelhető a mediációs intézmények meghonosítására való törekvés. A rendszerváltást követően elsősorban egy kívülről ható erőnek volt nagy szerepe a mediáció terjesztésében, ugyanis a Federal Mediation and Conciliation Service európai missziós tevékenysége nyomán hazánkban és Romániában is nagy összegeket költöttek a mediációs eljárások reklámozására, illetve ösztöndíjakat és kezdeti finanszírozást is adott a magyar mediációs bázis kiépítésére. Ez a szervezet hozta létre Partners Hungary néven az első magyar mediációs szervezetet. Jelenleg ez a szervezet foglalkozik a mediátorok képzésével is, beleértve ebbe

További ellenérv a pártfogókkal szemben, hogy nem tekinthetők függetlennek, hiszen alapvető feladatuk a terheltek rehabilitációjának elősegítése, funkciói egyértelműen a terhelthez kötődnek.[578] *Tóth Mihály* meggyőző okfejtéssel vázolja fel az ügyész mediátori szerepkörben való elképzelését is, arra tekintettel, hogy a felektől független személyben az érintettek jobban megbíznak, s ilyen személy inkább megtestesíti a szemükben a teljesen pártatlan, a közös érdekeket elfogulatlanul mérlegelni tudó közvetítőt.[579]

A jogalkotó hazánkban azonban nem a francia modell szerinti megoldást választotta, hiszen ragaszkodott a pártfogó felügyelethez olyan formában, hogy a szervezeten belül egy önálló egység foglalkozzon a büntetőjogi mediálással, és legyenek erre speciálisan kiképezve a szakemberek. Arra azonban nagyon sokáig senki nem tudta a választ, hogy miből álljon ez a képzés és, hogy ki tartsa azt. Mindenesetre az Igazságügyi Hivatal tudatosan készült a rá váró feladatra. *Hatvani Erzsébet* főigazgató (Igazságügyi Hivatal) a Magyar Kriminológiai Társaság 2006. február 24-én tartott tudományos ülésén arról számolt be, hogy megkezdődött 60 mediátor felkészítése és képzése, akik a Partners Hungary Alapítvány mediáció I-II képzéseken vettek részt.

A képzés célja, hogy jó kommunikációs és konfliktus-megoldási készséggel, valamint alapvető információkkal rendelkezzenek a büntető igazság-szolgáltatásról. Hazánkban a mediátorok a képzés során egy kétszer 30 órás tanfolyamon, majd esetmegbeszélésen vettek részt. Itt nemcsak a jogintézmény eredetével, elveivel ismerkedtek meg, hanem azt is megtanulták, hogyan tegyenek fel kérdéseket a feleknek, milyen a jó kérdés; hogyan teremtsenek egyensúlyt a két fél között; hogyan kell úgy eljárniuk, hogy a

---

a pártfogókat is. Ld. részletesen POKOL Béla: *A jog elkerülésének útjai (Mediáció, egyezségkötés).* Jogelméleti szemle, 2002/1. http://jesz.ajk.elte.hu/2002_1.html

[578] Ld. TÓTH Mihály (2005) *i.m.* 85-86. o.; továbbá PÓKA Rita: *Gondolatok a tettes-áldozat mediáció hazai bevezetéséről*. Magyar Jog, 2006/12. 754. o.

[579] TÓTH Mihály (2005) *i.m.* 85-86. o.

mediációs eljárás céljait lehető legjobban megvalósító megállapodás szülessen a felek között. Az elméleti képzést követően nyílik lehetőség a mentori programban való részvételre. Itt 15 minősített ügyben kell közreműködniük: ötben, mint megfigyelő; ötben, mint társ-közvetítő; és további ötben önálló közvetítőként kell eljárniuk. Ezt a 15 ügyet a mentor minősíti, s ha ezeket a minősített eseteket sikeresen teljesítette valaki, mentorrá válik, s ő is értékelhet.[580]

A Hivatal a képzésen kívül felvette külföldi országokkal a kapcsolatot az ottani mediációs megoldások jobb megismerése végett, így a felkészülés jegyében különösen Ausztria, Csehország és Kanada tapasztalatait tanulmányozták.[581]

A közvetítői eljárásról szóló törvény szerint a közvetítő feladata, hogy pártatlanul segítse elő a megegyezés létrehozását és ellenőrizze a megegyezésben foglaltak végrehajtását. A mediátor pártatlanságának biztosítását hivatott szolgálni, hogy a törvény részletezi a mediátor kizárására vonatkozó szabályokat.[582] Ezek a rendelkezések egyértelműen párhuzamot mutatnak a CPP R.15-33-33 cikkével, mely részletesen felsorolja azokat a követelményeket, melyeknek a mediátornak meg kell felelni. Ezek között szerepel, hogy nem végezhet hivatásszerűen jogi tevékenységet. Ebbe a kategóriába tartoznak az ügyészek, bírák, bírósági végrehajtók stb. Ez azért érdekes, mivel ebbe Franciaországban az ügyvédek is beletartoznak. Ezen a ponton viszont eltérés mutatkozik a két állam eljárása között, hiszen 2008. január 1-jétől hazánkban már nem kizárólagosan a pártfogó felügyelők járhatnak el mediátorként, hanem ügyvédek is.[583]Egyes szerzők szerint az

[580] A Hajdú-Bihar Megyei Igazságügyi Hivatalnál végzett empirikus kutatómunka során a mediátor képzésről kapott információk alapján.
[581] Ld. TARR Ágnes: *Beszámoló a Magyar Kriminológiai Társaság legutóbbi tudományos üléséről.* Jogi Műhely 2006/2 (április 1.)
[582] 2006. évi CXXIII. törvény 4. §
[583] A büntető ügyekben közvetítői tevékenységet folytató ügyvéd képesítési feltételeit, díjazását és az iratkezelés szabályait az 58/2007 IRM rendelet szabályozza.

utóbbi engedmény az ügyvédi kar jelentős lobby tevékenységének köszönhetően került be végül a jogszabályba.[584]

Véleményem, hogy a közvetítői eljárás sikerében kulcsszerepe a mediátornak van, így erre tekintettel nem mindegy, hogy ki és milyen felkészültséggel ül le a felekkel egy asztalhoz tárgyalni. Miután a magyarországi képzési nehézségek is mára megoldódni látszanak, szerencsés lenne a francia elképzelés alapján, civil szervezetek bevonása a mediálásba, akiknek kötelező lenne a mediátor képzéseken részt venni, és időről-időre vizsgálat tárgyává lehetne tenni a feladatra való alkalmasságukat. Ezzel a jogalkotó nem zárná ki más szakmák képviselőit sem a mediálásból.

2.4.4. A mediáció folyamata

A mediáció, bármely ország megoldását vesszük is szemügyre, meglehetősen hasonló. Az ügyész a mediátor elé utalja az ügyet, aki az ügy előkészítését követően a feleket értesíti a tárgyalás időpontjáról. A felek együttes beleegyezéssel vesznek részt a tárgyaláson, ahol a mediátor feladata a tárgyalás vezetése. Addig, amíg Franciaországban egy jól bevált módszert jelent a közvetett mediáció, addig hazánkban nem teljesen egyértelműek az ezzel kapcsolatos szabályok. A közvetítői eljárásról szóló törvény egyrészről lehetővé teszi, hogy a sértett és a terhelt meghallgatására egymás távollétében kerüljön sor, ugyanakkor azt is előírja, hogy a sértettnek és a terheltnek a megállapodás megkötésekor együttesen, személyesen kell jelen lenni.

A közvetett mediáció lényege, hogy a felek valamelyike, vagy éppen egyik fél sem akar találkozni a másikkal, így érthetetlen, ha a tárgyalást egymás távollétében lehetővé teszi a törvény, akkor miért kényszeríti mégis a megállapodás megkötésekor személyes találkozásra a feleket. A helyesebb

[584] BARABÁS A. Tünde (2007) *i.m*. 21. o.

egyértelműen az lenne, ha a megállállapodás megkötését is lehetővé tenné egymás távollétében.

A közvetítői eljárás során akkor jön létre egyezség, ha a terhelt és a sértett a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésében, vagy a bűncselekmény káros következményeinek más módon történő jóvátételében azonos álláspontra jutott. Hasonlóan a francia megoldáshoz, a felek között létrejött megállapodást írásba kell foglalni, és a mediátor feladata annak ellenőrzése, hogy az egyezség tartalma ésszerű-e, nem ütközik-e jogszabályba vagy a jó erkölcsbe. Arról azonban a magyar törvény nem beszél, hogy a mediátornak a kártérítés összegét tekintve mennyire van beleszólási joga. A francia megoldásnál láttuk, a gyakorlat kifejezetten a mediátor kötelezettségévé tette, hogy a kártérítés eltúlzott vagy túlságosan alacsony voltát ellenőrizze. Ez azonban már átbillenti a mediátort a bírói szerepkörbe és ez egyáltalán nem helyeselhető.

Némi ellentmondásra ad okot, hogy a magyar közvetítői eljárásról szóló törvény kifejezetten lehetővé teszi, hogy a sértett a büntetőeljáráson kívül a bűncselekményből származó igényét bírósági, választottbírósági vagy egyéb eljárás keretében érvényesítse.[585] Kérdéses, hogy abban az esetben, ha a sértett a kár gyorsabb megtérülése érdekében a nem teljes mértékű kártérítést is elfogadja, az előbbi rendelkezés feljogosítja-e arra, hogy a maradék kár tekintetében polgári jogi igénnyel éljen.[586] Amennyiben ez utóbbi lehetősége a sértettnek adott, az a közvetítői eljárás lényegét kérdőjelezné meg.

A fenti rendelkezés valószínűsíthető célja, hogy a közvetítői eljárás ne akadályozza a sértettet abban, hogy egyéb törvényes úton érvényesíthessen a terhelttel szemben a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben fennálló igényt. Ez akkor fordulhat elő, ha esetleg az egyezményben foglaltak végrehajtására nem kerül sor, vagy ha a bűncselekménnyel összefüggésben, a

[585] 2006. évi CXXIII. törvény a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről, 14. § (2) bekezdés
[586] A probléma felvetésről ld. RÓTH Erika (2009) *i.m.* 148. o.

büntetőeljárásban nem érvényesíthető, vagy nem érvényesítette a sértett valamely követelését.[587] Arra Franciaországban is van lehetőség, hogy a nem teljesített megállapodást könnyített formában érvényesítse az áldozat, de az ezen kívül eső követelések érvényesítésére, mint láttuk, csak kivételesen kerülhet sor. Éppen ezért célszerűnek tűnne a magyar jogszabály ezen ponton való egyértelműsítése, mely kizárná a felek megállapodásában nem szereplő kár egyéb úton való érvényesítését. Erre természetesen a sértettet minden esetben figyelmeztetni kellene.

A felek megállapodása részletekben történő teljesítésre is vonatkozhat. Ebben az esetben azonban nem kerülhet sor az eljárás megszüntetésére, hanem vádemelés elhalasztására. E szerint azonban a részletekben történő megállapodás csak a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő esetek kiváltsága, hiszen a vádemelés elhalasztására csak ilyenkor van törvényi lehetőség.

A közvetítői eljárásban megállapított és teljesített jóvátételhez fűzött jogkövetkezmény is differenciált aszerint, hogy milyen az elkövetett bűncselekmény büntetési tétele. Amennyiben ugyanis háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettről vagy vétségről van szó, és a felek között a közvetítői eljárásban megállapított jóvátételre kerül sor, az ügyész vagy a bíróság az eljárást megszünteti. Az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntetteknél vádemelésre kerül sor, és a felek közötti jóvátétel csupán a büntetés kiszabásánál eredményezheti a büntetés korlátlan enyhítését, mely hozzá kell tenni, hogy lehetősége és nem kötelessége a bírónak. Úgy tűnik a jogalkotó kissé megnyirbálta az ügyész és a bíróság mérlegelési jogát ezzel a rendelkezéssel

[587] Nem szabad ugyanis elfeledkezni arról, hogy a sértetti polgári jogi igény érvényesítése sem merül ki pusztán a kártérítésben, hanem lehetőség van ezen keretek között a dolog kiadását kérni, eredeti állapot helyreállítását, birtokvédelmet stb. A sértett polgári jogi igényének érvényesítéséről ld. részletesebben KISS Anna (2003) *i.m.*21-41. o.; KISS Anna (2005) *i.m*. 353-367. o.; KISS Anna: *A sértett szerepe az adhéziós eljárásban*. In.: A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében. Budapest, 2006. 24-33. o.; továbbá TARR Ágnes (2006) *i.m.*

is, hiszen nem minden sikeres mediációs eljárás esetére ajánlhatják fel a büntetlenséget.

Számomra ez a megoldás az eljárások felesleges megduplázódásának tűnik, és érthetetlen, ha egyszer felajánlunk egy kedvezményt az elkövetőnek, nevezetesen hogy vegyen részt a közvetítői eljárásban, miért kényszerítjük arra, hogy ezen kívül még a hagyományos eljáráson is részt vegyen. Nem felesleges-e abban az esetben a tradicionális eljárás, ha már a felek régen megállapodtak, a terhelt részéről a jóvátétel megtörtént és a sértett is megbocsátott?

Véleményem szerint két megoldás lehetséges, vagy a mediációra alkalmas ügyek büntetési tételének egységesen három évre történő leszállítása, vagy éppen öt évre történő felemelése és egységesen a büntetlenség felajánlása. Avagy a jogalkalmazó mérlegelési jogkörére lehetne bízni, hogy esetről-esetre ő döntse el, hogy az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetője rászolgált-e az eljárás megszüntetésérének kedvezményére vagy csak a büntetés korlátlan enyhítésére.

2.4.5. A közvetítői eljárás a gyakorlatban

Szokták mondani, *hogy „a puding próbája az evés”,* avagy hogy kibírja-e egy jogintézmény az alkalmazhatósági próbát, mindig a gyakorlat dönti el. Nehéz jóslatokba bocsátkozni, hogy hogyan, milyen hatékonysággal fog operálni egy új jogintézmény. A jogalkotó és a jogtudósok ennek ellenére találgatnak, elképzelnek tipikus bűncselekményi csoportokat, melyekben egy adott jogintézmény majd hatékonyan fog működni. Nem volt ez másképp a mediációval sem. Vártuk, hogy a közvetítői eljárásnak kezdeti sikereket valószínűleg a fiatalkorúak ügyében könyvelhetünk majd el, hiszen a legtöbb diverziós megoldás először velük szemben került mindig is kipróbálásra. Vártuk, hogy külföldi mintákat követve a vagyon elleni, esetleg még a kényes

témának számító családon belüli konfliktusok megoldása terén szintén sikereket aposztrofálhatunk a mediációnak.

A sajátos magyar szabályozás sajátos magyar mediációt eredményezett a gyakorlat terén is, és a várakozások csak részben teljesültek. Ami a vagyon elleni bűncselekményeket illeti, az ügyek csaknem 60%-át ezek alkotják, vagyis hazánkban valóban ez a legnépszerűbb bűncselekményi kategória.[588] Mindannyiunk meglepetésére viszonylag magas a mediációs ügyek száma a közlekedési bűncselekményekben.[589] Ennek magyarázata, hogy számottevő a csekély vagy közepesen súlyos, gyakran gondatlan közlekedési bűncselekményeknek a száma, melyben mindkét félnek érdeke fűződik ahhoz, hogy minél hamarabb vége legyen az eljárásnak, minél hamarabb jóvátételre kerüljön sor. Egyenlőtlenséget eredményez viszont a közlekedési bűncselekmények esetén, hogy egy ittas járművezetésnél sértett hiányában kizárt a közvetítés, míg egy súlyosabb gondatlan közlekedési baleset okozásánál lehetőség nyílik a közvetítésre.[590] Abszurd helyzetet eredményez, amikor a sértett a közlekedési balesetben a gépjármű utasa, és egyben a vádlott hozzátartozója vagy közeli ismerőse. Ilyenkor előfordulhat, hogy a közvetítői eljárásban férj és feleség, szülő és gyermek vagy esetleg barátok ülnek egymással szemben. Ebben az esetben az anyagi jóvátétel csak formális, a bocsánatkérés egymás között, családon belül már régen megtörtént, vagy teljesen felesleges, mert esetleg a sértett maga sem érzi büntetőjogilag felelősnek a terheltet. Az biztos, hogy ebben az esetben szétszakadt társadalmi szálakat és emberi kapcsolatokat a mediációnak nem kell orvosolni.

[588] A közvetítői eljárás első féléves gyakorlatának statisztikája alapján 22% országos átlagban, de egyes megyékben még ennél is kiugróbb arányokat képvisel Ld. http://www.kih.gov.hu/data/cms8570/Besz_kozv_elj_I_felev.pdf. Majd az első év végére további növekedés figyelhető meg, és 28%-ra tehető a közlekedési bűncselekményeknek a száma a közvetítői eljárásban. Ld. http://www.kih.gov.hu/data/cms10970/statmedi_07_osszesites.pdf .

[589] http://www.kih.gov.hu/data/cms8570/Besz_kozv_elj_I_felev.pdf

[590] Ezt az egyenlőtlenséget ugyanakkor ellensúlyozza, hogy a járművezetés ittas vagy bódult állapotban való elkövetésére a közvetítői eljárás hiányában más alternatív könnyített megoldások rendelkezésre állnak. Többek között szóba jöhet a vádelhalasztás, vagy büntetőparancs kibocsátása is.

Az eddigi gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogalkotó indokolatlanul megnyirbálta a jogalkalmazó választási lehetőségének a szabadságát, mind a bűncselekményi kategóriák, mind a büntetési tétel vonatkozásában. Ami a bűncselekményi kategóriákat illeti, előfordulhat olyan bűncselekmény, ami maximálisan alkalmas lenne a közvetítői eljárásra, de mivel nem a három bűncselekményi csoport valamelyikébe tartozik, törvényi akadálya van a mediációnak.[591] Konkrét példaként említhetjük a garázdaságot, mely a Btk.-ban a köznyugalom elleni bűncselekmények között került elhelyezésre, így az, hogy nem személy, illetve vagyon elleni bűncselekményről van szó, kizárja a közvetítői eljárás lehetőségéből, holott előfordulhat, hogy a garázdasággal ténylegesen anyagi kára is keletkezik valakinek, vagy esetleg személy elleni támadásnál sérülés is bekövetkezhet.[592]

Ami a büntetési tételt illeti, a rablás szintén kizárt a közvetítői eljárásból, hiszen büntetési tétele kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés. Mint ahogy arra a jogalkalmazó több ízben is helyesen rámutatott, a rablást nagy többségében nem fegyveres és több millió forintot megszerző „akcióként" kell elképzelnünk. Tényállásszerű a rablás akkor is, ha a terhelt az utcán valakitől a mobil telefont akarja puszta kézzel elvenni, és eközben belekönyököl a sértett hasába, vagy „pusztán" ellöki a sértettet. Ilyen esetben az ügyész, választási lehetőség nélkül vádat emel, holott érdemes lenne megfontolni adott esetben a közvetítői eljárás lefolytatását.

Ezen példákra tekintettel rugalmasabbnak tűnik a francia szabályozás, ahol nincsenek sem bűncselekményi csoportok, sem büntetési tételek megjelölve, hanem minden esetet a jogalkalmazó saját meggyőződése, belátása és szakmai tapasztalata alapján vizsgál meg, és számos körülményt figyelembe véve

[591] Ügyészi vélemények szerint ilyen pl. a tartás elmulasztása, vagy pénzügyi bűncselekmények. Ld. BARABÁS A. Tünde – WINDT Szandra (2009) *i.m.* 155. o.
[592] Ezt a problémát fiatalkorúakra veti fel Dénes Veronika és Vaskuti András, de véleményem szerint ez nemcsak fiatalkorúaknál jelent problémát. Ld. DÉNES Veronika – VASKUTI András: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása; a helyreállító szemlélet perspektívái*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára) IRM, 2009. 455. o.

esetről-esetre dönti el, hogy az ügy alkalmas-e a közvetítői eljárásra. A magam részéről hazánkban is megfontolandónak tartom ezt a rugalmasabb szabályozási módot.

Ellentmondásos helyzet áll elő akkor, ha a terhelt nem a közvetítői eljárás alatt, hanem már ezt megelőzően, önként rendezi a sértettnek okozott kárt. A Legfőbb Ügyészség 2007. január 31-én kibocsátott emlékeztetőjének a 420/f. pontja egyértelműen amellett foglal állást, hogy nincs helye közvetítői eljárásnak, ha a terhelt a bűncselekmény káros következményeit az eljárás korábbi szakaszában már jóvátette, illetve ha a kár lefoglalással vagy más módon már megtérült. Ezzel aránytalanul hátrányosabb helyzetbe kerülnek éppen azok a terheltek, akik már korábban jóvátételt gyakoroltak. Osztva több szerzőnek a véleményét, az eljárás korábbi szakaszában való jóvátétel nem lehet akadálya a közvetítői eljárásnak.[593] Ezt erősíti meg a Btk. megváltozott fogalma is, hiszen a kárból sérelem lett, hangsúlyozva azt, hogy a bűncselekmény káros következménye nem merül ki a tényleges anyagi kárban. A közvetítői eljárás pedig az a terep, ahol felderíthető, hogy a materiális sérelmen kívül milyen káros következményei voltak a bűncselekménynek, és azokat esetleg milyen formában lehet még orvosolni a tényleges „kártérítésen" kívül.[594] Erre az eltérő jogértelmezésre tekintettel a jogalkotónak kellene egyértelművé és egyáltalán lehetővé tenni a közvetítői eljárás lefolytatását arra az esetre, ha már korábban a terhelt részéről anyagi jóvátétel történt.

Némi aggodalomra ad okot hazánkban az is, hogy elhanyagolható a közvetítői eljárások száma fiatalkorúak eljárásában, ami pontosan azt jelenti, hogy az összes mediációra utalt ügynek csak 12%-át folytatják le fiatalkorú bűnelkövetővel szemben.[595] Ez azt is jelenti, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők

[593] MAKAI Lajos (2007) *i.m.* 79-89. o.
[594] Ld. OPÓCZKY László: *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárással kapcsolatos jogértelmezési problémák*. Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológia Társaság, Budapest, 2008. 149-150. o.
[595] http://www.kih.gov.hu/data/cms8570/Besz_kozv_elj_I_felev.pdf

3%-ának van lehetősége,[596] hogy bocsánatot kérjen és jóvátételt gyakoroljon. Ennek feltételezhetően az az oka, hogy az ügyészek ragaszkodnak a már jól bevált gyakorlathoz, és szívesebben alkalmaznak a közvetítői eljárás helyett vádelhalasztást velük szemben. Ezzel megkímélve a fiatalkorút egy alkudozástól, és a fiatalkorú fejlődését biztosabban elősegítő, huzamosabb ideig fennálló pártfogó felügyeletet választanak. Jóllehet a vádelhalasztás és a közvetítői eljárás egymással konkuráló jogintézmények, mégis fentebb már bemutattam, hogy a gyakorlatban a vádelhalasztás sem tölti be az egyéniesítés követelményét, hiszen csak nagyon ritkán kerül sor egyéni magatartási szabály előírására. Ez a probléma a fiatalkorúak eljárását is egyértelműen sújtja, ezért számomra nem elfogadható kibúvó az ügyészség részéről, miszerint a már jól bevált jogintézményt részesítik előnyben a közvetítői eljárással szemben. A gyakorlatban meg kellene fontolni annak a lehetőségét, hogy fiatalkorúval szemben is mind gyakrabban kerüljön sor a közvetítői eljárás alkalmazására.

Számos esetben a fiatalkorúak vonatkozásában a mediáció mellőzésének magyarázata, hogy azok nem rendelkeznek keresettel vagy vagyonnal, amivel a sértettnek okozott kárt meg tudnák téríteni. Abban az esetben pedig, ha a szülő teljesít helyettük, nem éri el a közvetítés az eredeti célját. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a közvetítői eljárás során a jóvátétel túlmutat az anyagi káron, és azon kívül számos más jóvátételi forma létezik még. A fiatalkorúaknál azonban problémás a pénzbeli jóvátétel egy lehetséges alternatívájaként a köz javára végzett munka vállalásának a lehetősége is.

Az teljesen egyértelmű, hogy a közérdekű munka büntetés csak abban az esetben írható elő, ha a fiatalkorú az ítélet meghozatalakor a 18. életévét betöltötte.[597] A jogalkotó azzal is egyértelmű, hogy a vádelhalasztás esetén az előírható magatartási szabályok és kötelezettségek köréből kiveszi a köz javára végzett munka lehetőségét. A közvetítői eljárás esetén ugyanakkor

[596] BECK László – FLECK Zoltán – GYULAVÁRI Ágnes – IVÁNYI Klára – KÁNYA Kinga – NAVRATIL Szonja – WAGNER János (2008) *i.m.* 72. o.
[597] Btk. 113. §

etekintetben a jogalkotó néma maradt. Így aztán kérdés, hogy a közvetítői eljárás során is kizárt-e a fiatalkorú esetén a köz javára végzett munka vállalása, vagy annak csak abban az esetben van-e helye, amennyiben a fiatalkorú a 18. életévét már betöltötte? Avagy a némasággal az volt a cél, hogy közvetítői eljárás esetén ténylegesen lehetséges köz javára munkát végezni mindenféle korlátozás nélkül?

A jogalkotó szándéka a fent hivatkozott Btk. és Be. rendelkezésekkel feltehetően az, hogy a fiatalkorút a munkavégzés alól mentesíteni kell. Másképp alakulhat ez azonban a közvetítői eljárásban, ahol a fiatalkorú maga önként vállalja és szívesen végezne a köz javára munkát. Ezzel arra a dilemmára is választ adhatnánk, miszerint a közvetítői eljárás ne legyen a jobb anyagi helyzetben lévő elkövetők kiváltsága, illetve, hogy a fiatalok cselekedeteiért ne a szülőnek kelljen anyagi felelősséget vállalni.[598] Mivel a törvény kifejezett tilalmat nem tartalmaz a munkavégzésről, a jogalkalmazó részéről a helyes döntés egyértelműen, a köz javára végzett munka lehetővé tétele lenne életkori korlátozások nélkül.

2.4.6. Összegzés

Mint szigorúan legalitás elve alapján berendezkedett ország, szemben a francia joggal, a magyar büntetőeljárás pontosan meghatározza, hogy milyen súlyú, sőt milyen típusú bűncselekmények esetén van lehetőség a mediációs eljárás lefolytatására. Ennek értelmében csak ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, személy elleni, közlekedési és vagyon elleni bűncselekmények esetén alkalmazható a mediáció.

Hazánkban is főszabály szerint az ügyész, aki az ügyet a közvetítő elé utalhatja, de a büntetőeljárás egy későbbi szakaszában a bírónak is megvan

[598] FELLEGI Borbála: *Megtorlás vs. Jóvátétel? Ügyészek és bírák attitűdjei a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban. Helyzetkép és jövőkép egy kutatás fényében*. Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológiai Társaság, 2008. 172-173. o.

ugyanez a lehetősége. Vagyis hazánkban érvényesül az a szabály, hogy a mediációnak elérhetőnek kell lenni az eljárás valamennyi szakaszában. Franciaországban ezzel szemben a felnőttkorúak vonatkozásában, csak az ügyész utalhatja az ügyet a közvetítő elé, és csak fiatalkorúak esetén lehetséges, hogy vizsgálóbíró és a fiatalkorúak bírája is éljen a mediációval.

További különbségként említhetjük a két eljárás között, hogy amíg a magyar szabályok szerint legfeljebb 6 hónap áll a mediátor rendelkezésére, hogy az ügyet befejezze, addig Franciaországban nincs ilyen határidő megállapítva, illetve ez is az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy állapít-e meg határidőt és főleg milyen időtartamot. A mediátor személyében is jelentős különbség van, hiszen nálunk az Igazságügyi Hivatalon belül a pártfogó felügyelők és ügyvédek töltik be ezt a tisztséget, addig Franciaországban főleg civil szervezetek, ezen belül is főleg áldozatvédő szervek, illetve magánszemélyek is elláthatják a feladatot.

Különbség van a mediáció jogi következményeit illetően is. Magyarországon ugyanis, amennyiben a felek között egyezség jött létre, és a terhelt jóvátételt gyakorolt és a Btk. 36. § (1) bekezdése alkalmazásának van helye, az ügyész nyomozást megszüntető határozatot hoz. Amennyiben a 36. § (2) bekezdését kell alkalmazni, az ügyész vádat emel, de a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség. Amennyiben a felek részletben történő teljesítésben állapodnak meg, akkor megnyílik a lehetőség egy másik alternatív eljárás választására, ami a magyar büntetőeljárásban a vádemelés elhalasztása. Látjuk ez alapján, hogy a francia ügyésznek sokkal nagyobb szabadsága, és nagyobb mérlegelési jogköre van, hiszen akár egy sikertelen mediáció ellenére is dönthet egy másik alternatív megoldás felajánlása mellett, ami nevezetesen a francia jogban a megegyezés.

Összességében azt mondhatjuk, hogy Magyarország a legalitás elvét követve, a pontos, aprólékos szabályozásra törekedett és teljesen elképzelhetetlen lett

volna számunkra, hogy jogszabályi keretek nélkül alkalmazzunk egy jogintézményt. Franciaországban igyekezett a jogalkotó minden tekintetben, minél szélesebb mérlegelési lehetőséget biztosítani a jogalkalmazó számára. Ennek megfelelően a két ország mediációs modellje bár a cél tekintetében hasonló, mégis számos különböző vonást hordoz magán, melyeket a könnyebb áttekinthetőség kedvéért az alábbi táblázatban foglaltam össze.

Francia büntetőjogi mediáció	**Magyar közvetítői eljárás**
Az ügyész mérlegelése, hogy milyen súlyú bűncselekményben alkalmazza	Csak ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén kerülhet rá sor
Nincs meghatározva az alkalmazandó bűncselekmények típusa	Személy elleni, közlekedési és vagyon elleni bűncselekmény esetén jöhet csak szóba
Csak az ügyész kezdeményezheti	Bírói szakban is van lehetőség kezdeményezésre
Nincs határidő az ügy befejezésére	Legfeljebb 6 hónapos határidő az ügy befejezésre
A mediátor természetes személy vagy szervezet, főleg civil szervezetek, áldozatvédő szervek	Az Igazságügyi Hivatalon belül pártfogó felügyelők, és ügyvédek lehetnek mediátorok
A sikeres mediáció jogkövetkezménye: • az eljárás megszüntetése Sikertelen mediáció jogkövetkezménye: • eljárás lefolytatása • eljárás megszüntetése • más eljárási alternatíva választása	Sikeres mediáció jogkövetkezménye differenciált: • háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett vagy vétség esetén: eljárás megszüntetése • ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett esetén: a büntetés korlátlan enyhítése • háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél, részletekben történő megállapodás esetén: vádelhalasztás

VIII. A bírói részvétellel megvalósuló eljárás egyszerűsítés

Ebben a fejezetben azok a szűk értelemben vett eljárást egyszerűsítő technikák kerülnek bemutatásra, amelyek már nem hagyják ki a függetlenség és pártatlanság letéteményesét a rövidített büntetőperből. Először azokat a francia és magyar jogintézményeket tekintem át, melyek mintegy a tárgyalási szakasz kihagyásával, a bírónak az ügy iratok alapján való lezárását teszik lehetővé, ami egyfajta adminisztrációs vagy közigazgatási jelleget kölcsönöz ezeknek a megoldásoknak. Majd ezt követően a *„vádalku"* jellegű, és végül a gyorsított eljárásokat veszem górcső alá.

1. Büntetőparancs a francia és a magyar jogban

A büntetőeljárás egyszerűsítésének egy jól bevált módszere a német eredetű *„büntetőparancs."*[599] Ezek az eljárások tipikusan a kisebb súlyú bűncselekményekre jelentenek gyors, adekvát választ. A gyorsítás abban testesül meg, hogy az eljárás többnyire írásban zajlik, és az eljáró hatóság az íróasztal mögül,[600] tárgyalás tartása nélkül dönti el az ügyet. Az is lehetséges, hogy a terhelt mit sem sejt abból, hogy ügye már a bíróság előtt van, csak akkor, amikor megkapja a bíróság határozatát, mely abban az esetben, ha a terhelt nem él törvény adta jogorvoslati lehetőségével, ügyének végleges lezárását jelenti.

Az írásbeliség és a kontradiktórius tárgyalás hiánya inkább adminisztratív jelleget, semmint a bírói aktus jegyeit viseli magán.[601] A legtöbb kritika éppen emiatt éri a jogintézményt, hiszen nem érvényesül a szóbeliség, a

[599] A német jogban „Strafbefehl" néven 1877 óta ismert jogintézmény. Ld. részletesen PRADEL, Jean: (2002) *i.m.* 726. o.; továbbá KISS Anna: *A tárgyalás mellőzésének elméleti és gyakorlati kérdései*. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 33., 1996. 162-163. o.
[600] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2003) *i.m.* 480. o.
[601] Vö. KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 634. o.

közvetlenség, a nyilvánosság. Ezeken kívül a védelem elve és az ártatlanság vélelme is sérelmet szenved azzal, hogy a legtöbb garanciát nyújtó bírósági tárgyalást spórolja ki a törvényhozó az eljárásból.[602] Ennek ellenére az egyszerűbb megítélésű ügyek indokolják ezt a fajta eljárási formát, hiszen általában beismerésben lévő terhelttel szemben lehet alkalmazni,[603] és kizárólag csekély súlyú szankció kiszabása jöhet szóba, másrészről, ha a terhelt ezt sérelmezi, tárgyalást kell tartani.[604]

Ennek az eljárásnak kétféle modellje ismert, egyrészről a bíró, másrészről az ügyész centrikus modell.[605] Ami a francia és a magyar jogban a büntetőparancsot illeti, számos rokon vonást mutatnak, hiszen mindkettő a bírói modellt ismeri és mindkettő a német megoldásból táplálkozott. Az első és rögtön szembetűnő különbség a két ország megoldása között az elnevezésből ered, hiszen a franciák kétféle szóhasználattal is illetik ugyanazt a jogintézményt. Egyrészről a bíróság által kibocsátott határozat elnevezésében megőrizte az eredeti büntetőparancs kifejezést (ordonnance pénale), ezt következetesen a CPP és a jogtudomány is használja. Másrészről a CPP-n belül a jogintézmény elnevezéseként, ha jobban tetszik főcímként, az egyszerűsített eljárás terminológia él (procédure simplifiée). A következőkben mindkét kifejezést használom a jogintézmény bemutatására. A hatályos magyar jog alapján tárgyalás mellőzésének nevezzük a jogintézményt, bár az első Bp. még büntetőparancs néven szabályozta, de a jogfolytonosságot hangsúlyozó kifejezés visszaállítására tett kísérletek nem jártak hazánkban sikerrel.[606]

[602] *U.o.* 564. o.
[603] Ez alól a francia megoldás kivételt képez, ahogy az a későbbiekből kiderül, annak ugyanis nem előfeltétele a terhelt beismerő vallomása.
[604] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m.* 627. o.
[605] FARKAS Ákos: *Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban.* Magyar Jog, 1993/3. 507. o.
[606] Megjegyezném, hogy az I. Bp.-ben büntetőparancs elnevezéssel találkozunk, és az új Be. kodifikációs munkálatai során erre tekintettel az eredeti elképzelés az volt, hogy visszakeresztelik a tárgyalás mellőzését büntetőparancsra.

1.1. A francia büntetőparancs

Franciaországban az egyik legrégebbi múltra visszatekintő egyszerűsítő technika a büntetőparancs, hiszen 1972-óta, kisebb nagyobb változtatásokkal, de a mai formájában ismeretes.[607] Az eljárás fakultatív, írásbeli és nélkülözi a kontradiktórius jegyeket, így a hagyományos büntetőeljárás számos alapelvével ellentétes.[608] Mégis már bevezetése óta az eljárás rugalmassága és könnyű alkalmazhatósága miatt nemcsak a gyakorlatban, hanem a jogtudomány képviselői között is nagy népszerűségnek örvendett.[609]

A bíróságok túlterheltségének problémája miatt sürgető volt a jogintézmény bevezetése.[610] Ennek ellenére a francia törvényhozó nagyon is óvatosan bánt az alkalmazási kör kiszélesítésével, ugyanis mintegy húsz éven keresztül csak a kihágásokra korlátozódott alkalmazhatósága.[611] A kihágások, mint a bűncselekmények harmadik kategóriája, a bíróságok előtt tornyosuló akták nagy százalékát teszik ki, ennek tudatában mondhatni, hogy a francia bíróságok még inkább leterheltek a magyarokhoz képest, és nem véletlen,

[607] A Kormány 1971 májusában nyújtotta be a törvényjavaslatot, majd második körben 1971. december 10-én és 17-én szavazta meg a parlament 72-5 január 3-i törvényként került bevezetésre. ld. erről: MAYER-JACK, Andrée: *Une réforme á la Janus: Introduction de l'ordonnance pénale dans la législation française et réduction du stationnement interdit á l'état administratif (Commentaire de la loi du 3 janvier 1972 tendant á simplifier la procédure applicable en matière de contraventions)* La Semaine Juridique. Doctrine 1972. 2456. o.

[608] PIN, Xavier: *Procédure simplifiée*. LexisNexis SA-2006. 3. o.

[609] Pl. PRADEL, Jean: *La simplification de la procédure applicable aux contravention (Commentaire de la loi n°72-5 du 3 janvier 1972)* Recueil Dalloz-Sirey, 1972, 24e Cahier Chronique 154. o.

[610] MAYER-JACK, Andrée (1972) *i.m*. 2456. o.

[611] A francia Code Pénal a bűncselekményeknek a trichotómikus felosztását ismeri, vagyis súly szerint bűntett, vétség és kihágás között tesz különbséget. A kihágásoknak szintén súly szerint 5 kategóriája van. A tipikus kihágási büntetés a pénzbüntetés, mely a legsúlyosabb esetben, vagyis a kihágások 5. kategóriájában maximum 1500 euro, illetve ha az elkövető visszaeső, akkor 3000 euro is lehet. Ld. CP 131-12 és 131-13 cikkek. Ezen kívül a kihágások 5. kategóriája tekintetében lehetőség van különféle jogfosztó és jogkorlátozó büntetések alkalmazására is ezeket a CP 131-14 cikke tartalmazza. A vétségek esetére a törvénykönyv maximum tíz év szabadságvesztést vagy legalább 3750 euro pénzbüntetést ír elő (ilyen pl. a lopás alapesete). Azok a bűncselekmények, melyekre 30, 20, 15 vagy életfogytiglani szabadságvesztést ír elő, azok minősülnek bűntettnek. A bűncselekmények súly szerinti felosztásáról ld. részletesen BOULOC, Bernard – STEFANI, Gaston – LAVASSEUR, Georges: *Droit pénal général*. 19e édition, Dalloz, 2005. 174-180. o.

hogy az új utak keresése az 1970-es években, az addig soha nem látott méreteket öltő kihágások számának csökkentésében jelentkezett.[612]

1.1.1. Történeti előzmények

Nem volt történeti előzmény nélküli a jogintézmény német mintán alapuló bevezetése a francia jogba. A törvényhozó korábban két egyszerűsített megoldást is meghonosított a kihágások elbírálására, az egyik a *megegyezéses pénzbírság* (l'amende de composition),[613] a másik az *átalánydíjas pénzbírság* (amende forfaitaire),[614] melyeknek közös célja egyértelműen a bíróság előtti megjelenés elkerülése volt. A cél azonosságán túl azonban alkalmazási körük eltért, hiszen az előbbit szélesebb körben, néhány kivételtől eltekintve valamennyi kihágásra lehetett alkalmazni, az utóbbit viszont csak a kihágások első két csoportjára.[615]

A megegyezéses pénzbírság lényege, hogy a bíróság egy meghatározott pénzösszeg megfizetésére kötelezte a kihágást elkövető személyt, amennyiben a törvényi feltételek fennálltak.[616] A megoldás negatív vetülete abban ragadható meg, hogy a hagyományos büntetőeljárás garanciális szabályait teljesen nélkülözte. Legnagyobb hátrányaként említhető, hogy valamennyi kihágás esetén, a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve, mérlegelést nem tűrően, kötelező volt alkalmazása.[617] Másrészt a bírónak nem volt mérlegelési lehetősége a pénzbírság összegének meghatározásában sem, hiszen az jogszabályban előre rögzített volt.[618]

---

[612] Pradel professzor egyik cikkében felhívja a figyelmet, hogy 1960-ban a bíróságok elé kerülő kihágások száma még 743.260 volt, addig ez a szám 1968-ra 1.575.040-re emelkedett, tulajdonképpen mintegy megduplázódott. Ld.: PRADEL, Jean (1972) *i.m*. 153. o.

[613] 1945. november 2-i rendelet vezette be (ordonnance du 2 novembre 1945).

[614] 1926. december 28-i rendelet vezette be és a CPP 529-530 cikkeiként vált a büntetőeljárás szerves részévé.

[615] PRADEL, Jean (1972) *i.m*.153. o.

[616] LORENTZ, Jean – VOLFF, Jean: *L'ordonnance pénale: une procédure simple, rapide et peu coûteuse.* La semaine juridique (JCP), Doctrine. 1968. I-2192. o.

[617] DOLL, Paul Julien: *Simplification de la procédure en matière des contraventions*. (Loi. n°72-5. 3 janvier 1972.) Gazette du Palais, 26 février 1972. 115. o.

[618] MAYER-JACK, Andrée (1972) *i.m*. 2456. o.

Az átalánydíjas pénzbírság[619] csak a kihágások első két kategóriájára és kizárólag a KRESZ-ben meghatározott kihágásokra volt alkalmazható,[620] amennyiben nem volt személyi vagy dologi kár, és csak egy kihágás képezhette alapját.[621] Az eljárás teljesen nélkülözte a bírói részvételt.

Ezekkel a megoldásokkal szemben számos kritika fogalmazódott meg. Nem volt túl népszerű a lakosság körében sem, nagyon sokszor elmaradt a bírság megfizetése, vagy egyszerűen nemtörődömségből vagy szándékosan, ezt követően viszont már a terheltnek meg kellett volna jelenni a bíróság előtt, ami nagyon sok esetben szintén elmaradt. Így a bíróság a terhelt távollétében hozott ítéletet és általában viselte a magas perköltségeket. Eközben a nagyobb városokban a kihágások száma már olyan méreteket öltött, hogy mire a bíró elé került az ügy, nem volt ritka, hogy a bűncselekmény büntethetősége már elévült.[622]

Ezzel szemben Franciaország egy tartományában, Elzász-Lotaringiában nem volt ennyire borús a helyzet. 1968-ban a *Lorentz* és *Volff* szerzőpáros egy egyszerű, gyors és költségkímélő eljárásról számolt be, melyet büntetőparancsnak *„kereszteltek”*.[623] Az a nem mindennapi helyzet állt itt elő, hogy amikor a tartományt a Német Birodalomhoz csatolták, az 1877-es német

[619] Az amende forfaitaire vagy átalánydíjas pénzbírság, a mai napig ismeretes a francia jogban. Bár a kihágásokat tekintve egy nagyon fontos eljárás egyszerűsítési mechanizmus, részletes ismertetésétől ehelyütt eltekintek, mivel egyáltalán nem alkalmazható vétségek esetére és mivel a bírói és ügyészi szakot is nélkülözi, véleményem szerint nem szorosan kapcsolódik jelen dolgozat témájához. Annyit azonban érdemes róla tudni, hogy a kihágást észlelő hatóság egy az Államtanács által meghatározott listában szereplő kihágások esetén, egy előre meghatározott pénzbírságot szabhat ki, melyet vagy helyszínen azonnal, vagy 45 napos határidőn belül kell teljesíteni. Meg nem fizetése esetén a pénzösszeg emelkedik, ha korábban teljesít a terhelt, akkor ezt alacsonyabb büntetési tétellel honorálja a törvényhozó. (CPP 529 és 529-2 cikkek) A jogintézmény szabályozása némileg bonyolultra sikerült ezúttal is, ugyanis külön szabályok vonatkoznak a KRESZ-ben meghatározott kihágásokra (529-7 től 529-11 cikkekig) és a szárazföldi szállítás esetére (529-3 tól 529-5 cikkig). A jogintézmény részletes bemutatását ld. pl. LE PAGE-SEZNEC: *Fondements des amendes forfaitaires pour infraction au code de la route*. RSC, oct.-déc. 1996. 839-844. o.; továbbá NAGY Gábor: *Kisebb súlyú bűncselekmények elbírálása a francia jogban*. Állam- és Jogtudomány, 1995/1-2. 115-145. o.

[620] 1926. december 28-i rendelet vezette be és a CPP 529-530 cikkeiként vált a büntetőeljárás részévé.

[621] LORENTZ, Jean – VOLFF, Jean (1968) *i.m.* I-2192. o.

[622] Az eljárásokkal kapcsolatos problémákat részletesen kifejti: DOLL, Paul Julien (1972) *i.m.* 115. o.

[623] LORENTZ, Jean – VOLFF, Jean (1968) *i.m*. I-2192. o.

büntetőeljárási törvénykönyv 447-452 §-ai bevezették a büntetőparancsot (Strafbefehl).[624] Amikor a terület Franciaországhoz történő visszacsatolása megtörtént, a jogfolytonosságra hivatkozva, egy 1919. november 25-i francia kormányrendelet, helyi szinten *„ideiglenesen”* fenntartotta a jogintézmény alkalmazását. Ez egészen pontosan azt jelentette, hogy a helyi szinten rendeletben meghatározott kihágásokra, a bíróság az ügyész kezdeményezésére büntetőparancsot bocsáthatott ki, melynek keretében egyedül pénzbírság alkalmazására nyílt lehetőség. Ennek az eljárásnak a gyakorlatban betöltött sikerei inspirálták arra a törvényhozót 1972-ben – még ha német eredetű is a jogintézmény – hogy kiterjessze alkalmazását, természetesen némi módosítással Franciaország egész területére.[625]

A gyakorlati sikerekre tekintettel 2002-ben a jogintézmény alkalmazási körének bővítésével találkozunk, és innentől kezdve lehetőség van, jóllehet korlátozott körben, de vétségek esetén is a büntetőparancs kibocsátására.[626] Bizonyítékul, hogy a franciák nagyon jól értenek a törvénykönyvek mesterséges bonyolításához, a CPP szerkezeti felépítésére tekintettel, mivel az külön szabályozza a bűntetti, vétségi és a kihágási eljárások részletszabályait,[627] a büntetőparancs szinte ugyanazzal a szöveggel kétszer szerepel a kódexben. A jogalkotó ezzel az oldalszámok tekintetében amúgy sem fukarkodó törvény terjedelmét feleslegesen tovább növelte.[628] A magam részéről, igyekszem egységesen bemutatni a francia büntetőparancs alkalmazási körét, csupán a két eljárás különbségeire hívom fel a figyelmet.

[624] VOLFF, Jean: *L’orrdonnance pénale en matière correctionnelle*. Recueil Dalloz, 2003. n°41. 2777. o.
[625] Loi n°72-5 du 3 janvier 1972.
[626] Loi n°2002-1138 du 9 septembre 2002 d’orientation et de programmation pour la justice.
[627] Az 1973. évi Be.-vel analóg módon, ahol még bűntetti és vétségi eljárás között tett különbséget a jogalkotó.
[628] Ld. egyrészről a CPP 524-528 cikkeit, ezek a kihágások esetére tartalmazzák az egyszerűsített eljárás lehetőségét, továbbá a 495-től 495-6 cikkek, ezek pedig a vétségekre lényegében azonos szöveggel tartalmazzák az egyszerűsített eljárás szabályait.

1.1.2. A büntetőparancs alkalmazási köre

A büntetőparancs alkalmazási körét a CPP általában valamennyi kihágásra kiterjeszti, ideértve, ha valaki visszaesőként követné is el a kérdéses bűncselekményt.[629] Néhány kihágást azonban maga a CPP kizár, tekintettel az elkövetői körre vagy a kihágás természetére. Ez alapján nincs helye büntetőparancs kibocsátásának, ha a kihágást a Munka Törvénykönyve szabályozza, illetve ha az ötödik kategóriás kihágás elkövetésekor a terhelt még nem töltötte be a 18. életévét. Ezen kívül a sértett jogait szem előtt tartandó, amennyiben a sértett a terheltlel szemben még a büntetőparancs kibocsátása előtt él a közvetlen idézés lehetőségével, a büntetőparancs kibocsátása többé már nem lehetséges.[630] Ami az elrendelhető szankciók körét illeti, leggyakrabban pénzbüntetés kiszabására kerül sor, de a CPP lehetővé teszi egy vagy több mellékbüntetés alkalmazását is.[631]

Ami a vétségeket illeti, a büntetőparancs nem alkalmazható általánosságban valamennyi vétségre, ezért a törvényhozó a szabályozás mikéntjét tekintve, tételesen felsorolja azokat a vétségeket, amikor a jogalkalmazó élhet a törvény adta egyszerűsített eljárással. A jogintézmény vétségekre kiterjedő, első kibővítési hulláma 2002-ben következett be, amikor is a jogalkotó megteremtette annak lehetőségét, hogy a KRESZ-ben (Code da la route) meghatározott vétségek esetén a büntetőparancs alkalmazhatóvá váljon. Ezt követően került kiterjesztésre a szárazföldi közlekedés körében elkövethető

[629] Bevezetése körül vita tárgyát képezte, hogy a kihágások 5. kategóriájára is kiterjesszék-e az alkalmazási kört, ugyanis ezeknek több mint 90%-át a közúti balesetek teszik ki, melyek sokkal inkább tárgyalást igényelnek. De a gyakorlat meggyőzte a Szenátus tagjait arról, hogy az eljárásban a védelem jogai egyáltalán nem sérülnek. Ld. DOLL, Paul Julien (1972) *i.m.* 116. o.; továbbá PRADEL, Jean (1972) *i.m.* 154. o.

[630] A citation directe elnevezésű jogintézménnyel a sértett mintegy büntetőperbe hívja a terheltet. Ez hasonló a nálunk magánindítványnak nevezett jogintézményhez, azzal a különbséggel, hogy a sértett jogai itt nem korlátozódnak néhány bűncselekmény elkövetésére, hanem valamennyi esetben élhet ezzel a jogával, ugyanazokkal a feltételekkel, mint az ügyész. Abban az esetben, ha a sértett büntető perbe hívta a terheltet, az ügyésznek kötelessége a hagyományos eljárást lefolytatni és többé diszkrecionális jogával nem élhet. Ezekben az esetekben tehát a sértett indítványára indul az eljárás, de nem ő képviseli a vádat. A klasszikus magánvád intézményét a francia jog egyáltalán nem ismeri.

[631] Ezeket a CP Art. 131-14 cikke szabályozza (a gépjárművezetői engedély legfeljebb 1 évre történő felfüggesztése, fegyver elkobzása, vadász engedély bevonása stb.).

vétségek körére. Ezen a ponton azonban a törvényhozó még nem állt meg, és 2007-ben egy újabb nagyobb volumenű kibővítési hullám következett,[632] aminek köszönhetően büntetőparancs bocsátható ki a kereskedelmi kódex által meghatározott és még szabadságvesztéssel nem büntetendő vétségek esetén, a közegészségügyi kódex L. 3421-1 cikkének első bekezdésében meghatározott kábítószer használat esetén,[633] továbbá az építési és lakásügyi kódex L. 126-3. cikkében megfogalmazott vétségére.[634] Végül 2009-től a szellemi tulajdont szabályozó kódex által megfogalmazott egyes vétségek, elsősorban hamisítások, ezeknek elektronikus formában való elkövetése is képezheti a büntetőparancs alapját.[635]

A vétségi eljárások valamennyi esetére tartalmaz a törvény kivételeket. Ez alapján kizárt a vétség miatt kibocsátható büntetőparancs, analóg módon a kihágásokhoz, ha fiatalkorú az elkövető, továbbá, ha a bűncselekmény sértettje még a nyomozás során kárigényét érvényesíti az elkövetővel szemben, vagy a közvetlen idézés lehetőségével él.[636] Némileg cizelláltabb itt a CPP megfogalmazása, mint a kihágások esetén, hiszen ott a sértett részéről csak a közvetlen idézés kap hangsúlyt, ezzel szemben a nyomozás során a sértett által előterjesztett kárigényről nem beszél a törvény, bár a gyakorlat természetesen ott is azt a szabályt követi, hogy a rendes eljárást folytatják le, amennyiben a sértett polgári jogi igényét érvényesíti a nyomozás során.

Tekintettel különösen a KRESZ-ben meghatározott vétségek súlyosságára, még egy korlátozást tesz a törvényhozó, mely szerint abban az esetben, ha a vétséggel valaki gondatlanságból halált vagy testi sértést okoz, akkor szintén a

[632] Loi n°2007-297 du 5 mars 2007 relative á la prévention de la délinquance.
[633] Ez tulajdonképp tekinthető a kábítószerrel visszaélés alapesetének, amikor kábítószert vagy annak minősülő szert fogyaszt valaki. Ez maximum egy évi szabadságvesztéssel vagy 3750 euróval büntetendő.
[634]Közterek és középületek gyülekezés ideje alatti elfoglalása, a szabad közlekjedés akadályozása stb.
[635] A LOI nº2009-1311 du 28 octobre 2009 6. art értelmében a Code de la propriété intellectuelle L. 335-2, L.335-3, és az L. 335-4 cikkeiben meghatározott vétségek.
[636] PIN, Xavier (2006) *i.m*. 3. o.

törvény erejénél fogva kizárt a büntetőparancs kibocsátása.[637] Ilyen kizáró rendelkezés a magyar jogban értelemszerűen felesleges, hiszen a halált okozó gondatlan közlekedési bűncselekmények büntetési tétele a három éves büntetési tételkeretbe egyébként sem férne bele.

Ami az alkalmazandó szankciókat illeti, ebben az esetben a legrosszabb, ami a terhelttel történhet, hogy pénzbüntetést állapít meg a bíróság, illetve egy vagy több mellékbüntetés kiszabására van lehetőség. Ami biztosan nem fenyegeti a terheltet, szemben a magyar szabályokkal, az a szabadságvesztés.[638]

1.1.3. A büntetőparancs alkalmazásának menete

A büntetőparancs alkalmazása két tekintetben is fakultatív.[639] Egyrészről az ügyész dönt a jogintézmény alkalmazásának lehetőségéről, szinte korlátlan mérlegelési jogkörrel élve.[640] Azonban egy igazságügy-miniszteri körlevél előirányozza, hogy az ügyész ne alkalmazza az eljárást, csak akkor, ha mélyrehatóan megvizsgálta, hogy a bűncselekmény egy bizonyos alacsonyabb súllyal bír. Amennyiben azonban súlyosabb ügyről van szó és az iratok alapján nehézségek állapíthatók meg, akkor nem célszerű az egyszerűsített eljárás alkalmazása.[641]

A törvényhozó a körlevéli szinten túllépve, a vétségi eljárásoknál a CPP szintjén határozza meg, hogy az ügyész abban az esetben fordulhat a büntetőparancs kezdeményezéséhez, ha a nyomozati anyag alapján a bűncselekmény, vagyis a tények felderítettek, és az elkövető személyiségéről,

[637] *Uo.* 3. o.
[638] Ezen a ponton a francia büntetőparancs eltér a német (és a magyar) mintától ld. PIN, Xavier (2006) *i.m*. 3. o.
[639] CONTE, Philippe – MAISTRE DU CHAMBON, Patrick (2002) *i.m*. 388. o.
[640] FRAY, Georges: *Les contraventions selon la loi du 3 janvier 1972 et les décrets du 12 juin et du mars 1975.* Gazette du Palais, du 28 juin 1977. Doctrine. 323. o.
[641] Circulaire du 30 juin 1972.

különösen jövedelmi, vagyoni viszonyairól megfelelő információ áll rendelkezésre ahhoz, hogy a büntetésről megnyugtatóan lehessen dönteni.[642]

Ez az új rendelkezés gyakorlatilag kimondja a francia jogban, hasonlóan a magyarhoz, az ügyek egyszerű megítélésének követelményét. Azon kívül, hogy viszonylag kisebb súlyú bűncselekmények esetén jöhet szóba az eljárás alkalmazása, alapvető követelmény a tények feltárása és az ügy viszonylagos egyszerűsége. A nyomozati szakasz tehát ebben az eljárásban nem lerövidített, sőt még arra is ki kell terjednie, hogy a terhelt személyéről megfelelő mennyiségű információ álljon a hatóságok rendelkezésére.

Amennyiben az ügyész az egyszerűsített eljárás lefolytatása mellett dönt, az ügy iratait saját indítványával együtt, továbbítja a bíróság felé.[643] Az ügy tehát az ügyész jóvoltából a bíróság elé kerül. Az eljárás fakultatív jellege a bíró előtt újra jelentkezik, ugyanis az ügyész indítványa a bírót nem köti. Nem köteles az egyszerűsített eljárás szerint eljárni és valójában két választási lehetősége van. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy az ügyet célszerűbb a hagyományos kontradiktórius eljárás keretében megoldani, visszaküldheti az ügy iratait az ügyésznek.[644] Erre két ok miatt kerülhet sor, elsősorban, ha az ügy súlya, komolysága tárgyalás tartását követeli meg, vagy a bíró úgy ítéli meg, hogy a pénzbüntetés kiszabása nem elégséges büntetés a terhelt számára.[645] Természetesen ez a döntési lehetőség az előzetes szakmai egyeztetéseknek köszönhetően a gyakorlatban szinte elhanyagolható.[646]

---

[642] CPP 495 cikk

[643] A továbbiakban is egységesen használom a bíróság kifejezést, de természetesen ez kihágás és vétség esetén mivel a hatáskörök eltérnek más-más bírót jelent. Kihágásoknál két bíró rendelkezik hatáskörrel, egyrészről a rendőrbíró (juge du tribunal de police) és az ún. helyi vagy szomszédos bíróságok bírája (juge de proximité). Míg a vétségi eljárásokban a helyi bíróságok elnökének küldi meg az ügyész az ügy iratait.

[644] MAYER-JACK, Andrée (1972) *i.m.* 2456. o.

[645] FRAY, Georges (1977) *i.m.* 323. o.

[646] BUISSON, Jacques: *Tribunal de police, Procédure simplifiée: ordonnance pénale.* Édition de Juris Classeur-1997. Lexis Nexis SA. 2005. 9. o.

A másik lehetséges bírói döntés, hogy amennyiben az ügyet alkalmasnak ítéli az egyszerűsített eljárásra, tárgyalás nélkül kibocsátja a büntetőparancsot, ami vagy felmentést, vagy büntetés megállapítását tartalmazza.[647] A bíró szabad mérlegelését húzza alá az a rendelkezés, hogy az ügyészi indítvány ellenére fel is mentheti a terheltet. Ez értelemszerűen az ügyészi kifogás valószínűségét fogja megsokszorozni.[648] Amennyiben azonban egyetért az ügyésszel, és természetesen ez az életszerűbb helyzet, tárgyalás és a terhelt előzetes meghallgatása nélkül dönt a büntetőparancs kibocsátásáról.

A kódex részletes felvilágosítást nyújt atekintetben, hogy a büntetőparancsnak milyen tartalmi kellékei vannak. Ennek megfelelően tartalmaznia kell először is a vádlott személyi adatait, majd az elkövetett cselekmény leírását, jogi minősítését, az elkövetés helyét, idejét, továbbá az alkalmazandó jogszabályokat.[649] Ezt követően a bírónak pontosan meg kell jelölnie az alkalmazott szankciót, ami kihágásoknál a legszigorúbb esetben is csak pénzbírság lehet. A büntetés kiszabására az általános szabályok szerint kerül sor, vagyis az elkövetett cselekmény súlya és az elkövető személyi körülményeinek ismeretében. Az eljárás egyszerűsített módja megmutatkozik abban is, hogy a bírónak döntését nem kell indokolnia a kihágások esetén.[650] Eltér azonban ez a szabály vétségeknél, hiszen ott maga a CPP írja elő a bíró indokolási kötelezettségét, különösen, ami a büntetés kiszabását illeti.[651]

A bíró által kibocsátott büntetőparancsot mindaddig nem küldik meg a terheltnek, amíg az ügyész arra nem reagált. A törvény ugyanis előírja, hogy tíz napos határidővel az ügyész kifogást terjeszthet elő. Ez a határidő a határozat meghozatalától és nem az ügyésznek történő megküldéstől számít. A gyakorlat azonban törekszik arra, hogy a határozat kibocsátásának napján az

[647] DOLL, Paul Julien (1972) *i.m.* 116. o.
[648] Ld. az egyszerűsített eljárás menetét bemutató ábrát. In.: FRAY, Georges (1977) *i.m.* 326. o.
[649] CPP 495-2 cikk, továbbá kihágásoknál CPP 526 cikk.
[650] CONTE, Philippe – MAISTRE DU CHAMBON, Patrick (2002) *i.m.* 389. o.
[651] CPP 495-2 cikk

ügyészség megismerhesse a büntetőparancs tartalmát.[652] Mivel az ügyész maga indítványozza az eljárás lefolytatását, csak szélsőséges esetek lehetnek azok, amikor kifogást emel. Ebben az elvileg lehetséges esetben tárgyalás tartására kerül sor anélkül, hogy a terhelt tudott volna arról, hogy a bíróság ügyében büntetőparancsot bocsátott ki.

Amennyiben az ügyésznek biztosított 10 nap anélkül telik el, hogy kifogással élne, a büntetőparancsot – postai úton, tértivevényes, ajánlott küldemény formájában, vagy az ügyész útján közvetlenül vagy közvetve – közlik a terhelttel.[653] Az eljárás garanciális szabályai mutatkoznak meg abban, hogy amikor a terhelt kézhez veszi a bíróság határozatát, több választási lehetősége is van. Egyrészről harminc napos határidőn belül megfizetheti a megállapított pénzbüntetést, amennyiben nem vitatja a tényeket. Ez az önkéntes teljesítés, mely kifejezi ráutaló magatartással a terhelt egyetértését, a gyakorlatban a leggyakrabban előforduló opció.[654] Ezzel rendeltetésének megfelelően befejeződik az eljárás, és az állam által érvényesíthető büntető igény megszűnik.[655] A határozat jogerőre emelkedett bírósági határozatnak minősül, annak valamennyi következményét magában hordozva.

Másrészről a vádlott 30 napos határidőn belül kifogással élhet.[656] Vétségek esetén ez a határidő másképp alakul, ugyanis itt a törvényhozó feltehetőleg a bűncselekmény nagyobb súlyára, és ezáltal a büntetés nagyobb szigorára

[652] Ez természetesen a gyakorlatban nehézségeket vet fel, mindenesetre a bíróság igyekszik a lehető legrövidebb úton az ügyészség tudomására juttatni a büntetőparancsot, hogy az valóban a trövény által biztosított határidő megtartásával reagálhasson rá. Ld.: Tribunal de police, Procédure simplifiée: ordonnance pénale, Édition de Juris Classeur-1997. Lexis Nexis SA. 2005. 7. o.
[653] A CPP a büntetőparancs közlésére egyedül a terhelttel szemben állapít meg szabályokat. Eszerint a kihágások esetén postai úton tértivevénnyel történik a közlés (CPP 527 cikk), míg a vétségek esetére lehetővé teszi ezen kívül a kódex az ügyész által történő közlést is (CPP 495-3). Ezt egy 2004-204 du 9 mars 2004 törvény tette lehetővé. Magyarázata ennek a sok ajánlott küldeménynek a terhelt részéről a postán hagyása, illetve ez a lehetőség mégiscsak egy közvetlenebb kapcsot teremt az igazságszolgáltatás és a terhelt között. Ezáltal az ügyész el tudja magyarázni a büntetés lényegét és nagyobb a célzott pedagógiai hatása is a büntetésnek. Ld. erről részletesen PIN, Xavier (2006) *i.m.* 4. o. Azzal kapcsolatban, hogy az ügyésszel és a sértettel milyen formában történjen meg a határozat közlése, a CPP néma marad. Ld. FRAY, Georges (1977) *i.m.* 324. o.
[654] BUISSON, Jacques (2005) *i.m.* 9. o.
[655] FRAY, Georges (1977) *i.m.* 324. o.
[656] CPP 527 cikk

tekintettel, hosszabb gondolkodási időt biztosít a terhelt számára, mely egészen pontosan 45 napot jelent.[657]

A kódex azonban nem következetes atekintetben, hogy honnan kell számítani ezt a határidőt. A kihágások esetén egyértelműen az szerepel a törvényszövegben, hogy a levél elküldésének napjától számítjuk a határidőt, vagyis nem attól a naptól, amikor a terhelt átvette a határozatot.[658] A vétségek esetére már az ügyész vagy ügyészi megbízottak útján történő kézbesítést is lehetővé teszi a jogszabály, és a határidő számításáról mindössze annyit mond, hogy a közléstől számítjuk. Ebben az esetben már kérdéses a gyakorlat számára, hogy mit jelent itt a közlés kifejezés. Azt, amikor a bíróság az ügyésznek a közlés céljából megküldi a határozatot, vagy a nálunk is értendő terhelt általi átvételt értjük-e közlés alatt. Erre már konkrét esetjog kapcsán is megnyugtató választ kaphatunk, miszerint a határidő számítása a büntetőparancs terhelt részére történő tényleges kézbesítésétől kezdődik.[659]

Amennyiben a tértivevényből nem állapítható meg, hogy a terhelt átvette a levelet, a kifogás előterjesztésére nyitva álló 30 napos határidőt attól a naptól kell számolni, amikor a terhelt bármilyen módon tudomást szerzett az ellene kibocsátott büntetőparancsról és annak tartalmáról.[660] Ebben az esetben viszont a vétségekre is, némileg következetlenül, a 30 napos határidőt állapítja meg a törvény.

A kifogás előterjesztése nincs formához kötve, akár személyesen jegyzőkönyvbe is mondhatja, vagy írásban saját maga, vagy védője útján is

[657] CPP 495-3 cikk
[658] A magyar fülnek némileg furcsának tűnik, hogy a postára adás idejétől számít a határidő. Bár a 30 illetve 45 napos határidő a magyar szabályokhoz képest bőségesnek tűnnek.
[659] Cass.crim. 28 sept. 2004: Juris Data n°2004-025247; Bull. Crim. 2004 n°222. A Semmítőszék egy Francia-Polinéziában játszódó ügyben járt el, ahol a rendőrségen keresztül közölték a terhelttel a büntetőparancsot. A bíróság a határidő lejárta miatt a terhelt kifogását nem fogadta el, mivel szerinte a határidő a határozatnak a rendőri szerv felé továbbítása napjával kezdődik. A Semmítőszék azonban kimondta, hogy a határidőt abban az esetben, ha nem közvetlenül történik a kézbesítés, a határozat tényleges kézbesítésétől kell számítani.
[660] Ez lehet pl. az első végrehajtásra irányuló aktus, vagy bármilyen más egyéb mód. Ld. PIN, Xavier (2006) *i.m.* 5. o.

előterjesztheti a terhelt.[661] A kifogás két jogkövetkezményt von maga után. Egyrészről a bíróság a rendes eljárás szabályai szerint tárgyalást fog tartani, másrészről hatályon kívül helyezi a kibocsátott büntetőparancsot. Vétségek esetén a terheltet figyelmeztetni kell arra is, hogy amennyiben kifogással él és tárgyalás tartását kéri, ha bűnösnek találják az adott bűncselekményben, akkor akár szabadságvesztés is kiszabható vele szemben.[662] Ez egyértelműen jelzés értékű a terhelt részére, hogy a büntetőparancsban foglalt pénzbüntetéssel mindenképp jobban jár.

Amennyiben a terhelt nem jelenne meg a kontradiktórius nyilvános tárgyaláson, a bíróság távollétében hoz határozatot. A törvény a terhelt távolmaradásában megnyilvánuló gondatlanságát azzal szankcionálja, hogy nem engedi meg az ismételt jogorvoslatot ezzel a határozattal szemben, azon az alapon, hogy a terhelt egyszer már élt jogorvoslati lehetőséggel.[663] Véleményem szerint azonban ez aggályos, hiszen ezen a tárgyaláson nem a büntetőparancs felülbírálata történik meg, hanem a rendes eljárás szabályai alapján tárgyalásra kerül sor, ahol első fokon döntenek a vádlott bűnössége tekintetében. Természetesen a magyar jog is szankcionálja a vádlott távolmaradását azzal, hogy kérelmét visszavontnak tekinti és ezáltal a büntetőparancs jogerőre emelkedik. A francia jog viszont a tárgyaláson akár a büntetőparancsban foglaltaknál szigorúbb döntési lehetőséget is megenged a bírónak, mellyel szemben nincs helye jogorvoslatnak. Amennyiben a francia jogalkotó megengedi, hogy a terhelt távollétében döntsön ilyen esetben a bíróság, engedélyeznie kellene, hogy a terhelt alkotmányban is biztosított jogorvoslati jogával élhessen.

[661] *Uo.* 5. o.
[662] CPP 495-3 cikk
[663] FRAY, Georges (1977) *i.m.* 324. o.

A terhelt a tárgyalás megkezdéséig a kifogását vissza is vonhatja, ebben az esetben a büntetőparancs lép újra jogerőre, és ezúttal a rosszhiszemű pervitelt megakadályozandó, további kifogás előterjesztésére már nincs lehetőség.[664]

A harmadik lehetséges terhelti magatartás, ha a terhelt a teljes passzivitást választja, vagyis a 30, illetve 45 napos határidő anélkül telik el, hogy önként kifizetné a pénzbüntetését, vagy kifogást emelne. Ezt a passzivitást hallgatólagos beleegyezésként értékeli a jogalkotó.[665] Ennek szigorú következménye, hogy a határozat jogerőre emelkedik, ítélt dolgot jelent,[666] végrehajthatóvá válik és akár állami kényszerrel is érvényesíthető.[667]

A sértettnek biztosított szerep sem elhanyagolható, hiszen elejét veheti az egyszerűsített eljárás lefolytatásának. Abban az esetben, ha már a nyomozás során él a kártérítési igényével, vagy a közvetlen idézés lehetőségével, az ügyész már nem kezdeményezheti az eljárás lefolytatását.[668] Amennyiben ilyen jellegű kérelem a sértett részéről nem érkezik, és a bíróság büntetőparancsot bocsát ki, ennek a jogerőre emelkedése a törvény erejénél fogva nem érinti a sértett polgári jogi igényét.[669] Elévülési időn belül ugyanis a sértett polgári jogi igényét érvényesítheti büntető bíróság előtt, mely ebben az esetben egyesbíróként eljárva csak erről a kérdésről dönt.[670]

1.1.4. Tapasztalatok

Statisztikai adatok és a jogintézmény alkalmazási körének folyamatos bővítése azt mutatják, hogy egy a jogalkalmazó körében igen népszerű eljárás

[664] DOLL, Paul Julien (1972) *i.m.* 117. o.
[665] PRADEL, Jean (1972) *i.m*. 155. o.
[666] Mivel bírói döntésről van szó, ezért a fentieken túl jogkövetkezménye még, hogy bűnügyi nyilvántartásba kell venni az elkövetőt, továbbá ez megalapozhatja a jövőben a visszaesést is. Ld.: FRAY, Georges (1977) *i.m.* 323. o.
[667] *U.o.* 324. o.
[668] PRADEL, Jean (1972) *i.m*. 154. o.
[669] FRAY, Georges (1977) *i.m.* 324. o.
[670] DOLL, Paul Julien (1972) *i.m.* 117. o.

egyszerűsítési megoldásról van szó. Az oly sok vitát kiváltó beismerő vallomást nélkülöző megoldás, bár nagyon sok alapelvet alárendel a büntetőeljárás hatékonyságának, de ezek valamilyen formában megfelelően kompenzálásra kerülnek. Mégis mondhatni, hogy a francia jogalkotó óvatosan közelít a jogintézményhez, hiszen az alkalmazandó szankciók köre jóval szűkebb, mint a német megoldásban, de a magyar tárgyalás mellőzéséhez képest is. Összességében az alkalmazási gyakoriság nem csökken, inkább növekvő tendenciát mutat.[671]

1.2. Tárgyalás mellőzéses eljárás[672]

A tárgyalás mellőzése a büntetőeljárás gyorsításának égisze alatt bevezetett és hosszabb jogtörténeti múltra visszatekintő jogintézmény.[673] Jelenlegi hatályos szabályait a Be. XXVII. Fejezete tartalmazza.

1.2.1. Történeti előzmények

A büntetőparancs az 1896. évi Bp.-vel lett a magyar büntetőeljárás szerves része. Lényegét tekintve a bíró a terhelt meghallgatása nélkül, a feljelentés vagy vádindítvány alapján állapította meg a terhelt bűnösségét és büntetését. Kezdetben azonban ez a szankció csak pénzbüntetés kiszabását jelenthette, és csak kihágás, vagy kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő vétség esetén volt alkalmazható.[674]

[671] Csak a vétségeket tekintve 2003-ban az alkalmazás első évében összesen 13.574 ügyet intéztek el ebben a formában, ez az összes ügy 2,6%-a volt. Addig ez 2004-re 58.822-re emelkedett, ez közel 13%-a az ügyeknek.
[672] Egyes szerzők a *„vádalku”* csírájaként is emlegetik ezt a külön eljárást a magyar jogban, pl. ERDEI Árpád (1990) *i.m.* 221. o. A magam részéről én inkább az adminisztrációs eljárások közé sorolom.
[673] A jogintézmény jogtörténeti aspektusból történő bemutatását az első Bp.-től napjainkig ld. részletesen: NAGY Anita (2008) *i.m*. 61-75. o.
[674] *Uo.* 61-75. o.

Később a jogintézmény gyakorlati sikerei arra sarkallták a jogalkotót, hogy bővítse a büntetőparancs keretein belül kiszabandó szankciók körét.[675] Az 1973. évi Be. már megengedte, hogy a bíróság végzésében foglalkozástól és járművezetéstől eltiltást, továbbá elkobzást is alkalmazzon.[676] Az 1995. évi LXI. törvény már egészen odáig ment, hogy megengedte a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását is, és ezt a szabályozást követi a jelenleg hatályos törvényszöveg is. Ez a tendencia azt jelzi, hogy egyre súlyosabb bűncselekményekben is fokozatosan alakult ki annak a lehetősége, hogy ebben az egyszerűsített megoldásban kerüljenek az ügyek elintézésre.

A tárgyalás mellőzésének lényegi újítását jelentette a 2009. évi LXXXIII. törvény,[677] mely eltörölte a jogintézmény alkalmazásának az ügyészi kezdeményezéshez kötését, mely azt jelenti, hogy a bíróság saját belátása szerint, anélkül, hogy arra az ügyész javaslatot tenne, kibocsáthatja a büntetőparancsot.

Korábban az eljárást vádiratban az ügyésznek kellett indítványozni. Az ügyészi indítvány a bíróságot nem kötötte, hiszen utalhatta tárgyalásra az ügyet. Amennyiben az ügyész nem indítványozta, de a bíróság lehetőséget látott az eljárás lefolytatására, felhívhatta az ügyész figyelmét az indítvány megtételére.[678]

Amennyiben az ügyész egyetértett a bírósággal, 3 napon belül indítványozhatta a mellőzéses eljárás lefolytatását. A vádirat ebben az esetben a szokásos tartalmi elemeken, valamint az eljárás lefolytatására vonatkozó

[675] Meg kell azonban jegyeznem, hogy volt egy kis szakadék a jogintézmény időbeli folytonosságát illetően, ugyanis az 1954. évi V. törvény, mint a szocialista joggal összeegyeztethetetlen jogintézményt, hatályon kívül helyezte, de 1962. évi 8. tvr. (192-196§§) újra bevezette, immár tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén elnevezéssel.
[676] 1973. évi I. törvény 352. § (1) bekezdés
[677] A büntetőeljárások időszerűségének javítása céljából, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról. Egy átfogó jellegű, kifejezetten az eljárás gyorsítását célul tűző törvény, mely jelen rendelkezésen kívül számos más ponton igyekszik csökkenteni a büntetőeljárás terheit.
[678] HOLÉ Katalin: *A tárgyalás mellőzése.* In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata, VI. kötet. A külön eljárások. Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n) 445. o.

indítványon kívül, büntetés kiszabására vonatkozó indítványt is tartalmazott.[679] A bíróságnak csupán egy esetben lehetett ügyészi indítvány hiányában lefolytatni az eljárást, mégpedig magánvádas ügy esetén. Ezen lényegileg változtatott a fenti törvénymódosítás, szabadkezet adva a döntésben a bíróságnak.

1.2.2. A tárgyalás mellőzéses eljárás alkalmazási köre

A külön eljárás jogpolitikai indoka a valóban kisebb súlyú bűncselekmények esetén[680] az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása, ezzel a bíróságok terheinek csökkentése, mindez úgy, hogy a büntetőeljárás során a nyomozati és az ügyészi szak változatlanul megmarad, és a legtöbb garanciát nyújtó bírósági tárgyalás marad ki az eljárásból. Ezt azonban a törvényhozó igyekszik kompenzálni azzal, hogy a jogintézmény alkalmazásának a törvényben megállapított szigorú feltételei vannak.

Az eljárást csak *szabadlábon lévő terheltte*l szemben lehet lefolytatni. Ez azt jelenti, hogy a terhelt sem az adott bűncselekmény, sem más bűncselekmény miatt nem állhat előzetes letartóztatás hatálya alatt, vagy nem töltheti más bűncselekmény miatt szabadságvesztés büntetését a vádirat benyújtásának pillanatában, vagy a határozat meghozatala idején. Egy a nyomozati szakban foganatosított őrizetbe vétel, vagy erre az időpontra már megszüntetett előzetes letartóztatás az eljárás lefolytatásának nem képezi akadályát.[681]

A Be. megköveteli, hogy *egyszerű megítélésű ügyről legyen szó*. Ez a szubjektív eljárási feltétel esetről-esetre bírálandó el, és gyakran nem könnyű a megítélése. Mindenesetre annyi leszögezhető, hogy az egyszerűség ténybeli és jogi egyszerűséget egyaránt jelent.[682] Vagyis a tényállás könnyen tisztázható,

[679] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 628. o.
[680] GIMESI Ágnes: *A „hagyományos" egyszerűsítő különeljárások szerepe és szabályozásuk dilemmái*. In.: Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv (Szerk.: Tóth Mihály) Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 461. o.
[681] KISS Anna (1996) *i.m*. 167. o.
[682] HOLÉ Katalin (é.n.) *A tárgyalás mellőzése… i.m*. 448. o.

az ügy jogi szempontból könnyen kezelhető, nem vet fel minősítési problémákat, és a bizonyítékok is rendelkezésre állnak.[683]

A bírói gyakorlat bizonyos esetekre igyekszik támpontot adni és kizárja a tárgyalás mellőzéses eljárás alkalmazását. Értelemszerűen nem kerülhet sor a végzés meghozatalára, ha a törvényi tényállás elemei nem tisztázottak, ha a terhelt bűnösségi formájával, vagy a bűncselekmény stádiumával kapcsolatban merülnek fel ésszerű kételyek.[684] A gyakorlat szerint nem kerülhet sor tárgyalás mellőzésével végleges hatályú foglalkozástól eltiltás, vagy járművezetéstől eltiltás alkalmazására sem, hiszen ez bonyolult tény és jogkérdésben való állásfoglalást jelent, és az „érdemesség" vagy alkalmatlanság megítélésére a nyomozás anyaga alapján általában nincs lehetőség.[685] Azonban pusztán az, hogy az ügynek több terheltje van, még nem feltétlenül képezi akadályát az eljárás lefolytatásának, hiszen előfordulhat, hogy valamennyi terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte és az elkövetés körülményei is különösebb nehézség nélkül tisztázhatók.[686]

Mint az eljárás egyszerűsítése fényében létrejövő jogintézmények nagy részének,[687] úgy ennek is előfeltétele a terhelt *beismerő vallomása*. A beismerő vallomásnak azonban elegendő a tényekre szorítkozni, nem szükséges, hogy a bűnösségre is kiterjedjen.[688]

A bűncselekmények súly szerinti szűrését eredményezi az a szabály, amely előírja, hogy csak a *háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő* cselekményeknél mellőzhető a tárgyalás.[689] Ez azt mutatja, hogy a

[683] *Uo.* 448. o.
[684] Számos bírói határozat született, mely ezeket a témaköröket érinti, pl. BH 1975. 261, BH 1980. 371, BH 1993. 664, továbbá BH 2003. 4.
[685] BH 1990. 5.
[686] HERKE Csongor (1997) *i.m.* 18. o.
[687] Ld. magyar megoldások: lemondás a tárgyalásról, bíróság elé állításnál vagylagos feltétel. Francia megoldások: büntetőjogi megegyezés, CRPC, közvetlen megjelenés.
[688] FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 425. o.
[689] A korábbi Be.-ben a vétségi eljárásra tartozó bűncselekmények képezhették az eljárás tárgyát, mely a gyakorlatban megfelel a jelenleg hatályos szabályozásnak is, de figyelembe veszi, hogy a hatályos

magyar egyszerűsítési megoldások közül, ez a viszonylag csekély tárgyi súlyú ügyek tipikus elintézési formája, hiszen mind a tárgyalásról lemondás, mind a bíróság elé állítás lehetősége fennáll a nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is, de még közvetítői eljárás is lefolytatható ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél.

A tárgyalás mellőzésével hozott végzésben büntetés kiszabására az egyéb feltételek fennállta esetén is csak akkor kerülhet sor, ha *a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető*. A büntetési célt a Btk. határozza meg,[690] erre tekintettel ebben az egyszerűsített eljárásban is az általános szabályok az irányadóak, semmi nem indokolná ugyanis, hogy a jogalkalmazó eltérjen az általános büntetéskiszabás keretében érvényesülő zsinórmértéktől.[691] Vagyis tekintettel kell lenni a terhelt egyéniségére, életvitelére, az előéletére, a bűncselekmény motívumaira, és még hosszan sorolhatnánk a figyelembe veendő szempontokat.[692]

Végül korlátozott a kiszabható szankciók köre. A terhelt számára összességében a legrosszabb eset a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés lehet, melynek időtartama nem haladhatja meg az 1 évet. A tárgyalás mellőzésének egyik legvitatottabb pontja a magyar büntetőeljárásban ez a rendelkezés.[693] *Király Tibor* professzor szerint ugyanis, ha súlyosabb bűncselekmény miatt kerül sor a tárgyalás mellőzésére, ahol pénzbüntetésen kívül más szankció is alkalmazható, akkor ezek a súlyosan korlátozó

Be. nem ismeri a bűntetti és a vétségi eljárás közti különbséget. Vétségi eljárásra bűntettek is tartozhattak, ha háromévi szabadságvesztésnél nem voltak súlyosabban büntetendők. Ugyanakkor hiába volt egy bűncselekmény vétség, de a büntetési tétele a három évet meghaladta, már nem a vétségi eljárás szabályai alapján járt el a bíróság. Ld.: HERKE Csongor (1997) *i.m*. 17. o.

[690] Btk. 37. § második fordulata szerint, a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

[691] HOLÉ Katalin (é.n.) *A tárgyalás mellőzése… i.m.* 450. o.

[692] CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: *A büntető eljárási jog alapvonalai, II*. Bába Kiadó, Szeged 2004, 340. o.

[693] 1994-ben még az előkészítő bizottság nem javasolta a szabadságvesztés alkalmazásának lehetőségét, sőt még a mellékbüntetések önálló alkalmazása ellen is fellépett. Ehhez képest a 1995. évi törvénnyel lehetővé vált szabadságvesztés is, bár végrehajtásában felfüggesztve. Nincs viszont lehetőség közérdekű munka elrendelésére tárgyalás mellőzéses eljárásban. Ld. BH 2004. 317.

büntetések jogalapot szolgáltatnak arra, hogy a vádlott tárgyalást kér, és ezzel eltűnnek a tárgyalás mellőzésével együtt járó eljárás gazdaságossági előnyei.[694] Az elméleti szakemberek ezen aggodalmait azonban a törvényhozó figyelmen kívül hagyta.[695] A magyar tudományos élet egyértelműen támogatná a francia megoldást, mely mint láttuk, teljes mértékben nélkülözi a szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét.

A szabadságvesztésen kívül lehetőség van közérdekű munka,[696] pénzbüntetés kiszabására, továbbá önálló büntetésként foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kiutasítást – katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését –, próbára bocsátást és megrovást alkalmazhat a bíróság. Ezek a büntetések és intézkedések önállóan is alkalmazhatóak, de ezek mellett természetesen lehetőség van mellékbüntetések és egyéb intézkedések alkalmazására is.[697]

1.2.3. A tárgyalás mellőzéses végzés sajátosságai

Amennyiben a fenti feltételek fennállnak és a bíróság egyetért az ügyész indítványával, akkor a bírósághoz érkezést követő 30 napon belül, egyesbírói eljárást követően kell kibocsátania a tárgyalás mellőzéses végzést, vagyis a büntetőparancsot.[698] Magánvádas eljárásnál az eljárás lefolytatásának

[694] KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 635. o.
[695] KISS Anna (1996) *i.m.* 168-169. o.
[696] A közérdekű munka alkalmazásának lehetőségét a 2009. évi LXXXIII. törvény teremtette meg, 2009. augusztus 13-i hatállyal. Jogpolitikai indoka a büntetéskiszabásban érvényesülő fokozatosság, hiszen ez egyértelműen sérült azzal, hogy a törvény korábban a pénz főbüntetés után a közérdekű munkát kihagyva, szabadságvesztés büntetés alkalmazását viszont lehetővé tette.
[697] Mellékbüntetésként helye lehet: foglalkozástól eltiltásnak, járművezetéstől eltiltásnak, kiutasításnak, pénzmellékbüntetésnek; katonával szemben: lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése, rendfokozatban visszavetés, várakozási idő meghosszabbítása. Az intézkedések közül nem önállóan alkalmazható még pártfogó felügyelet, elkobzás, vagyonelkobzás.
[698] A határidő jogvesztő és azon kívül, hogy a tárgyalás elmarad, és ezzel tehermentesíti a bíróságokat, a törvényhozó magának a végzésnek a meghozatalára is szigorú határidőt állapít meg. Ezzel a határidővel a gyakorlatban a bíróságok nem feltétlenül értenek egyet, de hozzá kell tennünk, hogy egyszerű megítélésű ügyről van szó, mely tárgyi súlyát tekintve is csekély jelentőségű, a terhelt továbbá beismerte a bűnösségét, amennyiben a nyomozó hatóság és ügyészség szakszerű munkát végzett, a bíróság feladata már valóban „csak" a végzés meghozatala, mely ráadásul egyszerűsített indokolást tartalmaz. Ld. erről részletesen: NAGY Anita (2008) *i.m.* 254-255. o.

előfeltétele a személyes meghallgatás lebonyolítása, a 30 napos határidőt ezért a személyes meghallgatás napjától kell számítani.[699] Ehhez hasonló gyors ügyintézésre vonatkozó határidővel a francia büntetőeljárásban nem találkozunk. A végzés ügydöntő határozatnak minősül, így az ítéletre vonatkozó szabályokat kell rá alkalmazni, ami ennek megfelelően a „Magyar Köztársaság nevében" születik.[700]

Ami a tartalmát illeti, rendelkező részének tartalmazni kell a bűncselekmény megjelölését, valamint a bíróság által kiszabott szankciókat. Az indokolása csupán tényállásból és az alkalmazott jogszabályok megjelöléséből áll. A végzés egy fontos sajátossága, hogy a bíróság nem mondja ki a vádlottat bűnösnek, hanem csak a bűncselekményt jelöli meg, ami miatt vádat emeltek.[701] Ez a rendelkezés azzal áll összhangban, hogy az eljárás során a bíróság a vádlottat személyesen nem hallgatta meg, a bizonyítékokat közvetlenül nem vizsgálta meg.[702] A végzésben a bíróság dönthet járulékos kérdésként a polgári jogi igényről, ugyanakkor annak elbírálását egyéb törvényes útra is utasíthatja. Ha a vádlott részére a tárgyalás mellőzéses végzést nem sikerül kézbesíteni, a bíróság az ügy tárgyalásra kitűzése iránt intézkedik.

1.2.4. A jogorvoslat sajátossága

A vádlott részére a végzést kézbesíteni kell, melyben figyelmeztetik a jogorvoslati lehetőségre. Az eljárásban rendhagyóan alakul a jogorvoslat is, hiszen nem fellebbezésnek van helye, hanem az arra jogosultak a végzés kézhezvételétől számított 8 napon belül tárgyalás tartását kérhetik. Ez egy nagyon fontos garanciális szabály a vádlottnak, hiszen nem kell feltétlenül belenyugodnia egy olyan bírói döntésbe, melynek rá nézve súlyos

[699] Ez értelemszerűen következik a magánvádas eljárás sajátosságából, hiszen itt csak egy feljelentés áll a személyes meghallgatás előtt a bíróság rendelkezésére, mely nem adhat elég alapot és pontos információkat a végzés meghozatalára.
[700] FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m*. 425. o.
[701] *U.o.* 425. o.
[702] KIRÁLY Tibor (2008) *i.m*. 639. o.

következményei lehetnek.[703] A francia büntetőparancsnál biztosított 30, illetve 45 naphoz képest a magyar törvényalkotó meglehetősen szűkös határidőt szab a jogosultaknak a gondolkodásra. Ez véleményem szerint az ügyek szigorú időkeret szerinti befejezését hivatott szolgálni és adott esetben elegendő a döntés meghozatalához, míg a francia 30, illetve 45 nap az ügyek indokolatlan elhúzódását eredményezheti.

A gyakorlat azt mutatja, hogy csupán az ügyek néhány százaléka az, amikor valóban tárgyalás tartására kerül sor.[704] Ez magyarázható azzal is, hogy a büntetőparancsban kiszabható büntetések nagy része nem vonja maga után a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezményeket, hiszen a Btk. 102. §-a szerint, a törvény erejénél fogva, az ítélet jogerőre emelkedésével áll be a mentesítés hatálya közérdekű munka, pénzbüntetés és főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetések esetén. Tekintettel arra, hogy a büntetőparancsban meghatározott szankciók között a pénzbüntetés foglalja el a legrangosabb helyet, ennek az elfogadásához a terheltnek számos érdeke fűződik. A felfüggesztett szabadságvesztés jelenti az egyedüli kivételt, ahol a mentesítés a próbaidő leteltével következik be. Ennek megfelelően súlyos kritika tárgya az, hogy valóban támogatandó-e a tárgyalás mellőzése keretein belül a szabadságvesztés alkalmazása.

A tárgyalás tartására irányuló kérelem, mint sajátos jogorvoslati lehetőség, végképp eloszlathatja a külön eljárás alkotmányellenessége iránt táplált kételyeket, hiszen a terhelt és a védő számára választási lehetőséget biztosít. Ha bármely okból sérelmesnek tartják az ügy tárgyalás mellőzésével való elintézését, kérelmükre kötelező tárgyalást tartani, ahol hazánkban érvényesülnie kell a súlyosítási tilalomnak is.[705] Ha viszont tárgyalás tartását

[703] *Uo.* 639. o.
[704] Statisztikai adatok alapján 2004-ben az összes ügy 4,12%-ában került sor tárgyalás tartására, míg a többi 95,88%-ban a végzés jogerőre emelkedett. A statisztikai adatok tekintetében ld. A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2000-2004.
[705] HERKE Csongor (1996) *i.m.* 19. o.

nem kérik, mintegy tudomásul veszik a végzést, ezzel azt fejezik ki, hogy a végzésben foglaltakkal egyet értenek.[706]

A tárgyalás tartás iránti kérelem jogát a terhelt, a védő, az ügyész, a magánvádló, a magánfél és az egyéb érdekelt részére biztosítja a törvényhozó. Ez a kérelem azonban három tekintetben limitált. Egyrészről az ügyész nem kérheti tárgyalás tartását, ha az ő indítványára döntött a bíróság a tárgyalás mellőzéséről. Másrészről a magánfél kizárólag a polgári jogi igényt elbíráló rendelkezés miatt, harmadsorban pedig az egyéb érdekelt kizárólag az elkobzással vagy vagyonelkobzással kapcsolatban kérheti a tárgyalás tartását.

1.2.5. A tárgyalás

A tárgyalás tartása iránti kérelem után általában ugyanaz a bíróság jár el, aki a tárgyalás mellőzéses végzést hozta.[707] A tárgyalás megkezdése után a bíróság ismerteti a végzést és a tárgyalás tartása iránti kérelmet.

A bíróság a tárgyalás mellőzésével hozott végzést főszabály szerint hatályon kívül helyezi, és a rendes eljárás szabályai szerint folytatja le az eljárást, és a kikényszerített tárgyalás alkalmával nem a tárgyalás mellőzéses végzés felülbírálatára kerül sor, hanem a bíróság egy teljesen új ügyként kezeli az elé kerülő aktát. A bíróság ennek megfelelően új ítéletet hoz, mellyel szemben már az általános szabályok szerint van helye jogorvoslatnak.

A tárgyaláson a súlyosítási tilalom sajátos módon érvényesül, ami azt jelenti, hogy a végzésben megállapított büntetésnél vagy intézkedésnél súlyosabbat a bíróság csak abban az esetben állapíthat meg, ha a tárgyalás tartása iránti

[706] A terhelt mégha hallgatólagosan is, de egyet ért a bíróság által kiszabott szankcióval, ez az eljárás sikerének elengedhetetlen előfeltétele. FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m*. 426. o.
[707] Ld. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 630. o. Merültek fel alkotmányossági aggályok is ezzel az eljárással. Az indítványozó szerint alkotmányellenes, hogy ugyanaz a bíró jár el az ügyben és hoz ítéletet, mint aki a tárgyalás mellőzéses végzést meghozta. Ld.: 67/1995. (XII. 7.) AB határozat.

kérelem az ügyész részéről a terhelt terhére szólt, továbbá nóvum esetén, mely alapján súlyosabb minősítést kell alkalmazni, vagy lényegesen súlyosabb büntetést kell kiszabni.[708]

A tárgyalást kérő személynek a tárgyaláson kötelező jelen lenni. Amennyiben nem jelenik meg, és előzetesen, alapos okkal, haladéktalanul magát nem menti ki, úgy kell tekinteni, mint aki kérelmét visszavonta. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az ügyészre. A kérelmező indokolatlan távol maradását tehát azzal szankcionálja a jogalkotó, hogy a bíróság nem tart tárgyalást és a büntetőparancs jogerőre emelkedik.

A gyakorlati tapasztalatok a tárgyalás mellőzésével kapcsolatosan igen kedvezőek. Mondhatni, hogy a külön eljárások közül a bűncselekmények súlya szerint ez a leginkább behatárolt jogintézmény, hiszen csak háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményekre alkalmazható, mégis a legnagyobb alkalmazási gyakoriságnak örvend ez az eljárást egyszerűsítő technika. Statisztikai adatok arról árulkodnak, hogy az összes megvádolt személy megközelítőleg 30%-ának ebben a formában kerül ügye elintézésre, ezt szemlélteti a 3. számú táblázat. A 4. táblázat számadatai azt is bizonyítják, hogy az eseteknek csupán néhány százaléka az, amikor tárgyalás tartására kerül sor, ami arra enged következtetni, hogy többé-kevésbé a jogintézmény rendeltetésszerűen működik. Abban az esetben ugyanis, ha többször kerülne sor tárgyalás tartására, azzal éppen az eljárás eredeti célkitűzése hiúsulna meg.

Bár nagyon sok az aggály és a jogintézménnyel szemben felhozott kritika, a törvényhozó igyekszik messzemenőkig biztosítani az alapjogok sérelmének az ellensúlyozását. Mindemellett úgy tűnik, hogy a csekélyebb jelentőségű ügyeknek egy valóban gyors elintézési módját jelenti ez a külön eljárásként szabályozott jogintézmény.

[708] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 630. o.

3. táblázat: A tárgyalás mellőzésének alakulása 1996-2008

Évek	Vádirattal megvádolt személyek száma	ebből tárgyalás mellőzésével megvádolt	
		személy	százalék
1996	106 609	31 757	29,79%
1997	93 609	28 988	30,97%
1998	105 198	31 795	30,22%
1999	111 100	30 448	27,41%
2000	104 680	24 673	23,57%
2001	105 738	24 563	23,23%
2002	106 843	25 837	24,18%
2003	101 458		
2004	94 305	29 405	31,18%
2005	95 317	31 053	32,58%
2006	94 718	30 500	32,20%
2007	87 107	27 344	31,39%
2008	85 097	24 319	28,58%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 1996-2008

4. táblázat: A tárgyalás mellőzésére irányuló indítványok alakulása 2008-ban

Megyék	A tárgyalás mellőzésével megvádolt személyek száma	ebből			
		a bíróság hivatalból tárgyalást tűzött ki		a bíróság tárgyalás mellőzésével határozatot hozott	
		személyek száma	százalék	személyek száma	százalék
Főváros	3 603	506	14,04%	3 097	85,96%
Baranya megye	1 156	109	9,43%	1 047	90,57%
Bács-Kiskun megye	1 457	86	5,90%	1 371	94,10%
Békés megye	917	21	2,29%	896	97,71%
Borsod-A-Z megye	2 199	32	1,46%	2 167	98,54%
Csongrád megye	835	31	3,71%	804	96,29%
Fejér megye	556	56	10,07%	500	89,93%
Győr-M-Sopron megye	755	15	1,99%	740	98,01%
Hajdú-Bihar megye	1 314	23	1,75%	1 291	98,25%
Heves megye	857	49	5,72%	808	94,28%
Jász-N-Szolnok megye	848	40	4,72%	808	95,28%
Komárom-E megye	712	62	8,71%	650	91,29%
Nógrád megye	677	20	2,95%	657	97,05%
Pest megye	2 799	146	5,22%	2 653	94,78%
Somogy megye	604	24	3,97%	580	96,03%
Szabolcs-Sz-B megye	2 324	56	2,41%	2 268	97,59%
Tolna megye	600	14	2,33%	586	97,67%
Vas megye	646	13	2,01%	633	97,99%
Veszprém megye	636	24	3,77%	612	96,23%
Zala megye	719	30	4,17%	689	95,83%
Összesen	**24 214**	**1 357**	**5,60%**	**22 857**	**94,40%**

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008. 15-16. o.

1.3. Összegzés

Összességében a francia és a magyar büntetőparancs számos rokon vonást hordoz magában. Mégis azt kell mondanunk, hogy a magyar szabályozás a jogbiztonság elvének sokkal inkább eleget téve, a német precizitást inkább követve, egy áttekinthetőbb és pontosabb szabályozását adja a jogintézménynek. A számos rokon vonás mellett a legmarkánsabb különbség a jogintézmények között, hogy a francia büntetőparancs nincs a terhelt beismerő vallomásához kötve. Ennek oka valószínűleg a beismerő vallomással szemben támasztott már-már túlzott francia szkepticizmus. Jelentős különbség továbbá, hogy a francia verziónál nincs lehetőség szabadságvesztés alkalmazására.

Büntetőparancs	Tárgyalás mellőzése
Nem alkalmazási feltétel a beismerő vallomás	Alkalmazásának egyik kötelező előfeltétele a terhelt beismerő vallomása
A bíróságot az ügyintézés tekintetében nem köti határidő	A bíróság az ügy iratainak a megérkezésétől számított 30 napon belül kell, hogy döntsön
A büntetőparancsban kiszabható legszigorúbb büntetés a pénzbüntetés	Maximális szankció:1 év végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés
Az ügyész 10 napon belül élhet kifogással	Az ügyész 8 napon belül kérheti tárgyalás tartását
Védő és terhelt 30 illetve 45 napon belül élhet kifogással	Védő és terhelt 8 napon belül kérhetik a tárgyalás tartását
Tárgyalás tartása esetén nem érvényesül a súlyosítási tilalom	Tárgyalás tartása esetén sajátosan érvényesül a súlyosítási tilalom
Tárgyalás tartása esetén további jogorvoslatra nincs lehetőség	Tárgyalás tartás esetén az általános szabályok szerint van helye jogorvoslatnak
Kizárt fiatalkorúak eljárásában	Nem kizárt fiatalkorú terheltekkel szemben sem alkalmazása
Lefolytatása ügyészi indítványhoz kötött	Nem kötött ügyészi indítványhoz

A büntetőparancs és tárgyalás mellőzése legfontosabb *hasonlóságai:*

- Az eljárás írásbeli, nem nyilvános, nem közvetlen, és nem kontradiktórius.
- Mindkét eljárás fakultatív.
- Mindkettő egyszerű megítélésű ügyek elbírálására hivatott.

- Egyszerűsített a bíróság által kibocsátott határozat.
- Az arra jogosultak kérelme alapján tárgyalást kell tartani.

2. Vádalku jellegű jogintézmények a francia és magyar jogban

2.1. „Vádalku" a francia jogban

Adott az amerikai vádalku, mint *„iskolapélda",* mely az opportunitás dominanciája miatt nagyszerűen illeszkedhetne a francia eljárásjogba. A nemzetközi dokumentumok külön felhatalmazást is adnak az európai országoknak a vádalku jellegű jogintézmények bevezetésére. Ennek ellenére, még ha az opportunitás alapelve engedné is az effajta alkut a büntetőperben, a franciák már csak az amerikai modellel szemben megfogalmazódó kritikák miatt sem engedhetik meg maguknak, hogy a saját tradícióikat feladva, egyszerűen lemásoljanak egy jogintézményt, mely az angolszász jogrendszer sajátja. Így aztán a klasszikus értelemben vádalkuról nem beszélhetünk Franciaországban sem. Sőt mondhatni, hogy a franciák nagyon sokáig ellenálltak a csábításnak, és a vádalkura emlékeztető jogintézmények lehetőségét is sokáig elvetették.[709] Nem kevés vitát követően, az ügyésznek biztosított szankciós lehetőség miatti támadások után,[710] 1999-ben elfogadásra került az első vádalku, a *„composition pénale"*, melyet büntetőjogi megegyezésként fordítok, majd 2004-től alkalmazhatóvá vált a CRPC nevű jogintézmény, a *„comparution sur reconnaisance préalable de culpabilité"*, melynek szó szerinti fordítása *„előzetes beismerésen alapuló megjelenés."*[711]

[709] Pradel professzor egy 1995-ben megjelent cikkében, miután az Alkotmánytanács elejét vette egy új jogintézmény bevezetésének, mellyel a későbbiekben még részletesen foglalkozom, felhívja a figyelmet, hogy külföldön a konszenzuális elemeket magukon viselő jogintézmények virágoznak. Hivatkozik a Hollandiában, Belgiumban, vagy Németországban már létező megegyezésekre, melyek nagyon is hasonlítanak az Alkotmánytanács által alkotmányellenessé nyilvánított jogalkotói próbálkozásra. Ld. PRADEL, Jean (1995) *i.m.* 25. o.

[710] SAAS, Claire: *De la composition pénale au plaider coupable: le pouvoir de sanction de procureur*. RSC, oct-déc. 2004. 827. o.

[711] A továbbiakban az egyszerűség kedvéért a CRPC kifejezést használom.

2.1.1. „Composition pénale" – büntetőjogi megegyezés

A büntetőjogi megegyezés, a büntetőeljárás hatékonyságának megerősítését célzó törvénnyel, 1999-ben vált a francia jog szerves részévé.[712] A jogintézmény nem jelentett valódi újdonságot, hiszen a jogalkotónak már volt egy sikertelen próbálkozása az *„injonction pénale"* bevezetésére, aminek szó szerinti fordítása *„büntetőparancs"*.[713]

A büntetőjogi megegyezés a jogalkotó azon nem titkolt, rég óhajtott szándékát igyekezett tovább erősíteni, miszerint csökkenteni kell a jogi válasz nélkül maradó ügyek számát.[714] Rendszertanilag így a büntetőeljárás alternatív megoldásainak eddig is igen széles palettáját gazdagítja a jogintézmény.

A törvény az ügyész mérlegelési jogává teszi, hogy amennyiben bizonyos feltételek fennállnak, büntetőjogi megegyezést ajánljon fel olyan terheltnek, aki beismerte bűnösségét egy vagy több bűncselekmény, illetve szabálysértés vonatkozásában.[715] A lényeg nagyon is hasonlít a büntetőparancshoz, de sarkallatos elemei eltérnek attól, hiszen itt nem bíró, hanem ügyész javasol valamilyen „szankciót", és a terheltnek bele kell egyeznie, mintegy el kell fogadnia az ügyész ajánlatát. A beismerő vallomás, a terhelt beleegyezése és a felek közötti konszenzus indította arra a szerzőket, hogy az amerikai *„vádalku"* megtestesítőjét lássák ebben az eljárásban.[716]

---

[712] Loi no. 99-515 du 23 juin 1999 renforçant l'efficacité de la procédure pénale. Bevezetése óta azonban többször került módosításra is. A 2004-es többször emlegetett Perben II. törvény lényegesen kibővítette alkalmazási körét, majd a 2005. augusztus 2-i törvény lehetővé tette jogi személyekkel szembeni alkalmazását is, bizonyos feltételek mellett.

[713] Erről ld. részletesen. VOLFF, Jean (1995) *i.m.* 201-204. o. Ezt el kell azonban különítenünk az «ordonnance pénale» már fentebb bemutatott és magyarra szintén büntetőparancsként fordított jogintézménytől. A két jogintézmény mutat ugyan hasonló vonásokat, de tartalmában eltérnek egymástól. A francia terminológiában nem jelent problémát megkülönböztetésük, hiszen az egyiket «ordonnance»-nak, a másikat «injonction»-nak nevezik. A gond csak a magyar fordításban jelentkezik, hiszen mindkét kifejezés parancsot jelent.

[714] BUREAU, Aurore: *États des lieux d'un dispositif procédural typique: la composition pénale*- Archives de politique criminelle, no 27, Paris 2005. 125. o.

[715] BOULOC, Bernard (2006) *i.m*. 545. o.

[716] Ekként nevezi pl. PRADEL, Jean (1999) *Une consecration du «plea bargaining»... i.m.* 379-382. o.. továbbá GRUNVALD, Sylvie – DANET, Jean: *La composition pénale. Une première évaluation*. L'Harmattan, 2004.

a) Történeti ízelítő a büntetőjogi megegyezésről

A büntetőjogban napjainkra oly fontossá vált konszenzuális elemek, illetve az egyezség fokozatos kibővítésének folyamataként,[717] 1994-ben egy nem mindennapi vita rázta meg a francia törvényhozói testületet. A CPP-t is érintő törvénymódosítás egy új jogintézmény bevezetését irányozta elő, mellyel szemben nagyon sok kritika fogalmazódott meg, sőt a jogintézmény elnevezése környékén is kisebb háború bontakozott ki.[718] A többféle elnevezési lehetőségből végül a *„büntetőparancsra"* esett a választás, hangsúlyozva azt, hogy az újonnan bevezetésre kerülő jogintézmény nélkülöz mindenféle egyezkedést a büntetőperben. Az ügyész felajánlhatta volna a terheltnek egy bizonyos pénzösszeg állam javára való megfizetését, melynek elfogadása és teljesítése esetén, az mentesülhetett volna a vádemelés alól.[719]

A kritikusok közül voltak olyanok, akik a plea bargaining lemásolását látták benne, ezért vetettek fel kifogásokat ellene.[720] Mások elsősorban az alapelveknek való meg nem felelés miatt hangoztatták aggályaikat.[721] Az eljárás ugyanis ellentétes az ártatlanság vélelmével, az eljárási feladatok megosztásával,[722] továbbá a törvény előtti egyenlőséggel.[723] A kritikák ellenére a törvény megszövegezésre és elfogadásra került, viszont az alkotmányossági aggályok nem hagyták a szenátus tagjait nyugodni, így az Alkotmánytanácshoz fordultak. A jogintézmény körüli anomáliákat az Alkotmánytanács zárta le azzal, hogy megállapította a *„büntetőparancsnak"*

[717] Ld. VOLFF, Jean (1995) *i.m.* 201-202. o.
[718] 3 féle elnevezés versengett egymással, a *„transaction*", ami egyezséget jelent, az *„injonction*", ami parancsot jelent, és a *„classement sous condition d'indemnisation de la victime*", ami a sértett kártalanításának feltételével történő eljárás megszüntetést jelent. Ld. részletesen: VOLFF, Jean (1995) *i.m*. 201. o.
[719] PRADEL, Jean (2002) *i.m*. 209. o.
[720] VOLFF, Jean (1995) *i.m.* 202. o.
[721] LEBLOIS-HAPPE, Jocelyn: *De la transaction pénale á la composition pénale, Loi no 99-515 du 23 juin 1999.* La Semaine Juridique, Éd. Gen. 19 janvier 2000. 64. o.
[722] Az ügyész átveszi a bíró funkcióját és gyakorlatilag olyan, mintha büntetőjogi szankciót alkalmazna.
[723] A törvény előtti egyenlőség abban az értelemben sérül, hogy előnyösebb helyzetbe kerülnek a gazdagok a szegényekkel szemben, hiszen az ügyész által megállapított államnak fizetendő pénzösszeget ők nagyobb biztonsággal meg tudják majd fizetni.

keresztelt jogintézmény alkotmányellenességét.[724] A francia *„taláros testület”* legmarkánsabb érve az volt, hogy a jogintézmény sérti az eljárási feladatok megosztásának elvét, mivel az ügyész dönt a szankcióról, és bíró egyáltalán nem vesz részt az eljárásban.

A döntésnek megfelelően ez a fajta *„büntetőparancs”* nem került be az eljárási kódexbe, de néhány éves szünet után a jogalkotó előhúzta ugyanazt az ötletet a tarsolyából, igaz más néven, és immár kiküszöbölve az alkotmányossági problémát, így a büntetőeljárás hatékonyságának elősegítése céljából, 1999-ben került beiktatásra a *„composition pénale,”* a büntetőjogi megegyezés.[725] A tényleges alkalmazása azonban 18 hónapot váratott magára, ugyanis csak 2001. januártól folyamodhat ehhez a megoldáshoz az ügyész. Azóta több módosításon ment keresztül, és ma is sok kritikai észrevétel fogalmazódik meg vele szemben. Ennek ellenére a puding próbáját nagyon is kiállni látszik, ugyanis gyakorlati alkalmazása – a kezdeti nehézségeket leszámítva – az ügyészek körében igen népszerű.[726]

Rendszertanilag a büntetőeljárás alternatívái között találkozunk vele, mégis eltér annak hagyományos formáitól, hiszen különbözik az ügyész által alkalmazható intézkedések köre, és a bírónak is jut szerep az eljárásban. A jogintézmény sajátos, kettős jellegét éppen az adja, hogy egyrészről eljárási alternatíváról van szó, de tekinthető egy kvázi ügyész általi szankció alkalmazásnak, avagy bíró nélküli szankció alkalmazásnak is, hiszen a bíró szerepe csak a formális jóváhagyásra limitálódik.[727]

[724] Décision No. 95-360 DC du 2 février 1995.
[725] A törvénytervezet (projet de loi du 14 mai 1998) még „compensation judiciaire” (bírói kompenzáció) kifejezést használta és végül a szenátus döntése alapján lett végleges a „composition pénale” kifejezés.
[726] Bevezetése első évében, 2001-ben 1511 ügy került ebben formában elintézésre, ez 2002-re már 6755-re emelkedett, míg 2003-ban 12135-e nőtt. Ld. CÉRÉ, Jean-Paul: *Composition pénale*. Répond pénal Dalloz. Oct. 2004. 2. o.
[727] BUREAU, Aurore: *États des lieux d'un dispositif procédural tipiqué: la composition pénale.* APC, no27, Paris, 2005. 127. o.

b) Az alkalmazás törvényi feltételei

A büntető megegyezés alkalmazási köre, eredeti formájához képest folyamatosan bővült.[728] Jelenleg szóba jöhet valamennyi vétség esetén, mely pénz főbüntetéssel, vagy öt évnél nem súlyosabban büntetendő szabadságvesztéssel fenyegetett.[729] Emellett természetesen az eljárás alapját képezheti valamennyi kihágás is. A törvény expressis verbis kizár néhány esetet az alkalmazás alól, ilyenek a sajtóvétségek, politikai bűncselekmények, a szándékos emberölés, továbbá csak bizonyos korlátozásokkal kerülhet rá sor fiatalkorúak eljárásában akkor, ha a fiatalkorú a 13. életévét már betöltötte.[730]

Alkalmazásának több vezérelve közül hármat érdemes kiemelni.[731] A többi vádemelési alternatívához hasonlóan erről is csak és kizárólag a vádemelés előtt dönthet az ügyész. Másodsorban az elkövető beismerő vallomását feltételezi az eljárás. Végül a harmadik vezérelv, hogy még ha a törvényi feltételek fenn is állnak, az eljárás soha nem kötelező, minden esetben az ügyész mérlegelési jogkörén múlik.

Pradel professzor három vezérelvén kívül még egyet mindenképpen kiemelendőnek tartok. Az eljárás nem feledkezik meg az áldozatról sem. Amennyiben a bűncselekménynek ismert az áldozata és az ügyész a büntetőjogi megegyezés alkalmazása mellett dönt, nem kerülheti el, hogy a terheltet kötelezze a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére.[732] A sértett jogainak a védelme nem áll meg ezen a ponton, ugyanis arra az esetre, ha a terhelt nem fizetné meg a sértettnek megállapított jóvátételt, a törvény

[728] Eredetileg egy konkrét listán voltak a bűncselekmények felsorolva, hogy mely esetekben jöhet egyáltalán szóba a jogintézmény alkalmazása.
[729] Az eredeti szabályozás taxatíve felsorolta azokat a bűncselekményeket, melyek esetén alkalmazható az eljárás, ezzel mintegy konkrét listát adva az ügyész kezébe. A listáról ld. részletesen: PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 210. o.; továbbá CÉRÉ, Jean-Paul (2004) *i.m.* 2-3. o.
[730] CPP Art. 41-2 al. 24. Korábban a fiatalkorúak teljes egészében ki voltak zárva az eljárás alól. Jelenleg korlátozásokkal ugyan, de van lehetőség fiatalkorúval szemben is alkalmazásra. Ezt a módosítást bevezette: Loi no. 2007-297 du 5 mars 2007.
[731] Ld. PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 211. o.
[732] Ld. részletesen CÉRÉ, Jean-Paul (2004) *i.m.* 3. o.

garantálja, hogy a sértett fizetési meghagyás formájában érvényesítse követelését polgári bíróság előtt.[733]

c) Az eljárás menete

Az eljárás első jól elkülöníthető szakasza az ügyészi szak, mely az ügyész terheltnek címzett ajánlatával kezdődik. A gyakorlatban ezt az ügyész nem minden esetben közvetlenül saját maga, hanem – az ügyészi tehermentesítés jegyében – az ügyészi megbízottak útján is végezheti.[734] Az ügyész a bűncselekmény jellegére és az elkövető személyiségére tekintettel állapítja meg, a CPP 41-2 cikkében felsorolt lehetőségek közül melyek azok, amelyek a konkrét esetre adekvát jogi válaszokat adhatnak, és amelyeket teljesítésre mintegy a vádemelés elkerülése érdekében a terheltnek ajánl. A törvény nem zárja ki a bűnismétlőket sem az eljárásból. A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az ügyészek preferálják az első bűntényeseket az eljárás adta kedvezményekben részesíteni.[735]

A törvény összesen 17-féle intézkedést tár az ügyész elé.[736] Ezek közül első helyen szerepel, és leggyakrabban alkalmazott az állam javára egy *bizonyos összeg megfizetése*,[737] mely nem haladhatja meg a büntetési tételben szereplő pénzbüntetés maximumát.[738] Az ügyész részletfizetési kedvezményt állapíthat meg, de ekkor is 1 éven belül kell teljesíteni a teljes összeget. A megfizetés

[733] Ld. új Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv (CPC) 1405-1425 cikkek

[734] VOLFF, Jean: *Le décret du 29 janvier 2001 (Gaz. Pal., Rec. 2001, légis. p. 258): les délégués du procureur au secours de la composition pénale.* Gazett du Palais, Rec. 24, 25 oct. 2001. 1584-1587. o. Az ügyészi megbízott feladata természetesen csak az ajánlatnak a terhelt felé való közlésére korlátozódik, de az ajánlat tartalmát nem változtathatja meg, nem módosíthatja. Az eljárás végrehajtási szakaszában kap majd a megbízott újra szerepet, miszerint az ő feladata lesz annak ellenőrzése, nyomon követése, hogy az elkövető betartja az ügyészi előírásokat.

[735] Ld. BUREAU, Aurore: *Les première applications de la composition pénale dans le ressort de la Cour d'appel de Potiers.* Poitiers le 15 octobre 2003. 80. o.

[736] Eredetileg nem szerepelt 17 lehetőség, csupán 6-7, majd fokozatosan bővítette ki a választási lehetőségeket a jogalkotó. Párhuzam figyelhető meg a büntetőeljárás feltételhez kötött megszüntetése körében felajánlható intézkedések bővülése, és a büntetőjogi megegyezés keretében alkalmazható ügyészi felajánlások közt.

[737] Ennek magállapításánál az elkövetett cselekménynek a súlyát és az elkövető személyi körülményeit veszi figyelembe az ügyész. Ld. GRUNVALD, Sylvie – DANET, Jean (2004) *i.m*. 60. o.

[738] CÉRÉ, Jean-Paul (2004) *i.m*. 5. o. A korábbi szabályozás a büntetési tételben szereplő pénzbüntetés maximum felének alkalmazására adott lehetőséget.

750 euró alatt kötelezően illetékbélyeg formájában történik,[739] az ezt meghaladó pénzösszeget pedig az Államkincstár számlájára készpénzben vagy igazolt csekk formájában kell befizetni. Vitathatatlanul emlékeztet ez a lehetőség a pénzbüntetésre, bár a törvény nem használja ezt a szófordulatot.

Az ügyész előírhatja annak a *dolognak az átadását*, melyet a bűncselekmény eszközéül használtak vagy arra szántak, illetve ami a bűncselekmény produktuma.[740] Ennek teljesítésére szintén határidőt állapíthat meg. Átadás alá eshet a terhelt gépkocsija is maximum hat hónapos időtartamra. A törvény itt is szándékosan nem az elkobzás kifejezést, hanem az átadás szót használja, de természetesen párhuzam vonható a büntetőjogi szankciók között helyet foglaló elkobzással.

Hat havi időtartamra az ügyész a terhelt *vezetői- vagy vadászengedélyének visszaadását* javasolhatja. Ez természetesen azt eredményezi, hogy a visszavonás ideje alatt a terhelt meghatározott jármű fajtát nem vezethet, és nem vadászhat. Vészesen hasonlít ez az ügyészi *„ajánlat"* a járművezetéstől eltiltás, nálunk mellékbüntetésként szabályozott jogintézményéhez. Az ügyész *köz javára végzett, fizetés nélküli munkát* is előirányozhat, melynek időtartama legfeljebb 60 óra, amit maximum hat hónap alatt végre kell hajtani.[741] Ez az intézkedés óhatatlanul is a közérdekű munka büntetést idézi.

A következő lehetőség az eljárás feltételekhez kötött megszüntetéséből már ismerős, miszerint a terheltnek felajánlható *valamilyen egészségügyi, szociális intézményben kúra, illetőleg tanfolyam vállalása.* Ennek időtartama szintén behatárolt, hiszen a CPP szerint nem haladhatja meg a 3 hónapot, melyet egy 18 hónapos időintervallumon belül kell végrehajtani.[742]

[739] CPP R. 15-33-51 cikk
[740] LARGUIER, Jean – CONTE, Philippe (2006) *i.m.* 92. o.
[741] CONTE, Philippe – MAISTRE DU CHAMBON, Patrick (2002) *i.m.* 228. o.
[742] BOULOC, Bernard (2006) *i.m.* 546. o.

A Perben II. törvény átfogó reformja az ügyész általi javaslati lehetőségek bővítésével sem fukarkodott. Ekkortól kezdve ugyanis maximum hat hónapra, bizonyos korlátozásokkal *megtiltható, hogy csekket és bankkártyát használjon* a terhelt, ugyanennyi ideig *nem jelenhet meg azon a helyen,* ahol a bűncselekmény elkövetése történt, vagy amit az ügyész meghatároz, kivéve a terhelt lakóhelyét. Szintén maximum hat hónapra előírható, hogy a *sértettel* vagy az ügyész által meghatározott személlyel, társtettessel vagy részesekkel *ne lépjen kapcsoltba*. *Megtiltható,* hogy az *ország területét elhagyja* és ennek biztosítékául az *útlevele is bevonható*. Az eljárási alternatívákból már ismert *állampolgársági gyakorlaton, kábítószer függőséget gyógyító kezeléseken*, vagy szakmai képzéseken való részvételt lehet javasolni.[743] Sőt az ügyész a *távoltartás* jogintézményével ebben a körben is élhet.

A jogalkotó ezen kívül nagyon körültekintően gondoskodik a sértettről.[744] Annak érdekében, hogy elkerülje a sértett által megindítható büntetőeljárás lehetőségét, az ügyész kötelezettségévé teszi, hogy amennyiben a bűncselekménynek ismert az áldozata, kötelező a jóvátételéről gondoskodni. A sértett kárának megfizetésére való kötelezés tehát nem mérlegelés kérdése.[745]

Látjuk, hogy igen széles a paletta, amiből az ügyész kedvére válogathat. Akár ezeket egymással kumulálva, a bűncselekményre és elkövetőre egyéniesítve választhatja ki az általa legmegfelelőbbnek vélt intézkedéseket,[746] melyeknek teljesítését a terheltnek egytől egyig el kell fogadni, hiszen csak akkor mondható, hogy létrejött a megállapodás a felek között. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a bőség zavarában az ügyészek igyekeznek

[743] A büntetőjogi egyezség keretein belül a különböző tanfolyamokon való részvétel költségét az ügyész kifejezett rendelkezése alapján köteles a terhelt viselni. Abban az esetben, ha a terhelt erre nem rendelkezik megfelelő anyagi fedezettel, akkor az adott város különböző alapítványaiból vagy bűnmegelőzési alapokból fedezik. Ld. Circulaire du 12 juin 2006.
[744] SAAS, Claire (2004) *i.m*. 829-830. o.
[745] Az a tény, hogy a törvény a „kár" kifejezést többes számban használja, arra enged következtetni, hogy ezalatt valamennyi típusú, tehát anyagi és erkölcsi kártérítést is érteni kell. Ld. PRADEL, Jean (1999) *i.m*. 380. o.
[746] Az egyéniesítés követelményét több szerző is hangsúlyozza: DANET, Jean – GRUNVALKD, Sylvie: *Brèves remarques tirées une première évaluation de la composition pénale.* AJ Pénal No. 5/2004. 198. o.

leegyszerűsíteni az alkalmazandó intézkedések körét, így a meghatározott pénzösszeg megfizetésén túl, a járművezetői engedély elvétele örvend a legnagyobb népszerűségnek.[747]

A listát elolvasva, joggal vetődik fel a kérdés, és nem véletlen, hogy rengeteg kritika fogalmazódott meg atekintetben, hogy nem az ügyész alkalmazza-e a szankciót?[748] Egészen odáig, hogy a bíróság által maximálisan kiszabható pénzbüntetésnek megfelelő pénzösszeg megfizetésére kötelezhet. Az már más kérdés, hogy a gyakorlatban természetesen aligha találunk az ügyész részéről olyan ajánlatot, ami a pénzbüntetés maximumának megfizetésére akarná kötelezni a terheltet, hiszen ekkor nem lenne meg a *„mézes madzaga"* a jogintézménynek, ami miatt a terheltnek megéri elfogadni az ügyész ultimátumát.[749] Természetesen a CPP nem pénzbüntetés kiszabására jogosítja fel az ügyészt, hiszen erre csak a bíróság jogosult, azonban a terminológiai használaton kívül, a gyakorlatban nincs különbség a pénzbüntetés és az ügyész által a megegyezés keretében meghatározott pénzösszeg között. Ugyanígy végigvonulni látjuk az ügyészi döntések között a szabadságvesztés kivételével, csaknem a szankció rendszer teljes skáláját.[750] Mindezen kvázi ügyészbíráskodás kiegyenlítésére két ellensúlyt tartalmaz a törvény, az egyik a terhelt jogainak körülbástyázása, a másik a bírói részvétel kötelezettsége.

Ami a terhelt jogait illeti, a jogintézmény konszenzuson alapul, hiszen a terheltnek el kell fogadni az ügyész ajánlatának valamennyi pontját. Hivatalosan alkudozásra nincs lehetősége, vagy teljes egészében elfogadja, amit az ügyész ajánl, vagy visszautasítja azt. Erre az ajánlat közlését követően

[747] Két nagyobb kutatás is közkézen forog Franciaországban, mely a jogintézmény alkalmazásának gyakorlati tapasztalatait különböző városok ügyészi és bírósági gyakorlatát kutatva igyekeznek törvényszerűségeket megállapítani. Egymástól függetlenül mindkét tanulmány a pénzösszeg megfizetését és az engedélyek bevonását említi, a leggyakrabban alkalmazott intézkedések között. Ld. BUREAU, Aurore (2003) *i.m.* 84-87. o.; továbbá DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie (2004) *La composition… i.m*. 58-59. o.

[748] PRADEL, Jean (1999) *i.m*. 380-381. o.

[749] SAAS, Claire (2004) *i.m.* 838. o.

[750] A dolgok átadása megfeleltethető az elkobzásnak, a díjazás nélküli munkavégzés a közérdekű munkának, a jogosítvány visszaadása a járművezetéstől eltiltásnak stb. A terminológiai különbségre azonban a törvény mindvégig szigorúan ügyel. Ld. PRADEL, Jean (1999) *i.m*. 380-381. o.

10 napi gondolkodási ideje van, és természetesen védő részvételét is kérheti a döntés megkönnyítésében.[751] Amennyiben a terhelt él a 10 napi gondolkodási idő lehetőségével, egy újabb időpontot kell fixálni vele a nyilatkozat megtétele végett. Amennyiben ezen az újabb időponton nem jelenik meg, ez automatikusan az ügyész ajánlatának hallgatólagos visszautasítását jelenti.

A terheltnek mérlegelnie kell, hogy számára milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal járhat az ajánlat elfogadása. Több szerző is rámutatott arra, hogy az ajánlat elfogadására egy sajátos kényszer alatt áll a terhelt,[752] ugyanis amennyiben visszautasítja az ügyész ajánlatát, azzal kockáztat egy időben elhúzódó eljárást, egy esetleges előzetes letartóztatást vagy más kényszerintézkedést, és egy szigorúbb büntetést. Amennyiben az ajánlat visszautasítására kerül sor, az ügyész vádat emel és ezzel az eljárást a rendes medrébe tereli.[753]

Amennyiben azonban elfogadja az ügyészi ajánlatot, akkor már tudja, hogy egy meghatározott pénzösszeg megfizetésével és legfeljebb néhány egyéb kötelezettség teljesítésével tartozik.[754] A terhelt részéről jövő konszenzus esetén a megállapodásról jegyzőkönyv készül,[755] melyet az egyesbíróként eljáró bíró elé terjesztenek. Ezzel veszi kezdetét az eljárás második szakasza, a bírói szak.

---

[751] Erre akár az állam költségére is sor kerülhet, kérheti ugyanis a jogi segítségnyújtó igénybevételét.

[752] Az eredeti szabályozás szerint az eljárás csak szabadlábon lévő terhelttel szemben volt alkalmazható, mert a törvény kizárta, hogy a terhelt az őrizetbe vétel alatt adja hozzájárulását az ügyész ajánlatához. Ennek indoka az volt, hogy az őrizetbe vétel ideje alatt a terhelt képtelen arra, hogy szabad és világos, egyértelmű hozzájárulást adjon. Ld. PRADEL, Jean (1999) *i.m*. 381. o.

[753] LAZERGES, Christine: *Le Conseil constitutionnel acteur de la politique criminelle, á propos de la décision 2004-492 DC, du 2 mars 2004*. RSC, juille-sept. 2004. 728. o.

[754] Párhuzam vonható az amerikai vádalku elfogadása és annak kényszerítő volta, valamint itt az ügyész ajánlatának elfogadásában rejlő kényszer között.

[755] Ennek részletesen tartalmaznia kell: a cselekmény leírását, jogi minősítését, az alkalmazandó intézkedéseket és a teljesítésükre nyitva álló határidőt, valamint amennyiben a sértett ismert, a jóvátétel módját és mértékét. A CPP R. 15-33-40 és R. 15-33-43 cikkek a jegyzőkönyv kötelező tartalmi kellékévé teszi azokat a figyelmeztetéseket, amelyek a terhelt felé kell, hogy elhangozzanak, amelyek bizonyítják, hogy jogaira való kioktatás megtörtént (belegyezése előtt ügyvédet fogadhat, 10 napi gondolkodási ideje van, bírónak kell jóváhagyni az egyezséget stb.).

A felek fölött álló független, pártatlan bíró az alkotmányossági probléma miatt kerülhetett be az eljárásba. Két választási lehetősége van, vagy elfogadja és szentesíti a felek megállapodását, vagy elutasítja azt. Módosítani, megváltoztatni vagy új ajánlatot tenni nem jogosult.[756] Ez a rendelkezés teljes egészében azt támasztja alá, hogy a jogintézmény működése csak abban az esetben lehet hatékony, ha a jogalkalmazók között konszenzus van.[757] Az ügyésznek ismernie kell a bíróság elvárásait, és meg kell találni az igazságszolgáltatás valamennyi résztvevője által elfogadható kompromisszumos megoldást. A bíró nincs azonban teljes passzivitásra ítélve az eljárásban, ha szükségesnek mutatkozik, vagy a felek indítványozzák, meghallgatást tarthat, mely nem nyilvános és nem is kötelező.

Ha a bíró egyetért a felek által megkötött megállapodással és szentesíti azt, a megállapodás végrehajthatóvá válik. A végrehajtott megegyezés ugyanazt a joghatást vonja maga után, mint a jogerős bírói ítélet.[758] Amennyiben a bíró elutasítja az egyezséget, az ügyész ajánlatát semmisnek kell tekinteni. Bárhogy is határozzon a bíró, döntése ellen kizárt a jogorvoslat.

d) Eddigi tapasztalatok

A jogintézmény bevezetése idején némelyek igen sötét jövőt jósoltak neki,[759] míg mások a kisebb vagy közepesen súlyos ügyekre adandó jogi válaszok megsokszorozódásának lehetőségét látták benne. Nem mondhatjuk, hogy a két várakozásnak megfelelőek lennének a tapasztalatok. Az első állítást, miszerint

[756] DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie (2004) *La composition… i.m*. 19. o.
[757] DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie: *Brèves remarques tirées une première évaluation de la composition pénale.* AJ Pénal No. 5/2004. 198. o.
[758] SAAS, Claire (2004) *i.m*. 833-834. o. Itt kell megjegyezni azonban, hogy megosztott a szakirodalomban a vélemény atekintetben, hogy a büntetőjogi megegyezésben foglaltaknak a végrehajtása valóban azt a joghatást váltja-e ki, amit a bírói ítélet. Vannak olyanok, akik úgy gondolják, hogy a többi eljárási alternatívához hasonlóan a vádemelés lehetősége elenyészik (l'extinction de l'action publique), de ettől még nem lesz az a hatása, mint a bírói ítéletnek. Pl. *«Plaider coupable», La pratique americaine. Le texte français.* Sous la direction de Ioannis Papadopoulos, Presses Universitaire de France, 2004. 72. o.
[759] Pl. VOLFF, Jean: *La composition pénale: Un essai manqué*. Gaz. Pal.26-28 mars 2000. 2. o.; vagy ld. Kritkai észrevételek: DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie (2004) *La composition… i.m*. 18. o.

sokan a gyakorlatban alkalmazhatatlannak tartották, a jogalkalmazók már megcáfolták. Azonban a jogi válaszok megsokszorozódását sem sikerült vele teljesíteni, ugyanis nem az eljárás eddig ismert alternatívái mellett nyitott új teret az ügyek könnyebb elintézésében, hanem sok esetben az eljárási alternatívák alternatívájává vált.[760]

A gyakorlat természetesen mindenhol a helyi sajátosságokhoz igazította a büntetőjogi egyezség alkalmazását, éppen ezért egységes jogalkalmazásról nem beszélhetünk. Az ország különbözői pontjain különbségek vannak a bűncselekményi csoportok kiválasztása tekintetében is. Vannak olyan helyek, ahol néhány jól bevált bűncselekményi kategóriára limitálódik az alkalmazás, de olyan helyek is vannak, melyek ilyen jellegű tipikus bűncselekményi köröket nem állítottak fel. Ami szembetűnő, hogy általában a családon belüli konfliktusok kimaradnak a büntetőjogi megegyezés lehetőségéből, ugyanis ezek célravezetőbb elintézésének a mediációt tartják.[761] További tény, hogy a büntetőjogi megegyezés a tömegesen előforduló, viszonylag csekélyebb súlyú bűncselekmények tipikus elintézési formájává vált.[762]

Ugyanígy erős a differenciálódás az alkalmazandó intézkedések körében is, vannak olyanok, akik a legegyszerűbbnek és egyben a legcélravezetőbbnek a pénzösszeg megfizetését tartják, és ezen kívül alkalmazzák a jogosítvány elvételét, míg mások a köz javára végzett munka elől sem zárkóznak el, illetve szívesen írják elő tanfolyam vagy gyakorlat elvégzését is.[763]

A jogintézmény gyakorlatban való legfőbb eltéréseit és helyenkénti specificitását az adja, hogy az ügyész ajánlatának közlésére milyen formában

[760] Ma már szívesebben alkalmazzák a composition pénale-t azokban az esetekben, ahol korábban figyelmeztetést vagy mediációt stb. alkalmaztak.
[761] BUREAU, Aurore (2005). *i.m*. 132. o.
[762] Ilyenek pl. az ún. CEA (conduite en état alcoolique) ügyek, vagyis az ittas járművezetések, amik tömegesen fordulnak elő, és a büntetőjogi egyezség, melyek ragyogó megoldási formát jelentenek számukra.
[763] Ez utóbbiak nagymértékben függenek a helyi adottságoktól, hogy van-e a környéken olyan munka, ami a terhelttel végrehajtatható, illetve vannak-e civil szervezetek, melyek a terhelt költségén valamilyen tanfolyamon részvételt biztosítani tudnak.

kerül sor. Van példa arra, amikor a hozzájárulás minél hamarabbi megszerzése érdekében, még nyomozati szakban az ügyész ajánlatát egyszerűen faxon vagy egyéb formában a rendőrségnek juttatja el,[764] aki továbbítja azt az elkövető felé.[765] A legelterjedtebb forma azonban kétségkívül az, amikor az ügyészi megbízottak útján történik az ajánlatközlés.[766]

Összefoglalva elmondható, hogy egy Janus-arcú jogintézménnyel van dolgunk, mely kettősség egyrészről a büntetőeljárás alternatíváinak sajátosságaiban, másrészt a jogintézmény büntető szankció jellegében keresendő.[767] A büntetőeljárási alternatívák közé tartozását erősíti fakultatív jellege, és az a tény, hogy csak a vádemelés előtt kerülhet rá sor. Továbbá a terhelt belegyezése egy kulcsfontosságú momentum, hiszen nemcsak el kell fogadni az ügyészi felajánlásokat, hanem az eljárás sikere érdekében végre is kell azokat hajtani, ehhez pedig a terhelt hajlandósága is szükséges.[768] Rokonságot mutat még az eljárási alternatívákkal az alkalmazandó intézkedések egy részének azonossága.

Ami viszont teljesen elkülöníti a büntetőjogi megegyezést más eljárási alternatíváktól, hogy itt kötelező a bíró részvétele. Ennek megfelelően a megegyezés végrehajtása ítélt dolgot jelent, mintha bírói jogerős ítélettel zárult volna az eljárás. A többi alternatíva esetén egy eljárást megszüntető határozat születik, ami nem zárja ki, hogy elévülési időn belül az ügyész újra elővegye az ügyet.[769]

Az intézmény büntetés jellegét hangsúlyozza az ügyész által alkalmazható egyes intézkedéseknek a természetüknél fogva büntető szankciókhoz való

[764] Ez a lehetőség az OPJ-nek adott (Officiers de police judiciare). A rendőrség tagozódásáról Franciaországban ld. részletesen: LARGUIER, Jean – CONTE, Philippe (2006) *i.m*. 48-53. o.
[765] DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie (2004) *La composition… i.m*. 55.o., pl. Angers város gyakorlata
[766] BUREAU, Aurore (2005). *i.m.* 133. o.
[767] *Uo*.129. o.
[768] *Uo.*129. o.
[769] CÉRÉ, Jean Paul: *De la composition pénale á la comparution sur reconaissance préalable de culpabilité: le «plaider coupable» à la française*. AJ Pénal, no. 2/2003. 50. o.

hasonlósága. Másrészt a büntetés jellegét húzza alá, hogy a végrehajtott megállapodás bekerül az ún. 1. sz. bűnügyi nyilvántartásba.[770] Ez azt jelenti, hogy a terhelt három évig szerepel a nyilvántartásban, ha ez alatt nem szabnak ki vele szemben újabb büntetést, vagy nem alkalmaznak egy újabb büntetőjogi megegyezést, akkor neve törlésre kerül.

A jogintézmény dogmatikai sajátosságain és a vele kapcsolatos vitákon felülemelkedve, egy a büntetőeljárás egyszerűsítésére nagyon is alkalmas jogintézményről van szó.[771] Az eljárás ügyészi, vagy akár már nyomozati szakban le is zárulhat egy olyan megállapodással, ami tartalmazhat minden olyan lényeges döntést és intézkedést, ami egy hosszadalmas eljárás befejezéseként jogerős ügydöntő határozatban születhet. Ennek fényében a végeredménnyel az eljárás résztvevői közül mindenki elégedett lehet.

Az ügyész elégedettségének *sine qua nonja*, ha a terhelt elfogadja az ajánlatot.[772] A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy a bíró általi visszautasítás esélye majdnem egyenlő a nullával.[773] Ezen kívül a jogintézmény előnye kidomborodik abban is, hogy az ügyész egy nagyszerű törvény adta lehetőséget kap az individualizációra, így idő- és költségtakarékosan egyénre szabva, rövidre zárhat egy-egy büntetőügyet.

A terhelt érdeke is azt kívánja, hogy a bűncselekmény elkövetése után ügyének végére gyorsan pontot tegyenek, és lehetőség szerint a joghátrányok is enyhébbek legyenek, mintha ragaszkodott volna a hagyományos eljáráshoz.

[770] A bevezetése idején még nem került be a bűnügyi nyilvántartásba a terhelt, ez egy lényegesen kecsegtető vonása volt az ügyészi ajánlat elfogadásának. A nyilvántartásba vételt 2002-ben egy külön törvény vezette be (Loi du 9 septembre 2002).
[771] Az eljárás időtartama néhány hónapra redukálódik.
[772] A terhelti visszautasítás 10%-nál is kevesebb.
[773] DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie (2004) *Brèves remarques… i.m*. 198. o.

5. táblázat: A büntetőjogi megegyezések alakulása vétségek esetén, melyek a bűnügyi nyilvántartásba bekerültek Franciaországban 2004-2006 évekre

	2004	2005	2006
megegyezés összesen	**207**	**17 806**	**45 177**
ebből			
vagyon elleni bűncselekmények	56	2 765	6 125
közlekedési bűncselekmények	87	9 406	25 247
gazdasági bűncselekmények	4	583	1 520
személy elleni bűncselekmények	13	1 066	2 726
egészségügyi bűncselekmények	24	2 521	5 814
közbiztonság elleni	3	379	1 014
közrend elleni	3	376	1 023
közigazgatás és igazságszolgáltatás elleni	17	710	1 708

Forrás: Annuaire statistique de la Justice (édition 2008. p. 111.)

2.1.2. Az előzetes beismerésen alapuló megjelenés (comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité – CRPC)[774]

A CPP kétségtelenül eddigi legátfogóbb reformját[775] a 2004-204 számú 2004. március 9-i törvény jelentette,[776] amit az akkori francia igazságügyi miniszterről[777] mindenki Perben II. törvényként ismer. Ezen nagyszabású reform közepette a jogalkotó a büntetőeljárás hatékonyságának a növelését is igyekezett szem előtt tartani, és meg-megújuló vitákat követően,[778] az európai mintákat tanulmányozva,[779] bevezette a második, az *„igazi vádalku"* intézményét a francia jogba, vagyis a terhelt előzetes beismerésén alapuló

[774] Továbbiakban CRPC-ként használom.
[775] 224 cikket érintett a módosítás, és nem csupán az érintett cikkek nagy száma, hanem a bevezetésre kerülő új jogintézmények és rendelkezések jellegét tekintve is jelentős reform volt. Igyekezett választ adni a modern korunkban átalakuló bűnözésre és az újuló európai törekvésekre.
[776] Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolution de la criminalité
[777] Domonique Perben
[778] Vita tárgyát képezte, hogy a pénzbüntetés a büntetési tételben szereplő összeggel legyen-e egyenlő, vagy csupán annak a fele legyen. Vitás volt a védő jelenléte és szerepe, továbbá a jóváhagyó tárgyalás nyilvánossága. A vitákról ld. részletesen: DANET, Jean: *La CRPC: du modèle législatif aux pratiques…et des pratiques vers quel(s) modèle(s)?* AJ Pénal 12/2005. 433-438. o.
[779] A jogalkotónál jelentős szerepe volt az új jogintézmény bevezetésekor annak a ténynek, hogy Európa nagy része ismeri a terhelt beismerésén alapuló egyszerűsített eljárásokat. A szenátus tanulmányt is készíttetett a külföldi megoldások tanulmányozására, melynek során 7 külföldi állam (Németország, Nagy Britannia, Spanyolország, Olaszország, Portugália, Kanada, USA) gyakorlatát dolgozta fel az összehasonlító elemzés. Ld. Les documents de travail du Sénat, Série Législation comparée, Le palider coupable, no. LC 122, mai 2003., http://www.senat.fr/noticerap/2002/lc122-notice.html.

megjelenést (**c**omparution sur **r**econaisannce **p**réalable de **c**ulpabilité, CRPC).[780]

a) Történeti ízelítő

A büntetőjogi megegyezés csak az első lépés volt az amerikai vádalku felé.[781] 2004-ben ebből a jogintézményből kiindulva, ezt tökéletesítve, a jogi válaszok differenciálódását elősegítve született egy újabb megoldás, a bíróságok tehermentesítésének fényében, ahol immár súlyosabb büntetés is kilátásba helyezhető.[782] A CRPC valójában nagyon sok hasonlóságot mutat a büntetőjogi megegyezéssel, bevezetése idején joggal merült fel az a kérdés, hogy az új jogintézmény alkalmazása nem szorítja-e majd teljesen ki a büntetőjogi megegyezést.[783]

Közös vonás jelentkezik elsősorban abban, hogy mindkét jogintézménynek előfeltétele a bűncselekmény elkövetésének beismerése, továbbá az ügyészi javaslat szükségessége. Ezt követően a bíró zárja az eljárást, aláírásával szentesítve a felek közötti megállapodást. A büntetőjogi megegyezés alkalmazási körének kibővítésével az alkalmazandó bűncselekményeknek a köre is gyakorlatilag azonos.[784] Mindkét eljárásnak célja a bíróságok tehermentesítése,[785] az eljárások időtartamának csökkentése, és a terhelt által elfogadott és személyéhez is jobban igazodó, hatékony büntetés alkalmazása.[786]

---

[780] CPP 495-7 cikktől a 495-16 cikkig

[781] REMILLIEUX, Pascal: *Plaidoyer pour le „plaider coupable": des vertus d'une peine négociée, Interview de François Molins.* AJ Pénal, 2/2003. novembre 2003. 61-63. o.

[782] LE GUNEHEC, Francis: *Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, Deuxième partie:adaptation et diversification des réponses pénales.* JCP. N°. 15. 7 avril 2004. 188. o.

[783] CERE, Jean Paul (2003) *i.m.* 46. o.

[784] SAAS, Claire (2004) *i.m.* 832. o.

[785] LE GUNEHEC, Francis (2004) *i.m.* 188. o.

[786] Circulaire du 1er juillet au 30 septembre 2004. Présentation des disposion de la loi n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justive aux évolutions de la criminalité relatives á la procédure de comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité.

A lényegi különbség a két jogintézmény között, hogy a CRPC megengedi az ügyésznek a tényleges szankcióalkalmazást,[787] ugyanis akár egy évet meg nem haladó szabadságvesztést is javasolhat az elkövető számára,[788] ugyanakkor éppen erre tekintettel, hatékonyabban védi a terheltet, hiszen kötelező az eljárásban a védő részvétele, mely jogáról a terhelt nem mondhat le. Ennek megfelelően a jogintézmények rendszerbeli helye és így jogi természete is különbözik egymástól. Addig, amíg a büntető megegyezés egy eljárási alternatíva, addig a CRPC a kisebb vagy közepesen súlyos ügyeknek a gyorsított eljárási formájaként jelenik meg, ami pedig a törvénykönyvben való elhelyezését illeti, a büntetőparancs mögött foglal helyet.[789]

A büntető megegyezés bevezetése körüli anomáliákat ismerve, már meg sem lepődünk azon, hogy a CRPC tervezete is az Alkotmánytanács elé került.[790] A legfőbb kritikája, hogy az ügyésznek biztosít kimagasló szerepet a bíróval szemben. Az ellenzéki képviselők legnagyobb meglepetésére azonban, az eljárás összességében alkotmánykonformnak találtatott.[791] A jogintézmény ugyanis megfelelő garanciákat nyújt a védelemnek, körülbástyázza jogokkal a sértettet, és ellensúlyozza az ártatlanság vélelmének sérelmét.[792]

Egyedüli kifogása az alkotmányos testületnek a bírósági tárgyalás nyilvánosságát illetően merült fel. Az eredeti szabályozás szerint ugyanis a bíróság egy tanácsülésen döntött volna a jóváhagyás kérdésében. Az Alkotmánytanács véleménye azonban, hogy semmi nem indokolja a nyilvánosság kizárását, annál is inkább, hiszen az 1789-es Deklaráció 6., 8., 9., és 16. cikkeiből az következik, hogy az olyan büntető bírósági tárgyalás, ami

[787] A francia szerzők ezt idézőjelbe téve a *„vrai peine”* kifejezéssel élve használják, ami igazi büntetést jelent.
[788] MOLINS, François: *Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*. Rép. Pén. Dalloz. 2004 mai. 2. o.
[789] GIUDICELLI, André: *Procédure pénale, jugement des délits*. RSC, juillet-septembre 2005. 593. o.
[790] PRADEL, Jean: *Vers un «aggiornamento» des réponses de la procédure pénale á la criminalité Apports de la loi No. 2004-204 du 9 mars 2004 dite Perben II*. JCP. No. 19. 5 mai 2004. 822. o.
[791] Ld. részletesen: LAZERGES, Christine (2004) *i.m.* 728-729. o.
[792] BÜCK, Valentine: *Chronique de droit constitutionnel pénal.* RSC, Janvier/Mars, 2005. 126.

szabadságvesztés büntetéssel is záródhat, nyilvános tárgyalást követel, kivéve ha különleges körülmények a zárt tárgyalás tartását követelik meg.[793]

Ebből az okfejtésből az következne, hogy csak akkor kell nyilvános tárgyalást tartani, ha az ügyész szabadságvesztés büntetés kiszabását javasolja a terheltnek, amennyiben a szankció csupán pénzbüntetés, nincs szükség nyilvánosságra. Erre enged következtetni az Alkotmánytanács egy korábbi döntése, melyben megállapította, hogy nem szükséges nyilvános tárgyalás, ha nem szabadságvesztés büntetésről dönt a bíróság.[794] A jogalkotó viszont nem hagyja kételyek közt a gyakorlatot, ugyanis kimondja, hogy a terhelt meghallgatása ebben az eljárásban nyilvános tárgyaláson történik, tekintet nélkül tehát az ügyész által javasolt szankció mibenlétére.[795]

b) A CRPC alkalmazási feltételei

A CRPC alkalmazási köre az „*amerikai vádalkuhoz"* képest, két tekintetben is limitált. Egyrészről a francia törvényhozó korlátozza a bűnelkövetők, másrészről a bűncselekményeknek a körét. Ami a bűnelkövetőket illeti, az eljárás alkalmazására csak nagykorú,[796] az ügyész elé idézett,[797] olyan terheltekkel szemben kerülhet sor, akik beismerő vallomást tettek. Abban az esetben, ha a vizsgálóbíró küldené a terheltet a bíróság elé, akkor ez az eljárás már szóba sem jöhet.[798] Az újabb szabályozás nem zárja ki a jogi személyeket sem az alkalmazás köréből, bár a gyakorlatban ennek jelentősége elhanyagolható.

[793] Ld. az Alkotmánytanács 2004-492 DC, 2004. március 2-i döntésének 117, 118. pontjait.
[794] Ld. 2002. augusztus 29-i döntés a 2002-1138. számú 2002. szeptember 9-i törvényről.
[795] CPP 495-9 cikk.
[796] A CPP 495-16 cikke kifejezetten kizárja a fiatalkorúakat az eljárás adta kedvezményből.
[797] Az ügyész előtt történő megjelenés több formában is történhet, vagy kifejezetten ebből a célból idézik, vagy a CPP 393 cikkeit alkalmazva (közvetlen megjelenés), vagy történhet a közvetlen idézés (citation directe) alkalmazásával is. A lényege gyakorlatilag ezeknek ugyanaz, vagyis a terhelt megjelenik az ügyész előtt, de a francia büntetőeljárás külön nevesíti, hogy az idézésre milyen célból, vagy éppen ki által kerül sor, ezért használ különböző elnevezéseket a nálunk egységesen létező idézés kifejezésre. Ld. ezekről: *«Plaider coupable» La pratique americaine....*(2004) *i.m*. 76. o.
[798] CPP 495-15 cikk.

Ami a bűncselekményi kört illeti, itt is csak legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények kerülhetnek szóba, ráadásul csak kifejezetten vétségek képezik az eljárás tárgyát, a jogalkotó mind a bűntetteket, mind a kihágásokat kizárja az alkalmazás köréből. A büntetőjogi megegyezéssel párhuzamban ez az eljárás is kizárt a sajtóvétségek, a szándékos emberölés, politikai bűncselekmények, továbbá olyan bűncselekmények vonatkozásában, melynek külön törvény határozza meg az eljárását.[799]

Abban az esetben, ha adott ügyben a fenti feltételek fennállnak és nincs kizáró ok, az ügyész hivatalból, vagy a terhelt illetve védőjének az indítványára dönthet az eljárás megindítása mellett.[800] A felek indítványa azonban az ügyészt nem köti.

c) Az ügyész eljárása

A jogintézmény elnevezése két lényegi dolgot árul el az eljárásról. Egyrészről, hogy a terheltnek személyesen kell jelen lenni, másrészről a gyanúsítás tárgyát képező bűncselekményben be kell ismernie a bűnösségét. Amennyiben ezek, és a fenti feltételek fennállnak, az ügyész egy vagy több főbüntetés, vagy mellékbüntetés végrehajtását ajánlhatja fel a terheltnek.[801] Csakúgy, mint az eljárás kezdeményezésének joga, a szankció kiszabás is az ügyész kezében összpontosul. A terhelt és a védő a szankció jellegét és mértékét illetően nem tehet javaslatot.[802]

[799] CPP 495-16 cikk. Ezeknek az indoka az ügyek általában nagyobb komplexitása, valamint az ügyek természetüknél fogva olyanok, hogy egy egyszerűsített eljárásra nem alkalmasak.
[800] LAMY, de Bertrand (2004) *i.m.* 1987. o.
[801] PPADEL, Jean (2004): *Vers un «aggiornamento»...* 826. o.
[802] MOLINS, François (2004) *i.m*. 4. o. A gyakorlatban az alku valószínűségét azonban nem lehet teljes mértékben kizárni. Vannak szerzők, akik az első gyakorlati tapasztalatok fényében az «alkut» kifejezetten a védő feladatának tartják. Lásd pl.: MSIKA, Yann: *Plaider coupable et rôle de l'avocat á Pontoise et ailleurs.* AJ Pénal, 12/2005. 446. o.

A büntetés kiszabására az általános szabályok szerint kerül sor, vagyis figyelemmel az elkövetett cselekmény súlyára, a terhelt személyi körülményeire, a törvényben meghatározott keretek között.[803] Ami a szabadságvesztés időtartamát illeti, nem haladhatja meg az egy évet, sem a törvényben megállapított kiszabandó büntetési tétel maximumának a felét. A szabadságvesztés azonban lehet végrehajtandó, illetve egészben vagy részben végrehajtásában felfüggesztett.[804] Amennyiben az ügyész végrehajtandó szabadságvesztést javasol, tisztázni kell, hogy elrendeli-e az azonnali hatályú végrehajtást, vagy a terheltnek a büntetés végrehajtási bíró előtt meg kell-e jelenni a szabadságvesztés végrehajtásának pontosítása végett.[805] A pénzbüntetés mértéke, hasonlóan a büntetőjogi megegyezéshez, nem haladhatja meg a büntetési tételben meghatározott összeg maximumát, így mondhatni, hogy az ügyész pénzbüntetés kiszabási joga a bíróéhoz képest nem limitált.[806]

Az ügyész előtti eljárás a terhelt megjelenésével veszi kezdetét, aki minden esetben védője kíséretében áll az ügyész elé,[807] a védő részvétele ugyanis kötelező.[808] Amennyiben a védő még nem ismeri a nyomozás anyagát, akkor azt helyben megtekintheti. Az ügyész előtt a terhelt beismerő vallomást tesz, melynek hitelességét és kényszertől való mentességét a védő is ellenőrzi.[809] Ezt követően az ügyész közli ajánlatát. Ennek ismeretében a védő feladata a terhelttel való konzultáció, és tájékoztatása, hogy milyen előnyei, illetve hátrányai vannak az ügyész ajánlatának.

Sokan rámutattak arra, hogy nagy a nyomás a védők vállán, hiszen melyik védő merne megkockáztatni egy esetleges súlyosabb büntetést a CRPC

[803] CP 132-24 cikk
[804] LAMY, de Bertrand (2004) *i.m*. 1987. o.
[805] CPP 495-8 cikk
[806] LAMY, de Bertrand (2004) *i.m.*1988. o.
[807] A védő lehet meghatalmazott, de hivatalból kirendelt védő is.
[808] Arra is figyelmeztetni kell, hogy a védő költségei őt terhelik, hacsak nem felel meg a jogi segítségnyújtás feltételeinek.
[809] MSIKA, Yann (2005) *i.m*. 445. o.

elfogadása helyett. Amennyiben a terhelt vagy védője bizonytalan lenne az ajánlat elfogadása tekintetében, analóg módon a büntetőjogi egyezséghez, a terhelt tíz napos gondolkodási időt kérhet.

A gondolkodási időnek azonban ennél az eljárásnál ára lehet, az ügyész ugyanis, tekintettel arra, hogy viszonylag súlyosabban büntetendő cselekményeknél is szóba jöhet az eljárás alkalmazása, a terheltet az alapjogi bíró elé állíthatja bírósági ellenőrzés,[810] elektronikus megfigyelővel végrehajtott házi őrizet, vagy előzetes letartóztatás elrendelését kérve. Előzetes letartóztatás kérésére azonban csak kivételesen van lehetőség, amennyiben egy a javasolt büntetések közül végrehajtandó szabadságvesztés, mely legalább két hónap, és az ügyész közvetlen végrehajtást javasol.[811] A fenti elrendelt intézkedések hatálya a terheltnek az ügyész előtti következő megjelenéséig tart. Ennek az ügyész előtti megjelenésnek az alapjogi bíró előtti megjelenést követő 10 és 20 nap között kell megtörténnie, abból a célból, hogy a terhelt végleges döntését az ügyésszel közölje.

Abban az esetben, ha a terhelt rögtön, vagy a tíz napos határidőt követően visszautasítja az ajánlatot, az ügyésznek még mindig több választási lehetősége van. Lefolytathat még ekkor is gyorsított eljárást, vagy megnyithatja a vizsgálati szakot, és a rendes eljárás szabályai alapján járhat el. Az utóbbi esetben az a tény, hogy az ügyész a terheltnek a CRPC alkalmazásának lehetőségét felajánlotta, nem juthat a bíróság tudomására.[812]

---

[810] A bírósági ellenőrzés egy az alapjogi bíró által elrendelhető „kényszerintézkedés." 1970-ben került bevezetésre a francia jogba. Lényege, hogy abban az esetben, ha nincs szükség a terhelt előzetes letartóztatására, de a bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetett és az eljárás érdekei megkívánják (pl. fennáll a terhelt szökésének veszélye), a bíró elrendelheti a terhelt bírói ellenőrzését. Ennek a keretein belül bizonyos magatartási szabályokat ír elő. Leggyakrabban alkalmazott, hogy a bíróság által meghatározott területet nem hagyhatja el (kvázi lakhelyelhagyási tilalom vagy esetleg házi őrizet), de lehet valamilyen egészségügyi kezelésen való részvételt, meghatározott személyekkel kapcsolattartási tilalmat stb. előírni. Ld. BOULOUC, Bernard (2006) *i.m.* 643-654. o.

[811] MSIKA, Yann (2005) *i.m.* 446. o.

[812] A pártatlan, elfogulatlan ítélkezés megteremtése érdekében került bevezetésre ez a rendelkezés, párhuzam vonható a magyar lemondás a tárgyalásról azon rendelkezése között, amikor a terhelt megkeresi az ügyészt, hogy a tárgyalásról lemondást kezdeményezze, de az ügyész nem él ezzel a lehetőséggel, ebben az esetben az ügyész sem tájékoztathatja a bíróságot a terhelt megkereséséről.

Ebben az eljárásban hangsúlyos szerepe van a terhelt, illetve a védelem eljárás kezdeményezési jogának. A CPP lehetővé teszi, hogy amennyiben a terheltet a rendes eljárás szabályai szerint a bíróság elé idézik, a terhelt közvetlenül vagy védője útján, egy ajánlott levélben – melyben elismeri a vádban szereplő bűncselekmény elkövetését – kérheti az ügyésztől a CRPC lefolytatását.[813] Ennek megfelelően tehát az ügyész figyelme felhívható a könnyített eljárás lefolytatására az eljárásnak viszonylag későbbi szakaszában. Ebben az esetben, amennyiben az ügyész lefolytathatónak ítéli meg a gyorsított eljárást, maga elé idézi a terheltet és védőjét, adott esetben a sértettet is. A korábbi rendes eljárás lefolytatására kibocsátott idézést semmisnek kell tekinteni, kivéve ha a bírósági tárgyalás előtt több mint 10 nappal a terhelt nem fogadja el az ügyész ajánlatát, vagy a bíróság nem szentesíti a felek közötti megállapodást. Ez utóbbi esetekben a rendes eljárás szabályai szerint kell folytatni az eljárást a már kibocsátott idézés alapján. Nincs lehetőség erre a terhelti kezdeményezésre, amennyiben a vizsgálóbírói testület küldi az ügyet bíróság elé.

d) A bíró szerepe az eljárásban

Amennyiben a terhelt pozitív döntést hoz, márpedig a hosszas eljárás elkerülésének lehetősége, de különösen a büntetéskiszabásban rejlő kedvezmények, nagy százalékban ezt az opciót támasztják alá, az ügy jóváhagyás végett a bíróság elé kerül. Az ügyeknek a büntető megegyezéshez képest nagyobb horderejét mutatja, hogy a jóváhagyásra ebben az esetben a bíróság elnöke vagy az általa kijelölt bíró jogosult.[814] Amennyiben a terheltet nem tartják fogva, egy hónapon belül a bíróság elé kell idézni.

Az eredeti szabályozás szerint, a bíró tanácsülésen hallgatta volna meg a terheltet és a védőjét, majd ezt követően döntött volna, hogy szentesíti-e az

[813] CPP 495-15 cikk
[814] Président du Tribunal De Grande Instance, az első fokon főleg a vétségek elbírálására hatáskörrel rendelkező bíróságok elnöke.

ügyészi ajánlatokat. Az eljárásnak ezt a pontját azonban az Alkotmánytanács a fent ismertetettek alapján alkotmányellenesnek találta, ezért a meghallgatásra nyilvános tárgyaláson kerül sor.[815]

Sokáig vitatott kérdés volt, hogy ezen a tárgyaláson az ügyésznek kötelező-e jelen lenni? Egyesek szerint, mivel itt nem egy hagyományos értelemben vett tárgyalás történik, ahol az ügyésznek fel kellene szólalni, és vádbeszédet kellene tartani, ezért jelenléte sem kötelező. Ez egy sui generis tárgyalás, melynek keretében a bíróság meghallgatja a terheltet és védőjét, mielőtt jóváhagyná, vagy éppen elutasítaná az ügyész ajánlatát. A sui generis tárgyalás célja, hogy a bíró meggyőződjön a bűncselekmény helyes minősítéséről, a beismerő vallomás hitelességéről és önkéntességéről, valamint a tények és a terhelt személyi körülményeinek ismeretében, ellenőrizze a büntetés helyességét.

A CPP az ügyészi jelenlét kérdésével eredetileg nem foglalkozott, viszont az igazságügy-miniszter 2004. szeptember 2-i körlevele expressis verbis kimondta, hogy az ügyésznek nem kötelező jelen lenni a tárgyaláson.[816] A Nanterre-i Bíróság azonban a Semmítőszékhez fordult, ennek a rendelkezésnek az értelmezését kérve. A Semmítőszék megállapította, hogy figyelemmel a CPP 32. cikkére, mely kimondja, hogy az ügyésznek jelen kell lenni a büntető tárgyalásokon, és büntető ítéletet csak a jelenlétében lehet kihirdetni, mivel a jóváhagyás után a döntés jogi természete olyan, mintha rendes tárgyaláson született volna ítélet, ezért az ügyész részvétele itt is kötelező.

A Semmítőszék véleményére reagálva, az igazságügy-miniszter újabb körlevelet bocsátott ki,[817] melyben az ügyészi jelenlét rendezésére egy

[815] DELPRAT, Laurent: *La Cour de cassation et le Conseil d'État doivent-ils plaider coupable?* Droit pénal, juill.-aout 2005. 8. o.
[816] Circ. CRIM 2004-12 E8, BOMJ N°. 95.
[817] Circ. Du 19 avril 2005.

középutas megoldást választott. Összességében eszerint, magán a tárgyaláson nem kötelező az ügyészi jelenlét, csupán a bíró végső döntését kell ismertetni az ügyész jelenlétében. Erre az Ügyvédek Szakszervezete fordult az Államtanácshoz, hogy az függessze fel a körlevelek végrehajtását, mely eleget is tett a kérésnek, de ugyanakkor kimondta, hogy a jóváhagyás céljából tartott tárgyaláson az ügyész részvétele fakultatív.[818] A hosszas huzavonát végül a jogalkotó úgy oldotta meg,[819] hogy szembehelyezkedve a Semmítőszék akaratával, a CPP szövegébe beiktatta, hogy a tárgyaláson az ügyész részvétele nem kötelező.[820]

A bírósági tárgyalás ennek megfelelően nyilvánosan, de az ügyész jelenléte nélkül zajlik. A bíró csak bizonyos feltételek együttes fennállása esetén hagyja jóvá az ügyész indítványát. Többen hangsúlyozzák, hogy a bírónak itt nem egy formális aláírás a feladata, hanem valóban meg kell vizsgálnia néhány kérdést, és ennek fényében kell a bírói megerősítést megadni, vagy azt megtagadni.[821]

Először is meg kell győződni a felek közötti megállapodás létezéséről. Ennek megfelelően meg kell vizsgálni a vallomás önkéntességét és hiteltérdemlőségét, őszinteségét.[822] Továbbá azt, hogy a terhelt az ügyész ajánlatát valóban elfogadta-e, egyetért-e a büntetésekkel. A terheltnek jogában áll ebben a szakaszban is mintegy kilépni az eljárásból, és az ügyész ajánlatát

[818] Vö. ENDERLIN C. S.: *CRPC: évolution de l'audience d'homologation en débat*. AJ Pénal 6/2005. 214. o.; továbbá DANET, Jean (2005) *i.m*. 436-437. o.
[819] Loi N°. 2005-847 du 26 juillet 2005.
[820] M. François Zocchetto arról igyekezett meggyőzni a Szenátust, hogy az ügyészi jelenlét ellen szól, hogy ezzel az ügyész sokkal több időt szán az adott az ügyre, mint amit az valójában megkövetel. Felhívta a figyelmet arra, hogy akkor, amikor a bíró ellenőrzi a tényeket és a beismerő vallomás önkéntességét, ezt nagyobb biztonsággal teheti meg, ha az ügyész nincs jelen, hiszen ilyenkor nincs a vádlottra nehezedő nyomás az ügyész részéről. Ezen kívül az ügyész akár saját döntése alapján, akár a bíró indítványára, ha szükségesnek tartják, jelen lehet a tárgyaláson. Ld.: Sénat, Journal Officiel de la République Française, Session Ordinaire de 2004-2005. Comte Rendu intégral, Séance du jeudi le 23 juin 2005. 4495-4506. o.; http://www.senat.fr/seances/s200506/s20050623/st20050623000.html.
[821] Hangsúlyozza a bíró aktív szerepének fontosságát az Alkotmánytanács is a már többször hivatkozott döntésében. N°2004-492 DC, 2 mars 2004. 107° pont. Van olyan szerző, aki ennél az eljárásnál a *„homologation"* szót használja, ami a bírói szentesítés, jóváhagyás egy erősebb változatát jelenti, addig a büntetőjogi megegyezésre a *„validation"* szót használja, mely szintén érvényesítést jelent, de kevésbé erőteljes a kifejezés. Pl. LAMY, de Bertrand (2004) *i.m.* 1988. o.
[822] Vö. Alkotmánytanács N°2004-492 DC, 2 mars 2004. döntésének 111°pontja.

még a bíró előtt is visszautasíthatja, akkor is, ha korábban az ügyész előtt azokat elfogadta.[823] Miután a bíró az „alku" létezését megvizsgálta, részletesen a vizsgálat tárgyává kell tenni annak a tartalmát.[824]

Először is, ha a ténybeli alapok megfelelően tisztázottak, a bíró következő lépésben megvizsgálja a bűncselekmény minősítését. Ennek azért van jelentősége, mert esetleg egy más minősítés a bűncselekmény büntetési tételének változását is eredményezheti, aminek következtében az eljárás lefolytatásának feltételei már nem feltétlenül állnak fenn.

Ezek ismeretében már csak az alkalmazott büntetés górcső alá vétele maradt, hogy az a bűncselekmény súlyához és az elkövető személyéhez képest, nem túl szigorú vagy éppen irreálisan enyhe-e? Amennyiben a bíró túlzónak találja az ügyész ajánlatát, hasonlóan a büntetőjogi egyezséghez, módosításra itt sem jogosult, csupán visszautasíthatja a jóváhagyást. Ezen a ponton felmerül az a gondolat, hogy az ügyész és a bíróság között egy előzetes egyeztetés folyik a büntetések mértékéről, hiszen az eredményes alkalmazás kulcsa, hogy a felek között konszenzus legyen.[825] Amennyiben ez nem így lenne, és a bíró többször választaná a megállapodás visszautasítását, az nemhogy gyorsítaná és egyszerűsítené az eljárást, hanem egyenesen lassítaná és bonyolítaná azt.[826]

[823] MOLINS, François (2004) *i.m*. 5. o.
[824] *«Plaider coupable» La pratique americaine...*(2004) *i.m*. 86-87. o.
[825] DELAGE, Pierre-Jérôme: *La comparution sur reconaiisance préalable du culpabilité: quand la pratique ramème á la théorie.* Recueil Dalloz, 2005. no. 29. 1971. o.; Jacques Hederer egyik cikkében levonja a büntetőjogi egyezség gyakorlati tapasztalataiból a CRPC-re is azt a tanulságot, hogy informális egyeztetés fog történni a bíró és az ügyész között, hogy mely bűncselekményekre és elkövetői körre történjen a CRPC alkalmazása és milyen szankciót vonjon maga után. HEDERER, Jacques: *Un an d'expérimentation de la composition pénale dans un tribunal de grande intance*. AJ Pénal, 2/2003. 54. o. Az első év gyakorlati tapasztalatairól beszámoló cikkek, szintén ezt a tényt támasztják alá (ld. DANET, Jean (2005) *i.m*. 433-441. o.), Bobigny városban a jogszabály hatályba lépését követően az ügyészek bejelentették, hogy nem fogják addig alkalmazni, amíg nem folytattak széles körű egyeztetést a bíróságokkal és az ügyvédi kamarával. Ld. MOLINS, François: *Contribution pour un premier bilan de la CRPC dans une grosse juridiction*. AJ Pénal 12/2005. 444. o.
[826] DELAGE, Pierre-Jérôme (2005) *i.m.* 1971. o.

Amennyiben a bíró a jóváhagyást választja, döntését indokolni köteles.[827] A bíró által szentesített döntés pedig ítélt dolgot jelent, és fellebbezés hiányában végrehajthatóvá válik. Egyes nézetek különbséget vélnek felfedezni a büntetőjogi megegyezés és a CRPC joghatásai tekintetében. Ezek szerint, szemben a büntetőjogi megegyezéssel, a CRPC egy végleges bírói döntéssel zárul és ráadásul a res iudicatat is maga után vonja.[828] Több szerző azonban azon az álláspontonvan, amivel a magam részéről szintén egyetértek, hogy a két jogintézmény joghatását illetően teljes egészében megegyezik egymással. Jóllehet a jogalkotó csak a CRPC esetében mondja ki expressis verbis, hogy a döntés bírósági ítélettel azonos joghatásokat vált ki, de a büntetőjogi megegyezésnél is jogkövetkezmény a vádemelés lehetőségének elenyészése. A megegyezés ítélt dolog jellegét húzza alá az is, hogy a döntésnek nyoma marad a bűnügyi nyilvántartásban.[829]

A terheltet jogorvoslati jog illeti meg a bírói döntéssel szemben. A törvénynek ez a rendelkezése logikailag ellentmond az egész eljárás lényegével.[830] Joggal vetődik fel, hogy ha az eljárás konszenzuson alapul és a terhelt maga adja hozzájárulását, miért van még szüksége fellebbezési jogosultságra is?[831] A fellebbezési jog biztosításának két indoka van, egyrészről lehetőséget kell biztosítani a terheltnek, hogy visszavonja a beleegyezést, másrészről a jogorvoslat, mint alkotmányos jog garantálása teszi ezt szükségessé, hiszen bírói döntés született az ügyben.[832] A másodfokú eljárásban természetesen érvényesül a súlyosítási tilalom.

[827] Ennek részletesen tartalmaznia kell, hogy a terhelt védője jelenlétében vallotta be a bűncselekmény elkövetését és elfogadta az ügyész ajánlatát, továbbá a bírónak meg kell indokolni, hogy a büntetés szerinte megfelel a proporcionalitás az individualizáció követelményeinek.
[828] *«Plaider coupable», La pratique americaine...*(2004) *i.m*. 90. o.
[829] Ezt az álláspontot képviseli pl. SAAS, Claire (2004) *i.m*. 833. o.; továbbá CÉRÉ, Jean Paul (2003) *i.m*. 50. o.
[830] MOLINS, François (2004) *i.m*. 6. o.
[831] Ld.: DELHOMME, Maxime: *Trois questions…á propos de la comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*. Les Petites Affiches, 17 mars 2004. 5. o.
[832] MOLINS, François (2004) *i.m*. 6. o.

Amennyiben a bíró nem hagyja jóvá a felek közti megállapodást, akkor az ügyésznek más megoldást kell választani, mely lehet egy másik egyszerűsített eljárás, vagy hagyományos eljárást is kezdeményezhet.

e) A sértett jogai

Amennyiben az ügynek ismert sértettje van, őt haladéktalanul értesíteni kell a CRPC megindításáról, továbbá értesíteni kell arról is, hogy a terhelttel egy időben ő is megjelenhet a bíróság előtt, hogy polgári jogi igényét érvényesítse. A bíróság abban az esetben is dönthet a polgári jogi igényről, ha a sértett személyesen nem képviseltette magát.[833] Az áldozatot megilleti ezen kívül a jogorvoslathoz való jog, vagyis az elsőfokú bíróság döntése ellen fellebbezhet a másodfokú bírósághoz. Abban az esetben, ha a sértett nem terjesztene elő a büntetőeljárás alatt polgári jogi igényt, az ügyésznek tájékoztatnia kell, hogy polgári jogi igényét előterjesztheti bármikor, amikor is egyesbíróként a bíróság kizárólag ebben a kérdésben fog dönteni. A sértett jogai analógiát mutatnak a büntetőjogi megegyezés esetén biztosított jogokkal.[834]

f) Gyakorlati tapasztalatok

A jogintézmény hatályba lépésének évében rögtön megkezdődtek az empirikus kutatások annak felderítésére, hogy a gyakorlatban mennyire népszerű és milyen területeken könyvelhetünk el sikereket a francia *„plaider coupable”*-nak.[835]

Az alkalmazás első évében az országban 154 bíróság kezdte el a gyakorlatba implementálni a CRPC-t. Összesen 14.686 ügyet intéztek el ebben a

[833] *«Plaider coupable», La pratique americaine. Le texte français.* (2004) *i.m.* 91. o.
[834] PRADEL, Jean: *Défense du plaidoyer du culpabilité. A propos du projet de loi sur les évolutions de la criminalité.* La Semaine Juridique, Éd. Gén. 28 janvier 2004. 169. o.
[835] 561 kérdőívet küldtek ki ügyészségeknek, bíróságoknak és az ügyvédi kamaráknak. Ebből 53 érkezett vissza az ügyészségektől, 68 a bíróságoktól és 63 az ügyvédi kamaráktól. Ezekből igyekeztek aztán az elemzők következtetéseket levonni. Ld. részletesen: DANET, Jean (2005) *i.m*. 438. o.

formában. Ennek kb. 85,6%-a 2005. október 1-ig bírói jóváhagyással ért véget, míg 8,5% a terhelt tárgyaláson való meg nem jelenésével fejeződött be.[836] A bíróságok az előnyét abban vélik felfedezni, hogy idejüket és energiájukat a nagyobb súlyú, bonyolultabb ügyekre fordíthatják. A büntetőjogi megegyezéssel szemben hangsúlyozott előnye a gyakorlatban, hogy lehetőség van szabadságvesztés alkalmazására.[837]

A gyakorlat területenként itt is nagy eltéréseket mutat.[838] A bíróságok kevesebb mint fele, kb. 43%-a alkalmazza a CRPC-t vagyon elleni bűncselekmények esetére, míg 25% teljesen kizárja ezeket a gyakorlatból. 24,5% támogatja a személy elleni bűncselekményeknek ebben a formában való megoldását, míg 32% kizárja azokat. Az ügyek több mint felét, 62,7%-ot valamennyi bíróságon a közlekedési bűncselekmények teszik ki.[839]

g) Összegzés

Összességében a francia *„plaider coupable"* egy az eljárás gyorsítására maximálisan alkalmas megoldás.[840] A gyakorlatban akár néhány nap vagy legfeljebb néhány hónap alatt az ügy befejezésre kerül, hiszen gyakran az őrizet ideje alatt eldől, hogy alkalmazásra kerülhet-e a CRPC. Amennyiben a terhelt az ajánlatot elfogadja, a bíróság elé kerül az ügy, ahol a terheltnek meg kell jelenni és a megjelenés napján, mindenféle bizonyítás és elnapolás nélkül döntés születik. Széles alkalmazási köre megengedi, hogy akár közepesen

[836] MOLINS, François (2005) *i.m.* 443. o.
[837] *Uo*. 443. o.
[838] Az igazságügy-miniszteri körlevél igyekezett orientálni a gyakorlatot, hogy melyek legyenek azok a tipikus bűncselekmények, melyek ebben a formában kerülnek megoldásra. Ennek megfelelően elsősorban a CRPC tárgyát kell, hogy képezzék a közlekedési bűncselekmények, úgymint az ittas járművezetés vétsége, a jelentős sebességtúllépés. Ezekben az esetekben ugyanis a bűnösség általában nem vitatott. A CRPC tárgyát képezhetik ezen kívül az ún. „városi erőszak" különböző megjelenési formái, mint rongálás, fenyegetés, testi sértés, garázdaság, fegyverrel visszaélés, csakúgy, mint a vagyon elleni bűncselekmények (lopás, csalás, hűtlen kezelés, stb.), továbbá a családi viták, tartás elmulasztása, vagy családon belüli erőszak. Circulaire du 2 septembre 2004.
[839] DANET, Jean (2005) *i.m.* 439. o.
[840] Jean Pradel szavaival élve van már a francia büntetőjogban egy TGV jellegű jogintézmény, a „közvetlen megjelenés". A CRPC-vel pedig egy szuper TGV-je lesz a francia büntetőeljárásnak. Ld. PRADEL, Jean: *Défense du plaidoyer du culpabilité* ...(2004) *i.m.* 170. o.

súlyos bűncselekmények is ebben a gyorsított formában kerüljenek megoldásra.[841]

A jogintézmény kétségtelenül újraosztja az igazságszolgáltatás résztvevőinek klasszikus szerepeit, hiszen az ügyész alkalmazza a szankciót, a bíróság pedig jóváhagy.[842] A védő a tényleges védelem gyakorlása helyett tanácsadó funkciót tölt be. A terhelt pedig nem csupán az eljárás tárgya, aki felett ítélkeznek, hanem annak aktív részesévé, mintegy mozgató rugójává válik, hiszen egyrészről beismerő vallomást kell tennie, másrészről el kell fogadnia az ügyész ajánlatát. A gyorsításnak természetesen ára az alapjogok bizonyos sérelme, de ezek megfelelően ellensúlyozásra kerülnek, így a jogirodalom alapján mondhatni, hogy az eljárás tiszteletben tartja a védelem jogait, az ártatlanság vélelmét és az eljárási feladatok megosztásának az elvét is.[843]

A francia jogalkotó hosszas hezitálás után meghonosította a sajátosan francia vádalkut, mely tényleges alku nélkül zajlik. Az eddig bemutatott egyszerűsítő megoldásoknál széles mérlegelési joggal rendelkező jogalkalmazó ezúttal törvényi keretek közé van szorítva, hiszen szemben az amerikai vádalkuval, francia vádalkura az ügyésznek nem minden esetben, hanem csak az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén van lehetősége. Korlátozott a jogalkalmazó mozgástere a kiszabható szankciók tekintetében is, hiszen itt is szigorú törvényi előírásoknak van alárendelve. Ezeket leszámítva a gyors és költségkímélő eljárás, a terhelt beismerő vallomásának szükségessége, az ügyész és a bíró szerepe és részvétele, továbbá a terheltnek nyújtott kedvezmény a jogintézmény vádalkuval való rokonságát húzza alá.

---

[841] Pradel professzor egyik cikkében elemzi a mediáció, a büntetőjogi megegyezés és a CRPC egymáshoz való viszonyát. Szerinte a mediáció a jelentéktelen, nem túl komoly ügyek tipikus elintézési formája, ha az ügyész mégis úgy gondolja, hogy jogi választ igényelnek. A büntetőjogi megegyezés a kisebb súlyú ügyek elintézési formájaként írta be magát a francia gyakorlatba, míg a CRPC nagyszerűen alkalmas a közepesen súlyos, esetleg bonyolultabb ügyek elintézésére is. PRADEL, Jean (2004): *Vers un «aggiornamento»... i.m.* 825. o.

[842] CHAVRET, Dominique: *Réflexion autour du plaider-coupable*. Recueil Dalloz, 2004. no. 35. 2518. o.

[843] PRADEL, Jean (2004): *Défense du plaidoyer du culpabilité... i.m*. 170. o.

HASONLÓSÁGOK	Büntetőjogi megegyezés, és CRPC
Célok	A bíróságok tehermentesítése, az eljárások gyorsítása
Alkalmazási kör	Maximum 5 évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén
Előfeltétel	A terhelt beismerő vallomása, ügyészi ajánlat, a terhelt elfogadó nyilatkozata
Védelem jogai	10 napi gondolkodási idő az ügyészi ajánlatot követően
Bírói szerepvállalás	Bírói részvétel kötelező
Joghatások	A vádemelés további lehetősége elenyészik, az ügy ítélt dolgot jelent, bekerül a terhelt a bűnügyi nyilvántartásba
Sértett	Mindkét eljárás ugyanazon jogokat biztosítja a sértettnek, vagy ebben az eljárásban vagy egy másik külön eljárásban polgári jogi igényét érvényesítheti

KÜLÖNBSÉGEK	Büntetőjogi megegyezés	CRPC
Helye az eljárásjogi kódexben	Eljárási alternatíva	A bírósági eljárás egy speciális formája
Alkalmazási kör	Kihágások és vétségek	Csak vétségek
Indítványozás	Kizárólag az ügyész indítványoz	Az ügyész dönt a megindításról, de a terhelt és védője tehet az eljárás lefolytatására javaslatot
Alkalmazandó szankciók köre	CPP. 41-2. cikkben felsorolt intézkedések. Szabadságvesztés kizárt	Lehet szabadságvesztés is, de ennek időtartama nem haladhatja meg az egy évet, vagy a büntetési tétel maximumának a felét
Ami a védelem jogait illeti	Nem kötelező a védelem	Kötelező a védelem
Jogorvoslat	Nincs fellebbezésre lehetőség	Van fellebbezésre lehetőség

2.2. „Vádalku” magyar módra

A magyar *„vádalku”* megoldás részletes ismertetése előtt annyi leszögezhető, hogy hazánkra is igaz, amit a francia vádalkuk esetén már elmondtunk, hogy az amerikai megoldás nálunk sem létezik vegytiszta formában. Nyilván a jogalkotó akarata nem is irányulhatott egy az amerikaival mindenben megegyező példa bevezetésére, hiszen ez csak abban az esetben lehetne kivitelezhető, ha az egész magyar büntetőeljárási rendszert és a megszokott

gyakorlatot, alapelveiben gyökerestől megváltoztatnánk.[844] Ez a hagyományaink teljes feladását eredményezné, ami természetesen nem cél.

A vádalkuval kapcsolatos terminológiai problémákra már az előzőekben utaltam, divatos fogalomról van szó,[845] sokan és sokféle eljárásra használják a kifejezést. A következőkben a magam részéről csak a szűk értelemben vett „vádalkut", vagyis a tárgyalásról lemondást értem alatta, és mutatom be részletesen.[846]

A tárgyalásról lemondásban, avagy a magyar *„vádalkuban"*, büntető eljárásjogunk egy relatíve fiatal jogintézményét tisztelhetjük, mégis már „történeti" hagyományokkal dicsekedhet. Az 1999. évi CX. törvény 113. §-a iktatta be, és 2000. március 1-jei hatállyal alkalmazható ez a külön eljárás a magyar jogban.[847] A gyakorlatban azonban nem örvendett túlzott népszerűségnek, ezért a jogalkotó megfontolta a jogintézmény hatékonyabbá és népszerűbbé tételének lehetőségeit, és átdolgozta szabályait.[848] Ezzel a francia vádalkukra egy sokkal inkább emlékeztető megoldás jött létre, melynek központi kelléke az ügyész és a terhelt között létrejövő írásbeli megállapodás.

---

[844] Balla Péter erre legfeljebb a harmadik évezred elején lát „reális lehetőséget". BALLA Péter: *Vádalku helyett büntetőparancs*. Magyar Jog. 1992/11. 668. o.

[845] DÉRY Kinga (1998) *i.m*. 8. o.

[846] Megjegyezve a magam részéről, én is elismerem az együttműködő terheltnek a nyomozás és eljárás megszüntetésének felajánlását vádalkuként, jóllehet sokkal kevesebb rokon vonást hordoz az amerikai plea bargainnel. Az együttműködő terhelttel való „alku" bemutatásától ehelyütt azért tekintek el, mivel a büntetőeljárás egyszerűsítéséhez csak áttételesen kapcsolódik. Ld. erről a típusú vádalkuról részletesen: HERKE Csongor (2008) *i.m.* 104-119. o.; továbbá TARR Ágnes (2004) *A vádalku szabályozásának egyes kérdései… i.m.* 141-169. o.

[847] Az 1998. évi XIX. törvény a külön eljárás kifejezést konkrétan nem használja, a szakirodalomban viszont ezen elnevezés alatt találkozunk a tárgyalásról lemondással. A külön eljárás kifejezés azt takarja, hogy a törvény az általános eljárástól csak az eltérő szabályokat tartalmazza, és amire külön szabálya a törvénynek nincs, értelemszerűen az általános szabályok lesznek az irányadók. A tárgyalásról lemondás általános szabályoktól eltérő legmarkánsabb eltéréseit összegyűjtve ld. HOLÉ Katalin: *Lemondás a tárgyalásról*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata, VI. kötet. A külön eljárások. Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n.) 414. o.

[848] Ld.: 2009. évi LXXXIII. törvény a büntetőeljárások időszerűségének javítása céljából, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról.

A tárgyalásról lemondás egy konszenzuális eljárás, hiszen alkalmazásához a vád és a védelem beleegyezésére van szükség.[849] A jogintézményt lényegi elemeit megragadva úgy definiálhatnánk, hogy egy olyan eljárás, amelynek célja a büntetőeljárás gyorsítása, a vádlott beismerése, valamint a vádlott és az ügyész konszenzusa alapján, melynek eredménye, hogy a vádlott lemond azon alkotmányos jogáról, hogy az ügyében bíróságon bizonyítás folyjék. Elvileg az eljárás lehetőséget teremt arra, hogy a bíróság akár egy órán belül döntsön egy-egy olyan büntetőügyben, melynek tétje nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény. Kétségtelenül többlet terhet is jelent az ügyészeknek, de ezt ellensúlyozza, hogy egyetlen nyilvános ülésen befejeződhet az ügy, ami az ügyész számára is ugyancsak időnyereség.[850]

2.2.1. Történeti ízelítő

A jogintézmény bevezetését nem egyértelmű lelkesedéssel fogadták honatyáink.[851] Ugyanakkor a szakmai közvélemény is fenntartásait hangsúlyozta vele kapcsolatban. Elsődlegesen az ártatlanság vélelmének sérelme és a nem egyenlő elbírálás miatti aggodalmaknak adtak hangot a kritikusok. A vádlottnak ugyanis két lehetősége volt, vagy együttműködött, vagy nem, és fennállt annak a veszélye, hogy a makacsul nemet mondó terhelt súlyosabb büntetést kap, míg az együttműködést intézményesen jutalmazzák.[852]

---

[849] Király Tibor professzor szerint a magyar büntető eljárásjogban szerepe van még a konszenzusnak a magánvádas eljárásban, ahol a felek békülése esetén az eljárás megszüntetésére kerül sor, továbbá a tárgyalás mellőzése esetén, ahol a végzés szintén csak a felek egyetértésével emelkedhet jogerőre. Ld. KIRÁLY Tibor (2008) *i.m*. 627-628. o.

[850] Ld. TARR Ágnes (2004) *A vádalku szabályozásának egyes kérdései... i.m.*142. o.

[851] Volt, aki azért támadta, mert egy ilyen megoldás bevezetése csökkentené az elkövető elítélésének valószínűségét. Felmerült olyan kérdés, hogy miért kell jutalmazni azt a vádlottat, aki az általa megismert bizonyítékok súlya alatt beismer, és vajon indokolt-e, hogy ilyen esetben az állam félreáll. Olyan felvetés is született, hogy túlzott az enyhítés, sokak szerint így sincs megfelelő elrettentő hatása a büntetéseknek, de ezután még kevésbé lesz. Ezért arra kellene törekedni, hogy a bírói gyakorlatban egy általános szigorodás következzen be, mert a generális prevenció, anélkül nem fog érvényesülni. http://www.mkogy.hu/naplo35/naplo.htm

[852] Ld. részletesen KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 629. o.; továbbá HOLÉ Katalin (é.n.) *Lemondás a tárgyalásról… i.m*. 411. o.

Bevezetésére az új Be. kodifikációs munkálatai során szem előtt tartott egyik fontos prioritás hatására került sor, miszerint az eljárás egyszerűsítés egy fontos érdek, mely egy új büntetőeljárási törvényben, új megoldások bevezetését sürgeti.[853] A jogintézmény alkalmazásának négy konjunktív feltétele volt. Először is az ügyész indítványozhatta, nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén, amennyiben a terhelt lemondott a tárgyaláshoz való jogáról és beismerő vallomást tett. A terheltnek felajánlott kedvezmény a büntetéskiszabásban rejlett, ugyanis a Btk.-ban meghatározott alacsonyabb büntetési tételekkel került sor a szankció alkalmazására.

Az elmúlt mintegy tíz év tapasztalata azonban azt mutatta, hogy nem vert mély gyökeret és nem lett túl népszerű a jogintézmény hazánkban. Ennek oka talán már a bevezetése körül is fennálló vitáknak tulajdonítható, de az is bizonyos, hogy a jogintézmény a kezdetekben kézzel fogható hibákban szenvedett, mely a hatékony alkalmazása elé akadályokat gördített.

A Btk. 72. §-a alapján ugyanis nem volt lehetőség próbára bocsátás alkalmazásának az eljárás keretében. Az indoka ennek az volt, hogy már a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt is csak különös méltánylást érdemlő esetben engedélyezi a törvény a próbára bocsátást, ezt a plusz kedvezményt itt már nem tartotta indokoltnak a jogalkotó.[854] Ugyanezzel érveltek amellett, hogy kizárt volt a felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazása is, de csak a Btk. 87/C. § a) és b) pontja esetén nem lehetett azt alkalmazni.

[853] 1991-ben megindult az új büntetőeljárási törvény előkészítése. Az újraszabályozás egyik fontos indoka az volt, hogy az állampolgárokban egyre nőtt a bűnözéstől való félelem, amivel együtt fokozottan nőtt az igény a hatékony és gyors bűnüldözésre. A javaslatban ennek megfelelően, többször találkozunk olyan kifejezésekkel, melyek az egyszerűsítési célt támasztják alá, így a bíróságok tehermentesítéséről, eljárás gyorsításáról és eljárási szabályok áttekinthetőségének igényéről olvashatunk.

[854] Időközben a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél is megszűnt a különös méltánylást igénylő eset követelménye a 2003. évi II. törvénnyel.

Ez a gyakorlatban problémát okozott, ami abból adódott, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés lehetősége számos bűncselekményt érint. Ezeknél a bűncselekményeknél az eredeti koncepció alapján, sok esetben eleve kizárt a tárgyalásról lemondás alkalmazása, ugyanis nem lehet kedvezőbb a terheltnek ha kevesebb, de végrehajtandó szabadságvesztést kap, mintha több év végrehajtásában felfüggesztettet. Így valószínű sokan ezen jogszabályi anomáliának köszönhetően nem mondtak le a tárgyalás tartásának jogáról.

Erre a jogszabályból eredő viszontagságra a jogalkalmazás viszonylag hamar, egy konkrét ügy kapcsán felfigyelt. Ennek az eredménye, hogy a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság, mint másodfokú bíróság abból a megfontolásból, hogy a problémával érintett bűncselekmények száma igen magas, egy jogszabály módosításra tett indítványt.[855] Ez a módosítás azóta megtörtént, és a 2003. évi II. törvény a Btk. fent említett rendelkezéseit hatályon kívül helyezte, vagyis lehetőség nyílt mind próbára bocsátás, mind felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazására. Ez azonban csak az elvi lehetőséget jelentette és nem azt, hogy a gyakorlatban ne lennének még mindig kérdések az alkalmazásukkal kapcsolatban.[856] Gyakorlati problémát jelent, hogy a próbára bocsátás feltételeinek a vizsgálatánál a leszállított büntetési tételeket kell-e figyelembe venni, vagy a bűncselekménynek a Btk. különös részében megállapított büntetési tételeit.[857]

A kezdeti nehézségek leküzdése ellenére a jogintézmény nem lett népszerűbb, országos átlagban a vádlottak kevesebb mint 1%-a mond le a tárgyalás tartásának jogáról. Valamivel többen vannak azok, akik a vádemelés előtt

[855] Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 11.Bf.436/2002/5. számú ítélete alapján

[856] Ld. erről részletesen DEÁK Zoltán: *A próbára bocsátás alkalmazása a tárgyalásról lemondás esetén.* Ügyészek Lapja, 2007/2. 13-18. o.

[857] A szakma megosztott etekintetben. Nagy Ferenc azon az álláspontot van, hogy a Btk. 72. § (2) bekezdésének hatályon kívül helyezésével a próbára bocsátást kizáró szabály már nem érvényesül, így nincs akadálya tárgyalásról lemondás és a próbára bocsátás együttes alkalmazására. Ld. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, 2004. 503. o. Ezzel ellentétes véleményt képvisel pl. Blaskó Béla, aki szerint a Btk. 72. § (1) bekezdésének a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek büntetési tételre utalása a Btk. Különös részében meghatározott büntetési tétel felső határára vonatkozik, és nem a kedvezményes büntetési tételekre. BLASKÓ BÉLA: *Magyar Büntetőjog – Általános rész*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007. 457. o.

mondtak le, mint azok, akik ezt a vádirat közlésétől a rendelkezésre álló 15 napon belül tették meg. 2009-ben ezt a népszerűtlenséget kiküszöbölendő, egy új megoldás kidolgozására szánta el magát a törvényhozó, az új elemek beépítésén túl, a régi alapokat is megőrizve.

2.2.2. Tárgyalásról lemondás ma

a) Alkalmazásának általános feltételei

A Be. XXVI. fejezete alapján, a tárgyalásról lemondás alkalmazásának feltételei a következők:

- az elkövetett bűncselekmény nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő;
- a terhelt a bűnösségre is kiterjedő, ténybeli feltáró jellegű beismerő vallomást tett;[858]
- a terhelt a tárgyalás tartásának a jogáról lemond;
- a terhelt és az ügyész között egy írásbeli megállapodás jön létre;
- az ügyész indítványozza a bíróságnak az ügy nyilvános ülésén történő elbírálását.

Amikor az ügy a bíróság elé kerül, a fenti szempontokat figyelembe véve dönthető el, hogy van-e helye a nyilvános ülésen való döntésnek. Először is vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy a bűncselekmény súlyát tekintve megfelel-e a követelményeknek. Etekintetben a Btk. különös részében egyes tényállásoknál szereplő büntetési tételek jelentik a kiindulási alapot, mely objektíve eldönthető. A büntetési tétel arra enged következtetni, hogy nem kifejezetten a csekély súlyú bűncselekmények megoldását hivatott elősegíteni a jogintézmény.

[858] NÉGYESI László: *Lemondás a tárgyalásról*. Belügyi Szemle 2000/10. 102. o.

Ezt követően vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy a terhelt tett-e beismerő vallomást. Ezzel szemben szigorúbb követelményt támaszt a jogalkotó, hiszen nem elég ténybeli, feltáró jellegűnek lenni, hanem a bűnösségre is ki kell terjednie. A beismerő vallomást a terhelt megteheti akár az első gyanúsítotti kihallgatásakor, vagy a nyomozás során bármikor. Az a vádlott sincs kizárva a lemondásos eljárás kedvezményéből, aki a nyomozati szakban nem tesz vallomást, ugyanis a törvény lehetővé teszi, hogy a vádirat kézbesítését követő 15 napon belül a vádlott az ügyésznél jelezze, hogy az eljárás adta kedvezményekkel élni kíván.[859]

A vádlottnak expressis verbis le kell mondani a tárgyalás tartásának jogáról, azonban ezzel nem zárja ki magát abból, hogy a bíróság előtt megjelenhessen. Az új szabályozás sajátossága a felek közötti megállapodás szükségessége. Ezzel szemben ráadásul az írásbeliséget követeli meg a jogalkotó, valamint rögzíti a megállapodás kötelező tartalmi elemeit. A Be. 534. § (1) bekezdése alapján a magállapodásnak tartalmaznia kell a terhelt által beismert cselekmény leírását, a Btk. szerinti minősítését, az ügyész és a terhelt nyilatkozatát arra vonatkozósan, hogy milyen nemű és mértékű, illetőleg tartamú büntetést, illetve intézkedést vesz tudomásul. A megállapodásban a büntetés, illetve intézkedés mértékének, tartamának alsó és felső határát kell rögzíteni.

Az ügyész azonban ebben az egyezkedésben nem kerül olyan kiváló alku pozícióba, mint amerikai kollegája, ugyanis itt saját szakállára semmi engedményre nem tehet ígéretet. A terheltnek nyújtott egyedüli kedvezmény a beismerő vallomásért cserébe, a leszállított büntetési tételekkel történő büntetéskiszabás.[860] A jogalkalmazó keze ebben az esetben meg van kötve, hiszen a Btk. vonatkozó rendelkezései ezt a kedvezményezett

[859] Ez a 15 nap azonban jogvesztő határidőt jelent, vagyis ezt követően már akkor sincs lehetőség a külön eljárásra, ha a terhelt egyébként meggondolná magát.
[860] A későbbiekben még utalok arra, hogy ez a kedvezményes büntetéskiszabás nem feltétlen jelent a terhelt számára valódi előnyöket.

büntetéskiszabást szigorú keretek közé szorítják.[861] Ez konkrétan azt jelenti, hogy az öt évet meghaladó, de nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt három évet, a három évet meghaladó, de öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a két évet, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a hat hónapot nem haladhatja meg a kiszabott büntetés.[862]

Fontos hangsúlyozni, hogy a jogintézmény alkalmazása az ügyész indítványához kötött, aki hagyományos formában vádiratot készít, és ebben kéri a bíróságot a nyilvános ülés lefolytatására. Ebből következik, hogy magánvádló, pótmagánvádló az eljárás kezdeményezésére nem jogosult.

Az új szabályozás rögzíti, hogy kizárt a jogintézmény alkalmazása, ha a bűncselekményt a terhelt bűnszervezetben követte el, vagy bűncselekménye halált okozott. Szintén az új szabályozásnak köszönhető az a rendelkezés, mely a sértett jogait igyekszik maximálisan szem előtt tartani azzal, hogy kötelezővé teszi a polgári jogi igényről való döntést.[863] A Be. 535. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a polgári jogi igényt a bíróság nem utasíthatja el. Ez a rendelkezés véleményem szerint nem teljesen egyértelmű. Feltételezhetően a jogalkotó szándéka az volt, hogy a bíróságnak mindenképpen döntenie kell a sértett igényéről, és azt nem utasíthatja polgári jogi bíróság elé. A jelenlegi szabályozás viszont, a szó szerinti értelemben azt jelenti, hogy mindenképpen helyt kell adni a sértett polgári jogi igényének, még akkor is, ha azzal a bíróság nem ért egyet. Ez pedig nyilvánvalóan nem lehetett a jogalkotó szándéka.

[861] A felek közötti konszenzus tehát kizárólag az eljárási formára vonatkozik, de az egyezség tartalma szigorú törvényi szabályokkal körülbástyázott.
[862] Btk. 87/C. §
[863] Ez a rendelkezés illeszkedik abba a jogalkotói törekvésbe, melynek során a törvényhozó igyekszik arra „szorítani" a büntető bíróságot, hogy a polgári jogi igény egyéb törvényes útra utalását a lehetséges minimumra csökkentsék. Ezt támasztja alá a már fentebb említett módosítás is, mely szintén a kötelező polgári jogi igény elbírálását tartalmazza ld. Be. 335. § (2) bekezdés. Hatályos 2009. augusztus 13-tól.

Az eljárás alkalmazása elé az sem gördít akadályt, amennyiben egy terheltnek több bűncselekményéről van szó, sőt az sem, ha több terhelt egy vagy több bűncselekményét kell egy eljárásban elbírálni.[864] Természetesen ilyenkor a fenti feltételek meglétét terheltenként és bűncselekményenként is egyenként kell megvizsgálni.[865] Az, hogy a törvény lehetőséget ad arra, hogy több vádlottas, vagy halmazatban lévő bűncselekmények miatt is lehetőség nyílik az eljárásra, arra enged következtetni, hogy nem csupán az egyszerű ügyek tipikus elintézési formájának szánja a tárgyalásról lemondásos eljárást a jogalkotó. Ebben az esetben a halmazati büntetés kiszabásakor szintén a leszállított büntetési tételek lesznek irányadóak.[866]

b) Az alkalmazás különös (kivételes) feltételei[867]

Az eljárás különös alkalmazási feltételei az együttműködő terhelt esetében érvényesülnek.[868] Egy érdekes, a két magyar *„vádalku”* típusú jogintézményből összegyúrt és sajátosan kombinált megoldással találkozunk jelen esetben. Lényege, hogy együttműködő terhelttel szemben szigorúbb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény elkövetése mellett is van lehetőség az eljárás alkalmazására. A jogalkotó azon a megfontoláson van, hogy a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés jegyében, erősebb társadalmi érdek fűződik a szervezett bűnözésből eredő károk csökkentéséhez és a bűnszervezetek felszámolásához.[869]

Ezen rendelkezések értelmében, aki a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,[870] és az adott ügy vagy más büntetőügy felderítésében a

[864] NÉGYESI László (2000) *i.m*. 102. o.
[865] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 635. o.
[866] Btk. 85/A. §
[867] A különös vagy kivételes feltételek kifejezést Király Tibor professzor használja ld. KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 629. o.
[868] Ezt a megoldást a 2002. évi I. törvény iktatta be jogrendszerünkbe.
[869] HOLÉ Katalin (é.n.) *Lemondás a tárgyalásról… i.m.* 422. o.
[870] A bűnszervezet fogalmát a Btk. 138. § 8. pontja határozza meg, ennek megfelelően bűnszervezet: 3 vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, melynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmények elkövetése.

hatóságokkal jelentős mértékben együttműködik – és valamilyen oknál fogva nem került sor vele szemben a feljelentés elutasítására vagy a nyomozás megszüntetésére[871] – 8 évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is alkalmazható a külön eljárás.

Ez a megoldás igyekszik azokat az együttműködésre hajlandó elkövetőket információszolgáltatásra rábírni, akik kimaradtak a büntetlenség felajánlásainak kedvezményéből.[872] Amennyiben 8 évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő cselekményt követtek el, a kedvezmény, hogy a Btk.-ban meghatározott büntetési tételkeret között kerülhet sor velük szemben büntetéskiszabásra, a büntetési tétel kétszeresének a figyelembe vétele nélkül.[873] Emellett a terhelt mentesül az egyéb hátrányos következmények alól is, amit a törvény a bűnszervezetben történő elkövetéshez fűz.[874] Amennyiben a terhelt mérlegre teszi, hogy az általános esethez képest, a kiszabható büntetésének a maximuma a felére fog csökkenni, és ráadásul mentesül az egyéb, igen szép listát jelentő hátrányos következmények alól,[875] azt hiszem mondhatni, nagyon sok előnye fűződik az együttműködéshez.

A lemondásos eljárás különös változataként, ez a megoldás áll a legközelebb az amerikai vádalkuhoz,[876] azzal a különbséggel természetesen, hogy a jogalkalmazók ebben az esetben is szigorúan a törvény által determinált alku pozícióba kerülnek.

[871] A Be. 175. § illetve 192. § az előbbi részben tárgyalt büntetlenség felajánlásának esetei.
[872] Ez elképzelhető pl. akkor, ha olyan bűncselekményt követtek el, mely más ember életének szándékos kioltásával járt.
[873] A Btk. általános része 98. §-a előírja ugyanis, hogy annak, aki a bűncselekményt bűnszervezetben követte el, a büntetési tétele a kétszeresére emelkedik.
[874] Ilyen pl. Btk. 98. § (2) bekezdés, vele szemben kitiltásnak van helye vagy Btk. 40. § (2) bekezdése, amely a határozott ideig tartó szabadságvesztés generális maximumát 20 évben állapítja meg stb.
[875] Ezekről részletes felsorolást ld.: HOLÉ Katalin (é.n.) *Lemondás a tárgyalásról… i.m*. 423. o.
[876] Ld. SZILVÁGYI Attila (2004) *i.m*. 111. o.

c) Az ügyész eljárása

A nyomozó hatóság és az ügyész közös tevékenysége az, hogy az eljárásra alkalmas ügyeket kiszűrjék, és ennek lehetőségéről a terheltet tájékoztassák.[877] A kezdeményezés joga azonban a terheltet is megilleti, egészen a vádirat kézbesítésétől számított 15 napig.

Az ügyész, különösen a terhelt személyének és az elkövetett bűncselekménynek a figyelembevételével, dönthet az eljárás alkalmazásáról,[878] de nincs erre vonatkozóan semmi kötelessége.[879] A döntés meghozatalára, vagyis a nyomozati anyag megvizsgálására az új szabályozás szerint az iratok megérkezésétől számítottan 30 napja van.[880] Abban az esetben, ha nem ért egyet a terhelti felvetéssel, erről a bíróságot nem tájékoztathatja.[881] Ha azonban az előbbiek figyelembevételével úgy dönt, hogy a terhelt indítványát elfogadja, az erről szóló határozat meghozatalát követő 30 napon belül vádat emel.

Amennyiben az ügyész és a terhelt egyetért az ügy ebben a formában történő lezárásával, az ügyész meghallgatja a terheltet. Közli vele a cselekmény leírását, a Btk. szerinti minősítését és a kiszabandó büntetés mértékét. Úgy is mondhatnánk, hogy egy ultimátumot ad, melyben megjelöl egy keretet, amelyen belül a bíróság szabadon mérlegelve állapíthatja meg a konkrét alkalmazandó szankciót. Szemben a francia törvényhozóval, a magyar

[877] Erről az ügyész még a vádemelés előtt tájékoztatja a gyanúsítottat. Erről jegyzőkönyv készül, melyet az ügyész csak abban az esetben csatol az ügy dokumentumai közé, amennyiben a terhelt vállalja a külön eljárás lefolytatását.
[878] HERKE Csongor (2008) *i.m.* 134. o.
[879] Teljeskörű az ügyész diszkréciója, nincs meghatározva, hogy mikor, milyen bűncselekmény miatt, mely terheltek esetén kellene így döntenie. A döntés nyilván akkor célszerű, ha a terhelt beismerő vallomása az egyéb bizonyítékokkal összhangban áll, továbbá a törvényjavaslat indokolása kifejtette, hogy nem mellőzhető annak a vizsgálata sem, hogy a büntetési célok eléréséhez elegendőek-e a leszállított büntetési tétel között kiszabható büntetések. Ld. részletesebben: HOLÉ Katalin (é.n.) *i.m.* 425-426. o.
[880] Ez a határidő a Be. 216. § (3) bekezdése szerint meghosszabbítható.
[881] A bírósági eljárás befolyásmentes lefolytatásához és a pártatlan döntés meghozatalához az is hozzátartozik, hogy az ügyész a terhelt kezdeményezéséről a bíróságot nem értesítheti, ha nem indítványozza a nyilvános ülés lefolytatását. Ld. CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: *Büntetőeljárás-jog*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004. 366. o.

jogalkotó kényesen ügyelt arra, hogy az ügyészbíráskodás megteremtésének vádjával ne illessék és legalábbis a látszatát megőrízze annak, hogy a büntetéskiszabás a bíróság feladata.

Az ügyész kötelessége tájékoztatni a terheltet, hogy innentől kezdve kötelező a védő jelenléte, ha a terheltnek nincs védője, és ezt igényli, védőt rendel ki, és gondoskodik arról, hogy az megismerhesse a nyomozás iratait. A védőnek ebben az új helyzetben felértékelődhet a szerepe, hiszen a feleknek a szankció tekintetében közös nevezőre kell jutni. Elképzelhető, hogy a gyakorlatban egy tényleges jogszabályi keretek közé szorított alku, vagy ha cizelláltabban akarjuk kifejezni magunkat, egy bizonyos párbeszéd indul majd meg a védő és az ügyész között. A gyakorlat fogja egyértelműen eldönteni, hogy mennyiben ad beleszólási jogot a büntetés mértékének kialakításakor ügyész, illetve mennyiben mer az ügyésszel ügyfele érdekében szembeszállni a védő. Félő, hogy az egységes jogalkalmazásra ebben a tekintetben nem számíthatunk. Véleményem szerint az alkura való hajlandóság és képesség meglehetősen szubjektív tényezőkön múlik, így egyes ügyészségek gyakorlata között nagy különbség várható.

Megvan annak a veszélye is, hogy az ügyész „hatalmi túlsúlyából" kiindulva, az alku az ügyész egyoldalú ajánlatává válik. A megállapodás sajátossága pedig egyértelműen az lenne, hogy minimum két pólus érdekeit tartja messzemenőkig szem előtt.

Amennyiben kompromisszum jön létre a felek között, a megállapodást írásba kell foglalni. Ennek jogi természete, hogy a lemondásos eljáráson kívül joghatás kiváltására nem alkalmas. Ez az írásbeli megállapodás képezi a vádemelés alapját, hiszen az ügyész a megállapodásban foglaltakkal azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat, és indítványt tesz az ügy nyilvános ülésen történő lezárására és a megállapodásban szereplő szankció

alkalmazására. Az ügyész a vádirattal és a nyomozás irataival együtt a megállapodást is benyújtja a bíróságnak.

Garanciális jellegű, hogy az ügyész a már megtett indítványát nem vonhatja vissza.[882] Amennyiben ezt megtehetné, az sértené a későbbiekben a bírósággal szemben támasztott függetlenség, pártatlanság elvét. Két esetben a törvény mégis ad ez alól a szabály alól kibúvót, nevezetesen ha az ügyész úgy látja, hogy a vádlott súlyosabb bűncselekményben, illetve más bűncselekményben is bűnös.[883] Ennek a magyarázata, hogy esetleg a másik vagy súlyosabb bűncselekmény vonatkozásában a terhelt nem tett beismerő vallomást, vagy a büntetési tétel a nyolc évet meghaladja, vagyis nem áll fenn az eljárás alkalmazásának valamelyik feltétele. Ebben az esetben az ügyész tárgyalás tartását kéri.

Az ügyész részvétele kötelező a nyilvános ülésen, ő ismerteti az ülés megnyitását követően a vádat, valamint a nyilvános ülésre irányuló indítványát, és jogosult felszólalásra is.

d) A bíróság eljárása

A terhelt lemond a tárgyalás tartásának jogáról és arról, hogy a bíróság előtt ügyében bizonyítás folyjon, de ezzel együtt nem mond le arról, hogy büntetőjogi felelősségét bíróság állapítsa meg, és szabjon ki vele szemben büntetést.[884] A bíróság amennyiben egyet ért e felek megállapodásában foglaltakkal, vagyis a tényállással, a minősítéssel, az ügyész által indítványozott büntetés, illetőleg intézkedés nemével, mértékével, akkor az ügyet a bírósághoz érkezést követő 60 napon belül nyilvános ülésre tűzi.

[882] Tóth Mihály szerint éppen az eljárás konszenzusos jellege miatt nincs erre mód. Ld.: BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2003) *i.m.* 473. o.
[883] Ezekre okot szolgáltathat valamilyen utóbb felmerült körülmény vagy bizonyíték.
[884] NAGY Anita (2008) *i.m.* 242. o.

A bíróság ebben az esetben egyesbíróként jár el. Az eljárás egyszerűsége indokolja ezt, hiszen itt a bírónak sokkal egyszerűbb és kevesebb a feladata. A bűnös már megvan, nem kell bizonyítást lefolytatni, ugyanis kizárólag a terhelt vallomása és a nyomozás során begyűjtött bizonyítékok alapján születik döntés. Sokkal nagyobb felelősség hárul az ügyészre, akinek feladata, hogy a bírói döntést megkönnyítő, minőségi nyomozati anyagot bocsásson a bíróság rendelkezésére.[885]

A vád és az indítvány ismertetését követően, a bíró tájékoztatja a vádlottat a tárgyalásról lemondás és a beismerés következményeiről.[886] Ezt követően felhívja, hogy nyilatkozzék, lemond-e a tárgyalásról, illetőleg bűnösségét beismeri-e. A nyilatkozat megtétele előtt azonban tanácskozhat védőjével. Ha a vádlott a tárgyalásról lemond, a bíró megállapítja a nyilvános ülés lefolytatásának lehetőségét. Ekkor a bíróság előtt még egyszer megtörténik a vádlott kihallgatása, amennyiben a bíróság nem lát alapot a tárgyalásra utalásra, a büntetéskiszabási körülményekre is kihallgatja a terheltet.[887] A vádlott kihallgatását követően az ügyész és a védő felszólalhat. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a konszenzus létrejött a felek között, a vádirattal egyező tényállást állapít meg, és a terhelt bűnösségét megállapítja a vádirati minősítés szerint. Ezt követően nem marad más hátra, mint az írásbeli megállapodásban szereplő büntetési tétel keretei között, a tényleges szankció meghatározása.

Király Tibor professzor szavaival élve, a tárgyalásról lemondás nem „szükségképpeni" útja az igazságszolgáltatásnak, még akkor sem, ha úgy tűnik, hogy konszenzus áll fenn a felek között.[888] A bíróság a látszólagos egyetértés esetén is köteles vizsgálni, hogy a vádlott beismerése nem

[885] NÉGYESI László (2000) *i.m.* 103. o.
[886] Az ügyészen kívül a bíróság tájékoztatási kötelessége is részletesen magába foglal valamennyi fontos körülményt és következményt, ami a jogintézmény alkalmazásával jár. Többszörösen is biztosított a vádlott számára, hogy megértse, hogy mi is történik vele tulajdonképpen.
[887] Az eljárás garanciális szabálya, ahol a bíró saját maga győződhet meg a vallomás hitelességéről és önkéntességéről.
[888] KIRÁLY Tibor (2008) *i. m.* 632. o.

tévedésen, vagy jogellenes kényszeren alapul-e, és ha „konszenzushibát" vél felfedezni, kötelező tárgyalásra utalni az ügyet.

Ennek megfelelően az ügy tárgyalásra utalására kerül sor:

- ha a vádlott a vallomástételt a tárgyaláson megtagadja;
- a terhelt beszámítási képessége,[889] beismerésének önkéntessége, vagy hiteltérdemlősége iránt ésszerű kételyek merülnek fel;[890]
- a vádlott vallomása a nyomozás vagy az ügyész előtt tett vallomásától lényegesen eltér;
- ha a vádtól eltérő súlyosabb minősítés látszik megállapíthatónak.

A perorvoslat lehetősége Alkotmányban biztosított alapjog, mely elvileg korlátozhatatlan, de jelen esetben az eljárás sajátosságaiból fakadóan, a törvény maga korlátozza a vádlott és az ügyész fellebbezési jogát is. A bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, és a vádirati minősítéssel egyező minősítés, valamint a vádirat keretei között meghatározott büntetés, illetőleg az intézkedés neme, mértéke, tartama miatt nincs helye fellebbezésnek. Ez természetesen az eljárás konszenzuális jellegével magyarázható, hiszen ezek képezik a megállapodás tárgyát, mellyel a felek minden fenntartás nélkül egyetértenek.

Speciális rendelkezés vonatkozik a másodfokú eljárásra is. A másodfokú bíróság, amennyiben észleli, hogy törvényi előfeltételek hiányában került sor az eljárás lefolytatására, hatályon kívül helyezheti a határozatot és utasíthatja az elsőfokú bíróságot új eljárásra.[891] Amennyiben az ügyész a büntetés

[889] A beszámítási képesség büntető eljárásjogi kategóriája tágabb az anyagi jogi fogalomnál. Processzuális értelemben ugyanis előfordulhat, hogy valaki a bűncselekmény elkövetése időpontjában még nem volt kóros elmeállapotú, de az ügy elbírálásakor már beszámítási képessége korlátozott. Ld. Büntetőeljárási jog – Kommentár a gyakorlat számára (HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 7. pótlás szerinti átdolgozás. Idézi: HOLÉ Katalin

[890] Az ésszerű kétely fogalmának meghatározásával a törvény adós maradt. Király Tibor szerint ez azt jelenti, hogy hiányzik a bizonyosság, hiányzik a belső bizonyosság a beismerés hitelessége iránt. KIRÁLY Tibor (2008) *i.m*. 633. o.

[891] Ez egy abszolút eljárási szabálysértést jelent, így abszolút hatályon kívül helyezési ok. Be. 373. § IV. pont a)-b) pontok.

súlyosításáért fellebbez, a bíróság ekkor sem lépheti túl a Btk. 87/C. §-ban meghatározott büntetési tétel felső határát, mivel az ügyész csak ehhez a kerethez képest találhatja túl enyhének a kiszabott büntetést és nem a bűncselekményhez képest, ellenkező esetben értelmét vesztené az egész külön eljárás. Korlátozott továbbá a bizonyítás másodfokon, hiszen csak abban a terjedelemben vehető fel bizonyíték, amilyen mértékben azt az első fokú bíróság is megtehette.[892]

Tapasztalatok

Az eddigi statisztikák igen csekély alkalmazási kedvről árulkodnak. A 2008-as évet szemügyre véve összességében a vádlottak kevesebb mint 0,5%-ánál alkalmazták a lemondásos eljárást, de volt olyan megye is, ahol egy vádlottnak az ügye sem fejeződött be ebben a formában.[893]

A legutóbbi törvénymódosítás lényegi újdonsága a felek között létrejövő írásbeli megállapodás, mely a francia vádalkukra emlékeztet bennünket. Az ügyész azonban csak javaslatot tesz, és ami a szankciót illeti, egy minimum és maximum értéket jelöl meg, melyen belül a bíróság szabadon mozoghat. A büntetés, amennyiben szabadságvesztésről van szó, továbbra is a Btk. 87/A. és 85/C. §§ alapján kerülhet meghatározásra. Ezen a ponton tehát a korábbi szabályozáshoz képest változás nem történt, pedig a jogintézményt számos kritika éppen ezen rendelkezések miatt érte, miszerint a terheltnek a jelenlegi sávos leszállított büntetési tételek alkalmazása nem valódi kedvezmény. *Balla Péter* szerint, aki egy ilyen mértékben enyhébb büntetésért feláldozza a reális védekezés lehetőségét, és beismerő vallomást tesz, az „valószínűleg elmebeteg, így ez okból egyébként sem büntethető."[894]

[892] Vagyis ebben az esetben is csak a terhelt meghallgatására, és a nyomozás anyagainak ismertetésére és megvizsgálására szorítkozhat a bíróság.
[893] Ilyen pl. Somogy és Tolna megyék. A statisztikai adatok tekintetében ld. A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008.
[894] BALLA Péter (1992) *i.m*. 669. o.

A magyar büntetéskiszabási gyakorlatot szem előtt tartva félő, hogy a „*kevés mézzel ellátott madzag”* szindróma a lemondásos eljárást egyértelműen sújtja. A büntetéskiszabási gyakorlat ugyanis inkább a büntetési tétel alsó határához közelít, mintsem a felsőhöz, és a magyar bíróságok előszeretettel alkalmazzák a feltételes elítélés valamelyik formáját is.

Félő tehát, hogy a jogintézmény a megváltozott szabályokkal együtt sem lesz elég vonzó a terheltek számára. Az kétségtelen, hogy számos homályos pont és bizonytalansági tényező a helyére került az új szabályokkal. Emellet azonban megfontolás tárgyává lehetne tenni, a terheltnek további kedvezmény adását, gondolok a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények, illetve a sávos rendszer további enyhítésére.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy nemcsak szabadságvesztés kiszabására van lehetőség a tárgyalásról lemondás esetén. A pénzbüntetés hatályos szabályait figyelembe véve, az alku reális terepe a pénzbüntetés vonatkozásában körvonalazódik. A jogalkalmazó nagyobb mozgásteret kapott a pénzbüntetés összegének magállapításakor, így a terheltnek már nem mindegy, hogy a minimum 75.000 és a maximum 108.000.000 Forint között, hogyan kerül megállapításra a büntetése. Hasonlóan a francia verzióhoz, a pénzbüntetés megállapítása terén reális esély mutatkozik a felek közötti megállapodásnak, ehhez azonban az szükséges, hogy a szabadságvesztés helyett preferálja a jogalkalmazó egyre több esetben a pénzbüntetés kiszabását.

A jogintézmény gyakorlatban való meghonosodása nagymértékben függ az ügyésztől, de nincs kisebb szerepe a védőknek sem, hiszen ha a törvényi feltételek fennállnak, ők is javasolhatják védencük nevében az ügyésznél a nyilvános ülés lefolytatását. Az igaz, hogy a jogintézmény számos vitás kérdést vet fel, számos ponton sérti a büntetőeljárás elveit, és egyértelmű,

hogy nem válhat az ügyek általános elintézési formájává, mégis egy szűkebb ügycsoportra koncentrálva, az eljárás előnyeit kell kiemelnünk.

El kell ugyanis ismerni, hogy az eljárással mindenki jobban járhatna. Ha a büntetőeljárás hivatali apparátusa megfelelően dolgozik – márpedig ezt alappal feltételezzük – sem az ügyészt, sem a vádlottat és védőjét nem érheti meglepetés a bíróság előtt. A bíróság válláról jelentős munkaterhet vehetne le a jogintézmény, hiszen akár egyetlen nyilvános ülésen lezárulhatna az ügy, a konszenzus miatt pedig aligha lehet fellebbezésre számítani. Ugyanakkor ennek az eljárásnak is negatív vetülete, hogy többlet munkaterhet jelent az ügyészek számára, hiszen külön meg kell hallgatni a terheltet és védőjét, külön írásbeli megállapodást kell a vádiraton kívül megszövegezni. Hozzá kell azonban tenni, hogy a vádirat és a megállapodás sok tekintetben mutat hasonlóságot egymással, így az igazi többletmunkát az ügyész számára a terhelt és a védő meghallgatása jelenti. Ezt viszont egyértelműen ellensúlyozza az, hogy egyetlen nyilvános ülésen befejeződik az ügy, és az ügyésznek sem kell több tárgyalási napon kötelezően megjelenni.

6. táblázat: A tárgyalásról lemondások alakulása megyénként 2008-ban

Megyék	Vádirattal megvádolt személyek száma	ebből vádlottak száma					
		akik a vádemelés előtt lemondtak a tárgyalásról		akik a vádemelést követően lemondtak a tárgyalásról		akikkel szemben első fokú határozat született	
		száma	%	száma	%	száma	%
Főváros	17 742	15	0,08%	10	0,06%	20	0,11%
Baranya megye	3 126	13	0,42%	14	0,45%	15	0,48%
Bács-Kiskun megye	4 155	196	4,72%	11	0,26%	181	4,36%
Békés megye	2 386	0	0,00%	3	0,13%	2	0,08%
Borsod-A-Z megye	7 525	7	0,09%	5	0,07%	12	0,16%
Csongrád megye	3 502	4	0,11%	6	0,17%	6	0,17%
Fejér megye	2 174	6	0,28%	1	0,05%	6	0,28%
Győr-M-Sopron megye	3 249	0	0,00%	1	0,03%	1	0,03%
Hajdú-Bihar megye	4 607	8	0,17%	13	0,28%	19	0,41%
Heves megye	2 240	2	0,09%	1	0,04%	3	0,13%
Jász-N-Szolnok megye	3 346	14	0,42%	1	0,03%	14	0,42%
Komárom-E megye	3 138	22	0,70%	1	0,03%	21	0,67%
Nógrád megye	1 864	2	0,11%	9	0,48%	5	0,27%
Pest megye	8 357	22	0,26%	2	0,02%	23	0,28%
Somogy megye	1 694	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Szabolcs-Sz-B megye	6 582	3	0,05%	5	0,08%	8	0,12%
Tolna megye	1 937	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Vas megye	1 687	16	0,95%	6	0,36%	22	1,30%
Veszprém megye	2 982	0	0,00%	1	0,03%	1	0,03%
Zala megye	2 131	34	1,60%	7	0,33%	37	1,74%
Összesen	**84 424**	**364**	**0,43%**	**97**	**0,11%**	**396**	**0,47%**

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008. 17-18. o.

f) Összegzés

A fent bemutatottak alapján láttuk, hogy a francia és a magyar jogban is találkozunk vádalkunak nevezett jogintézményekkel. Ezekből a többségi véleményt követve az amerikaival több rokonságot mutató megoldásokat soroljuk a szűkebb értelemben vett vádalku típusú megoldások közé, vagyis a francia CRPC-t és a magyar tárgyalásról lemondást. A két „vádalku”-szerű jogintézmény számos ponton mutat hasonlóságot, de eltéréseket is egymástól. A jogintézmények részletes összehasonlítását táblázatban mutatom be,

ehelyütt csak néhány lényegi különbségre és a francia megoldással szembeni aggályokra hívnám fel a figyelmet.

Kritikai pontja a francia megoldásnak, hogy az ügyész alkalmazza a büntetést. Természetesen az igaz, hogy a bíró ellenjegyzi az ügyész ajánlatát, de ez nem jelenti azt, hogy ez nem megy át a bíró részéről automatizmusba. Számomra nem meggyőzőek az Alkotmánytanács érvei sem, és véleményem szerint a funkciók megosztásának alapelve ezzel az eljárással egyértelműen sérül. Ugyanakkor lehetséges, hogy legnagyobb hátránya adja a gyakorlatban legnagyobb előnyét a CRPC-nek. A ügyész ugyanis itt már nem árul zsákbamacskát, és a terhelt pontosan tudja, hogy mihez adta beleegyezését, mielőtt az eljárás lefolytatása mellett döntene.

A magyar lemondásos eljárásban a legutóbbi módosítással ez a bizonytalansági tényező szintén lazulni látszik, azzal a különbséggel – próbálva megőrizni a látszatot, hogy a funkciómegosztás ne sérüljön –, hogy a felek csak egy keretet állapítanak meg a szankcióra, de ezen belül a végső döntés a bíróé. A veszély azonban nálunk is fennáll, hogy a bíróság a gyorsabb ügyintézés reményében automatizmusba megy át és nem fog túl sok energiát fektetni a büntetéskiszabás kérdésébe. Az azonban tény, hogy a konkrét ügyészi ajánlattal a terhelt már biztosabban el fogja tudni dönteni, hogy valóban megéri-e neki lemondani a tárgyalás tartás alkotmányosan garantált jogáról.

Hasonlóságok	CRPC és tárgyalásról lemondás
Cél	Bíróságok tehermentesítése, büntetőeljárás egyszerűsítése
Előfeltételek	Ügyészi kezdeményezés, beismerő vallomás
Bírói kontroll kérdése	Bírói részvétel biztosított
Védelem	Kötelező a védő részvétele
Joghatás	A bírói döntés ítélt dolgot jelent
Kedvezmény	A terhelt kisebb büntetést kap, mintha ragaszkodott volna a rendes eljáráshoz
Alku terjedelme	A gyakorlatban az ügyész és a terhelt, vagy védője között előfordulhat

Különbségek	CRPC	Lemondás a tárgyalásról
Alkalmazási kör	Legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények	Legfeljebb nyolcévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények
Ügyész szerepe	Szankciót ajánl, akár 1 évet meg nem haladó szabadságvesztést is	Nem konkrét szankciót, hanem egy keretet ajánl
Bíró szerepe	Az ügyész ajánlatát jóváhagyja, vagy elutasítja	A bíró állapítja meg a vádlott bűnösségét és a megállapodás keretein belül szankciót alkalmaz

3. A sommás eljárások

A sommás eljárások a leginkább hivatottak azt a követelményt teljesíteni, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez képest a bíróság időben a lehető leghamarabb szabjon ki büntetést az elkövetővel szemben, hiszen így a szankció is hatékonyabban éri el a célját, a generális és speciális prevenciót.[895]

A francia büntető eljárásjog némileg túlbonyolítva az amúgy is nehezen áttekinthető kódexet, a sommás eljárásnak differenciált szabályozását ismeri. A vétségek gyors, adekvát elintézésére ugyanis két megoldás is létezik, mely szorosan kapcsolódik egymáshoz, mind a CPP-ben elfoglalt helyüket, mind a szabályozás hasonlóságát illetően.[896]

A magyar Be. XXIV. fejezetében külön eljárásként került szabályozásra a sommás eljárás, melyet bíróság elé állításnak nevezünk. Az arra alkalmas ügyeknek a lehető legrövidebb elintézési módját jelenti.

[895] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 500. o.
[896] Mindkét eljárás közös cím alatt a CPP 393 cikkétől a 397-7 cikkekig kerül szabályozásra. A közös címet követően azonban a jogintézmények szabályozása némileg összemosódik.

3.1. A francia jegyzőkönyvvel történő idézés és közvetlen megjelenés

3.1.1. Történeti ízelítő

A két technikai megoldás gyökerei a többször átdolgozott tettenérésekre vonatkozó szabályanyagra nyúlnak vissza. A Code d'instruction criminelle még nem tartalmazott a tettenéréses bűncselekmények vádemelésére különleges és főleg könnyített eljárásokat. Amikor egy tettenért elkövető az ügyész előtt megjelent, annak két választási lehetősége volt, vagy a közvetlen idézést (citation directe)[897] vagy a vizsgálat megnyitását választotta.[898] Erre a joghézagra tekintettel egy 1863. évi május 20-i törvény a CPP 71 és azt követő cikkeibe, illetve a 393-tól 397 cikkekig bezárólag, egy olyan jogintézményt vezetett be, mely a tettenérés esetére, amennyiben a bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetetett, lehetővé tette az ügyész részéről az őrizetbe vételi parancs kibocsátását és a terheltnek a bíróság elé állítását.[899]

A jogintézmény történeti fejlődése azonban nem állt meg ezen a ponton. Az 1975. augusztus 6-i törvény a jogintézmény újabb módozatát fejlesztette ki, melyet ezúttal *„bírósági találkozó"*[900] névre kereszteltek. Ennek az előbbi jogintézményhez képest előnye, hogy már nem volt kötelező a terhelt őrizetbe vétele, és az ügyész mégis élhetett a bíróság elé állítással egy általa meghatározott határidőn belül.[901]

Egy 1981. évi február 2-i „*Biztonság és Szabadság"* elnevezésű törvény kibővítette alkalmazási körét, így a jövőben már nemcsak tettenérés esetére volt alkalmazható a jogintézmény, hanem minden olyan egyéb esetben, ahol a

[897] A citation directe a bíróság elé idézésnek egy ma is létező formája. Ez azonban sokkal inkább a főszabály szerinti idézést, mintsem egyszerűsített megoldást jelent. A citation directe kibocsátására vagy az ügyész vagy a sértett jogosult, mellyel a büntetőeljárás bírói szakát indítják el gyakorlatilag. Vö. BOULOC, Bernard (2006) *i.m.* 572-576. o.; továbbá LARGUIER, Jean – CONTE, Philippe (2006) *i.m.* 238-239. o.
[898] Ld. PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 508. o.
[899] BOULOC, Bernard (2006) *i.m.* 576. o.
[900] „Rendez-vous judicaire"
[901] PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 508. o.

tények világosak, felderítettek voltak.[902] Ez a törvény az elnevezést a tettenérésről a közvetlen (bírósághoz) folyamodásra változtatta (saisine directe). Eleinte ezt a kiterjesztést nagyon sok kritika érte, garanciális szempontból aggályosnak tűnt a gyorsított eljárások nem tettenéréses esetekre történő alkalmazása, így a jogalkotó megfontolva az aggályokat, egy a tettenérés és a közvetlen bírósághoz folyamodás közötti középutas megoldást választott.[903] Ez egészen pontosan azt jelentette, hogy két külön egyszerűsített jogintézmény jött létre, az egyik a jegyzőkönyvvel történő idézés (convocation par procès verbal), mely a bírósági találkából eredt, míg a másik a közvetlen megjelenés (comparution immédiate), mely a tettenérésnek egy speciális módjaként vált ismeretessé.[904] Később a közvetlen megjelenés terminológiáját egy 1986. évi szeptember 9-i törvény megőrizte, de alkalmazási körét újonnan kibővítette a nem tettenéréses ügyekre is.[905] A legutóbbi lényeges módosításra 2002-ben került sor, amire a jogintézmények lényegében a mai formájukat elnyerték.[906]

3.1.2. A sommás eljárások közös szabályai

A jogszabály, tekintettel az eljárás gyorsított voltára és a hagyományos eljárásban biztosított jogok esetleges sérelmére, néhány esetet maga zár ki a két egyszerűsített megoldás alkalmazási köréből.[907] Ennek megfelelően nem lehet sommás eljárás szabályai szerint eljárni fiatalkorúak ügyében, sajtóvétségek, politikai bűncselekmények, továbbá olyan vétségek esetén, melynek üldözését speciális jogszabály írja elő.[908]

---

[902] CASORLA, Francis: *L'évolution des poursuites correctionnelles de 1990 á 1997.* RPDP 1999/3. 93. o.
[903] PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 509. o.
[904] Loi. du 10 juin. 1983. CPP 393-397-6 cikkekig terjedő rész
[905] Gyakorlatilag az 1981-es verzióra tért vissza a jogalkotó. Ld. CASORLA, François (1999) *i.m.* 94. o.
[906] Loi nº 2002-1138 du 9 septembre 2002. Itt kell még megemlíteni, hogy részletszabályok tekintetében volt még 2007-ben is módosítás. Loi. nº2007-291 du 5 mars 2007. (hatályos: 2007. július 1-től)
[907] CPP 397-6. cikk
[908] Pl. az erdészeti vétségek, vadászati, halászati vétségek. Azonban nem minden külön törvény által üldözni rendelt vétség tartozik ezen kizárt kategória közé, pl. a vámtörvény által előírt büntetni rendelt magatartások már elintézhetők ebben a formában a Semmítőszék büntető Kollégiumának egy döntése alapján (Bull. Crim., nº 73, D 1999. IR. 136), de pl. a katonai vétségek is elintézhetők ebben a

Vétségi ügyekben az ügyész, miután az előtte megjelent terheltet azonosította, és a gyanúsítást vele közölte, amennyiben úgy ítéli meg, hogy vizsgálat lefolytatása nem szükséges, akkor a gyorsított eljárások valamelyikéhez fordulhat.[909]

A törvény szövegből három nagyon fontos követelmény következik. Egyrészről, hogy az *ügyész mérlegelésén* múlik az eljárás megindítása. Ahogy az eljárás egyszerűsítésének módozatainál már megszokhattuk, az ügyészi kezdeményező szerep ebben az eljárásban is domináns.[910] Az ügyészi meggondolatlanságot igyekszik kiküszöbölni az a szabály, hogy ezt a kezdeményezését később már nem vonhatja vissza.[911]

Másrészről a sommás eljárások kifejezetten a *vétségekre* koncentrálnak, amiből az következik, hogy sem a bagatell ügyek, vagyis a kihágások, sem a legsúlyosabb deliktumok, a bűntettek nem képezhetik az eljárás alapját.

Harmadrészt, bár a törvény nem mondja ki expressis verbis, hogy *egyszerű megítélésű* ügyekben jöhet szóba az eljárások alkalmazása, azonban több tényező is erre enged következtetni. A CPP kimondottan szerepelteti, hogy csak akkor lehet az egyszerűsített eljárást választani, ha nincs szükség vizsgálat lefolytatására. Erre akkor nincs szükség, ha egyszerűbb megítélésű ügyről van szó, a tényállás nem szerteágazó vagy bonyolult. Ezen kívül a közvetlen megjelenés eseténél szerepel a kódexben, hogy az összegyűjtött bizonyítékok elegendőek és az ügy kész a végleges elbírálásra. Ezt a kitételt egyes szerzők szerint a jegyzőkönyvvel történő idézésre is érteni kell.[912] Az

---

formában. Ezzel a kérdéskörrel foglalkozik GIUDICELLI, André: *Procédure pénale, Comparution immédiate et procédures spéciales de poursuite*. RSC, juill-sept. 2000. 647-650. o.

[909] CPP 393. cikk első fordulat

[910] *Comparution immédiate et convocation par procès-verbal, avertissement et comparution volontaire, convocation en justice.* Éd. Du Juris Classeur-1997. 8. o.

[911] *Uo*. 8. o. Magyar fülnek furcsának tűnik, hogy a váddal való rendelkezési jog etekintetben korlátozott.

[912] PRADEL, Jean (2002) *i.m*. 509. o.

ügy egyszerű voltának követelményét bizonyítja az is, hogy az ügyészi kezdeményezés ellenére, amennyiben a bíróság az ügyet túlságosan összetettnek ítéli, az ügy iratait visszaküldi az ügyésznek.[913]

A terhelt jogait védendő garanciális szabályként szerepel, hogy az egyszerűsített eljárások választása esetén, a terheltet tájékoztatni kell arról, hogy védőt hatalmazhat meg, vagy kérheti kirendelését. A védő az ügy iratait bármikor megismerheti, és a terhelttel szabadon konzultálhat.[914] Ez a jogszabályhely azonban nem a kötelező védelem esetét írja elő, csupán a védő igénybevételének lehetőségét teremti meg.

A szűk határidőkre tekintettel a bizonyítékok beszerzésének gördülékenyebb formáját hivatott elősegíteni az a szabály, hogy a tanúk idézése is könnyített formában, rövid úton, akár szóban is történhet, figyelmeztetve őket a távolmaradásuk következményeire.[915]

A fentieken túl közös szabályként fogalmazódik meg, a sértett jogainak tiszteletben tartása végett, hogy az ügyész feladata értesíteni a sértettet bármilyen lehetséges eszközzel a tárgyalás helyéről és idejéről.[916]

3.1.3. A jegyzőkönyvvel történő idézés jogintézménye

A jegyzőkönyvvel történő idézés 2009-ben jelentős módosításon esett át.[917] A korábbi szabályozás alapján a jogintézmény alkalmazási feltétele volt, hogy akár tettenéréses ügyben,[918] akár egy rövidebb nyomozást követően, ha a

[913] *Comparution immédiate et convocation par procès-verbal*...(1997) *i.m*. 8. o.
[914] CPP 393 cikk 3. fordulat.
[915] BOULOC, Bernard (2006) *i.m.* 783. o. A távolmaradás következményeit a CPP 438 tól 441 cikkek tartalmazzák. Maximum 3750 euro pénzbírsággal büntetendő a meg nem jelenő tanú, továbbá aki az eskütételt vagy a vallomástételt megtagadja. Aki nem jelenik meg és előzetesen alapos okkal nem menti ki magát, elő is vezettethető.
[916] PRADEL, Jean (2002) *i.m.* 510. o.
[917] Loi nº2009-1436 du 24 novembre 2009, art. 93
[918] A tettenérés jelenleg hatályos fogalmát a CPP 53 cikke tartalmazza. Tettenért bűntettnek vagy vétségnek minősülnek azok a bűntettek vagy vétségek, amelyeknek elkövetése folyamatban van, vagy

nyomozó hatóság az ügyész elé állítja az esetlegesen őrizetbe vett terheltet, az ügyésznek a hagyományos eljárás lefolytatásán kívül, adott lehetett a jegyzőkönyvvel történő idézés lehetősége. Ezt a tettenérés és őrizetbevétel esetét a jogalkotó megszüntette. Vagyis a jelenlegi szabályozás szerint bármely vétség esetén, amennyiben az egyéb feltételek adottak, élhet az ügyész a gyorsított eljárás alkalmazásával.

Erre a törvényben meghatározott szigorú időintervallumon belül kerülhet sor, mely csak a terhelt védője jelenlétében tett nyilatkozata alapján lehet kevesebb mint *tíz nap,* és nem haladhatja meg a *két hónapot*. A gyorsított eljárás időkereteit a francia jogalkotó plasztikusabban oldja meg, mint a magyar törvényhozó, hiszen a bűnügyek esete válogatja, hogy a nyomozás mennyi időt vesz igénybe. Mindenesetre az időintervallum szélesebb meghatározása jobban tud igazodni a konkrét ügyek sajátosságaihoz.

A sommás eljárás választása mellett az ügyész abban az esetben dönt, ha úgy ítéli meg, hogy *nem kell a terhelttel szemben személyi szabadságot megvonó kényszerintézkedést alkalmazni.* Az ügyész a terheltet tájékoztatja, hogy milyen tények és bizonyítékok alapján idézi a bíróság elé, valamint közli vele a tárgyalás helyét és idejét. Tájékoztatni kell továbbá, hogy köteles megjelenni és magával hozni a jövedelem igazolását és az adók befizetését, vagy éppen be nem fizetését igazoló dokumentumokat.[919] Mindezen idézést és tájékoztatásokat az ügyész egy jegyzőkönyvbe foglalja, melyet a gyanúsítottnak a helyszínen át is ad. A jogintézmény feltehetően erről az ügyész által átadott jegyzőkönyvről kapta a nevét.

épp most követték el. Tettenérésnek számít az is, amikor a bűncselekmény elkövetéséhez időben nagyon közel, a terheltet a hatóság üldözőbe veszi, vagy bizonyítékokkal, vagy olyan gyanújelekkel terhelten fogja el, melyek arra engednek következtetni, hogy részt vett egy bűntett vagy vétség elkövetésében.

[919] Ennek a törvényben meghatározott kötelezettségnek a lényege természetesen, hogy a bíróság pénzbüntetést személyre szabottan tudjon kiszabni. Ld. BOULOC, Bernard*: Le jugement des délits*. RSC. janvier-mars 2005. 114. o.

A terhelt meghatalmazott vagy kirendelt védőjét szintén késedelem nélkül, és minden lehetséges eszközzel értesíteni kell a tárgyalás helyéről és idejéről, valamint arról, hogy az ügy iratait bármikor megismerheti.

Az eljárás megindításának az a feltétele, miszerint nem kell, hogy a terheltet előzetes letartóztatásba helyezzék, még nem jelenti azt, hogy más kényszerintézkedés alkalmazására ne lenne szükség. A törvény így kifejezetten lehetővé teszi, hogy az ügyész a terheltet bírósági ellenőrzés keretein belüli magatartási szabály előírása vagy elektronikus formában ellenőrzött házi őrizet elrendelése végett az alapjogi bíró elé állítsa.[920] Az alapjogi bíró a terhelt és védője meghallgatását követően dönt, és ha szükségesnek ítéli, az általános szabályok szerint rögzíti a bírósági ellenőrzés magatartási szabályait, illetve elrendeli a házi őrizetet.[921]

A továbbiakban a tárgyalásra az általános szabályok lesznek irányadóak, vagyis a sommás eljárás a nyomozati és ügyészi szakaszt igyekszik a lehető legrövidebb időre redukálni, amennyiben az eljárás alkalmazásának feltételei fennállnak. Vagyis ha egyszerű megítélésű ügyről van szó, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, nincs szükség a vizsgálati szak megnyitására, az ügyész 10 nap és 2 hónap időintervallumon belül a terheltet bíróság elé állíthatja.

3.1.4. A közvetlen megjelenés

Nem véletlenül nevezi ezt a megoldást *Pradel* professzor a büntetőeljárás TGV-jének, hiszen akár a terhelt ügyész előtti megjelenésének napján, egy kis szerencsével be is fejeződhet az ügy.[922] Ezt az eljárást az ügyész abban az esetben választja, ha úgy ítéli meg, hogy a terhelt előzetes fogva tartása indokolt lehet. A törvényhozó maga rögzíti, hogy milyen súlyú bűncselekmények esetén kerülhet erre sor.

[920] *Comparution immédiate et convocation par procès-verbal*…(1997) *i.m*. 6. o.
[921] CPP 138-139 cikkek, továbbá 142-5–142-6 cikkek
[922] PRADEL, Jean (2002) *i.m*. 511. o.

Amennyiben nem tettenérésről van szó, közvetlen megjelenésnek helye lehet, ha a törvény legalább 2 évi szabadságvesztéssel fenyegeti a bűncselekményt, és a bizonyítékok elégségesnek tűnnek az ügy végleges lezárásához.[923] Tettenérés esetén a törvény által előírt szabadságvesztés legalább 6 hónap. Amennyiben ezek a feltételek fennállnak, az ügyész még aznap bíróság elé állítja a terheltet.[924] Ekkor azzal a nem mindennapi helyzettel találjuk szembe magunkat, hogy akár néhány nappal a bűncselekmény elkövetése után, vagy akár a bűncselekmény elkövetése napján, bírói döntés születhet az ügyben. Kérdéses azonban, hogy ez elegendő idő-e, hogy a bizonyítékok megnyugtatóan rendelkezésre álljanak, és hogy a védelem is fel tudjon készülni feladatára.

Előfordulhat, akár a bíróság leterheltségéből adódóan is, hogy aznap lehetetlen a terhelt ügyében dönteni. Ebben az esetben még mindig ugyanazon a napon belül, az ügyész az alapjogi bíró elé állítja a terheltet az előzetes letartóztatás elrendelése érdekében. Az alapjogi bíró döntése kétirányú lehet. Egyrészről eleget tehet az ügyész kérelmének, amennyiben meghallgatta a terheltet és beszerezte a védő nyilatkozatát. Ebben az esetben az újabb bíróság elé állításig a terhelt előzetes letartóztatásban marad. A törvény újra szűk határidőt állapít meg az ismételt bíróság előtti megjelenésre, nevezetesen három napot. Amennyiben ez idő alatt nem sikerül a bíróság elé állítás, a terhelt hivatalból szabadlábra kerül.[925]

Másrészről, amennyiben az alapjogi bíró úgy ítéli meg, hogy a terhelt előzetes letartóztatása nem szükséges, előírhat számára egy vagy több kötelezettséget a bírósági ellenőrzés keretein belül, vagy házi őrizetet is elrendelhet.[926] Ekkor az

[923] CPP 395 cikk 1. bekezdés
[924] CPP 395 cikk 2. bekezdés
[925] CPP 396 cikk 3. bekezdés
[926] CPP 396 cikk 4. bekezdés

ügyész már nem a közvetlen megjelenés, hanem az előbbiekben bemutatott jegyzőkönyvvel történő idézés gyorsított jogintézményét alkalmazhatja.

Abban az esetben, ha az aznapi eljárásnak a bíróság terhei miatt nincs akadálya, és a hatáskörrel rendelkező bírói tanács ülésezik, vagy ha a terhelt az előzetes letartóztatást követő három napon belül megjelenik a bíróság előtt, az eljárás lefolytatása történhet az egyszerűsített szabályok szerint. Elsőként a bíró a terhelt személyazonosságát állapítja meg. A konszenzuális elemek domborodnak ki a törvény azon előírásával, hogy a terheltet a bíróság figyelmezteti, hogy aznap csak beleegyezésével születhet végleges döntés. Ez garanciális szabály, amennyiben ugyanis hosszabb idő szükséges a védelemre való felkészülésre, akkor a terhelt nem járul hozzá az eljárás lefolytatásához. A hozzájárulásról szóló nyilatkozatot a terhelt csak a védő jelenlétében teheti meg.[927] Amennyiben a terhelt beleegyezését adja, ezt a tényt a bíróság jegyzőkönyvbe veszi.

Nem a hagyományos szabályok alkalmazandók, ha a terhelt nem adná meg a fent említett bizonyos hozzájárulást, vagy esetleg a bíróság nem értékeli úgy az ügyet, mint ami a végleges elbírálásra már megérett.[928] Az eljárás gyorsításának mindenek fölött álló érdekét szem előtt tartva, a bíróság a tárgyalást elnapolhatja, és a legközelebbi tárgyalási nap csak a terhelt kifejezett lemondása esetén lehet hamarabb mint két hét, de legkésőbb hat héten belül sor kell, hogy kerüljön rá.[929]

A bűncselekmény súlyára tekintettel, amennyiben a büntetési tétel hét évi szabadságvesztésnél súlyosabb, a terheltet tájékoztatni kell arról a jogáról, hogy kérésére a tárgyalást legalább két hónapra, legfeljebb pedig négy hónapra napolhatja el a bíróság.[930] Ez természetesen mivel súlyosabb

[927] *Comparution immédiate et convocation par procès-verbal*...(1997) *i.m.* 11. o.
[928] *Uo.* 11. o.
[929] CPP 397-1 cikk
[930] CPP 397-1 cikk 2. bekezdés

bűncselekményről van szó, a védelemhez való jog biztosítását hivatott elősegíteni. Ebben az esetben a felek a bíróság felé bizonyítási indítványokat terjeszthetnek elő, melynek elutasítására csak indokolt határozat formájában kerülhet sor. Ezen kívül akár hivatalból vagy a felek kérésére, a bizonyítékok beszerzése érdekében intézkedhet a bíróság. Amennyiben azonban úgy ítélné meg, hogy az ügynek egy mélyreható vizsgálata szükséges, az ügy iratait a bíróság visszaküldheti az ügyésznek, ebben az esetben a bíróság a terhelt előzetes letartóztatását fenntarthatja a vizsgálóbíró előtti megjelenéséig, melynek szigorúan még aznap meg kell történni.

Az eljárás határidőn belüli befejezését szolgálja az a szabály, hogy amennyiben a terhelt előzetes letartóztatásban van, a bíróság előtt való első megjelenéstől számított két hónapon belül, ügydöntő határozatot kell hozni az ügyben, ennek hiányában az előzetes letartóztatás a törvény erejénél fogva hatályát veszti.[931] Kivételt képeznek ez alól a hét évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmények, hiszen azoknál maga a terhelt kérheti, hogy hosszabb időre napolja el a bíróság a tárgyalást.

A bíróság határozata ellen természetesen van helye jogorvoslatnak. A fellebbviteli bíróság a fellebbezéstől számított négy hónapon belül kell, hogy határozatot hozzon.[932]

A fent bemutatottak alapján látjuk, hogy számos aggályos kérdést felvető, de ugyanakkor garanciákkal támogatott jogintézményről van szó, mellyel valóban a lehető legrövidebb időn belül kerülhet pont egy-egy büntetőügy végére. Mindenképp figyelemre méltó és a francia jogalkotótól eddig szokatlan, hogy az ügyek gyors elintézésére – határidők tűzésével – az eljárás egész menetében, még a fellebbviteli eljárásban is gondol. Az ügyészi mérlegelés

[931] *Comparution immédiate et convocation par procès-verbal*...(1997) *i.m*. 12. o. Ez a határidő fellebbezés esetén 4 hónapra módosul. A határidő be nem tartása azzal a következménnyel jár, hogy a terheltet hivatalból szabadlábra kell helyezni.
[932] CPP 397-4 cikk 2. bekezdés

ellensúlyaként a bíróság kezében a döntés lehetősége, hogy az ügy alkalmas-e a végleges elbírálásra. A terhelt jogainak sérelme a védő jelenlétével, a hozzájárulás megtagadásának lehetőségével és a jogorvoslati joggal megfelelően kompenzálásra kerül.

Összességében elmondható, hogy az ügyek alapos kiválasztása esetén egy támogatandó eljárási formáról van szó. Tekintettel azonban a szabályozás és az alkalmazási kör hasonlóságára, a jogintézmény mesterséges túlbonyolításának tűnik a két különböző név alatti szerepletetése. Annál is inkább, mivel főcímként szerepel a két külön elnevezés, de ezen belül már a szabályok nincsenek élesen elválasztva, ezzel egy kusza összevisszaságot alkotva, amiből a gyakorlat feladata volt kihámozni, hogy mely szabályok vonatkoznak mindkét és melyek csak egyik-egyik jogintézményre.[933]

3.2. Bíróság elé állítás

3.2.1. Történeti ízelítő

Az egyes szerzők szerint francia eredetű bíróság elé állítás[934] *„bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül”* elnevezés alatt, része volt a II. Bp.-nek.[935] Az elnevezésben rejlő hasonlóságot leszámítva, az akkori jogintézmény számos ponton eltért a jelenleg hatályos szabályoktól. A jogintézményt ugyanis csak előzetes letartóztatásban lévő személlyel szemben alkalmazták, és részletes nyomozás előzte meg az eljárást. Az előállítás határideje három nap volt, amit nem a bűncselekmény elkövetésétől, hanem a letartóztatás elrendelésétől számítottak.[936] Ez a változat valóban a francia megoldásra emlékeztet bennünket, ahol a rövid nyomozást és az előzetes

[933] Etekintetben még ma is vannak a jogirodalomban eltérő álláspontok, több szerző nehézkesen tesz csak különbséget a két jogintézmény között.
[934] Vö. FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 404. o.; továbbá NAGY Anita (2008) *i.m.* 6. o.
[935] HOLÉ Katalin: *A bíróság elé állítás*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. VI. kötet. A külön eljárások. (é.n.) 292. o.
[936] *Uo*. 293. o.

letartóztatás elrendelését követően legfeljebb 3 napon belül meg kell lenni a tárgyalásnak. A jogfolytonosságot megszakítva, az 1954. évi V. törvény kiiktatta ezt az eljárási formát büntetőeljárásunkból.[937]

Majd azonos elnevezés alatt, de jelentős módosításokkal, az 1966. évi 16. tvr. hozta vissza a jogintézményt, és azt az 1973. évi Be. is tartalmazta.[938] Ekkor már szabadlábon lévő terhelttel szemben is, három napos határidővel volt a terhelt bíróság elé állítható, de ezúttal a bűncselekmény elkövetésétől számítva.

Az újabb bevezetését követő mintegy négy évtizeden keresztül a jogintézmény jelentős módosításon ment át, hiszen folyamatosan bővült az alkalmazandó bűncselekményeknek a köre, és az előállítás határideje is. Így az I. és II. Be. hatálya idején is, ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazták. A mai szabályok ezt egészen a relatíve súlyos bűncselekmények esetére is lehetővé teszik, hiszen nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén is szóba jöhet az egyszerűsített megoldás. Az előállítás határideje, tekintettel az alkalmazható bűncselekmények növekvő súlyára, fokozatosan emelkedett, ennek értelmében a három nap után volt hat,[939] nyolc,[940] és végül tizenöt nap.[941]

3.2.2. A sommás eljárás alkalmazásnak feltételei

Az eljárás alkalmazásának hat konjunktív feltétele van, vagyis amelyeknek együttesen kell fennállni ahhoz, hogy a terheltet ebben a formában ítéljék el.

---

[937] A törvény a büntetőeljárási garanciák kiszélesítését és a terhelt eljárási jogainak megerősítését tűzte ki célul, így a terhelt védekezési jogait csorbító egyszerűsített eljárásnak ebben a célkitűzésben nem volt helye. Ld. NAGY Anita (2008) *i.m.* 11. o.
[938] KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 618. o.
[939] 1973. évi I. tv. eredeti szabályai szerint.
[940] 1987. évi IV. törvény
[941] 1999. évi CX. törvény

Az első lényegi feltételként említhetjük, hogy csak közvádas ügyekben lehet szó az eljárás lefolytatásáról, hiszen csakúgy, mint a francia változatnál *ügyészi indítvány* alapján járhat el a bíróság.[942] Az ügyész a többi külön eljáráshoz hasonlóan itt is az eljárás mozgatórugója, és olyan döntést kell meghoznia, melyre a magánvádló és pótmagánvádló nem lennének képesek. Ebben az eljárásban is mondhatjuk, hogy a bíróságok tehermentesítése az ügyészség többlet feladatokkal való terhelésével érhető csupán el. Az ügyésznek kell megvizsgálnia ugyanis, hogy a következőkben ismertetendő törvényi feltételek együttesen fennállnak-e. A nyomozás feletti őrködés hagyományos feladatán és a vádemeléshez köthető feladatokon túl, még a tárgyalás előkészítésének a funkcióját is az ügyész veszi át.[943] Ő gondoskodik arról, hogy a bizonyítékok a tárgyaláson rendelkezésre álljanak, és akiknek kötelező vagy lehetséges a jelenléte, jelen lehessenek, adott esetben a kötelező védelemről való gondoskodás is az ő reszortja lesz. Ez a bonyolult feladat, kezdve az ügyek alkalmasságának a kiválasztásával, szakmai precizitást, alaposságot igényel.

Az ügyész részéről figyelembe veendő első szempont a határidő szigorú betartása. Nem telhet el ugyanis *30 napnál* több a bűncselekmény elkövetése[944] és a bíróság elé állítás között. A magam részéről messzemenőkig egyetértek a jogalkotó legutóbbi módosításával, miszerint a korábbi 15 napos határidőt 30 napra emelte fel.[945] Tekintettel valamennyi ügy egyedi jellegére, néha méltánytalannak tűnt, hogy egy olyan esetben, ahol csak a 16. napon sikerül valamilyen lényeges bizonyítékot beszerezni, a bíróság elé állítás eleve kizárt, holott a többi feltételnek az ügy minden tekintetben megfelel. Ezért szerencsésebbnek tartom a rugalmasabb francia szabályozást, valamint a módosult hazai szabályokat is.

[942] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 503. o.
[943] HOLÉ Katalin (é.n.) *A bíróság elé állítás*. *i.m.* 297. o
[944] A bűncselekmény elkövetésének időpontját tekintettel a Btk. 34. §-ra állapítjuk meg.
[945] A módosítást a 2009. évi LXXXIII. törvény 43. §-a állapította meg.

Ez alatt a 30 nap alatt kell lefolytatni az összes szükséges nyomozati cselekményt, és be kell szerezni a bizonyítékokat. Az ügyész erre tekintettel az átlagost meghaladó aktívabb szerepet tölt be már a bűncselekmény elkövetésétől kezdve. Ez a 30 napos határidő a hatóságok gyors és összehangolt munkáját követeli meg, melyben a nyomozó hatóság és ügyészség, valamint a bíróság is kiveszi a maga részét.[946]

A jogintézmény alkalmazásának fő szempontja a bűncselekmény súlya. Ez, amennyiben a bűncselekmény minősítésével kapcsolatos problémák nem vetődnek fel, egyszerűen a Btk. különös részében szereplő büntetési tételek alapján ítélendő meg.[947] A jelenlegi szabályozás hatásköri szigorításokat nem tartalmaz,[948] így mind a megyei, mind a helyi bíróság hatáskörébe tartozó, *nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő* cselekmények tárgyát képezhetik a sommás eljárásnak.[949]

Nem mondhatjuk, hogy a bíróság elé állítás a bagatell bűncselekmények tipikus elintézési módja a magyar büntetőeljárásban sem, hiszen akár egy rablás is beleférhet a törvényi keretekbe. Ennek indoka, hogy a bűncselekmény nagyobb súlya még nem feltétlenül jelent bonyolult, szerteágazó ügyet. Abban az esetben pedig, ha egyszerűbb ügyről van szó,

---

[946] Márián Zoltán egyik cikkében arról számol be, hogy az országban először Hajdú-Bihar megyében született megállapodás 1996-ban, mely a megyei főügyész, a megyei bíróság büntető kollégiumának vezetője és a megyei rendőrfőkapitány között köttetett, melynek lényege a bíróság elé állítással lefolytatott ügyek számának növelése és a cél megvalósításához szükséges és nélkülözhetetlen feltételek biztosítása volt. Ennek keretein belül az ügyészség egy rendelkezésre álló ügyészt, a városi bíróság szabad tárgyalótermet és bírót biztosít, a rendőrségen pedig egy külön nyomozó csoportot hoztak létre, mely a bíróság elé állításos ügyek gyors felderítésével foglalkozik. Ezen törekvés eredményeképp a cikk szerzője arról számolt be, hogy ugrásszerűen megnövekedtek a külön eljárásban lefolytatott ügyek száma. Ld. MÁRIÁN Zoltán: *Gondolatok a bíróság elé állítás jogintézményéről.* Ügyészek Lapja 2001/6. sz. 17-28. o.

[947] A bűncselekmény súlya szempontjából nem vehető figyelembe a Btk. halmazati büntetésre és különös illetve többszörös visszaesőkre vonatkozó megemelt büntetési tétele. A kiindulási alap ebben az esetben a különös részben meghatározott büntetési tétel. Az már más kérdés, hogy a halmazati büntetés kiszabásánál a bíróság elé állítás esetén is előfordulhat, hogy az elkövető nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kap majd. Ld. HOLÉ Katalin (é.n.) *A bíróság elé állítás. i.m.* 299. o.

[948] A korábbi szabályozás csak a helyi vagy a katonai bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény esetén tette lehetővé a jogintézmény alkalmazását.

[949] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 501. o.

felesleges lenne pusztán a bűncselekmény súlyára tekintettel a hagyományos eljárás szerinti bonyolult és hosszadalmas procedúra lebonyolítása. Az sem kizárt, hogy halmazatban lévő bűncselekmények legyenek tárgyai a bíróság elé állításnak, az azonban előfeltétel, hogy valamennyi bűncselekmény vonatkozásában egyenként kell fennállnia az összes törvényi előírásnak.[950]

A bíróság elé állítás alkalmazási köre, mind a bűncselekmény súlyát, mind az előállítás határidejét tekintve folyamatosan változott. Egy feltétel azonban a II. Bp.-től következetesen szerepel, mégpedig az *ügyek egyszerűsége*.[951] Ahogy fentebb utaltam rá, ez a francia jogintézmények alkalmazásának is törvényileg ki nem mondott előfeltétele. Hasonlóan a tárgyalás mellőzésénél már említettekre, ez ténybeli és jogi egyszerűséget egyaránt jelent.[952] Vagyis a cselekmény általában egy mozzanatú, egy helyszínen zajlik, nem szerteágazó, időben sem elhúzódó és általában a tényeket közvetlen bizonyítékok támasztják alá.[953] Önmagában nem teszi az ügyet bonyolulttá, ha valamely kérdés tisztázása szakértői közreműködést igényel, és a szakvélemény záros határidőn belül csatolható a nyomozás irataihoz.[954] Azonban az, ha az elkövető elmeműködése tekintetében kell nyilatkozni, és erre csak az elmeállapot megfigyelése után lehet megnyugtató választ adni, már csak a határidő letelte miatt sem lehet jelen eljárás tárgya.[955] Úgyszintén nem zárja ki az ügy egyszerűségét pusztán a sorozat jellegű cselekmény, vagy a társas bűnelkövetési alakzat. Vannak azonban olyan tényezők, melyek már egyértelműen az ügyek bonyolultságára engednek következtetni, ilyenek pl. ha az ügyben különösen védett tanú van, vagy a titkos adatszerzés feltételei állnak fenn, fedett nyomozót alkalmaznak az ügyben stb.[956]

[950] *Uo*. 502. o.
[951] HOLÉ Katalin (é.n.) *A bíróság elé állítás*. *i.m*. 293. o.
[952] A büntetőeljárási törvény magyarázata, 2. kötet. KJK-KERSZÖV, 2003. 868. o.
[953] HERKE Csongor: *A bíróság elé állítás.* JURA, 200/1-2. 92. o.
[954] FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 405. o.
[955] HOLÉ Katalin (é.n.) *A bíróság elé állítás. i.m.* 300. o.
[956] *Uo.* 300. o.

A jogi megítélés egyszerűsége a tények függvénye. Abban az esetben, ha nincsenek a bűncselekmény minősítésével problémák, nem kérdéses a bűnösség mikénti megítélése, illetve nem állnak fent kérdéses büntethetőségi akadályok, akkor jogi szempontból is egyszerűnek nevezhetünk egy ügyet.[957]

A bíróság azt az ügyészi álláspontot, miszerint egyszerű megítélésű ügyről van szó, nem bírálhatja felül.[958] Arra azonban lehetőség van, hogy a tárgyaláson az ügy bonyolultságának megítélése megváltozzon, és a bíróság további bizonyítás felvétele érdekében az ügyet visszaküldje az ügyésznek.

A bíróság elé állítás további feltétele, hogy a *bizonyítékok rendelkezésre álljanak*. Ez a feltétel megfeleltethető annak a francia előírásnak, hogy az ügy elbírálásra alkalmasnak tűnik. Ez egyrészről a bizonyítékok beszerzésének nemcsak elvi lehetőségét jelenti, hanem ténylegesen azt, hogy ezek a bíróság előtt rendelkezésre is állnak.[959] Egyes bizonyítási eszközök hiánya vezethet oda, hogy egy ízben, legfeljebb nyolc napra, a bíróság elnapolhatja majd a tárgyalást. Ezt a szabályt azonban nem úgy kell értelmezni, mintha az ügyésznek nem is lett volna feladata a „nyomozati és tárgyalás előkészítési" szakaszokban ennek beszerzéséről gondoskodni.[960] Többnyire itt olyan életszerű helyzetek alakulhatnak ki, hogy a megidézett tanú, vagy a tárgyalás napjáról értesített szakértő nem jelenik meg és újbóli megidézésük szükséges. Másrészről, a bizonyítékok rendelkezésre állnak kitétel alatt azt is értenünk kell, hogy a bűncselekmény bizonyításához szükséges és elégséges, valamennyi bizonyíték hiánytalanul rendelkezésre áll.[961]

---

[957] Nyilvánvalóan nem tekinthető jogilag egyszerűnek egy ügy, ha olyan jogi kérdésekről kell dönteni, mely tekintetében maga a joggyakorlat sem egységes, vagy például jogos védelmet kell megítélni, szándékosság vagy gondatlanság elhatárolása kérdéses stb. Vö.: KIRÁLY Tibor (2008) *i.m*. 618-619. o.
[958] FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2007) *i.m.* 406. o.
[959] Herke Csongor szerint ez azt jelenti, hogy az ügyész ténylegesen magával tudja vinni a bizonyítékokat a tárgyalásra (okiratok, tárgyi bizonyítási eszközök), vagy azok felvétele várhatóan nem ütközik nehézségbe (könnyen idézhető és kihallgatható tanúk). Vö. HERKE Csongor (2000) *i.m.* 92. o.
[960] HOLÉ Katalin(é.n) *A bíróság elé állítás. i.m*. 301. o.
[961] A büntetőeljárási törvény magyarázata, 2. kötet. KJK-KERSZÖV Budapest, 2003. 868. o.

Az eljárás vagylagos feltételeként találkozunk a *tettenérés*, valamint a *beismerő vallomás* eseteivel. Ezek közül az egyiknek még fenn kell állni az előzőekben bemutatott feltételek mellett. A tettenérés hasonlóan alakul hazánkban is, mint a francia jogban, hiszen akkor beszélünk róla, ha az elkövető a bűncselekményt részben vagy egészben szemtanú jelenlétében valósította meg, illetve ha a helyszínről menekülve bizonyítékokkal terhelten fogja el a hatóság.[962] Amennyiben a bíróság elé állítás egyéb feltételei fennállnak, és ehhez a tettenérés párosul, az ügyésznek kötelező az eljárás lefolytatásának kezdeményezése.[963] A francia büntetőeljárásban ilyen ügyészi kötelezettséggel nem találkozunk.

A beismerő vallomás a korábban már ismertetett külön eljárások lefolytatásának is feltétele volt, melyet a francia büntetőeljárás mellőz. Addig, amíg a lemondás a tárgyalásról és a tárgyalás mellőzése nem képzelhető el a terhelt beismerő vallomása nélkül, addig a bíróság elé állításnak ez a tettenérés mellett vagylagos feltétele. Vagyis nem minden bíróság elé állított fogja a bűncselekménye elkövetését beismerni. Amennyiben mégis beismerésre kerül sor, annak elegendő, ha a tényekre kiterjed és nem szükséges, hogy bűnösségre is vonatkozzon.[964] A beismerő vallomás mellett egyébként kötelező az általános szabályok szerint más bizonyítékoknak a felkutatása is az eljárásban.

3.2.3. A vádemelés

Az eljárás egyszerűségére tekintettel, nem a hagyományos formában történik a vádemelés sem. Ha a bíróság elé állítás feltételei fennállnak,[965] az ügyész közli

[962] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 502. o.
[963] CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné (2004) *i.m.* 323. o.
[964] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 624. o.
[965] Az ügy iratainak ügyészhez történő megküldése előtt az ügyésznek már van információja a bűncselekményről, és a 11/2003 (ÜK. 7.) LÜ utasítás 67. §-ából az következik, hogy az ügyész nem a nyomozás befejezése után kapcsolódik be az eljárásba. Az utasítás szerint az ügyésznek már a

a terhelttel, hogy milyen bűncselekmény miatt, milyen tények és bizonyítékok alapján kívánja bíróság elé állítani. Ennek a tájékoztatásnak garanciális jelentősége van, hogy a terheltnek a gyanúsítás és a vád tartalmának a megismeréséhez való joga sérelmet ne szenvedjen.[966] Ezen kívül a terhelt jogainak a messzemenőkig történő védelme érdekében, az eljárásban kötelező a védő részvétele. Amennyiben a terheltnek nem lenne védője, az ügyész gondoskodik a védő kirendeléséről is. A védelemre való felkészülést hivatott szolgálni az a szabály, hogy amennyiben a terhelt őrizetben van, a tárgyalás előtt beszélhet védőjével.

Ebben az eljárásban a hagyományos értelemben vett írásbeli váddal nem találkozunk. Ennek a garanciális szabálynak a *„megsértése”* azon az indokon alapszik, hogy az ügyészi többletmunkára és a szűkös határidőre tekintettel nem várható el, hogy vádiratot szerkesszen, és azt közölje az erre jogosultakkal. Bár törvényi előírásai nincsenek, az ügyész vádirat helyett feljegyzést készít a bíróság elé állításról.[967] Ez tartalmazza a gyanúsított személyi adatait, a cselekmény leírását, továbbá jogi minősítését, anélkül, hogy a „vádolom” kifejezés szerepelne benne.[968] Ennek a megküldésére azonban többnyire nem kerül sor, hanem majd a tárgyaláson történik az átadása.

Az ügyész feladata a bíróság értesítése a bíróság elé állítás lehetőségéről. A bíróság ilyenkor, mint arra fentebb már utaltam, nem bírálhatja felül az ügyész indítványát és kitűzi a tárgyalás napját. A tárgyalás kitűzése után az ügyész feladata, hogy gondoskodjon arról, hogy a tárgyaláson a bizonyítékok ténylegesen rendelkezésre álljanak. Ebben az esetben, tekintettel a szűk határidőre, nem kell, hogy az értesítések és idézések hagyományos formában

---

nyomozás megindításakor vizsgálnia kell a bíróság elé állítás lehetőségét. Amennyiben erre lehetőséget lát, már a nyomozó hatóságnak ennek megfelelően állapít meg határidőket egyes nyomozati cselekmények teljesítésére.

[966] Be. 43. § (2) bekezdés a) pontja

[967] 11/2003 (ÜK. 7.) LÜ utasítás 67. § (2) bekezdése tartalmazza ezt a kötelezettséget.

[968] MÁRIÁN Zoltán (2001) *i.m*. 24. o.

történjenek, hanem az ügyész választhatja az operatívabb formákat is.[969] Ennek értelmében, csakúgy, mint franciáknál, rövid úton, a gyakorlatban többnyire távbeszélőn megidézi a védőt, továbbá gondoskodik arról, hogy a terhelt a bíróság előtt megjelenjen, ehhez igénybe veheti a nyomozó hatóság közreműködését is.[970]

3.2.4. A tárgyalás

A tárgyaláson az ügyész és a védő részvétele kötelező. Az ügyész a tárgyalás megkezdése előtt az iratokat és a bizonyítási eszközöket a bíróság rendelkezésére bocsátja, és szóban terjeszti elő a vádat.[971] A váddal való rendelkezési jog az ügyészt ebben az esetben is megilleti, bár vádkiterjesztésre csak abban az esetben van lehetőség, ha a kiterjesztett vád tekintetében is fennállnak a bíróság elé állítás feltételei.[972]

A törvény expressis verbis kimondja, hogy a terheltet és a tanút a bíróság hallgatja ki.[973] Ebben az esetben tehát még szűk körben, a felek indítványára sincs lehetőség eltérni a főszabálytól, és nem ad a jogalkotó módot a felek által történő kihallgatásra.

A tárgyaláson kiderülhet, hogy a bíróság elé állítás feltételei hiányoznak. Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a bűncselekmény elkövetése és a bíróság elé állítás között több mint 30 nap telt el, vagy a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, illetve, ha a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre, az ügy iratait visszaküldi az ügyésznek.

---

[969] HOLÉ Katalin (é.n.) *A bíróság elé állítás*. *i.m*. 305-306. o.
[970] MÁRIÁN Zoltán (2001) *i.m.* 24-25. o.
[971] A hagyományos írásbeli vádemelési formától egyetlen kivétel a törvényben itt a bíróság elé állítás esetén a szóbeli vád.
[972] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 506. o.
[973] Be. 523. § (1) bekezdés

A tárgyalás elnapolására egy ízben legfeljebb nyolc napra kerülhet sor, de ha további bizonyítási eszközök beszerzése miatt az ügyészt kell megkeresni és a tárgyalás nyolc napon belül nem folytatható, illetőleg újabb elnapolás szükséges, a bíróság az ügy iratait ugyancsak visszaküldi az ügyésznek. A bíróság ezen döntése ellen fellebbezésnek nincs helye.[974]

A bíróság elé állítás esetén a teljes büntetőeljárás, illetve annak valamennyi szakasza rövidített. Ennek megfelelően természetesen a hagyományos eljáráshoz képest sérülnek bizonyos alapelvek, de amennyiben az ügyek megfelelően kerülnek kiválasztásra, a jogintézmény alkalmazása támogatandó és valóban óriási előrelépés a tradicionális eljárás időbeli elhúzódásához képest.

3.2.5. Gyakorlati tapasztalatok

A jogintézmény népszerűségének és hatékonyságának letéteményese az ügyész. Az ő részéről fontos az esetek gondos kiválasztása, ami nem kevés szakmai tapasztalatot igényel. A „válogatásnál" nemcsak az ügy egyszerű megítélését kell figyelembe venni, hanem figyelemmel kell lenni az elkövetői körre és célszerűségi szempontokra egyaránt. Kifejezetten indokolt lehet egyszerűbb megítélésű ügyben külföldi terhelt vagy sértett vonatkozásában a gyorsított eljárás alkalmazása, hiszen a külföldre távozás megnehezítheti a bizonyítást.[975]

Bár a francia jog kifejezetten tiltja, bizonyos fiatalkorúakkal szembeni eljárásban is indokolt lehet a bíróság elé állítás, tekintettel különösen arra, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez képest a gyors szankció alkalmazás a fiatalkorú nevelését is hatékonyabban elősegítheti, így az nem áll feleslegesen

[974] BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán (2006) *i.m.* 508. o.
[975] KISS Daisy (1983) *i.m.* 95. o.

hosszú ideig a büntetőeljárás hatálya alatt.[976] Ugyanakkor a fiatalkorúak eljárásában elengedhetetlen a fiatalkorú környezetének, egyéniségének beható vizsgálata. Ez az érv mindenképp a bíróság elé állítás ellen szól, hiszen nem biztos, hogy a részletes vizsgálatot a 30 napos időkeret lehetővé teszi. Statisztikai adatok alapján az állapítható meg, hogy fiatalkorúak esetén kevesebb alkalommal kerül sor az ügyek ezen formában történő elintézésére, mint felnőtt korú elkövetőknél.[977] *Temesi László* szerint ez objektív, illetve szubjektív tényezőkkel magyarázható. Objektív tényező az, hogy a fiatalkorúaknál sok az olyan eset, amikor megrovásos megszüntetés lesz az ügy kimenetele, továbbá a fiatalkorúak ritkábban követnek el olyan bűncselekményt, amely miatt tipikusan bíróság elé állításra kerülhetne sor. Gyakori, hogy fiatalkorúak csoportosan vagy sorozatban követnek el bűncselekményt, ami az ügy egyszerű megítélését eleve kizárja.[978]

Ami a bűncselekmények jellegét illeti, az aktuális jogpolitikai indokok is meghatározhatják a gyakorlat alakulását. Ilyen indokok lehetnek: a bűncselekmények elszaporodása, bizonyos elkövetői módok elszaporodása, a lakosság türelmetlensége, melyek mind a gyors felelősségre vonást sürgethetik. A 9. táblázat statisztikai adatai szerint leggyakrabban közlekedési bűncselekmények esetén kerül sor az ügyek ilyen megoldására, majd ezt követik a vagyon elleni, illetve az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények.[979]

Összegzésként megállapítható, hogy 1996-tól 2001-ig folyamatosan növekedett azon vádlottak száma, akiknek ebben a formában került ügye elintézésre. A növekedés jelentős mértékű, hiszen míg 1996-ban még a vádlottak 1,29%-a esetén, addig 2001-ben már 8,71%-a esetén került sor a

[976] HERKE Csongor (2000) *i.m*. 95. o.
[977] Statisztikai adatok tekintetében ld.: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2000-2004.
[978] Ld. bővebben: TEMESI László: *A fiatalkorúak vádirat nélküli bíróság elé állításának néhány kérdése.* Ügyészségi Értesítő 1990/3. 35. o.
[979] A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2000-2004.

külön eljárás alkalmazására. Majd 2001-től kisebb eltérésekkel, az ügyek megközelítőleg 8%-a oldódott meg a sommás eljárás formájában, ami a lemondásos eljáráshoz képest szép sikernek mondható, hiszen a két jogintézmény az alkalmazandó bűncselekmények súlya tekintetében konkurál egymással. A legutóbbi módosítástól, vagyis a 30 napos határidő bevezetésétől szintén a bíróság elé állítások számának növekedése várható, ami nagyszerűen szolgálhatja a jövőben az igazságszolgáltatás hatékonyságának további elősegítését.

7. táblázat: A bíróság elé állítás alakulása megyénként 2008-ban

Megyék	Jogerős bírósági határozattal elbírált ügyek száma	ebből bíróság elé állítás	
		ügyek száma	ügy százalék
Főváros	13 971	103	0,74%
Baranya megye	2 590	213	8,22%
Bács-Kiskun megye	3 717	630	16,95%
Békés megye	1 913	122	6,38%
Borsod-A-Z megye	5 607	590	10,52%
Csongrád megye	2 919	463	15,86%
Fejér megye	1 918	195	10,17%
Győr-M-Sopron megye	2 514	196	7,80%
Hajdú-Bihar megye	3 664	444	12,12%
Heves megye	1 821	220	12,08%
Jász-N-Szolnok megye	2 616	366	13,99%
Komárom-E megye	2 429	158	6,50%
Nógrád megye	1 372	67	4,88%
Pest megye	6 583	165	2,51%
Somogy megye	1 786	437	24,47%
Szabolcs-Sz-B megye	4 837	485	10,03%
Tolna megye	1 425	63	4,42%
Vas megye	1 440	180	12,50%
Veszprém megye	2 329	241	10,35%
Zala megye	1 742	105	6,03%
Összesen	**67 193**	**5 443**	**8,10%**

Forrás:A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008 10. o.

8. táblázat: A bíróság elé állítás alakulása 1996-2008-ig

Évek	Megvádolt személyek száma	ebből bíróság elé állított vádlottak	
		száma	százalék
1996	106 609	1 374	1,29%
1997	93 609	1 789	1,91%
1998	105 198	2 837	2,70%
1999	111 100	4 888	4,40%
2000	104 680	7 519	7,18%
2001	105 738	9 214	8,71%
2002	106 843	9 130	8,55%
2003	101 458	8 391	8,27%
2004	102 918	8 605	8,36%
2005	104 647	9 330	8,92%
2006	102 946	8 226	7,99%
2007	94 125	7 011	7,45%
2008	91 030	6 432	7,03%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 1996-2008

9. táblázat: A bíróság elé állítás alakulása megyénként kiemelt bűncselekmény csoportok szerint 2008-ban

Megyék	Vagyon elleni bűn-cselekmény elkövetésé-vel megvádoltak száma	ebből bíróság elé állítottak		Közlekedési bűn-cselekmény elkövetésé-vel megvádoltak száma	ebből bíróság elé állítottak		Erőszakos és garázda jellegű bűn-cselekmény elkövetésé-vel megvádoltak száma	ebből bíróság elé állítottak	
		száma	%		száma	%		száma	%
Főváros	8 363	87	1,04%	2 321	2	0,09%	3 821	14	0,37%
Baranya megye	1 450	67	4,62%	728	112	15,38%	614	6	0,98%
Bács-Kiskun megye	1 901	250	13,15%	1 354	336	24,82%	869	67	7,71%
Békés megye	1 095	63	5,75%	582	43	7,39%	361	11	3,05%
Borsod-A-Z megye	4 040	373	9,23%	1 095	149	13,61%	2 232	133	5,96%
Csongrád megye	1 594	156	9,79%	634	210	33,12%	808	35	4,33%
Fejér megye	925	149	16,11%	687	37	5,39%	500	41	8,20%
Győr-M-Sopron megye	1 396	67	4,80%	631	133	21,08%	725	9	1,24%
Hajdú-Bihar megye	2 112	267	12,64%	721	196	27,18%	1 468	72	4,90%
Heves megye	1 290	168	13,02%	432	72	16,67%	568	37	6,51%
Jász-N-Szolnok megye	1 890	224	11,85%	444	107	24,10%	962	100	10,40%
Komárom-E megye	1 398	51	3,65%	795	105	13,21%	666	6	0,90%
Nógrád megye	855	35	4,09%	331	30	9,06%	466	11	2,36%
Pest megye	4 033	118	2,93%	1 971	57	2,89%	1 487	15	1,01%
Somogy megye	1 019	208	20,41%	548	220	40,15%	338	46	13,61%
Szabolcs-Sz-B megye	2 921	255	8,73%	1 073	204	19,01%	2 046	96	4,69%
Tolna megye	778	20	2,57%	413	39	9,44%	452	2	0,44%
Vas megye	745	75	10,07%	484	66	13,64%	468	57	12,18%
Veszprém megye	1 408	76	5,40%	635	135	21,26%	730	42	5,75%
Zala megye	950	63	6,63%	574	37	6,45%	377	10	2,65%
Összesen	**40 163**	**2 772**	**6,90%**	**16 453**	**2 290**	**13,92%**	**19 958**	**810**	**4,06%**

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008 12. o.

A francia és magyar szabályokat összevetve számos hasonlóságot tapasztalunk a jogintézmények között. Ez nem véletlen, hiszen feltehetően a bíróság elé állításunk gyökerei a francia jogra nyúlnak vissza. Ennek ellenére a magyar szabályozás egy cizelláltabb, pontosabb és áttekinthetőbb szabályanyagot ad a jogintézmény egészéről. A szöveges elemzésen túl az eddig megszokott gyakorlat szerint a jogintézmények lényegi ismérveit, különbözőségeit az alábbi táblázatban foglalom össze.

Hasonlóságok
Mindkettő ügyészi indítványhoz kötött
Alkalmazási feltétel lehet a tettenérés
Egyszerű megítélésű ügyekről van szó
A bizonyítékok rendelkezésre állnak, és az ügy alkalmas a végleges elbírálásra

Különbségek	
Jegyzőkönyvvel történő idézés, és közvetlen megjelenés	**Bíróság elé állítás**
Egyáltalán nincs szerepe a beismerő vallomásnak	Alternatív alkalmazási előfeltétel a beismerő vallomása
Szélesebb időintervallum megállapítása	Egy konkrét 30 napos határidő, melyen belül meg kell történnie a bíróság elé állításnak
Az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik a kezdeményezése minden esetben	Tettenérés esetén, amennyiben a többi előfeltétel fennáll kötelező a kezdeményezése
Kizárólag vétségek esetén jöhet szóba. A büntetési tétel alsó határa van a kódexben meghatározva	8 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények képezik alapját. A büntetési tétel alsó határa nincs megállapítva
Védő igénybevétele lehetőség csupán	Kötelező a védelem

Következtetések

A dolgozatban elmondottak alapján tényként kezelhető, hogy a XXI. század büntető igazságszolgáltatásainak égető fontosságú megoldandó kérdése a büntetőeljárás terheinek csökkentése, és az ügyek ésszerű határidőn belül való befejezése. Ezt mi sem bizonyítja hitelesebben, mint a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok, melyek egy helyzetképet adnak az igazságszolgáltatás működéséről. A 2009-es év első félévében Magyarország helyi bíróságain a 32.433 befejezett közvádas ügyből 10.263 ügy egy évnél hosszabb ideig húzódott.[980] Ez csaknem az ügyek egyharmada és még nem számítottuk hozzá, hogy mindegyiknek volt már nyomozati és ügyészi szaka, és az esetek nagy részében még lesz másod, esetleg harmadfokú eljárás is.

Hasonló lehangoló eredményekkel találkozunk Franciaországban, ahol 2008-ban az elsőfokú bíróság előtt átlagosan az ügyek 11,3 hónapig húzódtak,[981] míg az esküdtszék előtti ügyek ugyanebben az évben átlag 34,6 hónapig tartottak a bűncselekmény elkövetésétől az ítélet meghozataláig. Hozzá kell tennünk, hogy ez utóbbi sem jelenti feltétlenül az ügy végleges lezárását, hiszen az esküdtszék döntése ellen is van helye jogorvoslatnak.[982] A fellebbviteli esküdtszéken 2006-ban átlagosan 17 hónap volt az ügyek elintézési üteme.[983] Ezek tudatában nem meglepő, hogy mindkét ország jogalkotása és jogalkalmazása fáradozik azon, hogy kidolgozza az igazságszolgáltatás zökkenőmentesebbé tételét.

A dolgozat célja a francia és a magyar büntetőeljárás ésszerűsítését elősegítő jogintézmények áttekintése és összehasonlítása volt. Hasonlóságokat és

[980] Ld.: http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=Birosag_Statisztikak

[981] Ebbe természetesen bele kell kalkulálni a legegyszerűbb ügyeket is, amik rövidebb idő alatt befejeződnek és javítanak a statisztikákon, vagyis a 11 hónap egy átlagot, és nem azt jelenti, hogy Franciaországban valamennyi ügy első fokon egy évnél hamarabb befejeződik. Chiffres clés de la Justice éd. 2009. 17. o.

[982] 2000. június 15-e óta van lehetőség az esküdtszék döntése ellen fellebbezésre. Ld. BOULOC, Bernard (2006) *i.m*. 453. o.

[983] Ld.: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20090317.pdf. Annuaire Statistique de la Justice. Édition. 2008. 127-129. o.

különbségeket kerestem, pozitív és negatív példákat találtam, és tanulságokat vontam le, elsősorban hazánk joggyakorlata számára.

Leszögezhető, hogy mindkét államban hasonló okok vezettek az ügyek ésszerűtlen elhúzódásához, és hogy a büntetőeljárás gyorsításának kutatását gyakorlati szükségszerűség szülte. Egyrészről a büntető eljárásjogok mesterségesen bonyolulttá váltak, hiszen a jogalkotó igyekszik megfelelni az eljárás valamennyi résztvevője igen eltérő és néha egymással ellentétes igényeinek. Ennek köszönhetően az eljárási szabályanyag mára felduzzadt, néhol ésszerűtlenné és áttekinthetetlenné vált, így mindenképp szükség van az egyszerűsítést és a gyorsítást célzó jogintézményekre. Másrészről felgyorsult világunk kísérőjelensége, hogy a bűncselekmények új dimenzióba léptek, melyek új kihívásokat jelentenek az igazságszolgáltatási szervek számára. A bonyolult tényállások, az új és szokatlan bizonyítási módok, a bírák és ügyészek számára eddig ismeretlen jogterületek mélyebb tanulmányozása,[984] mind hozzájárulnak az ügyek elhúzódásához és az igazságszolgáltatás akadozásához. Ezek a jelenségek teszik vitathatatlanul szükségessé mindkét államban az eljárás egyszerűsítését.

A mindennapokban tapasztalható gyakorlati szükségszerűségen kívül, az államoknak egy felülről jövő kényszere is van, hogy keressék az igazságszolgáltatás gyorsításának lehetséges útjait. A strasbourgi bíróság ugyanis a tisztességes eljáráson belül az ügyek ésszerű időn belül tartásának követelményét diktálja. Ebből a szempontból nem tekinthető egyik állam sem szeplőtlennek, hiszen mindkettőt érte már elmarasztalás az ügyek ésszerűtlen elhúzódása miatt.[985] Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a Bíróság nem gyors eljárást vár el az államoktól – hiszen a gyors eljárás is számos veszélyt

[984] Itt gondolok elsősorban a kerettényállásokat tartalommal kitöltő jogi normák ismeretére, pl. a gazdasági, környezeti bűncselekmények stb. kapcsán.
[985] Főbb francia ítéletek között ld.: Letellier v. France, 26 juin 1991.; Kemmache v. France 27 novembre 1991; Tomasi v. France 27 aout 1992; Debboud, Hussein v. France 9 novembre 1999. stb. Vonatkozó magyar ítéletek közül ld.: Csanádi v. Hungary 9 March 2004.; Fejes v. Hungary judgement 11 April 2006.

hordozhat magában –, hanem az ügyeknek az ésszerű időn belüli befejezését, vagyis a lehetőség szerinti gyorsaságot. Nincs egy általános mérce vagy határidő, amit a Bíróság alkalmaz az ügyek megvizsgálásakor, hanem minden ügyet egyénileg bírálnak el, és vizsgálják azt, hogy az adott állam megsértette-e a tisztességes eljárás követelményét.[986]

Tényként kezeljük tehát, hogy az eljárás egyszerűsítésére, a túlterhelt bíróságok és a strasbourgi fórum nyomására szükség van. Ebből kifolyólag úgy gondolhatnánk, hogy a világ legegyszerűbb dolga, hogy be kell vezetni azokat a mechanizmusokat, amik hozzájárulnak az ügyek ésszerű időben tartásához. Azonban az eljárás gyorsítása, mint láttuk, közel sem ennyire egyszerű kérdés.

A büntetőeljárás gyorsítását általában úgy képzelhetjük el, hogy a hagyományos eljárás valamelyik szakasza lerövidül, vagy teljesen kimarad a büntetőperből. Ezzel a tradicionális eljáráshoz képest, ami tételezzük fel, hogy a „tökéletes" eljárási formát jelenti, számos eljárási résztvevőnek csorbulnak a törvény által garantált jogai, és ezáltal a büntetőeljárás esszenciális alapelvei is. Két egymással ellentétes érdeknek kell egyszerre megfelelni, mégpedig biztosítani kell az ügyek ésszerű időn belüli befejezését, másrészről garantálni kell, hogy az eljárási alapelvek, és az eljárás szereplőinek jogai lényegileg ne sérüljenek.

A két ellentétes érdek között kell a jogalkotónak egyensúlyozni, úgy, hogy a gyorsított eljárásban sérelmet szenvedett jogok megfelelően kompenzálásra kerüljenek. Elmondható, hogy a büntetőeljárás alapelvei fékek a hatékonyság útjában, ugyanakkor nem tekinthetjük őket abszolút mértékben sérthetetlennek, hiszen bizonyos mértékű korlátozásuk az ésszerű idő

[986] A Bíróság egy hármas mércét alkalmaz az ésszerű idő mérésekor, megvizsgálja az ügy objektív bonyolultságát, a hatóságok munkavégzését és a felek magatartását, s ezeket összevetve dönti el, hogy sérült-e az ésszerű idő követelménye. Ld. részletesen: BALLA Lajos – KARDOS Sándor (2005) *i.m*. 28-58. o.

betartásának fényében megengedhető. A kényes egyensúly megtalálásában fontos szerepe van az Alkotmánybíróságnak[987] és az Alkotmánytanácsnak,[988] melyek az alkotmányosság és egyben az egyén alapjogainak őreként, kijelölnek követendő irányvonalakat, és nem engedik, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben csorbuljanak az eljárás alá vont személy alapjogai.

Az eljárás gyorsításának hatására paradigmaváltással találjuk szembe magunkat, melynek hatására olyan jogintézmények jelentek meg a büntetőeljárásban, melyek a klasszikus értelemben vett eljárástól idegenek. Megjelentek a konszenzuális elemek,[989] felértékelődött a megállapodások szerepe,[990] a hagyományos eljárási funkciók némileg átértékelődtek. Ezzel az új helyzettel, új és idegen szituációkkal kell szembenézni a jogalkalmazónak, ami gyakran nem egyszerű feladat. Ugyanakkor tény, hogy a változó világgal lépést kell tartani, és ahhoz, hogy az igazságszolgáltatási rendszereink ne omoljanak össze, szükség van a változásokat hozó és a tradicionális elveket részben feladó jogintézményekre.

Megállapíthatjuk, hogy mindkét államban azonos logikai láncra fűzhetők az eljárás időbeli folyamatában az egyszerűsítő mechanizmusok. Az első szűrő szerepet a rendszerben az *eljárási alternatívák* jelentik, melyek az ügyésznek biztosítanak mérlegelési jogot és a bírói szak teljes kihagyásával hivatottak a tradicionális eljárás lerövidítésére. A *büntetőparancs-jellegű eljárások* már szerephez juttatják a bíróságot, de anélkül, hogy az hosszas tárgyalásba bocsátkozna, hiszen az egész procedúra írásban zajlik. Sajátos újraosztott szerepekkel találkozunk a *„vádalku”* típusú megoldásoknál, melyek szintén a szűk értelemben vett eljárás gyorsításának részét képezik. Végül a sort a

[987] Ld. vonatkozó Alkotmánybírósági határozatokat, többek között a 14/2004. (V. 7.) AB határozat; 67/1995. (XII. 7.) AB határozat.
[988] Az Alkotmánytanács döntései közül ld. különösképpen: Décision No. 95-360 DC du 2 février 1995; Décision No. 2004-492 DC, du 2 mars.
[989] FARKAS Ákos (1993) *i.m*. 507. o.
[990] Átfogó útmutatást ad a megállapodásoknak az eljárásban való megjelenéséről, dogmatikai problémáiról és jellegzetességeiről: HERKE Csongor (2008) *Megállapodások a büntetőperben… i.m.*

gyorsított vagy sommás eljárások zárják, ahol akár a bűncselekmény elkövetését követő néhány napon belül döntés születhet.

Amennyiben átfogóan tekintjük át a francia büntetőeljáráson belül az ügyészi tevékenységet, konstatálhatjuk, hogy az ügyek jelentős hányadát valamelyik gyorsított eljárási formában igyekeznek megoldani. 2008-ban az ügyész elé kerülő büntető ügyekben 36,3%-ban valamelyik eljárási alternatíva került alkalmazásra.[991] Ez nem tartalmazza a megegyezéses eljárásokat, melyet 4,5%-ban alkalmazott az ügyészség.[992] Amennyiben az utóbbi évek gyakorlatát vesszük szemügyre, nagyságrendileg a helyi bírósághoz érkezett kérelmek 4/5-e valamelyik egyszerűsített eljárás lefolytatását kezdeményezte. Ezáltal megállapíthatjuk, hogy az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények nélkül az amúgy is leterhelt igazságszolgáltatás működésképtelenné válna. A különféle megoldások más-más szempontokat figyelembe véve adnak adekvát és gyors büntetőjogi választ, amikor a tradicionális büntetőeljárás lefolytatása feleslegesnek tűnik.

A magyar büntetőeljárást áttekintve, a 10. táblázat szemlélteti az ügyészi tevékenységet, melynek témánk szempontjából tanulsága, hogy még az ügyek 5%-át sem éri a vádemelési alternatívák száma (vádemelés elhalasztása, közvetítői eljárás), és a vádemelési javaslattal az ügyészséghez érkező ügyek 60%-ában ténylegesen vádemelésre kerül sor. Nem szabad azonban megfeledkezni arról a tényről, hogy a francia statisztikák a törvényre történő figyelmeztetést is magukba foglalják, mint eljárási alternatívákat, míg a magyar statisztikák nem tartalmazzák az eljárási alternatívák között a megrovásos megszüntetéseket. Így természetesen, ha ehhez a magyar 5%-hoz még hozzáadjuk a megrovásokat, akkor már nem annyira szignifikáns a különbség a két állam között, de természetesen még így sem érjük utol a francia több mint egyharmados eljárási alternatívák arányát.

[991] Les chiffres-clés de la Justice septembre 2009, 14. o.
[992] *U. o.*14. o.

10. táblázat: Nyomozó hatóság vádemelési javaslatai és befejezett ügyészségi nyomozások alapján tett ügyészi intézkedések a 2004-2008 években

		2004	2005	2006	2007	2008
Vádemelési javaslatok és befejezett ügyészségi nyomozások összesen		122 126	127 267	123 865	119 801	123 103
ügyészi intézkedés	**vádemelés**	78 548	80 773	76 513	70 213	69 263
	nyomozás megszüntetés	16 934	18 064	18 330	18 501	19 003
	vádemelés elhalasztása	4 833	5 374	5 198	4 291	4 832
	közvetítői eljárásra utalás	0	0	0	1 372	2 090
	nyomozás felfüggesztés				67	78
	egyéb intézkedés	17 343	18 264	19 546	20 676	22 569

Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2008 év 37. o.

A 11. táblázat a vádemelések megoszlását mutatja, de némileg megtévesztően, hiszen nem az ügyek, hanem a vádlottak számának megoszlásában. A vádirattal megvádolt személyeknél megközelítőleg 30%-ban kerül sor büntetőparancs kiadására és még az 1%-ot sem éri el a tárgyalásról lemondás vádlottjainak száma. A táblázat nem tartalmazza a bíróság elé állított személyeknek a számát, mely megközelítőleg 7-8%-ot jelent.[993] Így mondhatni, hogy ma Magyarországon a megvádolt személyek 60%-ának az ügye a hagyományos eljárás szerint zajlik.

11. táblázat: A vádirattal történt vádemelések megoszlása a 2004-2008 években

			2004	2005	2006	2007	2008
Vádirattal megvádolt személyek száma			94 305	95 317	94 718	87 107	85 097
Ebből	**indítvány tárgyalás mellőzésére**	**vádlott**	29 405	31 053	30 500	27 344	24 319
		%	31,18%	32,58%	32,20%	31,39%	28,58%
	lemondás a tárgyalásról	**vádlott**	425	410	420	370	366
		%	0,45%	0,43%	0,44%	0,42%	0,43%
	távollévő terhelttel szembeni vádemelés	**vádlott**	805	631	449	377	400
		%	0,85%	0,66%	0,47%	0,43%	0,47%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2008 14. o.

Feltételezhetően a legalitás szigorának tudható be Magyarországon ez az eljárási „fegyelem”, és Franciaország a gyorsító intézkedések alkalmazási gyakoriságát tekintve egyértelműen megelőz bennünket.

[993] A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2007. 10. o.

Egyenként szemügyre véve az eljárás gyorsítását célzó jogintézményeket, ami az *eljárási alternatívákat* illeti, a két ország megoldásai szinte időben és jellegükben is egymással párhuzamosan kerültek be a jogrendszerekbe. Lényegi különbségként kell azonban a fent bemutatottak alapján megállapítanunk, hogy amikor az eljárási alternatívákról kell dönteni, a francia ügyésznek szélesebb mérlegelési joga van, mint magyar kollegájának. Ez a Franciaországban főszabályként uralkodó opportunitásnak köszönhető, mely a célszerűséget tartja szem előtt, és amely az ügyész szakmai hozzáértésében jobban megbízik. A széles körű mérlegelést bizonyítja, hogy az ügyész nincs konkrétan a bűncselekmény súlyához kötve, és a CPP-ben meghatározott alkalmazhatósági kritériumok is széles mérlegelést biztosítanak. Ehhez képest a magyar ügyész szigorúan a Btk.-ban meghatározott büntetési tételekhez van kötve, és a jogbiztonság elvét követve, a Be. konkrétabb feltételrendszert állít elé, amikor a vádemelés elhalasztásáról kell dönteni.

Ami az ügyész által előírható magatartási szabályokat illeti, elviekben meglehetősen közeledik egymáshoz a két állam, hiszen kiemelt helyet kap a sértett kárának a megtérítése vagy egyéb jóvátétel, a kábítószer függőséget kezelő különféle kúrák, egyéb gyógykezelések. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a francia CPP etekintetben bővebb választási lehetőséget ad az ügyésznek, hiszen találkozunk állampolgársági gyakorlattal, szülői felelősséget elmélyítő tanfolyammal, a közlekedés biztonságát megalapozó tanfolyammal és távoltartó intézkedéssel, amik a magyar Be.-ből hiányoznak.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy Magyarországon ne lehetne hasonlókat előírni, hiszen a Be., az ügyészi kreativitásban bízva, csak példálózó jelleggel sorolja fel a magatartási szabályokat. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy a magyar ügyészek erre kevésbé fogékonyak, hiszen nagyon ritkán írnak elő egyénre szabott magatartási szabályt.[994] Ezzel viszont a vádemelés

[994] Az ügyészségen végzett akták tanulmányozása és statisztikai adatok is ezt bizonyították. Az összes vádelhalasztásnak még a felét sem éri, ahol feltételeket állapít meg az ügyész. Ld. Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi Szakterület), 2007 év. 43. o.

elhalasztása veszti el a lényegét, hiszen ellentétben a franciákkal, nálunk előfordulhat, sőt igen gyakran előfordul az, hogy úgy kerül alkalmazásra a vádemelés alternatívája, hogy az ügyész egyáltalán nem individualizál, és csak a pártfogó felügyelettel egyébként is együtt járó magatartási szabályok kerülnek alkalmazásra, már amennyiben az ügyész egyáltalán szükségesnek ítéli meg a pártfogó felügyelet elrendelését.

Etekintetben mindenképp tanulhatnánk a praktikusabb szemléletű franciáktól, és ötletet meríthetnénk, hogy milyen gyakorlatok vagy tanfolyamok lennének hazánk számára is elérhetőek. Biztos vagyok benne, hogy nálunk is számos civil szervezet működik már, mely örömmel vállalná egy-egy állampolgársági, vagy például egy szülői felelősséget elmélyítő tanfolyam, vagy szakmai felelősséget tudatosító tanfolyamok megszervezését, amennyiben ezekre igény mutatkozna. A megoldások keresése csupán ötlet, némi anyagi fedezet és kitartó munka kérdése. Érdemes lenne hazánkban nemcsak a gyakorlatnak, hanem a hatékonyabbá tétel reményében, a jogalkotónak is tovább gondolni a magatartási lehetőségek kibővítését.

Kritikai éllel kell azonban megjegyeznem a francia távoltartás, mint magatartási szabály előírásának lehetőségét. Bár a kezdeti, már-már az alkotmányellenesség határát súroló rendelkezés, miszerint az ügyész által a saját tulajdonától is eltiltható a terhelt, mára módosításra került, így csak abban az esetben kerülhet alkalmazásra, ha nem a saját tulajdona a lakóingatlan. Az ügyész keze azonban más tekintetben a mai napig nincs megkötve, és nem rögzíti jogszabály, hogy mennyi időre, hogyan, milyen körülmények között írható elő ez az erőteljesen kényszer tartalmú intézkedés. Ennek megfelelően, véleményem szerint a jogintézmény nem felel meg a jogbiztonság követelményének.

Amennyiben az eljárási alternatívák alkalmazásának gyakoriságát vesszük górcső alá, nem meglepő, hogy Franciaországban nagyobb alkalmazási kedvet

látunk. Elmondható, hogy ma Franciaországban csaknem minden harmadik ügy így fejeződik be. Alig találunk olyan jogintézményre példát, amely ilyen rövid idő alatt, ennyire gyorsan és dinamikusan fejlődött volna a büntetőeljárás rendszerében, mint a fent bemutatott jogintézmények.[995] Ez köszönhető annak, hogy az eljárási alternatívák megfontolását gyakorlati szükségszerűség szülte. Franciaországban ugyanis az opportunitás miatt a sok büntetőjogi válasz nélkül maradt bűncselekményre kellett megoldást keresni, és erre találták ki az alternatívákat, ami a hagyományos bírósági eljárás és az egyszerű megszüntetés közötti „harmadik utat" jelentette. Ennek szükségességét maguk az ügyészek fedezték fel, így nem meglepő, hogy előszeretettel alkalmazzák is. A francia büntetőeljárás markáns példája annak, hogy a diverzió célja nemcsak az eljárás egyszerűsítése lehet, hanem jogi válaszok keresése és adása a kis és közepesen súlyos bűncselekményekre.

Magyarországon ezzel szemben az eljárás alternatívája felülről, a jogalkotótól jövő kezdeményezés, melynek nem titkolt célja a bíróságok tehermentesítése, és az ügyeknek ügyészi szakban való megakasztása volt. Erre tekintettel a legalitáshoz szokott magyar ügyésztől idegen, hogy a hagyományos „vádirat" és a bíróság szentesítő pecsétje nélkül döntsön. 2008-ban például az összes vádemelési javaslattal az ügyészséghez érkezett ügyből csak 4%-ban alkalmazták a vádemelés elhalasztását, ami némi javuló tendenciát mutat a korábbi év 3,6%-ához képest.[996]

Az eljárási alternatívákkal szemben hangoztatott leggyakoribb kritika, az ügyészbíráskodás veszélye. Az ügyész ugyanis „kvázi" bíróként jár el és alkalmaz szankciónak ugyan nem minősülő, de arra emlékeztető magatartási szabályokat. Ennek ellensúlyozására azonban a jogalkotó maga is gondol, nevezetesen mindkét államban biztosított a jogorvoslat az ügyészi döntéssel szemben, és garanciális jellege van a sértett jogainak is.

[995] LUCIANI, Dominique (2003) *i.m.* 120. o.
[996] 2006-ban ugyanez 4,1%, 2005-ben 4,2%, 2004-ben 3,9% volt. Ld. Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület), 2007 év. 37. o.

A büntetőeljárási alternatívák alkalmazása mellett ugyanakkor számos érv sorakoztatható fel. Az állam a büntetőhatalom megtestesítője, melyet az ügyészi szervezeten keresztül gyakorol. Az állam feladata, hogy a bűncselekményekre jogi választ adjon, a lehető leghamarabb, a lehető legkevesebb költségvonzattal. Amennyiben nem kerül sor a hagyományos büntetőeljárás lefolytatására, elkerülhetővé válik a bűnügyi költség, és bár az alternatív megoldások megszervezése is valószínűleg pénzbe kerül, de még mindig kisebb a költségvonzata, mint a szabadságvesztés büntetések finanszírozása. Ebben a tekintetben szintén támogatandó a francia példa, hiszen a tanfolyamok elvégzésének költsége a terheltet sújtja. Az állam érdeke a bűncselekmények számának csökkentésében is megfogható, ebbe az is beletartozik, hogy a visszaesés arányát igyekezzen lehetséges mértékben csökkenteni. Ezen célkitűzés realizálása érdekében, meg kell fontolni a terhelt reszocializációját elősegítő intézkedések prioritását.

A bíróságok érdeke túlterheltségük miatt, hogy minél kevesebb ügy érkezzen hozzájuk. Amennyiben a kisebb súlyú ügyek elkerülik a bírói utat, a bonyolultabb ügyekre több idő marad, és azok megoldása és végleges lezárása lehetséges lesz ésszerű határidőn belül. A terhelt érdeke, hogy minél hamarabb, és a lehető legkevésbé korlátozó szankcióval távozzon az igazságszolgáltatás zegzugos útvesztőjéből. Ami a sértettet illeti, emberi természetünkből adódóan sértettként akkor érezzük jól magunkat, ha a terhelt „megbűnhődött” a tetteiért, vagyis igénylünk egy bizonyos jogi választ az adott bűncselekményre, és természetesen igényt tartunk a bűncselekmény miatt elszenvedett kárunk megtérítésére. Ezekre tekintettel állíthatjuk, hogy a büntetőeljárási alternatívák mindezen igényeket a legmesszebbmenőkig kielégíthetik, így az eljárásokkal mindenki jól jár.

Összességében, amennyiben a hagyományos eljárás alapelveinek a sérelme megfelelően kompenzálásra kerül, az eljárási alternatívák véleményem szerint

támogatandó jogintézmények. Ezzel ugyanis összetett jogi válaszok sokasága áll az ügyészek rendelkezésére, ami sokkal gyakorlatiasabb, képes az individualizációra és sokkal inkább képes adekvát választ adni a bűncselekmény elkövetésére anélkül, hogy az ügy bíróság elé kerülne.

Végeredményként rögzíthetjük, hogy elméleti síkon a két állam megoldásai meglehetősen közelítenek egymáshoz, de a gyakorlatban a franciák jóval nagyobb alkalmazási kedvet tudhatnak maguknak. Hazánkban a jogszabályi keretek már egy ideje adottak a vádemelés elhalasztására, így véleményem szerint az ügyészeknek kellene némi szemléletváltással megfontolni azokat az előnyöket, amelyekkel a vádelhalasztás alkalmazása jár.

Az eljárási alternatívák egy speciális esete a *büntetőjogi mediáció*, amire érdemes külön is odafigyelnünk, hiszen hazánkban még fiatal jogintézményről van szó. Amíg Franciaországban időben ez volt az első megjelenő alternatíva, addig jelenleg hazánkban az utolsó. A két államban a mediáció az alapelvi szintű egyezésen kívül, számos eltérő vonást hordoz. A fent elmondottak, miszerint a francia ügyész keze kevésbé van megkötve az ügyek kiválasztásakor, itt is igaz, nincs ugyanis sem büntetési tételekhez, sem bűncselekményi kategóriákhoz kötve. Lényegi különbség van a közvetítő személyében is, hiszen Franciaországban főleg civil szervezetek, áldozatvédő szervek töltik be ezt a szerepkört.

Ezzel szemben a magyar ügyész büntetési tételekhez kötött, hiszen ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekményeknél jöhet szóba a közvetítői eljárás, és három bűncselekményi kategória is korlátozza. A mediálást az Igazságügyi Hivatalon belül a közvetítői eljárással foglalkozó pártfogó felügyelők, és ügyvédek látják el. Így aztán mindkét államban megkérdőjelezhető a mediátor valódi függetlensége, hiszen az áldozatvédő szervekre az a gyanú vetődik, hogy a sértett jogait és érdekeit helyezik előtérbe, míg a pártfogó felügyelők a terheltekkel vannak állandó

kapcsolatban. Ezért lenne támogatandó véleményem szerint – a mediáció alapelveit tiszteletben tartva – a független civil szervezetek részvétele, természetesen a megfelelő szakmai felkészítést követően.

Ami a magyar immáron néhány éves gyakorlatot illeti, kezdeti sikereket a fiatalkorúak eljárásától vártak. Ehhez képest lényegesen elmarad a fiatalkorúak eljárásában elrendelt közvetítői eljárások száma a felnőtt korúakéhoz képest. Ha csak a 2009-es év első félévének adatait vesszük szemügyre, megállapítható, hogy 1450 befejezett közvetítés volt felnőtt bűnelkövetőkkel szemben, és ehhez képest csak 202 ügy oldódott meg ebben a formában a fiatalkorúak eljárásában. A másik meglepő momentum, hogy a leggyakoribb vagyon elleni bűncselekmények után, viszonylag gyakran kerül sor közvetítésre közlekedési bűncselekmények esetén, ahol kevésbé van szükség a szétszakadt kapcsolatok helyreállítására, mert a sértett és a terhelt esetleg nem is ismerték korábban egymást, vagy éppen rokonai, vagy közeli ismerősei egymásnak.

Összességében rögzíthetjük, hogy a büntetőjogi mediáció Franciaországban egy hatékonyan működő jogintézmény. Az áldozat kártalanítását célozza, de a puszta kártalanításnál sokkal fontosabb és többlet értékeket is magában hordoz, hiszen az esetek nagy többségében szétszakadt társadalmi szálakat próbál helyreállítani. Igen gyakori ugyanis a személy elleni bűncselekmények, azon belül is családon belüli konfliktusok esetén alkalmazása, továbbá a szomszédsági problémáknak is bevett megoldási módozatát jelenti. A közlekedési bűncselekményekről, mely hazánkban a második helyet foglalja el, a francia statisztikák elvétve számolnak be. Ennek valószínűleg az az oka, hogy ritkán fordul elő közlekedési bűncselekmény a mediátor előtt, hiszen a közlekedési bűncselekmények elintézésének számos más könnyített formája létezik.

Bár tényként kezeljük, hogy a büntetőjogi mediáció Franciaországban egy jól működő intézmény, mégis a 10. születésnapjára Aix-en Provence-ban rendezett konferencián, problémaként került felvetésre, hogy a mediáció kezd egy lenni a büntetőeljárás számos alternatívái közül, és kezdi elveszíteni lényegét. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az ügyészek egyre kevesebb alkalommal fordulnak ehhez az alternatív vitamegoldáshoz, és preferálják más jogintézmények alkalmazását. 2002-ben még Franciaországban 40.647 büntetőjogi mediációt bonyolítottak le, addig 2006-ban már csak 29.140-et.[997]

Azt hiszem, joggal merül fel bennünk a kérdés, hogy 2007. január 1-jétől bevezettünk egy olyan jogintézményt, ami nyugaton lassan már „kiment a divatból". A francia, illetve a nyugati társadalom már túllépett a büntetőjogi mediáción, és a büntetőeljárás hatékonyabbá tétele érdekében új utakat keresett, és új megoldásokat vezetett be, melyeket az ügyészek statisztikai adatok alapján is sokkal gyakrabban alkalmaznak. Nem vonom kétségbe a mediációval elért sikereket, sem a mediáció eredeti célkitűzéseit, és az is tény, hogy hazánkban még kevés gyakorlati tapasztalattal rendelkezünk. Egy dolog azonban biztos, hogy a közvetítői eljárás a lehetséges maximumon működve sem képes önmagában megoldani a büntetőeljárás problémáit, de ez nem is volt soha feladata. Ha azonban arra gondolunk, hogy néhány emberen, akik a közvetítő előtt igyekeznek konfliktusaikat megoldani, ez az eljárás bármely formában is segített, azt mondhatjuk, hogy már megérte, és ha csak az esetek kis hányadára jelent is megoldást, szükség van a büntetőjogban a mediációra.

Az ügyészbíráskodás problémáját elkerülve, a bírót az eljárásba bevonva hivatottak az eljárást gyorsítani a *büntetőparancs* jellegű megoldások. A büntetőeljárásokban a tárgyaláson történő közvetlen ténymegállapítás főszabályát áttöri ez az egyszerűsítés jegyében született eljárás. Az eljárás

[997] http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20090317.pdf. Annuaire Statistique de la Justice. Édition. 2008. 113. o.

egyszerűsítésének egyik lehetősége az, hogy ki kell iktatni a felesleges ismétlődéseket, ennek fényében akár egész eljárási szakaszok is elmaradhatnak. A büntetőparanccsal szemben felhozott legsúlyosabb kifogás éppen abban áll, hogy a garanciák teljes érvényesítését biztosító tárgyalást hagyja ki az eljárásból, amely gyakorlatilag írásbelivé és teljesen közvetetté válik.[998] A terhelt anélkül kap büntetést, hogy egyáltalán a bírósággal találkozott volna.

Erre tekintettel, ha a büntetőeljárás alapelveinek a sérthetetlenségét, vagyis a közvetlenséget és szóbeliséget fontosnak tartjuk, akkor azokban az ügyekben, ahol a tények világosak, a megítélés egyszerű, nem a tárgyalást, hanem a megelőző szakaszt kellene elhagyni. Ezzel szemben azonban, ha az eljárás gyorsítását helyezzük előtérbe, a büntetőparancsok jó szolgálatot tehetnek a gyorsabb ügyintézés érdekében. A nyomozás megtörténik, egyszerű megítélésű ügyről van szó, a terhelt beismerő vallomást tett és az eljárási alternatívákkal szemben óriási előnye, hogy bíró is részt vesz az eljárásban, hiszen ő mondja ki a végső szót.

A két ország jogintézményei nagyon sok tekintetben mutatnak hasonlóságot, nem véletlenül, hiszen mindkettőnek a német Strafbefehl az alapja. Franciaországban nagyon sokáig csak a kihágások elbírálásának könnyített formája volt, de hatékonyságára tekintettel folyamatosan kiterjesztették bizonyos vétségek lezárására is. A magyar kritikusoknak szimpatikusnak tűnhet, hogy Franciaországban nincs lehetőség büntetőparancson belül szabadságvesztés alkalmazására. Magyarországon ugyanis a jogintézmény egyik nagy kritikája, hogy a bíróság végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést is alkalmazhat anélkül, hogy a terheltet egyáltalán meghallgatná.[999]

[998] ERDEI Árpád (1990) *i.m.* 218. o.
[999] KIRÁLY Tibor (2008) *i.m.* 635. o.

Lényeges könnyítésre szánta el magát a magyar jogalkotó akkor, amikor a büntetőparancs alkalmazási feltételei közül eltörölte az ügyészi indítványt. Korábban, ha alkalmasnak talált is egy-egy ügyet az írásbeli lezárásra a bíróság, csak abban az esetben bocsáthatta ki a büntetőparancsot, ha az ügyész indítványozta a tárgyalás mellőzéses eljárás lefolytatását. A bírónak adott nagyobb mérlegelési lehetőség a tehermentesítés jegyében mindenképp támogatandó, hiszen lehetővé teszi több arra alkalmas ügy minél hamarabbi befejezését.

A magyar tárgyalás mellőzése a külön eljárások között a leggyakrabban kerül alkalmazásra. 1996-ban az összes megvádolt személy 30%-ának fejeződött be ebben a formában az ügye, míg 2000-2002-re ez lecsökkent 23-24%-ra. Ez a csökkenő tendencia azonban újra felfelé ívelni látszik, 2007-ben már 31, 39% volt.[1000] Várhatóan az ügyészi kezdeményezés eltörlése növelni fogja a kiadott büntetőparancsok számát, és ezáltal kijelenthetjük, hogy jelenleg a leghatékonyabban szolgálja a bíróságok tehermentesítését.

A francia büntetőparancs alkalmazása szintén növekvő tendenciát mutat, hiszen 2004-ben míg a helyi bíróságok 41.823 ügyben, addig 2006-ban 118.672 ügyben bocsátották ki a büntetőparancsot.[1001] Ez a markáns növekedés magyarázható azzal, hogy kiterjesztették vétségekre az alkalmazási kört.

Az összes kritika és aggály ellenére az a véleményem, és a gyakorlat is azt mutatja, hogy az egyszerűbb megítélésű ügyek indokolják ezt a fajta eljárási formát, hiszen általában beismerésben lévő terhelttel szemben lehet

[1000] Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai, 2000-2008.
[1001] http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20090317.pdf. Annuaire Statistique de la Justice. Édition. 2008. 129. o.

alkalmazni,[1002] kizárólag csekély súlyú szankció kiszabása jöhet szóba, másrészről, ha a terhelt ezt sérelmezi, tárgyalást kell tartani.[1003]

A bemutatottak alapján, mindkét államban találkozunk *„vádalkunak”* nevezett eljárásokkal. Ezek az amerikai vádalkura emlékeztető jegyeik miatt kapták nem hivatalos elnevezésüket. Az azonban leszögezhető, hogy valóban vannak a jogintézményeknek az amerikai vádalkura emlékeztető momentumai, de az eredeti amerikai intézménnyel egyik államban sem találkozunk. Ezért megtévesztő és alaptalan a francia megegyezéses eljárás és CRPC, valamint a magyar tárgyalásról lemondás vádalkunak keresztelése. A köztudatban azonban ezen elnevezés alatt léteznek, így dolgozatomban én is használtam rájuk a kifejezést.

A „vádalkuk” igyekeznek kiküszöbölni a büntetőparancsok egyik nagy hibáját, miszerint a vádlott meghallgatása nélkül dönt a bíróság, mindezt azonban úgy, hogy mégsem a hagyományos értelemben vett tárgyalásra kerüljön sor. Az eljárás gyorsítása a konszenzuális elemek megerősödésével abban fogható meg, hogy a beismerésben lévő terhelt egy megállapodást köt az ügyésszel. Ezt követően egy kihallgatás erejéig megjelenik a bíróság előtt, ahol a bíró szentesítő bélyegét adhatja a felek megállapodására, és egyetlen meghallgatással befejeződhet az ügy. A Be. legutóbbi módosításának köszönhetően elmondhatjuk, hogy a magyar lemondásos eljárás közelít a francia vádalkukhoz, hiszen lényegi eleme lett az ügyésszel kötött írásbeli megállapodás.

Kritikai észrevételként kell megjegyeznünk, hogy az ügyészbíráskodás veszélye, különösen a francia megoldásoknál, jelen esetben is fennforog. Az ügyész ugyanis egy konkrét szankciót jelöl meg, amit a vádlottnak el kell fogadni, és a bírónak szentesíteni kell. A bíróság ugyanis nem módosíthatja a

[1002] Ez alól a francia megoldás kivételt képez, ahogy az a későbbiekből kiderül, annak ugyanis nem előfeltétele a terhelt beismerő vallomása.
[1003] FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián (2004) *i.m*. 627. o.

felek megállapodását, vagy elfogadja, vagy elutasítja azt. Ennek fényében fennáll annak a veszélye, hogy a gyorsabb ügyintézés reményében a bíróság automatizmusba megy át, és minden esetben elfogadja a felek megállapodását, és tulajdonképpen az ügyész alkalmazza a szankciót. Hazánkban a szabályozás ennél némileg megnyugtatóbb, hiszen az ügyész csak egy keretet jelölhet meg, amit ha a terhelt elfogad, a bíróság ezen belül szabadon mérlegelve állapíthatja meg a tényleges szankciót. Véleményem szerint, amennyiben a funkciómegosztás elvét szeretnénk tiszteletben tartani, a francia megoldásnál is támogatandóbb lenne, amennyiben az ügyész csak egy keretet jelölhetne meg, illetve ha a bíróságnak egy bizonyos mozgástere lehetne.

A némi kritikai észrevétel ellenére, a francia vádalkuk egyértelműen kiállták a gyakorlat próbáját. Az ügyészek nagy alkalmazási kedvet mutatnak, mind a megegyezéses eljárás, mind a CRPC tekintetében. A megegyezéses eljárás 2004-ben még 210 ügynél került alkalmazásra, addig 2006-ra 46.901 ügy fejeződött be ebben a formában.[1004] Hasonló sikereket tudhat magának a CRPC eljárás is, mely 2004-ben 2.187 ügynek volt elintézési módja, addig ez két év alatt 50.250-re duzzadt.[1005] A francia igazságszolgáltatás ezzel bizonyította, hogy egymáshoz nagyon hasonló jogintézmények jól megférnek egymás mellett, és igazolta azt is, hogy a gyakorlati szakembereken múlik, hogy mennyire látnak fantáziát egy-egy olyan jogintézményben, melyet az egész ország szkepticizmussal fogadott, és amely elől a francia jogalkotó nagyon sokáig elzárkózott.

A magyar vádalku esetén ilyen robbanásszerűen növekvő eredményekről sajnos nem számolhatok be. A korábbi szabályozás szerinti módozatnál még az ügyek 1%-át sem érte el az alkalmazási gyakoriság, ami évente mindössze néhány ügyet jelent. Volt olyan megye, ahol egyszer sem került a lemondásos

[1004] http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_stat_anur08_20090317.pdf. Annuaire Statistique de la Justice. Édition. 2008. 109. o.
[1005] *Uo*. 111. o.

eljárás alkalmazásra.[1006] A magam részéről pesszimista vagyok és úgy vélem, hogy a lemondásos eljárás még a fent bemutatott módosításokkal együtt sem fogja betölteni a neki szánt szerepet. A gyakorlatban a probléma, hogy a magyar büntetőjog alapjában véve szabadságvesztés-centrikus, így sok az olyan bűncselekmény, amelynél várhatóan, ha még nem is letöltendő, de felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását javasolja az ügyész. Ebben az esetben a leszállított büntetési tételek alkalmazása, figyelembe véve a magyar büntetéskiszabási gyakorlatot, nem jelent igazi kedvezményt a terhelt számára. Bár a módosításnak köszönhetően lényeges változások következtek be a magyar „vádalku" eljárásban, mégis egyedüli előnye a gyors eljárás lehet, így összességében nem gondolom, hogy a módosításoknak köszönhetően meg fog sokszorozódni az alkalmazási gyakorisága.

Összességében a „vádalku"-szerű eljárások hatékonyak a francia jogban és további kedvezmények adásával azok lehetnének a magyarban is. Lehetővé teszik ugyanis, hogy a bíróságok több időt fordítsanak a bonyolultabb, ténybelileg és jogilag is összetettebb ügyekre. A probléma csupán az, hogy a büntetésnek az ügyésszel történő megvitatása idegen a francia és a magyar jogi kultúrától is. Az ügyészek nem az alkudozásról híresek, azonban ismerve a bírósági gyakorlatot tudják, hogy meddig mehetnek el a törvény adta keretek között az alkuban. Sajátosan új szerepkörben találja magát a védő is, hiszen nem a hagyományos pozícióban kell neki tetszelegni, hanem aktívabb feladatot vállalhat az ügyésszel történő egyeztetés alkalmával. Magyar viszonyok között igen élénk fantázia kell ahhoz, hogy elképzeljük, amint a védő bekopogtat az ügyész irodájába és egy asztalhoz ülve vele, a terhelt büntetésén kezdenek vitatkozni. Biztató lehet azonban az a tény, hogy ez a francia büntetőjogi kultúrától ugyanolyan messze állt és nagyon-nagy volt az ellenállás mind a jogtudomány, mind a jogalkotó részéről egy vádalkunak nevezett eljárás bevezetésére. A jogalkalmazók mégis egy nemes célt véltek

[1006] Ld.: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2000-2008 vonatkozó részei.

felfedezni az új jogintézményekben, és mára a francia büntetőeljárás elképzelhetetlen lenne nélkülük.

A megállapodások előnye, hogy ha konszenzus jön létre, a terhelt tudja, hogy milyen előnye származik, ha elfogadja az ügyész indítványát, és mit kockáztat, ha elutasítja azt. Az ügyészi ajánlattal minden bizonytalansági tényező ki van iktatva az eljárásból, és már nem sok meglepetés érheti a terheltet. A konszenzus a terhelt részéről egy jobb végrehajtást is biztosít, így az eljárás minden szereplője jól jár. A magam részéről a francia sikereket szem előtt tartva, biztatni szeretném a magyar ügyészséget és ügyvédséget a lemondásos eljárás szélesebb körű alkalmazásának a megfontolására.

A sort a büntetőper folyamatában a *gyorsított vagy sommás eljárások* zárják, melyek a nyomozati szakaszt kurtítják le, és a tárgyalást igyekeznek megőrizni eredeti formájában. Franciaországban véleményem szerint feleslegesen túlbonyolítja a helyzetet, hogy két gyorsított eljárás is létezik, egy a szabadlábon lévő, és egy az előzetes letartóztatásban lévő terheltekre. Mivel a jegyzőkönyvvel történő idézés és a közvetlen megjelenés a CPP-ben közös cím alatt kerül szabályozásra, ezért a jogalkalmazónak, úgy mint a jogtudománynak, komoly feladatot jelent a részletszabályok szétválasztása. A két jogintézmény szabályozása nagyon jó példa arra, hogyan válik néha a jogalkotó által mesterségesen bonyolítottá, áttekinthetetlenné egy jogszabályhely. Ebben a tekintetben a magyar Be. bíróság elé állítása, a jogbiztonság követelményének sokkal inkább eleget téve, egy pontosabb és könnyebben alkalmazható lehetőséget nyújt.

A sommás eljárások alkalmasak arra a leginkább, hogy a bűncselekmény elkövetésétől a lehető legrövidebb időn belül szankció alkalmazására is sor kerüljön. Az „azonnali” büntetés tölti be a leghatékonyabban a büntetési célok közül a speciális prevenciót. Ugyanakkor azonban a rövid nyomozásnak, a túlterhelt bírók gyors tárgyalásainak, és a terhelt személyére vonatkozó nem

elégséges adatoknak is megvan a maga veszélye. Mindenesetre az támogatandó, hogy a legtöbb garanciát nyújtó tárgyalás nem marad ki az eljárásból.

Leggyakrabban tettenéréses vagy beismerésben lévő terheltek egyszerűbb ügyeinek jelenti a gyors elintézését. Meg kell ezenkívül említenünk, hogy kifejezetten előnyös lehet külföldi terheltekkel szemben, akik nem tartózkodnak sokáig az adott állam területén. Franciaországban erre tekintettel a gyorsított eljárások háromnegyedének külföldi a terheltje.[1007]

A fent bemutatottakra tekintettel bátran állíthatjuk, hogy az igazságszolgáltatások működőképességének a megőrzéséhez szükség van az eljárás gyorsítását célzó jogintézményekre. Rangsort vagy fontossági sorrendet azonban nem tudunk felállítani közöttük, hiszen mindegyik más-más szempontot és némileg más ügycsoportot megcélozva igyekszik hozzájárulni az ügyek ésszerű időben tartásához. Bátran kijelenthetjük, hogy az eljárás gyorsításának az ügyész a kulcsfigurája, hiszen neki szánja a jogalkotó a legfelelősségteljesebb szerepet. Ez bizonyítható egyrészről azzal, hogy az eljárási alternatívák esetén ő az, aki egyedül döntésre jogosult és rövidre zárhatja a büntetőügyet anélkül, hogy a bírót bevonná az eljárásba. Másrészről a többi eljárást gyorsító módozat esetén némi kivételtől eltekintve, őt illeti meg az eljárás kezdeményezésének monopóliuma.

A francia és a magyar jogintézmények között mind logikájukban, mind jellegükben egyértelműen párhuzam vonható, különbség csupán a részletszabályokban rejlik. Azt is konstatálhatjuk, hogy Magyarország az eljárás egyszerűsítésének elméleti kérdéseiben nincs lemaradva Franciaországtól, hiszen ugyanazok a jogintézmények mindkét államban fellelhetők.

[1007] JEAN, Jean-Paul (2008) *i.m.* 79. o.

Lényegi különbség a két állam között, mint azt már említettük, a részletszabályokban van. A jogbiztonság követelményének általában jobban megfelelnek a magyar megoldások, hiszen a jogalkotó által pontosan körülhatárolt, precízebb feltételrendszerrel találkozunk hazánkban. A francia eljárás nagy előnye viszont a gyakorlatiasabb szemlélet, nagyobb mozgásteret engednek ugyanis a jogalkalmazónak. Amit mindenképp érdemes lenne megtanulni a franciáktól, ez a prakticizmus, hogy a magyar elméleti megoldások a gyakorlatban is kamatoztassák előnyeiket, hiszen egy jogintézmény, ami csupán „tétlenül" hever egy kódex papírlapjain, anélkül, hogy a gyakorlatba át lennének a szabályok ültetve, semmit sem ér.

Ugyanakkor a franciáknak is van még mit tanulni, hiszen érdemes lenne egy alapos „szó szerinti" egyszerűsítést végrehajtani a büntetőeljárási kódexben, amely a rengeteg módosításnak köszönhetően meglehetősen bonyolult. Márpedig világos, pontos szabályokra lenne szükség, hiszen hogyan várható el jogkövető magatartás egy állampolgártól, amikor néha még a jogalkalmazó sem tudja értelmezni és adott esetre alkalmazni a jogszabályt. A jogszabállyal szemben támasztott alapvető kritérium pedig, hogy egyértelmű, pontos és könnyen alkalmazható legyen.

Végül valamennyi aggály és nagyon sok kritika ellenére az eljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézményekről mára elmondhatjuk, hogy jelentős mértékben hozzájárulnak az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartásához. Eljárási rendszereink elképzelhetetlenek és kevésbé hatékonyak lennének nélkülük. Ezek célja természetesen nem a tradicionális büntetőeljárás teljes abolíciója, hiszen arra valamennyi garanciájával együtt, a bonyolult, szerteágazó, a társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmények esetén, nagyobb szükség van, mint valaha. Az eljárás gyorsításának feladata csupán, az egyszerűsített eljárásokra alkalmas ügyeknek a szűrése és könnyített formában való lebonyolítása, ezzel lehetővé téve, hogy a büntető apparátus a nagyobb figyelmet igénylő ügyekre összepontosíthasson.

A két államban a jogalkotói törekvések egyértelműen azt a felismerést tükrözik, hogy az egyedüli kitörési pont az akták tömegével küzdő igazságszolgáltatásnak az lehet, ha a jogalkalmazók elfogadnak és működtetnek olyan mechanizmusokat, melyek eddig ismeretlenek voltak, de amelyek jó szolgálatot tehetnek a hagyományos eljárás lerövidítésében.

A mechanizmusok működtetése, az elméletnek a gyakorlatba való hatékonyabb átültetése, ami még csiszolásra szorul Magyarországon. Remélhetőleg jelen munka tanulmányozása a magyar jogalkalmazót is meggyőzi arról, hogy nagyobb alkalmazási kedvvel, az ügyek szakszerű megválasztásával, a még kevésbé ismert és alkalmazott jogintézményekben rejlő lehetőségek szakszerűbb kiaknázásával tovább javítható az igazságszolgáltatás működőképessége.

De lege ferenda javaslatok

A fent bemutatottaknak megfelelően véleményem szerint Magyarországnak nincs szüksége a büntetőeljárási törvény további bonyolítására és új, az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények bevezetésére. Sokkal inkább szükségeltetik a jelenlegi megoldások néhány ponton való tökéletesítése. Lényegesebb hiányosságot az ügyészi diverzióhoz kapcsolódó jogintézmények esetén találunk, tekintettel arra is, hogy a legutóbbi jelentősebb Be. módosítás, a 2009. évi LXXXIII. törvény az eljárást gyorsító jogintézmények közül a külön eljárásokat vette részletesen górcső alá, és eszközölt velük szemben a téma szempontjából sem elhanyagolható változtatást.

A fentiekre tekintettel módosításra lenne szükség a magyar eljárási alternatívák rendszerében. A vádemelés elhalasztása tekintetében, figyelembe véve a jogintézmény eredeti célkitűzéseit, meg kellene oldani az egyéniesítést és a minden körülmények között előírandó magatartási szabályokat. Ez

szolgálná ugyanis leginkább a terhelt reintegrációját, a sértett kompenzálását és a társadalmi béke helyreállását. Ezeket lehetne egyrészről jogalkotói szinten, másrészről és elsősorban jogalkalmazói szinten orvosolni. A magyar jogalkotó akár a francia mintát tanulmányozva kiszélesíthetné a magatartási lehetőségek tárházát, ezzel kész megoldásokat tárva az ügyészek elé. Véleményem szerint a közlekedés biztonságát elősegítő, a szülői felelősséget elmélyítő, de akár még az állampolgársági tanfolyam is hasznos lehetne hazánkban, bizonyos elkövetői csoportok előírható magatartási szabályaként.

A gyakorlatban a magatartási szabályok elhanyagolásának egyik fő oka, hogy az ügyésznek meg kell előtte hallgatnia a terheltet és adott esetben a sértettet is. Ez az ügyészi meghallgatás valójában formális és időigényes, és gyakran nem fér bele az ügy lebonyolítására rendelkezésre álló harminc napos határidőbe. Ezt az akadályt megoldandó a jelenlegi kötelező ügyészi meghallgatás helyett, praktikussági szempontból az ügyész mérlegelésére lehetne bízni az ügyészi meghallgatás szükségességének megítélését arra az esetre, ha magatartási szabályt kíván előírni. A felesleges ismétlődések elkerülése érdekében, a pártfogó szakszerű munkájában megbízva, az ügyész mellőzhetné a terhelt és adott esetben a sértett meghallgatását, ezzel is népszerűsítve az előírandó magatartási szabályok alkalmazási gyakoriságát. Ugyanezen rendelkezések irányadóak lehetnének a közvetítői eljárásban is, vagyis az ügyésznek legyen döntési lehetősége abban, hogy meghallgatja-e a gyanúsítottat illetve a sértettet, vagy az eljárás egyéb körülményeire is tekintettel, enélkül hoz döntést. Erre lehetőséget kínálna a Be. szövegének a „meghallgathatja” kifejezésre történő változtatása.

Természetesen önmagában a magatartási szabályok vagy kötelezettségek előírása még nem elegendő a jogintézmény hatékony működéséhez, hanem ahhoz az is szükséges, hogy a magatartási szabályokat a terhelt betartsa, és ez ellenőrizhető is legyen. Ebben természetesen nagy felelősség hárul a pártfogó felügyelőre két tekintetben is, egyrészről, hogy olyan magatartási szabályt

javasoljon, amit a terhelt teljesíteni tud, másrészről, hogy az ellenőrizhető legyen. A jogalkotó részéről az esetleges új magatartási szabályok bevezetése előtt, végig kellene gondolni a magatartási lehetőségek végrehajtásának a kérdését. Biztos vagyok benne, hogy számos egészségügyi, szociális intézmény, civil szervezet vállalná a francia minta alapján javasolt tréningek, tanfolyamok megszervezését. Ebből kifolyólag fontosnak tartanám ezen szervezeteknek a feltérképezését és egy egységes koncepcióból kiindulva, az elméletnek a gyakorlatba való átültetését.

Még mindig a vádemelés elhalasztásánál maradva, problémásnak tartom, hogy a jelenlegi szabályozás szerint, amennyiben valaki újabb bűncselekményt követ el a vádemelés elhalasztásának próbaideje alatt, az új ügynek a vádemelésig kell eljutni ahhoz, hogy a próbaidő eredménytelenül teljen el. Ez véleményem szerint semmiképp nem helyeselhető, így a szabályozás módosítása szükséges, hogy már maga az új bűncselekmény elkövetése, a korábbi bűncselekmény miatti vádemelést vonja maga után. A tartás elmulasztásának vétsége esetén eszközölt vádelhalasztásnál lehetővé kellene tenni, hogy amennyiben a próbaidő alatt a terhelt akármilyen újabb szándékos bűncselekményt követ el, a tartás elmulasztása miatt is vádat emeljenek.

Módosítás lenne ésszerű a közvetítői eljárás több pontját illetően. Véleményem szerint a jogalkotó indokolatlanul megnyirbálta a jogalkalmazó mérlegelési jogkörét a közvetítői eljárás kezdeményezését illetően. Bízva jogalkalmazóink helyes ítélőképességében, helyesebb lenne a francia minta alapján nagyobb mozgásteret biztosítani a közvetítői eljárásra alkalmas ügyek kiválasztásában. Ez alapján biztosíthatná a jogalkotó bármilyen típusú bűncselekmény esetén a mediációt, a büntetési tétel konkrét meghatározása nélkül, azzal, hogy csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén jöhet szóba a mediátor elé utalás. Ezzel szabad teret engedve annak, hogy esetről-esetre ítélje meg a jogalkalmazó, hogy a terhelt rászolgált-e a törvényben biztosított kedvezményre.

Amennyiben az előbbi pontban való felvetés – miszerint büntetési tételre való tekintet nélkül kellene biztosítani a mediáció lehetőségét – figyelmen kívül marad, akkor is egyszerűsíteni kellene az eredményes közvetítői eljárás jogkövetkezményeit. Semmiképp nem helyeselhető, és csak az eljárás felesleges bonyolításával jár, hogy az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek esetén, egy sikeres mediáció után vádemelésre kerüljön sor. Véleményem szerint az eljárások felesleges megkettőződése senkinek nem érdeke, így praktikusabb lenne, ha egységesen a sikeres közvetítés következménye az eljárás megszüntetése lenne.

Számos esetben a fiatalkorúak vonatkozásában a mediáció mellőzésének magyarázata, hogy azok nem rendelkeznek keresettel vagy vagyonnal, amivel a sértettnek okozott kárt meg tudnák téríteni. Abban az esetben, ha a szülő teljesít helyettük, nem éri el a közvetítés az eredeti célját. Véleményem szerint ebben az esetben azt kell hangsúlyozni, hogy a közvetítői eljárás során a jóvátétel túlmutat az anyagi káron, és számos más jóvátételi forma létezik. A pénzbeli jóvátétel egy lehetséges alternatívájaként a köz javára végzett munka vállalásának a lehetősége fiatalkorúak esetén, a jelenlegi szabályozás alapján nem egyértelmű.

Az nyilvánvaló, hogy a közérdekű munka büntetés csak abban az esetben írható elő, ha a fiatalkorú az ítélet meghozatalakor a 18. életévét betöltötte.[1008] A jogalkotó azzal is egyértelmű, hogy a vádelhalasztás esetén az előírható magatartási szabályok és kötelezettségek köréből kiveszi a köz javára végzett munka lehetőségét.[1009] A közvetítői eljárás esetén ugyanakkor etekintetben a jogalkotó néma maradt. Így aztán kérdés, hogy a közvetítői eljárás során is kizárt-e a fiatalkorú esetén a köz javára végzett munka vállalása, vagy annak csak abban az esetben van-e helye, amennyiben a fiatalkorú a 18. életévét már

[1008] Btk. 113.§.
[1009] Be. 459.§ (2) bekezdés

betöltötte? Avagy a némasággal az volt a cél, hogy közvetítői eljárás esetén ténylegesen lehetséges köz javára munkát végezni mindenféle korlátozás nélkül?

A jogalkotó szándéka a fent hivatkozott Btk. és Be. rendelkezésekkel úgy tűnik az, hogy a fiatalkorút a munkavégzés alól mentesíteni kell. A helyes jogértelmezés ugyanakkor jelen esetben az, hogy amit a jog nem tilt az szabad, vagyis közvetítői eljárás keretében van lehetőség köz javára munkavégzést vállalni. Értelmetlen lenne ugyanis, kizárni egy fiatalkorút a jóvátétel lehetőségéből, ha ő maga szívesen végezne a köz javára vagy a sértett részére munkát. Ezzel arra a dilemmára is választ adhatnánk, miszerint a közvetítői eljárás a jobb anyagi helyzetben lévő elkövetők kiváltsága, illetve, hogy a fiatalok cselekedeteiért a szülőnek kell anyagi felelősséget vállalni.[1010] Miért ne lenne elképzelhető, hogy egy 18. életévét még be nem töltött fiatalkorú a sértettnek jóvátételt olyan formában ad, hogy a megrongált kerítést megjavítja, füvet nyír, vagy akár a sértett kertjében dolgozik, avagy a köz javára végez munkát és idősek otthonában, vagy állatmenhelyen stb. dolgozik.

Azon jogpolitikai megfontolásból kiindulva, miszerint népszerűbbé kellene tenni hazánkban a szabadságvesztés helyett más alternatív szankciók alkalmazását, el kellene gondolkodni a tárgyalás mellőzésének a francia minta szerinti módosításán, és el lehetne törölni a szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét. A jogintézmény sokat hangoztatott kritikája a jogtudományban jelenleg az, hogy a bíróság a terhelt személyes meghallgatása nélkül akár egy év végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést is kiszabhat. Amennyiben ezen a jogalkotó módosítana, a bíróság legfeljebb közérdekű munkát vagy pénzbüntetést, illetve a törvényben meghatározott egyéb mellékbüntetéseket szabhatna ki. Véleményem szerint ez a módosítás a tárgyalás mellőzésének az alkalmazási gyakoriságát negatívan nem érintené és hozzájárulna ahhoz, hogy

[1010] FELLEGI Borbála (2008) *i.m.* 172-173. o.

ezzel is népszerűbbé váljon az alternatív szankciók alkalmazása a bírók körében.

Némi módosítás szükségeltetik továbbá a lemondásos eljárás esetén is. Az egyszerűsítés jegyében született külön eljárások között eddig mostohagyermekként kezelt jogintézmény, nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A 2009. évi LXXXIII. törvény lényegi módosításait követően, a lemondásos eljárás számos ponton emlékeztet bennünket a francia CRPC-hez, mégis úgy gondolom, hogy további módosításra lenne szükség ahhoz, hogy a jogintézmény valódi kedvezmény legyen a terhelt számára. Esetleg tovább csökkenthetők lennének a büntetéskiszabási gyakorlatra tekintettel a büntetési tételek, illetve csekélyebb súlyú bűncselekményeknél megfontolandó lenne, hogy a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés esetén, a büntetett előéletre vonatkozó hátrányok alól a határozat jogerőre emelkedésével mentesülhessen a terhelt.

Ezenkívül nemcsak jogalkotói, hanem elsősorban jogalkalmazói szinten kellene némi szemléletváltással népszerűsíteni az eljárás gyorsítását célzó jogintézmények alkalmazását. A legnagyobb probléma a gyakorlatban az eljárási alternatívákkal és a lemondásos eljárással van, hiszen néhány százalékra tehető azon ügyek száma, melyek ebben a formában kerülnek megoldásra. Az OKRI kutatóinak eredményei[1011] és az ügyészségen végzett személyes kutatómunkám alapján mondhatjuk, hogy az ügyészség általában idegenkedik az új jogintézményektől, és nagy mértékben függ egy jogintézmény gyakorlatba való átültetése az ügyész személyes beállítottságától, illetve az ügyészség vezetőjének attitűdjétől.

Éppen ezért az új jogintézmények népszerűsítésében nagy szerepe lehetne a szemléletváltásnak. Ebben a folyamatban hangsúlyt kell helyezni a jogalkalmazó számára az új eljárások megismerésére, pozitívumainak

[1011] BARABÁS A. Tünde – WINDT Szandra (2009) *i.m.* 161-165. o.

kiemelésére, tájékoztatásra és a folyamatos információáramlásra. A hatékony alkalmazás záloga ezen kívül az új eljárással érintett szervek szorosabb együttműködése és egymással történő kommunikációja. Természetes az, hogy egyik napról a másikra nem lehet évtizedek óta beivódott szemléletet megváltoztatni, és nem lehet a hagyományos szerepfelfogásokkal szembefordulni. Bízni lehet ugyanakkor abban, hogy az idő múlásával, megfelelő információk birtokában a jogalkalmazó, és itt elsősorban az ügyészség, aki kulcsfigurája lehetne az eljárás gyorsításának, fel fogja fedezni a jogintézményekben rejlő előnyöket, és ki fogja aknázni a bennük rejlő lehetőségeket.

Magyar nyelvű összefoglaló

A XXI. század igazságszolgáltatásainak aktuális problémája a büntetőügyek ésszerűtlen időbeli elhúzódása. A jogalkotók erre a legkülönfélébb eszközökkel próbálnak megoldást találni úgy, hogy szűrőket iktatnak be a rendszerbe, illetve a hagyományos eljárás egyes szakaszait igyekeznek lerövidíteni, vagy teljes egészében elhagyni. A téma aktualitását megragadva, dolgozatomban egy összehasonlító elemzésre vállalkoztam. A kiindulási pont az volt, hogy a hazai megoldásokat egy nálunk „fejlettebb", nyugat-európai jogi kultúrával vetném össze, ami alapelvi szinten mégis eltér a hazai gyakorlattól, és aminek feltérképezésével még nemigen foglalkozott magyar büntetőjogász. Így esett a választás a francia büntetőeljárás gyorsítást célzó jogintézményeire.

Dolgozatom első részében általánosságban foglalkozom a büntetőeljárás gyorsításával. Bemutatom, hogy az ideális büntetőeljárási modell kialakításakor a jogalkotónak mennyire összetett elvárásoknak kell megfelelni, hiszen az eljárás valamennyi szereplőjének megvannak a maga kívánalmai, amik gyakran éppen ellentétesek egymással. Röviden felvázolom, hogy melyek azok az okok, amik az eljárás elhúzódásához vezetnek, majd alapvető fogalmak kerülnek tisztázásra, úgymint a büntetőeljárás hatékonysága, egyszerűsítés és gyorsítás.

A büntetőeljárás gyorsítását két dimenzióban értelmezem. Véleményem szerint vannak tág értelemben vett eljárás egyszerűsítési megoldások, melyek anélkül, hogy a hagyományos eljárás egyes szakaszait kihagynák, vagy lerövidítenék, inkább technikai jelleggel hivatottak ésszerűsíteni az eljárást. Ilyennek tekintem a határidők bevezetését, az egyesbíró jogintézményét, a francia korrekcionalizációt és még hosszan sorolhatnánk.

A szűk értelemben vett eljárás egyszerűsítési megoldások a hagyományos büntetőeljárás valamelyik szakaszát igyekeznek elkerülni. Az eljárásban első szűrő szerepet betöltő résztvevő az ügyész, aki mérlegelési jogánál fogva megrekesztheti az eljárást, és a büntetőügy anélkül fejeződik be, hogy bíró részt vett volna az eljárásban. Ezt követően számos sikert könyvelhetünk el a büntetőparancs jellegű eljárásoknak, melyeknek lényege, hogy bíró részt vesz ugyan az eljárásban, de uralkodik az írásbeliség és íróasztal mögül születik a döntés.

Az eljárás gyorsító technikák következő lépcsőfoka a „vádalku" jellegű megoldások, ahol az ügyésszel történő „megállapodás" után a bíró is szerepet kap, hiszen ő hagyja jóvá az ügyészi ultimátumot, vagy a meghatározott keretek között kiszabja a büntetést. Végül a sort a gyorsított eljárások zárják, ahol a nyomozati és ügyészi szak redukálódik le mindössze néhány napra, és az arra alkalmas ügyekben a bűncselekmény elkövetése után néhány nappal már jogerős ítélet születhet.

Az eljárás időbeli elhúzódása nem tekinthető csupán egy állam problémájának, hanem számos országot érint. Ezért több nemzetközi szervezet foglalkozott az eljárást elkerülő és gyorsító mechanizmusok elveinek a kidolgozásával. Az eljárás ésszerű időbeli befejezése része a tisztességes eljárás követelményének, ezért az ésszerű időbeli keretek között tartást az Strasbourgi Emberi Jogi Bíróság is szorgalmazza. Az eljárás gyorsításával kapcsolatos európai elvárások erre tekintettel, külön fejezetben kerülnek bemutatásra.

Majd még mindig általánosságban, az előbb említett időbeli és logikai sorrendet követve, vázolom, hogy az eljárás gyorsítása érdekében bevezetett jogintézmények milyen problémákat vetnek fel, milyen alkotmányos jogokat és alapelveket sértenek. Részletesen elemzem, hogy ezek a sérelmek hogyan kerülnek a jogalkotó által kompenzálásra, és hogy a számos aggályos pont ellenére miért támogatandó mégis a jogintézmények alkalmazása.

Dolgozatom második, különös részében, szintén a fenti logika szerint egymással párhuzamosan, először a francia, majd a magyar eljárás gyorsítási technikákat mutatom be. Ennek megfelelően először is górcső alá veszem a francia büntetőeljárás alternatíváit és a büntetőjogi mediációt, valamint az ezeknek megfeleltethető magyar vádemelés elhalasztását és a közvetítői eljárást. Ezt követően, mint adminisztratív megoldás a francia büntetőparancs és a magyar tárgyalás mellőzése kerül bemutatásra és összehasonlításra. Majd a két ország *„vádalku”* jellegű megoldásaira fókuszálva, a francia megegyezéses eljárás és a CRPC, valamint a közelmúltban módosított magyar lemondásos eljárás képezik a kutakodásom középpontját. Végül a sort a sommás eljárások, mint a francia jegyzőkönyvvel történő idézés és közvetlen megjelenés, valamint a magyar bíróság elé állítás részletes bemutatása zárja.

Idegen nyelvű összefoglaló (Summary)

The current issue of the jurisdiction in the 21st century is the unreasonable dragging of the criminal proceedings. The legislators attempt to face this problem by various means, such as „filters" in the system, shortening or omitting sections in the conventional proceedings.

Seizing the issue, I tried to make a comparative analysis, comparing the Hungarian solutions with those solutions of more developed West European „law cultures", which, basically, swerve from the national practice and, besides, not many Hungarian criminal jurists have explored it. That's the reason I chose the issue of the solutions provided to speed up the French criminal procedure.

The first part concerns the speeding up of the criminal procedure in generally.
I produce that during the development of model of an ideal criminal procedure, legislators should live up to complicated and contradict expectations, since all the participants in the procedure have expectations. I briefly, outline the reasons lead to the dragging of criminal procedure. Then I clear some basic concepts such as the efficiency, simplification and speeding up of the criminal proceedings.

The speeding up of the criminal procedure is shown in two dimensions; in the wide sense there are simplifying solutions, a kind of technical simplifying solutions, in which there is no need to shorten or omit sections of the conventional procedure. Such solutions are: deadlines, the sole judge the French „correctionnel" (criminal procedure) etc.

The simplifying solutions proper, try to avoid some sections of the criminal procedure.

The first „filter", in the criminal procedure is the prosecutor who has the discretional right to obstruct the procedure and the criminal proceedings without having the judge part in the procedure itself.
I would say that all those so called administrative proceedings are successful. In those procedures the judge takes part in the procedure, using the written records and judgement is made on the spot. Another speeding-up solution is the plea bargain, after the agreement with the prosecutor occurred, the judge approves the ultimatum sentences under determined conditions.

Finally, the speeded-up procedures, in which the investigatory and the prosecution sections last only few days. In those cases right after committing the crime (in few days time) a final judgement is achieved.

Dragging of criminal procedure involves many countries, the reason got many international organisations to work out some procedure avoiding and speeding up mechanisms.

The logical and rational dragging of the criminal procedure is part of the requirement of a fair procedure and even the International Court of Human Rights in Strasbourg urges it. The European expectations concerning speeding up of the criminal procedure are mentioned in a separated chapter.

Following the mentioned above order (in terms of time and ratio), I mentioned some of the problems erased as a result of speeding up of the criminal procedure. The constitutional rights and basic principles have been breached by those problems. I analyze in detail, the way the legislator compensates for those breaches and I further explain why those mechanisms used to speed up the criminal procedure should be supported.

The second part, in its specific section I show the French and the Hungarian speeding up techniques and according with that, I scrutinize the French

criminal proceedings options, the criminal mediation and the Hungarian postponing of indictment and mediation relatively.
Later on, as an administrative solution, I show and compare the French criminal warrant and the Hungarian trial omission.

I emphasized the plea bargain in both countries, The French agreement procedure and the CRPC, as well as the modified Hungarian resignation procedure.

In the end, the summary procedures, such as summons according with the French protocol and direct attendance. As well as prosecution in the Hungarian trial are shown in detail.

Irodalomjegyzék

1. ACCOMANDO, Gilles: *L'indépendence du parquet. Un débat dépassé: opportunité/légalité et dépendance/indépendance vis-à-vis de l'exécutif*. Gazette du Palais du 14 août 1997.
2. AERSTEN, Ivo – PETERS, Tony: *Des politiques européennees en matière de justice restoratrice*. Année 2, N°1, Octobre 2003, JIDV.COM
3. ALT MAES Françoise: *La contractualisation du droit pénal myth ou réalité?* RSC juill-sept 2002.
4. APAP, George: *La conciliation pénale á Valence.* RSC. juill-sept 1990.
5. *Az európai büntetőjog kézikönyve* (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Lap- és Közlönykiadó, Budapest, 2008.
6. *Az óvadék és a vádalku intézménye.* Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet-Európai Jogi Kezdeményezés (ABA-CEELI) 1998. október 28-29. Megyei Bíróság, Debrecen-Miskolc (Szerk.: TALCOTT, Robert M. – TÓTH Balázs – SZUTRÉLY Gergely) Budapest, 1998.
7. AURER György: *A terheltnek kihallgatása és vallomása*. In.: Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születésének 60. és jogtanári működése 35. évfordulójának emlékére (Szerk.: Heller Erik – Moór Gyula – Rácz György) Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, Budapest, 1933.
8. BADÓ Attila – LOSS Sándor – H. SZILÁGYI István – ZOMBOR Ferenc: *Bevezetés a jogszociológiába*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1999.
9. BALLA Lajos – KARDOS Sándor: *A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában*. Bírák Lapja, 2005/1.
10. BALLA Péter: *Vádalku helyett büntetőparancs*. Magyar Jog, 1992/11.
11. BÁN Tamás: *A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog*. Acta Humana, 1995. No. 18-19.
12. BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: *Büntető eljárásjog.* Második, átdolgozott, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006.

13. BARABÁS A. Tünde: *Bosszútól a kiegyezésig*. Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv XXX., Budapest, 1993.
14. BARABÁS A. Tünde: *Kárjóvátétel a magyar büntető igazságszolgáltatás történetében.* Magyar Jog, 1993/11.
15. BARABÁS A. Tünde: *A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében.* Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, 1996/33.
16. BARABÁS A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában.* KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2004.
17. BARABÁS A. Tünde: *Kulcsszereplő a mediátor-közvetítés büntetőügyekben*. In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.
18. BARABÁS A. Tünde: *A vádelhalasztások számának alakulása a magyar büntetőeljárásban.* Kriminológiai Tanulmányok 44. (Szerk.: Virág György) OKRI, Budapest, 2007.
19. BARABÁS A. Tünde: *A mediáció jövője Magyarországon (Az alapok megteremtése).* Ügyészek Lapja, 2007/5. 17-18. o.
20. BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra: *A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira*. In: Kriminológiai Tanulmányok 45. (Szerk.: Virág György) OKRI, Budapest, 2008.
21. BARABÁS A. Tünde – WINDT Szandra: *Az ügyész szerepe a mediációban – az első év tapasztalatai.* In.: Kriminológiai Tanulmányok 46. (Szerk.: Virág György) OKRI, Budapest, 2009.
22. BÁRD Károly: *„Alkalmazott" viktimológia Észak-Amerikában*. Magyar Jog, 1984/1.
23. BÁRD Károly: *A büntető hatalom megosztásának buktatói.* Budapest, 1987.
24. BÁRD Károly: *A büntető eljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben*. Jogtudományi Közlöny, 1998/4.

25. BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.
26. BECK László – FLECK Zoltán – GYULAVÁRI Ágnes – IVÁNYI Klára – KÁNYA Kinga – NAVRATIL Szonja – WAGNER János: *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Kutatásvezető: Wagner János. Jogi szakértő: Törzs Edit. Budapest, 2008.
27. BERG, Rémi: *Médiation pénale*. Rép. Pén. Dalloz. Sept. 1999
28. BERGER, Vincent: *Az emberi jogok európai bíróságának esetjoga.* Budapest, 1999.
29. BEZIZ-AYACHE, Annie: *Dictionnaire de droit pénal général et procédure pénale.* 3e enrichie et mise á jour. Ellipses.
30. BLANC, Gérard: *La médiation pénale (Commentaire de l'article 6 de la loi nº93-2 du janvier 1993 portant réforme de la procédure pénale)* La semaine juridique, Éd. Gén. nº18. Doctrine. 1994.
31. BLASKÓ BÉLA: *Magyar Büntetőjog – Általános rész*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007.
32. BOGÁR Péter: *A vádemelés elhalasztásának gyakorlati tapasztalatairól. Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankció rendszerre.* A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Győr, 2000. október 13-14. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2001. 203. o.
33. BÓCZ Endre: *Milyen legyen a büntetőeljárás*? Rendészeti Szemle, 1991/7.
34. BÓCZ Endre: *Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre*. Rendészeti Szemle, 1994/1.
35. BÓCZ Endre: *Az ún. vádalkuról*. Belügyi Szemle, 1995/10.
36. BÓCZ Endre: *A büntetőeljárási jogunk kalandjai. Sikerek, zátonyok és vargabetűk*. Közlönykiadó Kft., Budapest, 2008.
37. BÓCZ Endre: *A közvádló szerepe a büntető igazságszolgáltatási rendszerben (Egy készülő Európa Tanácsi Ajánlásról)*. Magyar Jog, 1998/12.

38. BOGSCHÜTZ Zoltán: *A pártfogó felügyelet fejlődése*. Collega, 2005/4.
39. BONAFÉ-SCHMITT, Jean-Pierre: *Justice réparatrice et médiation pénale: vers de nouveaux modèles de régulation sociale?* In.: Justice réparatrice et médiation pénale. Convergences ou divergences. Sous la direction Mylène Jaccoud. L'Harmattan, 2003
40. BONAFÉ-SCHMITT, Jean-Pierre: *La médiation pénale en France et aux États Unis.* 1998. L.G.D.J.
41. BÁRD Petra: *A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és módszerei* In.: A krimálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára) IRM, Budapest, 2009.
42. BORY Noémi: *A vádemelés elhalasztásának időszerű kérdései*. In.: Emlékkönyv Losonczy István Professzor halálának 25. évfordulójára. (Szerk.: Gál István László – Kőhalmi László) Pécs, 2005.
43. BUISSON, Jacques: *Tribunal de police, Procédure simplifiée: ordonnance pénale.* Édition de Juris Classeur-1997. Lexis Nexis SA. 2005
44. BOULOC, Bernard – STEFANI, Gaston – LAVASSEUR, Georges: *Droit pénal général*. 19e, Dalloz, 2005
45. BOULOC, Bernard: *Le jugement des délits*. RSC, Chronoque législative, janvier-mars 2005
46. BOULOC, Bernard: *Procédure pénale*. 20e, Dalloz, Paris, 2006
47. BUREAU, Aurore: *Les première applications de la composition pénale dans le ressort de la Cour d'appel de Potiers.* Poitiers le 15 octobre 2003
48. BUREAU, Aurore: *États des lieux d'un dispositif procédural typique: la composition pénale*. APC, no 27, Paris 2005
49. BÜCK, Valentine: *Chronique de droit constitutionnel pénal.* RSC, janvier-mars 2005
50. *Büntetőeljárási jog – Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.
51. CARIO, Robert: *Victimologie*, *De l'effraction du lien intersubjectif á la restauration sociale.* L'Harmattan, 2000

52. CARIO, Robert: *Les victimes et la médiation pénale en France*. In.: Justice réparatrice et médiation pénale, Convergences ou divergences? L'Harmattan, 2003
53. CARIO, Robert: *Justice restorative, Principes et promesses.* L'Harmattan. 2005
54. CASORLA, Francis: *L'évolution des poursuites correctionnelles de 1990 á 1997.* RPDP. 1999/3.
55. CÉRÉ, Jean-Paul: *De la composition pénale á la comparution sur reconaissance préalable de culpabilité: le «plaider coupable» à la française*. AJ Pénal, no. 2003/2
56. CÉRÉ, Jean-Paul: *Composition pénale*. Répond pénal, Dalloz. Oct. 2004
57. CHAVRET, Dominique: *Réflexion autour du plaider-coupable*. Recueil Dalloz, no. 35. 2004
58. CHEVALLIER, Jean-Yves: *Le parquetier et la troisieme voie*. RPDP. décembre 2003
59. CHOPIN, Frédérique: *Vers un nouveau modèle de justice pénale*? In.: Mélanges offert á Raymond Gassin. Sciences pénales, sciences criminologiques. Presses Universitaire d'Aix-Marseille, 2007
60. CHRISTIE, Nils: *Conflicts as property*. British Journal of Criminologie, vol. 17. (1) 1977
61. CHWALA Tamás – FÜLÖP Edit – SLÉDER Judit: *Büntetőeljárás-jog*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004.
62. CLÉMANT, Gérard: *Les métamorphoses du ministère public en matière pénale*. In.: Le droit pénal á l'aube de troisième millénaire. Mélanges offert á Jean Pradel, CUJAS 2006
63. COHEN, Gérard J.: *Aspects européens des droits fondamentaux.* Préparation au C.R. F. PA. Libertés et droits fondemataux, 3e. Éd. Montchrreistien E.J.A. 2002
64. CONTE, Philippe – MAISTRE DU CHAMBON, Patrick: *Procédure pénale.* 4 édition**.** Armand Colin, 2002

65. CONTE, Philippe: *La nature juridique des procédures „alternatives aux poursuites": de l'action publique á l'action á fin publique?* In.: Mélanges offerts á Raymond Gassin. Sciences pénales et sciences criminologiques. Presses Universitaires, d'Aix-Marseilles, 2007
66. CSÉKA Ervin: *Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban*. In.: Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatiae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII., Fasciculus 1-24. Szeged, 1998.
67. CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: *A büntetőeljárási jog alapvonalai II.* Bába Kiadó, Szeged, 2004.
68. DAEMS, Tom: *Is It All right for You to Talk? Restorative Justice and the Social Analysis of Penal Developments.* European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. Issue 2/2004
69. DANET, Jean – GRUNVALD, Sylvie: *Brèves remarques tirées une première évaluation de la composition pénale.* AJ Pénal No. 5/2004
70. DANET, Jean: *La CRPC: du modèle législatif aux pratiques… et des pratiques vers quel(s) modèle(s)?* AJ Pénal 12/2005
71. DARSONVILLE, Audrey: *La légalisation de la correctionnalisation judiciaire.* Droit Pénal, 2007/3.
72. DEÁK Zoltán: *A próbára bocsátás alkalmazása a tárgyalásról lemondás esetén.* Ügyészek Lapja, 2007/2.
73. DELAGE, Pierre-Jérôme: *La comparution sur reconnaisance préalable du culpabilité: quand la pratique ramème á la théorie.* Recueil Dalloz, no. 29. 2005
74. DELHOMME, Maxime: *Trois questions…á propos de la comparution sur reconnaisance préalable de culpabilité*. Les Petites Affiches, 17 mars 2004
75. DELMAS-MARTY, Mireille: *Az ügyészség fejlődése és a büntetőeljárás vezérelvei az európai demokráciákban*. Magyar Jog, 1998/6.
76. DELPRAT, Laurent: *La Cour de cassation et le Conseil d'État doivent-ils plaider coupable?* Droit pénal, juill-aout 2005

77. DÉNES Veronika – VASKUTI András: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása; a helyreállító szemlélet perspektívái*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára) IRM, Budapest, 2009.
78. DÉRY Kinga: *A „vádalku", vagy amit annak neveznek*. Collega, 1998/5
79. DESPORTES, Frédéric – LE GUNETREC, Francis: *Droit pénal général*. Douzième édition, ECONOMICA, Paris, 2005
80. DINTHILAC, Jean-Pierre: *Rôle et attribution du procureur de la République. Histoire et évolutions. Nouvelles attributions résultants de la loi du 23 juin 1999 renforçant l'efficacité de la procédure pénale et de la loi du 15 juin 2000 renforçant la présomption d'innocence et les droits des victimes. Perspectives*. RSC. janv-mars 2002
81. DINTHILAC, Jean-Pierre: *Le procureur de la République.* L'Harmattan, 2003
82. DOLL, Paul Julien: *Simplification de la procédure en matière de contraventions (Loi. n°72-5. 3 janvier 1972.)* Gazette du Palais, 26 février 1972
83. DONGOIS, Nathalie – VIREZAD, Baptiste: *De l'américanisation des sciences pénales européennes.* In.: Mélanges offerts á Raymond Gassin. Sciences pénales et sciences criminologiques. Presses Universitaires, d'Aix-Marseilles, 2007
84. ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. TKK, 2008.
85. *Emberi Jogok* (Szerk.: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila) Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
86. ENDERLIN C. S.: *CRPC: évolution de l'audience d'homologation en débat*. AJ Pénal 6/2005
87. ERDEI Árpád: *Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén*. Magyar Jog, 1990/3.
88. ERDEI Árpád: *A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyítási elmélet szent tehene*. Magyar Jog, 1991/4.

89. ERDEI Árpád: *Felújítás vagy megújítás (A büntetőeljárási jog választási lehetőségei)*. Magyar Jog, 1993/8.
90. ERDEI Árpád: *A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban*. In.: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Bibliotheca Iuridica, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11., KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2004.
91. ERŐS Máté: *A kárhelyreállító igazságszolgáltatás spirituális gyökerei*. In.: Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról (Szerk.: Herczog Mária) Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek, Budapest, 2003.
92. FAGET, Jaques: *Le cadre juridique et éthique de la médiation pénale*. In.: La médiation pénale entre répression et réparation. Sous la direction de Robert Cario. L'Harmattan, 1997
93. FAGET, Jacques: *L'institutionnalisation de la médiation: réflexion á partir de l'exemple française*. In.: Justice réparatrice et médiation pénale. L'Harmattan, 2003
94. FARKAS Ákos: *Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban*. Magyar Jog, 1993/3.
95. FARKAS Ákos: *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Osiris Kiadó, 2002.
96. FARKAS Ákos: *Mentőöv a büntető igazságszolgáltatásnak: vádalku az USA-ban.* In.: Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére (Szerk.: Nagy Ferenc) Szeged, 2007.
97. FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2007.
98. FARKAS Ákos: *A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai*. In.: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére (Szerk.: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007.

99. FELLEGI Borbála: *Megtorlás vs. Jóvátétel? Ügyészek és bírák attitűdjei a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban, Helyzetkép és jövőkép egy kutatás fényében*. Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológiai Társaság, 2008.

100. FELTZ, François: *La nouvelle action publique*. RPDP, no. 3. 2003

101. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.

102. FORTESCUE, John: *De laudibus Legum Angliae.* 1470. S. B. Chrimes, 1942

103. FRAY, Georges: *Les contraventions selon la loi du 3 janvier 1972 et les décrets du 12 juin et du mars 1975.* Gazette du Palais, du 28 juin 1977

104. FRECH Ágnes: *A közvetítői eljárás törvényi szabályozása, jogértelmezési kérdések* (2007. január 1. – 2007. június 30.) URL: http://www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/a_kozvetitoi_eljaras2.pdf

105. FŰRÉSZ Klára: *A bíróság.* In.: Alkotmánytan (Szerk.: Kukorelli István) Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

106. GARAI Borbála: *Alapjogvédelem az Európai Bíróság előtt*. In.: Az európai büntetőjog kézikönyve (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

107. GASSIN, Raymond: *Le principe de la légalité et la procédure pénale*. RPDP, No. 2. 2001

108. GILÁNYI Eszter: *Távoltartás – nemzetközi ajánlások és a magyar helyzet.* In.: Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére (Szerk.: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika) Bűnügyi Tudományi Közlemények. 8. Miskolc, 2007.

109. GIMESI Ágnes: *A „hagyományos" egyszerűsítő különeljárások szerepe és szabályozásuk dilemmái*. In.: Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv (Szerk.: Tóth Mihály) Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

110. GIUDICELLI, André: *Procédure pénale, Comparution immédiate et procédures spéciales de poursuite*. RSC, juillet-septembre 2000

111. GIUDICELLI, André: *Procédure pénale, jugement des délits*. RSC, juillet-septembre 2005

112. GLESENER, Albert: *Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites.* RDPC, no. 4. 1972/73.

113. GÖNCZÖL Katalin: *A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika.* Jogtudományi Közlöny, 2002/5.

114. GÖRGÉNYI Ilona: *Kárjóvátétel a büntetőjogban, mediáció büntetőügyekben*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006.

115. GÖRGÉNYI Ilona: *A büntetőügyekben történő mediáció távlatai*. In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándor-gyűlés, Szeged, 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

116. GRÁD András: *A Strasbourgi Emberi Jogi Bíráskodás Kézikönyve.* Budapest, 2005.

117. GREMELA Zoltán: *Vádalku – az amerikai modell*. Magyar Jog, 1993/6.

118. GRUNVALD, Sylvie – DANET, Jean: *La composition pénale.* Une première évaluation. L'Harmattan, 2004

119. GUILBOT, Michèle: *La participation du ministère public á la médiation.* APC, nº14 1992

120. GUINCHARD Serge – BUISSON, Jaques: *Procédure pénale*. 3e, LexisNexis LITEC, 2005

121. HACK Péter: *Az ügyészség alkotmányos helyzete és az új büntetőeljárási törvény*. Magyar Jog, 1998/6.

122. HÁGER Tamás – BENCZE Mátyás: *A bizonyítási eszközök néhány problémája a magyar büntetőeljárásban.* Bírák Lapja, 2006/2.

123. HEDERER, Jacques: *Un an d'expérimentation de la composition pénale dans un tribunal de grande intance*. AJ Pénal, 2/2003

124. HERKE Csongor: *A tárgyalás mellőzéses eljárás*. JURA, 1997/2.

125. HERKE Csongor: *A bíróság elé állítás.* JURA 2000/1-2

126. HERKE Csongor: *Mediáció, helyreállító igazságszolgáltatás és büntető politika*. Belügyi Szemle, 2003/11-12.

127. HERKE Csongor: *Megjegyzések a büntetőeljárási törvény módosításához*. Rendészeti Szemle, 2006/7-8.

128. HERKE Csongor: *Megállapodások a büntetőperben.* Monográfia. Pécs, 2008.

129. HERKE Csongor: *A polgári jogi igény*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II. (Szerk.: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos) IRM, Budapest, 2009.

130. HERKE Csongor: *A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei*. Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én, írásos változata letölthető: http://www.mbjt.hu/HerkeCsongor20091014.pdf

131. HOLÉ Katalin: *A bíróság elé állítás*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VI. kötet. A külön eljárások. Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n.)

132. HOLÉ Katalin: *A tárgyalás mellőzése*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VI. kötet. A külön eljárások. Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n.)

133. HOLÉ Katalin: *Lemondás a tárgyalásról*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VI. kötet. A külön eljárások. Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n.)

134. IZSÁK Norbert: *A Rosenberg-per utóélete. Két asszony, egy vádalku*. HVG, 2001. december 22.

135. JACCOUD, Mylène: *Intoduction.* In.: Justice réparatrice et médiation pénale. Convergences ou divergences? Sous la direction Mylene Jaccoud. Ed. L'Harmattan, 2003.

136. JAGUSZTIN Tamás: *A vádemelés elhalasztásának tapasztalatai.* Ügyészek Lapja, 2006/3.

137. JEAN, Jean-Paul: *Le système pénal*. Collection Repères, La Découvertes, Paris, 2008

138. JUNG, Heike: *Le plaider coupable et la théorie du procès pénal*. In.: Le doit pénal á l'aube du troisième millénaire. Mélanges offert á Jean Pradel, CUJAS 2006

139. KARDOS Renáta – KISS Anna: *Az ügyész szerepe a büntetőeljárásban.* Kriminológiai Tanulmányok 40. (Szerk.: Irk Ferenc) OKRI, Budapest, 2003.

140. KARDOS Sándor: *A perbeli funkciók elkülönüléséről*. In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis, 2006/6.

141. KARDOS Sándor: *Gondolatok a pótmagánvádról.* Debreceni Jogi Műhely. Évkönyv. Válogatás a Debreceni Jogi Műhely internet alapú periodika 2005. évben megjelent tanulmányaiból. Alapítvány a jogközelítésért és Jogharmonizációért, Debrecen, 2006.

142. KARSAI Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései.* KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.

143. KARSAI Krisztina: *Az Európai Bíróság büntetőjogi ítélkezése.* Szegedi Európa-jogi Szakkönyvtár, 2007.

144. KÁNTÁS Péter: *Egy egyszerűsítési kísérlet kérdőjelei*. Magyar Jog, 1992/8.

145. KELEMEN Ágnes: *Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában*. Magyar Jog, 1990/2.

146. KELEMEN Ágnes: *A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában*. Magyar Jog, 1990/10.

147. KEMÉNY Gábor: *Sértetti jogok, kötelezettségek az új Büntető Eljárásjogi törvény tükrében*. In.: Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára (Szerk.: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor) PTE-ÁJK, Pécs, 2003.

148. KEREZSI Klára – DÉR Mária: *Mennyibe is kerül a büntető igazságszolgáltatás, avagy az alternatív szankciók költségei*. In.: Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XXXV. Budapest, 1998.

149. KEREZSI Klára: *Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében.* Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/2.

150. KEREZSI Klára: *A közvélemény és a szakemberek a helyreállító igazságszolgáltatásról.* Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2.

151. KERTÉSZ Imre: *Megállapodás az elkövetővel*. Rendészeti Szemle, 1993/10.

152. KERTÉSZ Imre: *A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója*: In.: Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára (Szerk.: Tóth Károly) Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, 1996.

153. KERTÉSZ Imre: *Ügyészbíráskodás?* Magyar Jog, 1996/1.

154. KIRÁLY Tibor: *A büntetőeljárási jog útjai*. Magyar Jog, 1985/3-4.

155. KIRÁLY Tibor: *A legalitás a büntetőeljárásban*. Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1986/5.

156. KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárási jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

157. KISS Anna: *A tárgyalás mellőzésének elméleti és gyakorlati kérdései*, Kriminológiai Tanulmányok, 1996. 33. szám. 158-176.

158. KISS Anna: *Erősödött-e a sértett eljárásjogi helyzete? (Kérdések a múltból válaszok a jelenben)* In: Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére (Szerk.: Farkas Ákos) Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003.

159. KISS Anna: *Az adhéziós eljárás szerepe a büntetőeljárásban*. Kriminológiai Tanulmányok 42. (Szerk.: Irk Ferenc) OKRI, Budapest 2005.

160. KISS Anna: *A közvetítői eljárásról*. In.: Kriminológiai Tanulmányok 43. (Szerk.: Irk Ferenc) OKRI, Budapest. 2006.

161. KISS Anna: *A sértett szerepe az adhéziós eljárásban*. In.: A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében. Budapest, 2006.

162. KISS Anna: *Mediáció a büntetőeljárásban.* In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Szeged, 2005. október 6-7., Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

163. KISS Anna: *Beszámoló az OKRI-ban 2007. július 10-én megtartott kerekasztal-beszélgetésekről*. Ügyészek Lapja, 2007/4.

164. KISS Daisy: *A bíróság elé állítás gyakorlatából*. Belügyi Szemle, 1983/8.

165. KOERING-JOULIN, Renée: *Introduction générale*. In.: Les nouveaux développements du procès équitable au sens de la Convention européenne des droits de l'homme. Bruylant, Bruxelles, 1996

166. KOVACSICSNÉ NAGY Katalin: *A büntetőeljárás időtartama*. Rendészeti Szemle, 2007/6.

167. KÖVÉR Ágnes: *A büntető igazságszolgáltatás működésének költségösszefüggései.* Kriminológiai Tanulmányok 30. OKRI, Budapest, 2002.

168. KUJI Eszter: *A mediáció büntetőjogi szabályainak kialakítása hazánkban*. Ügyészek Lapja, 2006/2

169. LAMY, de Bertrand: *La loi no. 2004-204 du 9 mars 2004 portant adatation de la justice aux évolutions de la criminalité (suite et fin)*. Recueil Dalloz, no.28. 2004

170. LANGER, Maximo: *Rethinking Plea barganing: The Practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure*. American Journal of Criminal Law. Published by the University of Texas, School of Law, Vol. 33. number 3. 2006

171. LARGUIER, Jean – CONTE, Philippe: *Procédure pénale.* 21e, Dalloz, 2006

172. LAZERGES, Christine: *Médiation pénale, justice pénale et politique criminelle*. RSC. janv-mars 1997

173. LAZERGES, Christine: *Le Conseil, constitutionnel acteur de la politique criminelle, á propos de la décision 2004-492 DC, du 2 mars 2004.* RSC, juille-septembre 2004. 728. o.

174. LEBLOIS-HAPPE, Jocelyn: *De la transaction pénale á la composition pénale, Loi no 99-515 du 23 juin 1999.* La Semaine Juridique, Éd. Gen. 19 janvier 2000

175. LE GUNEHEC, Francis: *Loi no. 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité. Deuxième partie:*

adaptation et diversification des réponses pénales. JCP. No. 15. 7 avril 2004

176. LEMONNE, Anne: *Á propos de la 5e Conférence international sur la justice restauratrice, Accord ou contradiction au sein d'un mouvement en expansion?* Revue de droit pénal et de criminologie, Avril 2002.

177. LE PAGE-SEZNEC: *Fondements des amendes forfaitaires pour infraction au code de la route*. RSC, oct-déc 1996

178. LÉVAY Miklós: *Büntetés helyett kezelés: Racionális és szükségszerű kompromisszum a kábítószer-problémával kapcsolatos kriminál-politikában. Az elv érvényesülése a rendszerváltozás utáni magyar jogban.* Addiktológia, 2006. V. évfolyam, IV. szám

179. LÉVAY Miklós: *A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése*. In.: Kriminológia – Szakkriminológia (Szerk.: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós) Complex, Budapest, 2006.

180. LÉVAY Miklós: *„Társadalmi kirekesztődés": egy felívelő fogalom a jelenkori kriminológiában; társadalmi kirekesztődés és bűnözés Közép- és Kelet-Európában*. Jogtudományi Közlöny, 2006/9.

181. LORENTZ, Jean – VOLFF, Jean: *L'ordonnance pénale: une procédure simple, rapide et peu coûteuse.* La semaine juridique (JCP), Doctrine. 1968

182. LUCIANI, Dominique: *Les alternatives aux poursuites pénale*s. In.: Les modes alternatives de règlement des litiges: les voies nouvelles d'une autre justice. Sous la direction: Pierre Chevallier. Yvon Desdevis, Philip Milburn. „Droit et justice" La documentation française, Paris, 2003

183. MA, Yue: *Prosecutorial discretion and plea bargainning in the United States, France, Germany, and Italy: a comparative perspective*. International Criminal Justice Review, Vol. 12. 2002

184. MAKAI Lajos: *A tevékeny megbánás és közvetítői eljárás.* Rendészeti Szemle, 2007/9.

185. MÁRIÁN Zoltán: *Gondolatok a bíróság elé állítás jogintézményéről.* Ügyészek Lapja, 2001/6.

186. MARSHALL, Tony: *The evolution of restorative justice in Britain.* European Journal on Criminal Policy and Research, 1996/4

187. MAYER-JACK, Andrée: *Une réforme á la Janus: Introduction de l'ordonnance pénale dans la législation française et réduction du stationnement interdit á l'état administratif (Commentaire de la loi du 3 janvier 1972 tendant á simplifier la procédure applicable en matière de contraventions)* La Semaine Juridique. Doctrine 1972

188. MBANZOULOU, Paul: *La médiation pénale*. Ed. L'Harmattan, 2002

189. MCCOLD, Paul: *A helyreállító igazságszolgáltatás elmélete és gyakorlata.* In.: Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról (Szerk.: Herczog Mária) Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek, Budapest, 2003.

190. MCENANY, John: *A bűnügyi nyomozás és a büntetőjogi felelősségre vonás az Amerikai Egyesült Államokban II. rész*. Rendészeti Szemle, 1992/12.

191. MILBURN, Philiph: *La réparation pénal á l'égard des mineurs.* Droit et Justice Press Universitaire de France, Paris, 2005

192. MISKOLCI László: *Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője*. Ügyészek Lapja, 2001/1.

193. MOLINS, François: *Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*. Rép. Pén. Dalloz, mai 2004

194. MOLINS, François: *Contribution pour un premier bilan de la CRPC dans une grosse juridiction*. AJ Pénal 12/2005

195. MORVAI Krisztina: *Meditáció a mediációról – avagy gondolatok az elkövető és a sértett közötti konfliktus megoldásának új megközelítéséről*. Magyar Jog, 1989.

196. MSIKA, Yann: *Plaider coupable et rôle de l'avocat á Pontoise et ailleurs.* AJ Pénal, 12/2005

197. NACSÁDY Péter: *Elterelés. A diverzió időszerű kérdései a büntető-jogban.* Börtönügyi Szemle, 1999/2.

198. NACSÁDY Péter: *Az opportunitás kérdése a francia jogban*. Ügyészek Lapja, 2001/2.

199. NACSÁDY Péter: *Az elterelés magyarországi lehetőségei*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2004/3.

200. NÁDHÁZY Zsolt – PÁPAI-TARR Ágnes: *A mediáció fejlődéséről dióhéjban*. In.: A jövőből tanulni, Néhány aktuális kérdés a jog világából. Tanulmánykötet (Szerk.: Siska Katalin – Szabó Krisztián) Debrecen, 2007.

201. NAGY Anita: *A „tárgyalás mellőzése", mint eljárást gyorsító rendelkezés történeti fejlődése a magyar büntetőeljárásban, figyelemmel az Európa Tanács Ajánlásaira.* In.: Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára (Szerk.: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Mészáros Bence) Pécs, 2006.

202. NAGY Anita: *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozó „ajánlásai"*. In.: Tanulmányok Dr.Dr. H.C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8. Miskolc, 2007.

203. NAGY Anita: *Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008.

204. NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, 2004.

205. NAGY Gábor: *Kisebb súlyú bűncselekmények elbírálása a francia jogban*. Állam- és Jogtudomány, 1995/1-2.

206. NÉGYESI László: *Lemondás a tárgyalásról*. Belügyi Szemle, 2000/10.

207. NYÍRI Sándor: *A vádemelés*. In.: A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. III. kötet (A nyomozás; A vádemelés) Magyar Hivatalos Közlönykiadó (é.n.)

208. OPÓCZKY László: *A büntetőügyekben alkalmazható mediáció lehetséges helye az igazságszolgáltatás rendszerében.* In.: Bizalom –

Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

209. OPÓCZKY László: *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárással kapcsolatos jogértelmezési problémák*. Kriminológiai Közlemények 65. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2008.

210. ORELL Ferenc János: *A fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről a vádelhalasztás tükrében ügyészi szemmel*. Család, Gyermek, Ifjúság, 2002/4.

211. PIN, Xavier: *Stage de sensibilisation á la sécurité routière*. LexisNexis SA., 2006

212. PIN, Xavier: *Procédure simplifiée*. LexisNexis SA., 2006

213. POKOL Béla: *A jog elkerülésének útjai (Mediáció, egyezségkötés).* Jogelméleti Szemle, 2002/1.

214. PONTIER, Jean Marie: *Brèves remarques sur la simplification du droit.* In.: La simplification du droit, Aix-Marseilles, 2006

215. PÓKA Rita: *Gondolatok a tettes-áldozat mediáció hazai bevezetéséről*. Magyar Jog, 2006/12. 754. o.

216. PRADEL, Jean: *La simplification de la procédure applicable aux contravention (Commentaire de la loi n°72-5 du 3 janvier 1972)* Recueil Dalloz-Sirey, 1972, 24e Cahier Chronique

217. PRADEL, Jean: *Opportunité ou légalité de la poursuite*? RPDP, janv-mars 9-28. 1991

218. PRADEL, Jean: *D'une loi avortée á un projet nouveau sur l'injonction pénale.* 23e Cahier Chronique, Recueil Dalloz, 1995

219. PRADEL, Jean: *La rapidité de l'instance pénale Aspects de droit comparé* (A propos d'un sémainaire de droit comparé organisé en septembre 1995 au sein de l'institut superieur international de sciences criminelles de Syracuse, Italie) RPDP 01/10/1995

220. PRADEL, Jean: *La célérité de la procédure pénale en droit comparé*. RIDP, Vol. 66. 1995

221. PRADEL, Jean: *Une consecration du «plea bargaining» á la française: la composition pénale instituée par la loi no 99-515 du 23 juin 1999*. Recueil Dalloz 1999 36e Cahier Chronique.

222. PRADEL, Jean: *Le minister publique, autorite omnipotente ou colosse au pied d'argile. Observations sur qulques législations pénales européennes.* RPDP, no. 3. 2001

223. PRADEL, Jean: *La durée des procédures.* RPDP, no. 1. 2001

224. PRADEL, Jean: *Procédure pénale*. 11e, Cujas, 2002

225. PRADEL, Jean: *Droit pénal général.* 15 e, Cujas, 2004

226. PRADEL, Jean: *Vers un «aggiornamento» des réponses de la procédure pénale á la criminalité Apports de la loi No. 2004-204 du 9 mars 2004 dite Perben II*. JCP. No. 19. 5 mai 2004.

227. PRADEL, Jean: *Défense du plaidoyer du culpabilité Á propos du projet de loi sur les évolutions de la criminalité.* La Semaine Juridique, Éd. Gén. 28 janvier 2004

228. PRADEL, Jean: *La célérité et les temps du proès pénal, comparaison entre quelques législations européennes.* In.: Mélanges en l'honneur du professeur Reynold Ottenhof, Le champ pénal, Dalloz, 2006

229. PUSZTAI László: *Elterelés a büntető útról*. In.: Kriminalisztikai Tanulmányok, BM Kiadó, Budapest, 1991.

230. RAKOTOMAHANINA, Lalao – GRÉGORIE, Béatrice – AUBERT, Michèle – CARNINO, Fabienne – FORNES Paul – SOUSSY, Annie: *Réflexion sur l'efficacité de la médiation pénale dans les violence conjugales faits aux femmes*. Gazette du Palais, 28-29 decembre 2005

231. RASSAT, Michel-Lauire: *Le minister publique entre son passé et son avenir.* Pichon-Durad-Auzias, Paris, 1967

232. RÁCZ Attila: *Alapvető jogok és kötelességek.* Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1998.

233. REBOURG, Muriel: *Prévention et répression des violence au sein du couple ou commises contre les mineurs, á propos de la loi nº2006-399 du 4 avril 2006.* La semaine juridique, Éd. Gén. nº16. 19 avril 2006.

234. REMILLIEUX, Pascal: *Plaidoyer pour le „plaider coupable": des vertus d'une peine négociée, Interview de François Molins.* AJ Pénal, 2/2003. novembre 2003

235. RÉVÉSZ Judit: *A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban*. Jogtudományi Közlöny, 1999/6.

236. RÓTH Erika: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban – avagy mit kíván az Európai Unió.* Kratocwill Ferenc Emlékkönyv (Szerk.: Farkas Ákos) Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003.

237. RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális jogkörének néhány kérdése*. In.: Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006.

238. RÓTH Erika: *Terhelti alapjogok az Európai Unióban. Egy készülő kerethatározatban megfogalmazott minimum standardok*. In: Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. (Szerk.: Nagy Ferenc) Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.

239. RÓTH Erika: *A kár megtérülésének egyéb formái*. In.: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., (Szerk.: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos) IRM, Budapest, 2009.

240. SAAS, Claire: *De la composition pénale au plaider coupable: le pouvoir de sanction de procureur*. RSC, oct-déc 2004

241. SALLES, Alain: *Des stages de citoyenneté pour rappeler les „valeurs républicaines de tolérance".* Le Monde 1-2 avril 2007

242. SÁRI János: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Osiris Kiadó, 2001.

243. SCOTT, Robert E. – STUNTZ, William J.: *Plea Bargaining as Contract*. Yale Law Journal 1992

244. SEGNARBIEUX, Lucy: *La médiation pénale*. Thèse de doctorante, présentée le 17 janvier, Université Montpellier I. 2005

245. SEUVIC, Jean-François: *Stage de citoyenneté*. Chronique législative, RSC. avril-juin 2004

246. SIEGEL, Larry J. – SENNA, Joseph J.: *Introduction to criminal justice.* Eleventh Edition, Thomson-Wadsworth, 2005

247. SIMMAT-DURAND, Laurence: *La mise en oeuvre différenciée de l'injonction thérapeutique.* Gazette du Palais, janvier-février 2002.

248. SPENCER, John R.: *La célérité de la procédure pénale, séminaire organisé a Syracuse (Italie).* RIDP 11-14 septembre 1995

249. STEINLE FEUERBACH, Marie France: *La place du médiateur pénal*. A büntetőjogi mediáció „Tíz évvel később…" „A társadalmi béke helyreállítása és a jogi válasz…" címmel Aix-en-Provence-ban 2004. szeptember 23–24.-én megrendezett konferencián elhangzott előadás kézirati formája.

250. STEFANI, Gaston – LEVASSEUR, Georges – BOULOC, Bernard: *Procédure pénale***.** Dalloz, 2004

251. SZABÓNÉ NAGY Teréz: *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága*. Budapest, 1985.

252. SZEMESI Sándor: *Emberi jogok Európában – Gondolatok az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonyáról*. In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. (Szerk.: Görgényi Ilona – Horváth M. Tamás – Szabó Béla – Várnay Ernő) 2005.

253. SZILVÁGYI Attila: *Vádalku jellegű jogintézmények a büntetőeljárásban*. In.: Büntetőjogi Tanulmányok V. (Szerk.: Kahler Frigyes) MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2004.

254. SZŰTS Márton: *Az Ek Bíróság joggyakorlatának erősödő befolyása a nemzeti büntetőjogokra.* In.: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam- és Jogtudományi karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11. Budapest, 2004.

255. TEMESI László: *A fiatalkorúak vádirat nélküli bíróság elé állításának néhány kérdése*. Ügyészségi Értesítő, 1990/3.

256. TERRANCLE, Isabelle: *Les médiateurs*. RPDP, no. 4, décembre 2005.

257. TÓTH Mihály: *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*. KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2001.

258. TÓTH Mihály: *Mediáció a büntetőeljárásban és ennek szabályozása, Korreferátum Molnár Gábor előadásához.* In. Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, Pécs 2005. október 27-29. (Szerk.: Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona) Budapest 2005.

259. TÓTH Mihály: *A tett- központú büntetőjogtól a sértett-központú büntetőjogig.* (Ferencz Zoltán emlékére) JURA, 2005/1.

260. TÓTH Mihály: *Erózió vagy kiteljesedés?* Fundamentum, 2008/1.

261. TOUBLANC, Alexia: *La nécessité de simplifier le droit*. In.: La simplification de droit**.** Sous la direction du professeur Jean-Marie Pontier. Presses Universitaire, d'Aix-Marseille-PUAM, 2006.

262. TREMMEL Flórián: *Jogállam és büntetőeljárás*. Jogtudományi Közlöny, 1989/12.

263. TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.

264. VAUBAILLON, Michèle: *Politique de poursuites en matière d'usage et de trafic de stupéfiants.* RSC, janv-mars 1997.

265. VÉGVÁRI Réka: *A büntető eljárásjog harmonizációjával kapcsolatos tervezetek.* In.: Az európai büntetőjog kézikönyve (Szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

266. VÍGH, József: *A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás*. Magyar Jog, 1998/6.

267. VIRIOT-BARIEL, Dominique: *Commentaire de la loi no. 2006-399 du 4 avril 2006 renforçant la prévention et la répression des vilences au sein du couple ou commises contre les mineurs.* Dalloz. 2006.

268. VOLFF, Jean: *Un coup pour rien! L'injonction pénale el le Conseil constitutionnel*. 26e, Recueil, Cahier-Chronique, Dalloz Sirey, 1995.

269. VOLFF, Jean: *La composition pénale: Un essai manqué*. Gaz. Pal. 26-28 mars 2000

270. VOLFF, Jean: *Le décret du 29 janvier 2001 (Gaz. Pal., Rec. 2001, légis. p. 258): les délégués du procureur au secours de la composition pénale.* Gazett du Palais, Rec. 24-25 oct. 2001

271. VOLFF, Jean: *L'orrdonnance pénale en matière correctionnelle*. Recueil n°41. Dalloz, 2003

272. VÓKÓ György: *Az ügyész büntető alkujával kapcsolatos európai uniós gyakorlatról, különös tekintettel a francia változatra*. Ügyészek Lapja, 2003/5.

273. WALGRAWE, Lode: *La justice restoratrice et les victimes*. Année 1. No. 4. juillet Jidv.com 2003

274. WEMMERS, Jo-Anne: *Une justice réparatrice pour les victimes*. Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique, 2002/2

275. ZEHR, Howard: *Changing Lanses*. *A new focus for Crime and Justice.* Herald Press, 1990

Legfontosabb felhasznált internetes oldalak

http://www.jogiforum.hu

http://www.afhj.fr/ressources/deroussin-ppp.PDF.

http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf

http://birosag.hu/Engine.aspx

http://www.kih.gov.hu/

http://www.mklu.hu/

http://www.legifrance.com

http://www.justice.gouv.fr/

http://www.inavem.org/

http://www.mkab.hu

http://www.senat.fr

http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp

http://www.fovarosi.birosag.hu

Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

1. TARR Ágnes: *A vádalku szabályozásának egyes kérdései.* In.: Tanulmányok Dr. Kováts Andor Professzor születésének 120. évfordulójára (Szerk.: Szabó Krisztián) Debrecen, 2004.

2. TARR Ágnes: *A „vádalku" szabályozásának egyes kérdései az Egyesült Államokban és Magyarországon.* In.: Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2004. november 4. Az Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa

3. TARR Ágnes: *A közvetítés lehetőségei a büntetőjogban Magyarországon.* Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november 9. Az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa

4. TARR Ágnes: *A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra*. In.: Collectio Iuridica Universitatis Debreciensis V. (Szerk.: Görgényi Ilona – Horváth M. Tamás – Szabó Béla – Várnay Ernő) Debrecen, 2005.

5. TARR Ágnes: *Távollétes ügyek egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban*. Debreceni Jogi Műhely, 2005/2. URL: http://www. jogimuhely. hu.

6. TARR Ágnes: *A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései*. Collega, 2005/4.

7. TARR Ágnes: *Vádelhalasztás, a bizalom jogintézményeként a gyakorlatban.* In.: Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

8. TARR Ágnes: *A kárhelyreállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban.* Jogi Műhely, 2006/2 (április 1.)

9. TARR Ágnes: *Beszámoló a Magyar Kriminológiai Társaság legutóbbi tudományos üléséről.* Jogi Műhely, 2006/2 (április 1)

10. PÁPAI-TARR Ágnes: *La médiation pénale française.* Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2006. november 9. Az Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa

11. PÁPAI-TARR Ágnes: *A mediáció fejlődéséről dióhéjban*. In.: „A jövőből tanulni". Néhány aktuális kérdés a jog világából. Tanulmánykötet (Szerk.: Siska Katalin – Szabó Krisztián) Debrecen, 2007. (társszerző: NÁDHÁZY Zsolt)

12. PÁPAI-TARR Ágnes**:** *Büntetőjogi mediáció francia módra*. In.: Tanulmányok Dr.Dr. H. C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8. (Szerk.: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika) Miskolc, 2007.

13. PÁPAI-TARR Ágnes: „*Marchandage judiciaire" á la française*. Collega, 2007/2-3. sz.

14. PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás alternatívái a francia jogban*. In.: Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 8. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007.

15. PÁPAI-TARR Ágnes: *Merre tovább európai büntetőjog?* Jogi műhely, IV. évfolyam 4. szám, 2007. október 1.